1920

КАЛЄНДАР

Канадийського Українця

КАЛЄНДАР

Канадийського Українця

НА ПЕРЕСТУПНИЙ РІК

1920

З друкарнї "Канадийського Українця
590 Pritchard Ave. Winnipeg, Canada

ІСУС, ДОБРИЙ ПАСТИР

З Новим Роком.

І знов проминув один рік.

Хоч і приніс він з собою формальний конець Великій Війні, та все таки не приніс він сподїваного мира і справедливости для всїх народів.

Вправдї народи алїянтських держав будуть з вдячностю споминати про минувший рік, бо він приніс для них сьвітлу побіду над їх ворогом, над нїмецьким мілїтаризмом, і довго ожиданий мир.

Та все таки сама побіда над ворогом і формальне підписанє мира не вспіло загоїти тих ран, які нанесла пятилїтна, страшна війна.

Люди, що проливали кров свою в оборонї демократизму і справедливости, повертають нинї домів і стремлять до заведеня тоїж справедливости, за котру боролись з ворогом, також дома. Всюди началась основна реконструкція та чищенє старих порядків... І як вислїд сего, бачимо сегодня ві всїх краях страйки та робітничі заворушеня.

***

Велика війна, яка обняла собою майже всї народи світа — ще не для всїх скінчила ся. Вона скінчила ся лише для передових, великих держав, котрі убігали ся о геґемонію. І хоч нинї Мирова Конференція радить над миром — в Европі кипить дальше війна... Тузин поневолених, малих народів проливає дальше свою кров, борючись о своє істнованє, о свою независимість.

Зі всїх сторін лунають сегодня кличі: Ще нема мира! І не буде його доти, доки в сьвітї не запанує справедливість і свобода для всїх... І війна йде далї... Війна проти нових гнобителів, котрі намагають ся заняти місце старих... Дїйсна війна за демократизм, за свободу, за справедливість...

***

Не скінчила ся війна і для Українського народа. Не ведуть її Українцї в цїлях заборчих, а в своїй оборонї проти своїх захланних сусїдів-гнобителів, котрі хотять поневолити український нарід, заграбати українські землї.

Не добрим словом будуть згадувати Українці минувший рік, який був свідком нечуваного в світї грабіжного наїзду на їх рідні оселї — дикими сусїдами.

З одної сторони дикі орди "червоних" і "чорних" московських большевиків рушили на Україну, щоби огнем і мечем зруйнувати волю і независимість українського народа.

З другої знов сторони не менше дикі опришки в польських мундурах, зрадою і підступом, загарбали нашу рідну країну; палять, мордують українське населенє і в потоках крови хотять втопити свободу українського народа...

Десятки тисяч найкрасших українських синів впало жертвою в обороні рідної країни перед сусїдами-варварами.

В слїд за наїзниками навістили край голод та пошестні недуги, забираючи знов нові тисячі українського населеня...

Криваві рани лишив минувший рік на українськім народї...

***

Любов до своєї старої вітчини, любов до своїх рідних, збиткованих сусїдами-опришками, не позволили нам, канадійським Українцям, вповнї тїшитись з побіди, яку віднесла наша прибрана вітчина Канада над ворогом...

І хоч ми, Канадійські Українцї радїємо побідою Канади над її ворогами, — наші серця рівночасно кровавять ся з болю на згадку про недолю наших Рідних там далеко за морем...

***

Нема ще мира! І не буде його доти, доки в світї не запанує справедливість і свобода для всїх! — мимохіть викликує кождий канадійський Українець і душею лине в ряди отамана Петлюри, котрий відважно боронить волї українського народа, та кінчить Велику Війну за дійсний демократизм, свободу, та справедливість!

І ми бажаємо, щоби з Новим Роком отсї змаганя Українського Народа увінчали ся повним успіхом та щоби вже раз настав для всїх справедливий мир.

Церковний Календар

Церковна Літопись.

Рік 1920 є роком переступним і числить 366 днів.

Сего року числимо літ від:

Смерти Іс. Христа 1887
Смерти св. Петра Першого Папи 1853
Схізми, т. є. поділу Церкви на Східну і Западну (1054) 866
Берестейської злуки з Римом (1563) 357
Заведеня Григоріянського Календаря 338
Уродженя Папи Венедикта XV. (21. новембра 1854) 66
Вступленя на престол Е. В. Короля Ґеорґія V. (6. мая 1910) 10
Початку Великої Війни 6
Вступленя на престол Апостол. Папи Венедикта XV. з (6. септембра 1914) 6
Приїзду нашого Преосьвященого Епископа Кир Никити до Канади 8

II. Пасхалїя.

(Дати подані після нового стилю)

Ключ граничний, або буква пасхальна (стовп) від початку року до неділї о матери і фарисею ...... П. відтак до кінця року .... S (зело)

В руцї літо, або буква недільна до 1. марта .... А.

Від 1. марта до кінця року . . Г.

Рождество Христове в середу 7. січня.

Мясниць від Різдва до неділї мясопусної 5 неділь 5 днів.

Неділя о митари і фарисею, або тріодь зачинаєть ся 1. лютого.

Мясопуст або пущене 15. лютого.

Сиропуст 22. лютого.

Благовіщенє в середу страстного тижня, 7. цьвітня.

Пасха, Великдень 11. цьвітня, тиждень по латинниках.

Зелені сьвята 30. мая.

Н. всїх Сьвятих, пущенє Петрівки 6. червня.

III. Пости.

1. — В навечеріє Богоявленя, щедрий вечер в понед. 5 січня.
2. — Великий Піст від 23. лютого до 10. цьвітня.
3. — Петрівки пять тижнїв. Від понедїлка по Неділї Всїх Сьвятих 7. червня до 11. липня, Навечерія св. Апп. Петра і Павла.
4. — Спасівка, піст до Успенія П. Б. від 14. серпня до 27. серпня, до навечерія Успенія.
5. — В день усікновенія Глави Йоана Крестителя 11. вересня (набіл).
6. — В день Воздвиженія Ч. Хреста, 27. вересня.
7. — Филипівка, піст перед Різдвом від 28. листопада до 6. січня.
8. — Середи і пятниці крім загальниць.

Замітка: —

Давний звичай нашого посту є такий, що в піст не вільно їсти мяса ні набілу. Але що нинї люди слабші, як давно, то хто не може, не має як, або не хоче постити, по давному, може за позволенєм Сьвятїйшого Отця постити так: 1. Великий Піст, перед Різдвом (Пилипівку, Петрівку і Спасівку належить заховати піст кождого понедїлка, середи і пятниці, в котрі то днї позволяє ся

..набіл. В иньші чотири дні: второк, четвер, суботу і неділю розрішає ся на їджене мяса, но так, щоби в ті дні надоложити піст відмовленєм пять Отче наш і пять Богородице Діво (священики „Помилуй мя Боже”) і то перед обідом і перед вечерою. Таксамо в сирнім тижни.

Їсти мясо в пістні дні можуть ті, що без великої шкоди не можуть стримати ся від мяса. До таких числять ся: 1) бідні, котрі їдять то, що їм другі дають. Хто не має масла, може смарувати страви смальцем; 2) Хорі, особливо хорі на жолудок, що заживають медицини, жінки вагітні і годуючі діти грудьми, коли самі суть ослаблені і потребують мяса; 3) Дуже тяжко працюючі, як по зелїзних фабриках і майнах; 4. Ті, що не можуть дістати пісних страв, або ті пісні страви є дуже нездалї, або за дорогі.

Однак в перший тиждень Великого Посту і Страстний Тиждень зовсїм не вільно їсти мяса, а набіл позволений є ві второк, четвер і суботу, а в понедїлок, середу і пятницю без набілу. Всї инші дні, отже і середи і пятниці вільно їсти з набілом. Після практики в Канаді і після 33 арт. декрету диспенсує ся від мяса у всї понеділки постні крім першого і послїдного тижня Великого Посту і всї середи поза постами за відмовленєм 5 Отче наш і 5 Богородице Діво. В часї постів належить уникати гріхів і уподобань, а побільшити добрі дїла любови, милосердя і побожности, після слів св. Василія Великого: “Не їш мяса, а тимчасом пожираєш свого брата.”

IV. Загальниці.

Вільно їсти мясо в середу і пятницю

1. Від Різдва до Богоявленя крім щедрого вечера.

2. Межи неділями о митари і фарисею, а о блуднім сині від 1. — 8. лютого.

3. Від Великодня до Нед. Томиної.

4. Від Зелених Сьвят до Нед. Всїх Сьвятих.

V. Часи заказані і осьвячені.

Весїля і забави з музикою є заказані:

1. У всї середи і пятниці.

2. Від початку Филипівки до Богоявленя. Від 28. листопада до 19. січня.

3. Від понед. сиропустного до Нед. Томиної. — Від 23. лютого до 18 цьвітня.

4. В Петрівку, від 7. червня до 11. липня.

5. В Спасівку від 14. до 27. серпня.

6. В день главосїки св. Івана Крестителя 11. вересня.

7. В день Воздвиженія Чесного Хреста 27. вересня.

VI. Задушні суботи.

1. С. перед Н. мясоп. 14. лютого.

2. С. перед 2. Н. поста 6. марта

3. С. перед Н. 3. поста 13. марта.

4. С. перед Н. 4. поста 20. марта.

5. С. перед Н. Сош. св. Духа, 29. мая.

Історичний Календар

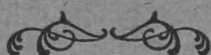

Всемірна Літопись.

Від сотвореня сьвіта 7428
“ Потопу сьвіта 4213
„ Різдва Іс. Христа 1920
„ Заведеня Магом. релїґії (622 по Христї) 1298
„ винайденя стрільного пороху (1300) 620
„ винайденя друкарської штуки (1446) 480
„ відкритя Америки (1492) .. 428
„ реформаці ї Лютра (1517).. 403
„ привезеня картофель до Европи 271
„ винайденя машини парової (1705) 215
„ построеня першої зелїзниці (1830) 90
„ винайденя телеґрафу, 1837 83
„ винайденя фотоґрафії...... 82
„ винайденя машини до шитя 74
„ винайденя телефону (1877) 43

Літопись русько-українська.

Від заснованя руської держави (862) 1058
„ введеня славянської азбуки св. Кирилом (862) 1058
„ переводу св. письма на славянський язик св. Кирилом і Методієм (862-885) . 1035
„ хрещеня князя Володимира Великого і Руси (988) 932
„ списаня руського права в книзї ‘Руська Правда’ за князя Яросл. Мудрого (1020).. 900
„ смерти князя Ярослава Мудрого і подїлу Руси на удільні князївства (1054) 856
„ заснованя Галицького князївства Володимиром 779
„ першого нападу Татарів на Русь і битви над рікою Калкою (1224) 696
„ заложеня міста Львова князем Данилом (1255) 665
„ прилученя руських земель до Литви (1319) 601
„ завойованя галицького князївства королем польським Казимиром Великим 580
„ злученя Ягайлом литовської Руси з Польщею (1386) 534
„ напечатаня першої церковно-славянської книжки “Часослов” в Кракові (1491) .. 429
„ вибору Остапа Дашкевича на першого отамана козацького (1513) 407
„ заснованя руського епископства у Львові (1539) 376
„ заложеня першої руської друкарні у Львові (1573) 347
„ першого видрукованя цілого св. письма в місті Острозї (1581) 339
„ початку козацьких воен проти Польщі (1593) 327
„ початку церковної унїї на Руси 324
„ козацької війни за Богдана Хмельницького проти Польщі (1648) 272
„ добровільного прилученя України до Росії (1654) .. 266
„ повстаня гетьмана Виговського проти Росії (1659) .. 261
„ повстаня гетьмана Дорошенка проти Росії (1668) 252
„ повстаня гетьмана Мазепи проти Росії (1708) 212

Поясненя значків і скорочень в сім Календари

⊕ Знак празника Господського з Попразденьстом.

⊕ Знак празника Богородичного з Попразденьством.

⊖ Знак празника Св. з всеночним без попразденьства.

Ті три знаки є на означенє урочистих сьвят, що їх приказує Церков сьвяткувати і встримати ся від робіт, а вислухати Служби Божої і науки духовної. Вони сьвяткують ся того самого дня, коли випадають. До них належать також всї недїлї. Декотрі сьвята з всеночним (3) переносить ся на недїлю, се зазначено всюди. Їх сьвяткує ся в сам день, коли припадають, тільки там, де є храм, або празник тої парохії. На примір св. Ілії 2. серпня.

✠ Знак празника св. полиєлейного, або, як се звуть, сьвята церковного. В день такого сьвятого з хрестиком вільно робити. Вони мають велику Вечірню і Утреню і сьпіване Славословіє велике.

Прочі менчі сьвяті без значків в

Календари є ріжних кляс після того, що мають в книгах на відправи більшого, чи менчого виду.

Букви перед іменем сьвятого означають:

Пр. — пророка; Ап. — Апостола; П. або Прп. — преподобний, або преподобна (монахи); М. — мученик; Аєп. або Архп. — Архиепископ; СМ. або Сщм. — сьвященомученик; ВМ. — великомученик; Ісп. — ісповідник; Ев. — евангелист; Д.) Діва.

Неділї ділять ся на три кляси:— октоїхові, тріодні і минейні.

1. Октоїхових є 32 найбільше, а 27 найменше після того, чи Великдень приходить скорше, чи пізнійше, має коло себе 10 неділь перед, а 8 по, то 18, а рядових октоїхових є 32 то разом 50. А що рік має 52 тижнї, то входять ще в рахубу неділї минейні коло Різдва і Богоявленя, перед і по празниках. Н. 20. по Сош. значить 20-та неділя по Зелених сьвятах. Н. по Прсвщ. значить: Неділя по Просьвіщеню або по Богоявленю.

На відправи подає ся, що і як брати. Нпр. гл. 6. Ев. утр. 5, Ев. Літ. Мр. 50. То значить так: гл. то є: глас. Гласів є вісїм. Гл. 6. означає, що в неділю і цілий тиждень по неділї бере ся з книги, що зове ся октоїх (осьмогласник) то, що там подане на всї днї і співає ся кождий відповідним голосом. Коли переспіває ся всї гласи, повторяє ся їх знова від першого до осьмого. — Ев. утр. значить: евангеліє на утренї в неділї. Їх є дібраних 11. Повторяє ся їх, як скінчать ся. На сьвята є евангелія утренні осібні. — Ев. літ. Мр. 50., значить: Евангеліє лїтурґічне (лїтурґія се Служба Божа) бере ся з евангелисти Марка зачало 50. Евангелистів є чотири: Мт. — Матей; Мр. — Марко; Лу. — Лука і Йо. — Йоан. Кожде є поділене на глави, а до відправ бере ся зачала, т. є. уступ з означенем, де зачинати, де кінчити. Тих зачал, т. зн. відділених уступів є у Матея 115; у Марка 71; у Луки 114; у Йоана 67.

Публичні Свята в Канаді

В цілій Канадї сьвяткує ся (голідейс): всї неділї, день Нового Року, Богоявлене, Велику Пятницю, Вознесене Господне, Всїх Сьвятих (1. новембра н. ст.), Великодний Понеділок, Попелець (1. середа лат. в посту), день Різдва Гдного, день уродин Є. В. Короля (4. червня, або котрий буде оголошений), Вікторія Дей 24. мая, Доміньон Дей 1. липня. Лейбор Дей в перший понеділок в вересни. і Тенксґівінґ Дей, що його оголошує ся кождого року.

ЦЕРКОВНА ГІЄРАРХІЯ

Свягійший Отець Папа Римський Венедикт XV.

Роджений в Ґенуї 21. листоп. 1854 року. Його родинне імя Яков деля Кієза. В 1874 р. зробив докторат світського і церковного права. 1878 р. висвячений на священика вступив до бюра Кардинала Рамполї. 1807 р. став Архієпископом Больонії, 1914 кардиналом. 3. вересня 1914 р. вибраний Папою, завдяки своїм дипльоматичним і загальним спосібностям і перворядній практиці. Папа Венедикт XV. обняв правлїнє лодкою св. Петра в найтяжших бурях світа і мимо невисказаних трудностий вів її як найбезстороннїйше і не уставав в заходах о прискорене мира, та о поправу долї воєнних плінників.

Е. Е. Вспрсвщ. Піетро ді Марія Апостол. Делеґат Канади і Н. Ф.

Уродж. в Молїтерно, Італїя, 3. серпня 1865. р. Сьвящеником став 23. мая 1891. р. урядник в Конґреґації Пропаґанди 1893. р. і віцеректор Колеґії Пропаґанди. 1901. став ректором ческої колеґії в Римі. Тайним камерієром став 15. нов. 1904, а 30. грудня 1906. р. висьвячений на епископа Катанцари в Калябрії.

11. червня 1918. р. іменований Архієпископом Іконїюм і делеґатом Апостольської Столиці в Канаді.

Прсвщ. Епископ Канадійських Русинів, Кир Никита Будка.

Уродж. в Добромірці, пов. Збараж в Галичинї 7. вересня 1877 р. По сельській школї ходив до ґімназії в Тернополи, де 1897 здав матуру. По матурі був студентом прав чотири роки і учив приватно. В 1891 служив при війску у Відни, почім вступив на богословіє в Інсбруку. 1905 р. 14 жовтня висвячений Е. Е. Митрополитом Кир Андреєм, учив ся дальше до докторату в Інсбруку і Відни, почім був префектом наук в Львівськім духовнім семинари совітником і референтом суду супружого і справ еміґраційних в Львівській Митрополичій Консисторії. 13. жовтня 1912. поставлений Е. Митрополитом на Епископа Кан. Русинів. До Канади приїхав в падолисті 1912 р. —

Адреса: 511 Домініон Ст. Вінїпеґ.

Владики руської гр. кат. Церкви.

1. Вспрсвщ. Митр. А. Шептицький.
2. Прсвщ. Епископ Никита Будка.
3. Прсвщ. Епископ Перемиський В. Коцоловський.
4. Прсвщ. Епископ Станиславівський Др. Григорій Хомишин.
5. Прсвщ. Епископ Мункачівський, А. Папп.
6. Прсвщ. Епископ Галду-дороський, С. Міклошій (гр.-кат. мад.).
7. Прсвщ. Епископ Крижовацький, Др. Нyради.
8. Прсвщ. Епископ Холмський, Др. О. Боцян.
9. Епископство Американських Русинів необсаджене.

РУСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКОВ В КАНАДЇ.

Епископ Епархії: — Преосвящений Кир Никита Будка.

Секретар: Всч. о. Михаіл Пелех, капелян Митрополичої Бурси і місіонар.

Адреса: 511 Домініон стр. Вінїпеґ.

Духовенство.

У Вінїпеґу: — Епископська паро-

хія св. Володимира і Ольги: Всч. о. Петро Олексів, парох — 115 Мек Ґреґор Стріт.

Парохія св. о. Николая ОО. Василіяни: Пр. о. Атаназій Филипів, парох. Прпд. о. Протоіґумен ОО. Василіян Созонт Дидик, місіонар для Ґонор і Мавнтейн Род, Ман. — 612 Фльора Аве., Вініпеґ.

В Манітобі: —

Всч. о. Евген Андрухович, місіонар для околиць Стюартбурн і Кенора, Онт. — 664 Алверстон стр. Вініпеґ.

Всч. о. Аполінарій Калужняцький, Брандон і околиця. — 310 Деніс Ст.

Всч. о. Атаназій Крайківський, Росбурн і околиця. — Ольга.

Впрпд. о. Л. Боский, ігумен і місіонар в Комарно і околиції.

Впр. о. сов. Михайло Оленьчук, Давфін-Сіфтон-Етельберт, — осідок в Сіфтоні.

Всч. о. Атаназій Черепаняк, Кукс Крік і околиця.

В Саскачевані: —

Руська гр. кат. Місія Монахів св. Спаса в Обителі Матери Божої Неустаючої Помочи в Йорктоні.

Впрпд. о. Ч. М. Декан, ігумен і місіонар; Впрпд. о. А. Делярий, ігумен і місіонар в Айтюна.

Прпд. о. Йосиф Бала (в Бельґії).

Всч. о. Роман Крупа, парох Саскатуну і місіонар в околиці.

Всч. о. Йосиф Филима, місіонар для околиці Гаффорд.

Всч. о. Нестор Дрогомирецький, місіонар в Канора і околиці.

Всч. о. Петро Насічник, місіонар в Альвені і околиці.

В Альберті: —

Прпд. о. Матей Гура, ЧСВВ. парох Едмонтону і місіонар для околиць. 9648—108 аве. Едмонтон.

Прпд. о. Василь Ладика ЧСВВ. місіонар в околицях Едмонтону.

Прпд. о. Навкратий Крижановський, парох в Мундейр і місіонар в околиці. — Мундейр.

Прп. о. Филип Ру, ЧМНЗ., місіонар в околицях.

В Онтеріо: —

Всч. о. Андрей Сарматюк, парох Форт Віліям, Вестфорту і околиці. 629 МекІнтош Стр.

Всч. о. Михаїл Ірха, парох Торонта. — 143 Франклін Стр.

Всч. о. Николай Шумський, місіонар в околицях Гамільтону. — Ґрей Стр., Гемільтон, Онт.

Всч. о. Михайло Кузьмак, парох Отави. — 275 Рочестер Стр.

Всч. о. Василь Ґіґейчук, парох Копер Кліф і місіонар по майнах.

Всч. о. Петро Каменецький, парох Брентфорду. — 100 Террас Гіл Стр.

В Квебеку: —

Свтл. о. Др. Амврозій Редкевич, парох Монтреалю. — 646 Ібервіл ст.

В Новій Скотиї: —

Всч. о. Емиліян Красіцький, парох в Сидней.

В семинари в Монтреали: —

пп. Тимочко, Колцун, Григорійчук і Бартман.

Бурси і Школи під проводом Сестер Неп. Зачатія.

В Вініпеґу (лиш школа), Мундейр Едмонтоні, Сіфтоні і Йорктоні. Понад 400 дітий користає з приміщеня у них. Всіх Сестер є разом 40.

Зіставлене.

Епископ	1
Свіцьких священиків	17
Монахів	9
Парохій і місій	160
Школа парохіяльна	1
Бурс, шкіл і сиротинців	7
Русинів гр. кат. около	250,000

Календар

Календар, котрого уживають усї цивілїзовані народи, є опертий на реформі старого римського календаря, заведений римським полїтиком Юлїєм Цезаром в 45. роцї перед Христом. Від нього й називає ся сей календар Юлїянським. Хоч він був значним поступом вперед супроти давного календаря, то все таки межи ним, а сонїчним роком була така ріжниця, що в 1582 роцї весняне зрівнане дня з ночею, що припадає на 21-го марта, припало на 11. марта. Щоби се направити, римський папа Григорій XIII. приказав зрівнати оба календарі, себто перескочити десять днїв, щоби зрівнане дійсно припало на 21. марта. Кромі сього він постарав ся, щоби запобігти на будучність подібним ріжницям межи сонцем, а календаром. Так як ті ріжницї походять з того, що рік після юлїянського календаря має 365¼ днїв, тодї, як сонїшний рік є о 11 мінут і 14 секунд коротший, котра то ріжниця за 400 лїт зростає до 3 днїв, то папа Григорій XIII. зарядив, щоби кождого четвертого року був переступний рік, але рівночасно, аби на кождих сто лїт один рік, котрий мавби бути переступним, переступним не був. Отсей календар і називаєть ся календаром григоріянським.

Приняли його з часом усї культурні народи. Навіть протестанські краї, котрі з початку добачили в принятю „папського календаря" покатоличене, усе таки конець—кінцїв приняли його як розумнїйший від юлїянського. Лише православні краї, як Росія, не дійшли ще до того переконаня і календара не зміняли. Навіть в церковнім житю галицьких Українцїв уживало ся юлїянського календаря, бо усї стараня завести розумний спосіб дїленя часу розбивали ся о упереджене одних та демаґоґію других. Та справа станула, здаєть ся, на кращій дорозї, коли Українська Центральна Рада в Києві, котру певно і найбезчеснїйший демаґоґ не посудить о бажанє „поримщити" Україну, приняла григоріянський календар яко обовязуючий в Українській Народній Републицї.

ПРОЄКТ НОВОГО ОДНОСТАЙНОГО КАЛЄНДАРЯ.

Як лише унормують ся відносини, новий календар буде заведений, одностайний у всїх Українцїв по цїлім світї розкинених. Сей рік є відай послїдний, де ми ще подаємо оба календарі юлїянський і григоріянський.

Тепер піддають мировій конференції у Парижи плян ще новійшого календара, щоби його завести у цїлім світї.

Сей календар бувби дуже простий:

Рік мавби мати 13 місяцїв, всї по 28 днїв, або точно по 4 тижнї. Всї місяцї на всї лїта однакі.

П	В	С	Ч	П	С	Н
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28

Такий вічний календар зачинавби ся кождого місяця однако в понедїлок, а кінчив-би ся в недїлю. Один день, що лишає ся, був-би Новий Рік всунений межи 28. грудня, а 1. сїчня, без дати. Що чотири роки ще один день вставляв-би ся під назвою: Поправка.

Що той Календар бувби дуже легкий до ужитку, очевидно, но питанє, чи буде принятий загально. В тім календари Велика Пятниця випадала би що року 5. марта, а Великдень 7. марта.

Що тоді календарів не треба буде друкувати се певне. Повисша таблиця вистарчає на все в цивільнім житю, а свята в молитвослові раз подасть ся і конець.

Одностайний Час
(STANDARD TIME)

Котра година в даному місци, се залежить від положеня сонця на небі в дану хвилю. Хвилю, коли сонце переходить найвисшу точку на своїй дорозї по небі, називаємо полуднем. Поділивши час від одного полудня до другого на 24 рівні части дістанемо 24 годин.

Так як сонце кружить по небі тому, що земля обертає ся зі сходу на захід, то з того виходить, що кождої хвилї на земли десь полудне. Полудне немовби мандрує довкола землї, обходячи її і вертаючи назад на те саме місце по 24 годинах. Значить, що по упливі кождої години буває полудне в місци, положенім о одну двайцяту четверту часть обводу землї на захід. Так як землю в ширину подїлено на 360 степенів, то значить, що переходячи один степень ширини на захід, ми будемо бачити, що полудне, а за полуднем увесь час, опізнив ся о чотири мінути. Коли перейдемо на захід о 15 степенів ширини, то там опізненє буде виносити цїлу годину.

Давнїйше не було нїякої невигоди з такої ріжницї часу в кождім місци. Коли однак люди придумали зелїзницї, котрі переносять їх з місця на місце дуже скоро, тодї подорожний, подорожуючи зі заходу на схід або зі сходу на захід, приїзджав віч-

но до місцевостий, котрих годинники не годили ся з його годинником. Через те люди стали думати над тим, щоби завести однаковий час в місцевостях, межи котрими комунікація е дуже часта.

Ось так увесь континент північної Америки поділено зі заходу на схід на ряд областий, в котрих є „одностайний час" (по анґлійськи "Стендард Тайм"):

Атлянтийський час.

Так звані побережні провінції Канади (Нова Скотляндія, Новий Брансвик та Остров Принса Едварда) мають один одностайний час, котрий називають „атлянтійським часом". Коли в головній обсерваторії світа в Ґрінїч (коло Лондону в Анґлії) 12-та година в полудне, там є лише 8. година рано. Значить, атлянтийський час спізнений за часом Ґрінїчу о 4 години.

Східно-американський час

уживає ся в дальшій области на захід: в Квібеку, в західній части Онтеріо, та в східній полосї Злучених Держав. Сей час ріжнить ся о 5 годин від часу Ґрінїчу. Коли в

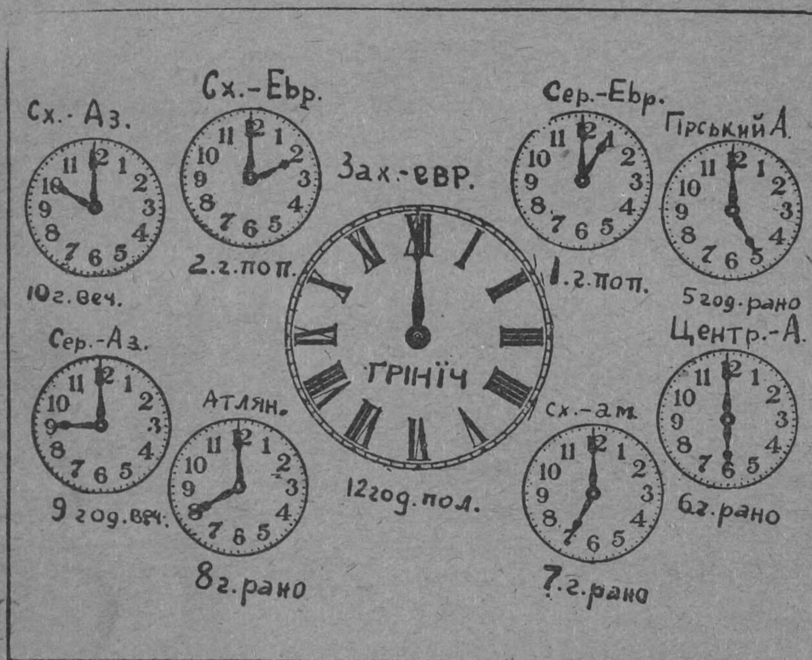

Ґрінїч 12. година в полудне, в Отаві лише сема рано. Він ріжнить ся о 1 годину від атлянтійського часу.

Центральний час

уживає ся в центральних околицях Канади і Злучених Держав. Він ріжнить ся від часу Ґрінїчу о 6 годин: коли в Ґрінїч 12-та година в полудне, в Галїфакс є осьма, в Отаві сема, в Манїтобі лише шеста година рано.

Гірський час

уживає ся в гірській полосї Канади і Злучених Держав. Від часу Ґрінїчу ріжнить ся він о 7. годин.

Час Тихого Океану

уживає ся в Британській Колюмбії та в полосі Тихого Океану в Злучених Державах. Ріжниця від Ґрініч — 8 годин.

Ще більше спізнений час мають Юкон і Аляска: ріжниця від Ґрініч виносить аж 9 годин, тому, як в Ґрініч 12-та година в полудне, в Юконі трета година по півночи.

В подібний час поділена Европа.

Західно-европейський час.

Се власне час Ґрініча. Після нього уставляє годинники вся Анґлія, Франція, Бельґія, Еспанія і Портуґалія.

Середно-европейський час

уживає ся в середній Европі: в Швеції, Норвеґії, Данії, Швайцарії, Італії, Сербії, Австро-Угорщині і Німеччині. Він ріжнить ся о 1 годину від Ґрініч, але так як ся полоса на схід від Ґрінічу, то вона має скорше полудне; коли в Ґрініч полудне, в осередній Европі перша година по полудни.

Східно-европейський час

уживає ся у східній Европі: Болгарії, Ромунії, Туреччині. Ріжниця від Ґрініч — дві години; коли в Ґрініч полудне, коли в Манітобі шеста година рано, а в Юкон лише 3-та в ночи, то в Константинополи вже друга година по полудни.

ПОРІВНАНЄ ЧАСУ З КИЇВОМ.

Коли в столиці України є 12-та година в полудне, тоді:

у Берліні, столиці Німеччини, є	10 година 51 мін. рано
„ Брукселі, стол. Бельґії,	10 година 15 мін. рано
„ Варшаві, стол. Польщі,	11 година 22 мін. рано
„ Вашинґтоні, стол. Злуч. Держав,	4 година 52 мін. рано
у Відни, стол. Австрії,	11 година 3 мін. рано
„ Вильні, стол. Литви,	11 година 40 мін. рано
„ Константинополи, стол. Туреччини,	11 година 43 мін. рано
„ Лондоні, стол. Анґлї,	10 година ——— рано
„ Мадриді, стол. Еспанії,	9 година 43 мін. рано
„ Москві, стол. Великоросії,	12 година 28 мін. по пол.
„ Отаві, стол. Канади,	4 година 56 мін. рано
„ Парижи, стал. Фрацнії,	10 година 44 мін. рано
„ Пекіні, стол. Китаю,	5 година 44 мін. по пол.
„ Петрограді, стол. Росії,	11 година 59 мін. рано
„ Стокгольмі, стол. Швеції,	11 година 9 мін. рано
„ Йокогамі, стол. Япану,	7 година 20 мін. по пол.

Затьміня в 1920-ім Році

В 1920. році буде чотири затьміня: два сонця і два місяця.

ЗАТЬМІНЄ МІСЯЦЯ.

1. Цілковите затьмінє місяця 2. мая. Загально буде воно видне в Европі, в західній Азії, Африці, на Індийськім Океані, на Атлянтийськім Океані, у Східній і Північній Америці і в Полудневій Америці.

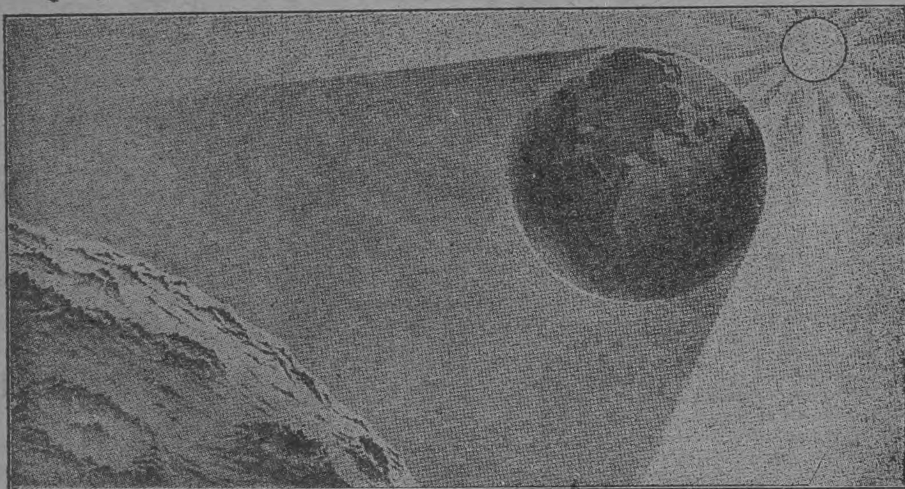

Як земська куля попаде межи сонце і місяць, вона кидає на місяць тінь і таке явище ми називаємо затьмінєм місяця.

В Торонто заходить тінь на місяць мінуту по 7. год. вечером. Цілковите затьмінє зачинаєсь чверть по 8. год. Середина о год. 8.51. Конець о год. 9.27. Місяць виходить з тіни о год. 10.41.

2. Цілковите затьмінє місяця 26—27. октобра. Видсе в Західній Канаді і Америці. Зачинає ся на центральний час о год. 7.29 рано. У Східній Канаді не буде його видно.

ЗАТЬМІНЄ СОНЦЯ.

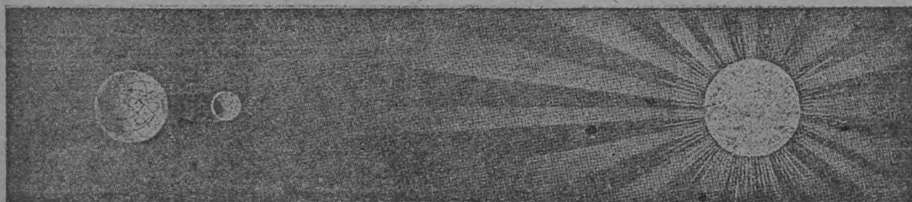

ЗАТЬМІНЄ СОНЦЯ: — Місяць станув межи землею та сонцем, так що на землю впала тінь місяця. Люди в тіни місяця, не бачучи сонця, називають се явище—затьмінє сонця.

1. Частинне затьміне сонця 17. мая. Не видне в Канаді.

Як тінь місяця паде на землю, спричиняючи затьміне сонця.

2. Частинне затьміне сонця 10. новембра. В Монтреалї буде його видно о год. 8.56. рано початок. О год. 10.09. буде найвисше, а о год. 11.27 кінчить ся

ПОГОДА В 1920 РОЦЇ.

Січень. — Бур не буде. Друга половина гарно і лагідно.
Лютий. — Бурі від 24. до кінця. З початку гарно. 14. заверухи. Від 21. остро і зимно
Март. — 10. і 11. сильні вітри. Від 15. темнїйше. По 20. вітри і дощі.
Цьвітень. — Гарний, теплий місяць. По 4. лагідно. Від 20. гарна погода. 29. бурі.
Май. — По 7. холодно. Від 26. до кінця хмарно. 27. буря.
Червень. — Коло 10. вітри. Цїлий місяць гарно і тепло.
Липень. — 13 і 27 сильні вітри. Конець місяця гарно.
Серпень. — Бурі 3. і 4. Громи 31. Спека кінчить ся 22.
Вересень. — Перший тиждень слота. 2. і 8. бурі.
Жовтень. — Коло 12. і 27. дощі, впрочім погода.
Падолист. — Вітри цїлий місяць. 11. і 23. дощ, зимно і мрака.
Грудень. — 12 і 13 бурі. 16 тяжкі снїги. Друга половина зимно.

1920 Січень -- January 31 днів

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	СОНЦЕ захід
1	19	Ч	**Грудень, 1919.** М. Боніфатія	7.59	4.09
2	20	П	Ігнатія Бог. *Прпр. Рожд. Хр.*	7.59	4.10
3	21	С	Мч. Юліянії	7.59	4.11
4	**22**	**Н**	**Н. Отець.** ВМ. Анастазії	7.58	4.12
5	23	П	ММ. десяти в Криті ●	7.58	4.13
6	24	В	ПМ. Евгенії. *Навечеріє Рожд.*	7.58	4.14
7	**25**	**С**	**⊕ Рождество Христове**	7.58	4.16
8	**26**	**Ч**	**⊕ Собор П. Богор. і Йосифа**	7.57	4.17
9	**27**	**П**	**ПМ. і Архд. Стефана**	7.57	4.18
10	28	С	ММ. 2000 спален. в Нікомедії	7.56	4.19
11	**29**	**Н**	**Н. по Рожд.** ММ. 14,000 дітий	7.56	4.21
12	30	П	М. Анисії ☾	7.55	4.22
13	31	В	Прп. Мелянії *Отд. Рожд.*	7.55	4.23
14	**1**	**С**	**Н. Р. 1920. ⊕ Обріз. Г. Васил. В.**	7.54	4.25
15	2	Ч	Сильвестра П. Р. *Прпр. Богояв.*	7.53	4.26
16	3	П	Прор. Малахія і М. Гордія	7.52	4.28
17	4	С	Собор 70 Ап. і Пр. Теоктіста	7.52	4.29
18	**5**	**Н**	**Н. перед Прсвщ.** *Навеч. Бгл.*	7.51	4.31
19	**6**	**П**	**⊕ Богоявлене Господне**	7.50	4.32
20	7	В	Собор Предтечи ●	7.49	4.34
21	8	С	Пр. Георгія Хозевита	7.48	4.36
22	8	Ч	М. Полієвкта	7.46	4.37
23	10	П	С. Григор. Нисс. і Пр. Домет.	7.45	4.39
24	11	С	✠ **Преп. Теодозія**	7.44	4.41
25	**12**	**Н**	**Н. по Прсвщ.** М. Татіяни	7.43	4.42
26	13	П	Єрмила і Стратилата	7.42	4.44
27	14	В	Отець заб. в С. і Р. *Отд. Бгвл.*	7.40	4.46
28	15	С	ПП. Павла Тив. і Йоана Кущн. ◐	7.39	4.47
29	16	Ч	Поклон веригам св. Петра	7.38	4.49
30	17	П	✠ **Преп. Антонія Вел.**	7.36	4.51
31	18	С	СС. Атаназія і Кирила	7.35	4.52

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

●	**Повня**	5. січня, 3. год. 5. мін. по пол.
☾	**Послідна кватира**	12. січня, 6. год. 9. мін. по пол.
●	**Новик**	20. січня, 11. год. 27. мін. по пол.
☽	**Перша кватира**	28. січня, 9. год. 38. мін. рано

ГР. КАТ. КАЛЕНДАР

4. Н. Отець і 30. по Сош. Предпр. Рожд. Гл. 5. Ев. утр. 6. На Літургії тропар воскр. ОО. і Предпр. Сл. Конд. ОО. І нині: Конд. предпр. Ап. і Ев. тільков ОО. Мат. Гл. 1. зач. 1.

6. Навечеріє. Часи царскі в ризах постних. Літ. Вас. Вел. з вечірнею. Вечірня до кінця чтеній 8. і Святий Боже з літ.

7—19. Загальниця. Час заказаний.

7. Рожд. Ев. Мат. гл. 2. зач. 3. — 8. Собор. Ев. Мат. гл. 2. зач. 4.

9. Стефана Ев. Мат. гл. 21. зач. 87.

11. Н. по Рожд. і 31. гл. 6. Ев. утр. 9. Попразд. Всьо Н. по Р. Тропарі: воскр. празн. і Н. Сл. Н. І нині: Рожд. Ев. літ. 4. Н. по Р. Мат. гл. 2. зач. 4. і Н. 31. Лу. гл. 18. зач. 93.

14. Новий Рік. Всеночне. Літ. Вас. Вел. Троп. Обріз. і Вас. Ев. Літ. Луки гл. 2. зач. 6. і Мат. гл. 5. зач. 11.

16. Часи царскі з навечерія в пятницю.

(Прод. на ст. 42.)

РИМО-КАТ. КАЛЕНДАР

1. Новий Рік.
4. Н. 2. по Рожд.
6. Трох Королів.
11. Н. 1. по 3. Кор.
18. Н. 2. по 3. Кор.
25. Н. 3. по 3. Кор.

УРЯДОВІ СВЯТА

1. Ню Їр. — Новий Рік.

КІЛЬКО НАС Є?

Український народ серед славянських народів.

УКРАЇНА.

(З народної фільософії).

Громада великий чоловік.

Дружній череді вовк не страшний.

Україна — наша мати.

У рідному краї краще, ніж на чужині.

ХТО ВИТЯГ.

(Народна казка.)

Воли везли снопи з поля, а комар сидів у одного вола на розі. Віз загруз в калужі. Воли потягли з усеї сили і таки витягли на сухе. Тоді комар сказав: — "Хвалити Бога, таки ми гуртом витягли."

Якої школи треба Українцям?

К. Ушінський, найславнійший московський знаток шкільництва писав в 1863 році, що *московська школа для української дитини є гірше пекла.*

Український нарід належить до найбільших націй в Европі. Лише чотири не-славянські нації дорівнують або перевисшають його щодо числа душ, а саме: Англійці, Французи, Італійці та Німці. Серед Славян, до котрих українська нація також належить, лише одні Москалі перевисшають його числом людий, однак в противенстві до Українців, котрі зі Сербами мають найчистійшу славянську кров виказують дуже поважну домішку неславянської ,як угро-фінської, татарської та другої. Коли не числити Москалів, то зі славянських народів ні один не дорівнує Українцям численностю. Українці ще в 1911. році числили коло 35 мілїонів душ. Поляки, третий з ряду найбільший славянський народ, мали тоді коло 18 мілїонів, то значить майже два рази менче від Українців. Инчі славянські народи ще менчі. Сербо-Хорвати, коли-б були злучені та свідомі своеї національної єдности, виносили-б понад 8 мілїонів душ. Чехи коло 7 мілїонів, Болгари 5 мілїонів. Ще менче мають Словаки, бо коло 2 мілїони, та Словінці, котрі не виносять більше, як півтора мілїона. Найменчим славянським народом треба уважати Лужичан, маленький народець, котрого Німці уже майже зовсім зденаціоналїзували. З нього не лишило ся уже і чверть мілїона.

Взаїмне відношенє числа тих народів зображене образово на нашій ілюстрації. Чим більша постать чоловіка, тим більший народ, котрий та постать представляє. Перша і найбільша — є Українець. За ним ідуть: Поляк, Сербо-Хорват, Чех, Болгарин, Словак та Словінець. Послідна крисочка мала-б зображати Лужичанина, а його фігура уже й так прибільшена розмірно до других.

Рахункова задача.

До Одеси приїхав з Америки корабель і став виладовувати свій ладунок. Виладовувано його на двайцять пять лодок і кожда лодка три рази приїзджала по набір. Але якби кожда лодка могла забрати 160 тон більше, то кожда з них мала би приїхати лише раз по ладунок. Кілько тон ладунку мав корабель?

Розвязка рахункової задачі з грудня.

Брат мав 27 долярів 75 центів, а сестра 17 долярів 25 центів. Отже брат міг купити книжки.

Як далеко садити одну ростину від другої?

Яблоні	30 до 40 стіп
Груші	20 до 30 стіп
Сливи	16 до 20 стіп
Бросквн	16 до 20 стіп
Черешні	16 до 25 стіп

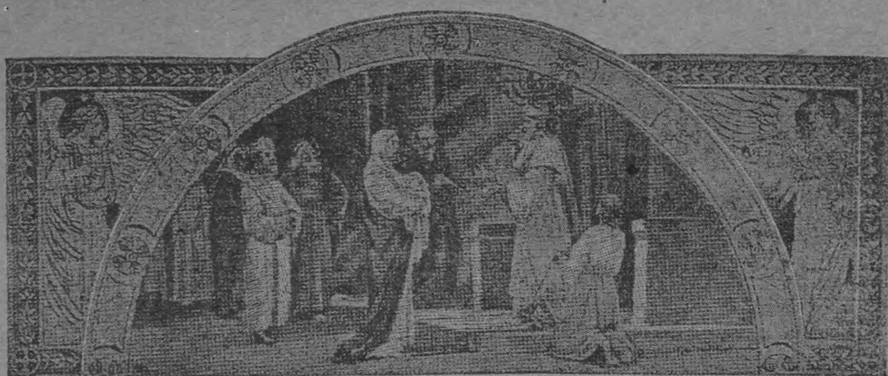

1920 # Лютий -- February **29 днів**

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	захід
1	**19**	**Н**	**Н. о Митари.** Макарія	7.33	4.54
2	20	П	✠ Евтимія Вел.	7.32	4.56
3	21	В	П. Максима і М. Неофіта	7.30	4.58
4	22	С	А. Тимотея і М. Анастазія	7.29	4.59
5	23	Ч	Сщмч. Климента Анкирського	7.27	5.01
6	24	П	Прп. Ксенії	7.26	5.03
7	25	С	**✠ Григорія Богослова**	7.24	5.05
8	**26**	**Н**	**Н. Блудн. Сина** Ксенофонта	7.23	5.06
9	27	П	**✠ Перен. мощей Йоана Золот.**	7.21	5.08
10	28	В	Прп. Єфрема Сирійськ.	7.19	5.10
11	29	С	Перен. мощей Ігнатія Богон.	7.18	5.11
12	**30**	**Ч**	**⊕ Трох Святителів**	7.16	5.13
13	31	П	ММ. Безсрбр. Кира і Йоана	7.14	5.15
14	1	С	**Лютий.** *Прдпр. Сріт. Суб. зад.*	7.12	5.17
15	**2**	**Н**	**Н. Мясопуст. ⊕ Срітене Г.**	7.10	5.18
16	3	П	Симеона і Анни	7.09	5.20
17	4	В	П. Ісидора Пилус.	7.07	5.22
18	5	С	Муч. Агафії	7.05	5.23
19	6	Ч	Прп. Вукола	7.03	5.25
20	7	П	Прп. Партенія і Луки	7.01	5.27
21	8	С	ВМ. Теодора. *Отд. Сріт.*	6.59	5.29
22	**9**	**Н**	**Н. Сиропуст.** Нікифора	6.57	5.30
23	10	П	М. Харлампія	6.55	5.32
24	11	В	СМ. Власія	6.53	5.34
25	12	С	С. Мелетія	6.51	5.35
26	13	Ч	Прп. Мартиніяна	6.49	5.37
27	14	П	Прп. Авксентія	6.48	5.38
28	15	С	Ап. Онисима	6.45	5.40
29	**16**	**Н**	**Н. 1. поста.** Памфіла	7.56	4.19

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

Повня	4. лютого,	2. год. 42. мін. рано
Послідна кватира	11. лютого,	2. год. 49. мін. по пол.
Новик	19. лютого,	3. год. 35. мін. по пол.
Перша кватира	26. лютого,	5. год. 49. мін. по пол.

ГР. КАТ. КАЛЕНДАР

1. Н. о Митари і Фарисею: Тріодь постна. Гл.1. Ев. утр. 1. Ев. літ. Луки гл. 18. Зач. 89.

1—8. Загальниця.

8. Н. о блуднім сині. Гл. 2. Ев. утр. 2. Ев. літ. Луки гл. 15. зач. 79.

12. Трох Сьвятителів. Ев. утр. Йоан зач. 36. Ев. літ. Мат. гл. 5. зач. 11.

14. Суб. задушна. Пред праздн. Сріт. Лише за усопших.

15. Н. Мясопустна. Срітене. Всеночне. Гл. 3. Ев. утр. 3. Воскр. і празника. Ев. літ. Мат. гл. 25. зач. 106. і Луки гл. 2. зач. 7.

22. Н. сиропустна. Гл. 4. Ев. утр. 4. Ев. літ. Мат гл. 6. зач. 17.

29. Н. 1. поста. гл. 5. Ев. утр. 5. Літ. Вас. Вел. Ев. літ. Йоан, гл. 1. зач. 5. О покликаню апостолів

РИМО-КАТ. КАЛЕНДАР

1. Н. 4. по 3. Кор.
2. Марії Громнічної
8. Н. Мясопустна.
13. Н. Запустна.
18. С. Попелець.
22. Н. 1. поста
29. Н. 2. поста суха

КАЛЕНДАР НАРОДНИХ ПРИМІТОК

На Стрітене сніжок — весною дощик.

Коли на Громницю півень не напє ся водиці, — то на Юра віл не наїсть ся травиці.

На св. Григорія йдуть ріки до моря.

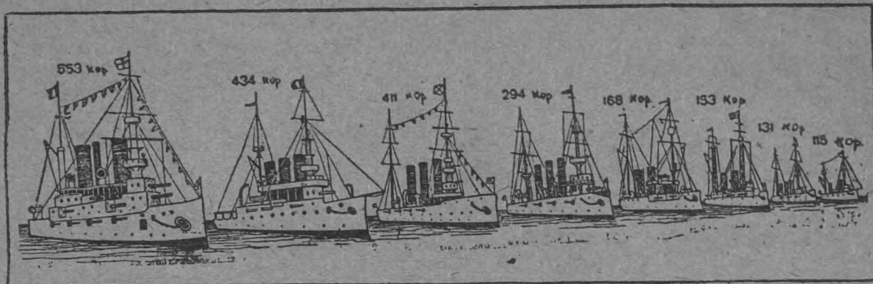

Корабельна сила воюючих держав.

Держава:	*кораблів:*
Англія	553
Злучені Держави	434
Франція	411
Німеччина	294
Італія	168
Япан	153
Росія	131
Австро-Угорщина	115

З того боєвих суден було:

Англія	59
Франція	25
Росія	13
Німеччина	34
Італія	18
Австро-Угорщина	[illegible]
Злучені Держави	35
Япан	13
Разом	*207*

ПРАЦЯ.

(З народної фільософії.)

Богато говориш, — мало зробиш.

Боже, поможи, а сам не лежи.

Колиб не мужик та не віл, не булоб панів.

Догнав, не догнав, а побігти можна.

Двічи літо не бува.

Хитрощами довго не проживеш.

Не кажи: ох! Кажи: Гоц!

По роботі пізнати майстра.

Лінивий двічи ходить, скупий двічи платить.

З спаня не купиш коня, з лежі не справиш одежі.

СКОРА РОБОТА.

(З уст народа.)

Ходив рак сім літ по воду. Приходить рак до дому, став через поріг перелазити, розлив воду та і каже: "Оттаке горе через скору роботу."

Від чого наші члени терпнуть.

Кождому відоме прикре почуванє, коли рука або нога затерпне. Англійці мають на його означенє чудовий вислів: "пинс енд ніделс"—шпильки та іґли; і дійсно чоловік відчуває немовби сотки уколень, коли пробує рухати затерплою рукою або ступати затерплою ногою. Причина "затерпленя" лежить в тім, що чоловік сидить або лежить в такій невигідній або скорченій позиції, що від неї нерви стиснені немовби на час завмирають.

МІСЦЕ НА ЗАПИСКИ.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

Якою мовою повинні писати Українці?

Славний московський письменник Іван С. Тургенев писав:

"Я ніколи ні одної стрічки в житю не надрукував на другій, як великоруській мові. Колиб я поступав інакше, я бувби не артист - художник, але просто дрантє. *Як се можна писати чужою мовою, коли й своєю рідною ледво можна висловити свої думки.*"

Рахункова задача.

Батько купив двом синам на свята дарунки, кождому по годинникови Але ні один не ішов добре: Іванів спішив по дві секунди на годину, а Дмитрів опізняв ся по десять секунд на годину. Дня 1. червня в полудне наставили вони їх на 12. годину. Чи потрафите сказати, коли знов оба годинники зійдуть ся показуючи ту саму годину.

Розвязка задачі з січня

Коли ладуючи по 160 тон на лодку, нам вистарчилоби ладувати її лише раз місто трох разів, то видно, що кожда лодка набирала лише по 80 тон. Так як було 25 лодок, то вони за кождим разом відвозили 25 рази 80 тон, або 2000 тон разом. Так як всі лодки вертали ся по ладунок три рази і за кождим разом набирали разом по 2000 тон, то по трох разах вони вивезли 6 000 тон тягару. Тільки ладунку мав корабель.

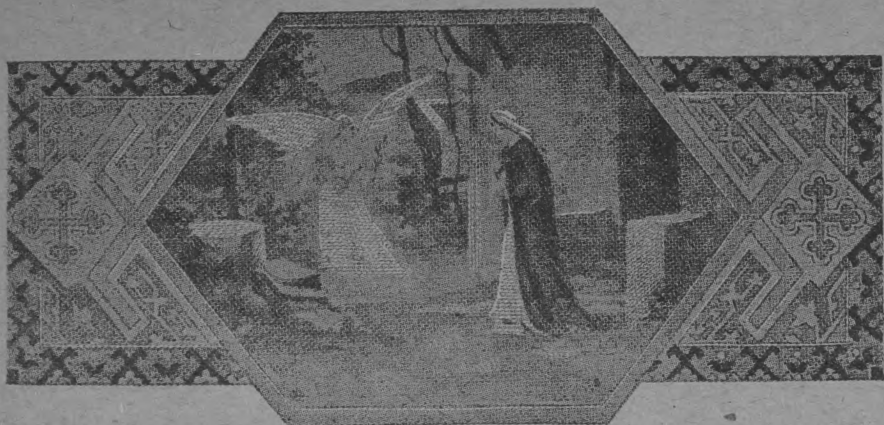

1920 **Марець -- March** 31 днів

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	захід
1	17	П	ВМ. Теодора Тирона	6.43	5.42
2	18	В	С. Льва Папи Р.	6.41	5.44
3	19	С	Ап. Архіппа	6.39	5.45
4	20	Ч	Прп. Льва катанського	6.37	5.47
5	21	П	Прп. Тімотея і С. Евстатія	6.35	5.48
6	22	С	ММ. в Евгенії. *Суб. задуш.*	6.33	5.50
7	**23**	**Н**	**Н. 2. поста.** Полікарпа.	6.31	5.52
8	24	П	**✠ 1. і 2. обріт. Ч. Гл. Предтечи**	6.28	5.53
9	25	В	С. Тарасія	6.26	5.55
10	26	С	С. Порфирия	6.24	5.56
11	27	Ч	Прп. Прокопія Декаполита	6.22	5.58
12	28	П	Прп. Василія	6.20	6.00
13	29	С	Прп. Касіяна. *Суб. задуш.*	6.18	6.02
14	**1**	**Н**	**Крестопоклонна. Март.** Евдокії	6.15	6.03
15	2	П	Свщмч. Теодота	6.13	6.05
16	3	В	М. Евтропія і др.	6.11	6.06
17	4	С	Прд. Герасима	6.09	6.08
18	5	Ч	М. Конона	6.07	6.09
19	6	П	42 ММ. в Амморії	6.05	6.11
20	7	С	ММ. в Херзоні Епп. *Суб. зад.*	6.03	6.13
21	**8**	**Н**	**Н. 4. поста.** П. Теофилакта	6.00	6.14
22	9	П	**✠ 40 ММ. в озері Севастоп.**	5.58	6.16
23	10	В	М. Кодрата і друж.	5.56	6.17
24	11	С	Архіеп. Софронія. *Поклони.*	5.54	6.19
25	12	Ч	П. Теофана	5.52	6.20
26	13	П	Пер. мощей Прп. Никифора	5.50	6.22
27	14	С	Прп. Венедикта. *Суб. акаф.*	5.47	6.24
28	**15**	**Н**	**Н. 5. поста.** Агапія	5.45	6.25
29	16	П	М. Савина	5.43	6.27
30	17	В	Прп. Алексія чол. Божого	5.41	6.28
31	18	С	С. Кирила Архіеп. Єрусал.	5.38	6.30

ГР. КАТ. КАЛЕНДАР

6. Суб. задушна.

7. Н. 2. поста. Гл. 6. Ев. утр. 6. Ев. літ. Марко, гл. 2. зач. 7. О відпущеню гріхів. Літ. Вас. Вел.

13. Суб. задушна.

14. Н. Крестопоклонна. Гл. 7, Ев. утр. 7. Ризи пости. Літ. Вас. Вел. Ев. літ. Марка гл. 8, зач. 37. О наслідув. IXСта.

20. Суб. задушна.

21. Н. 4. поста. Гл. 8., Ев. утр. 8. Літ. Вас. Вел. Ев. Літ. Марко. гл. 9, зач. 40. О вигнаню біса.

24. Поклони в середу вечером.

27. Суб. акафістова.

28. Н. 5. поста. Гл. 1. Ев. утр. 9, Літ. Вас. Вел. Ев. літ. Марко. гл. 10. зач 47. Ісус предсказує свою смерть.

РИМО-КАТ. КАЛЕНДАР

7. Н. 3. посту.
14. Н. 4. посту
19. Св. Йосифа
21. Н. 5. посту
25. Благовіщенє
28. Н. Пальмова

КАЛЕНДАР НАРОДНИХ ПРИМІТОК.

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

Повня	4. марця,	3. год. 13. мін. по пол.
Послідна кватира	12. марця,	11. год. 57. мін. рано
Новик	20. марця,	4. год. 56. мін. рано
Перша кватира	27. марця,	9. год. 45. мін. рано

КАВАЛЄРІЯ ДЕРЖАВ НА ПОЧАТКУ ВІЙНИ.

Зл. Д., Анг., Япан, Італія, Австрія, Франція, Німеччина Росія.

НАУКА.

(З народної фільософії.)

Не кричи, а лучше навчи.

Не збирай синови худоби, а збери йому розум.

Наука в ліс не заведе, а з нього виведе.

Будь добрим вислухачем, будеш добрим повідачем.

Старий віл борозни не попсує.

———o———

НАУКА.

(Народна казка.)

Казав осел соловейкови: "Гарно ти співаєш, та тільки троха не довчив ся. Повчив би ся лише у нашого когута, тоді краще співав-би."

———o———

Чому люди дістають морську хоробу?

Докладної відповіди на се ще нема. Певна річ, що вона не може походити лише від самого колисаня корабля, бо є люди, що дістають її ще заким корабель рушить. Богато лікарів заявляє просто, що се витвір людського ума: людина просто пригадує, як вона слабувала, будучи в перше на морі і під впливом сеї думки вона хорує в друге. Кромі сього великий вплив має вид великого числа хорих людий. Се все однак не поясняє чому люди хорують по раз перший. Найліпшим поясненем буде відай непривичність до колихаючого руху корабля. Є знов люди, що слабнуть уже в поблизу моря: видно, уже у морськім воздусї є щось, що спричинює забуреня в тілї чоловіка.

Про Україну.

Зібрано слідуючі подробиці:

"Україна (Ukrainia). Дня 21. падолиста 1917. року проголошено Українську Народну Републику, яко входячу в склад Російської Федеральної Републики. Її границї покищо не визначені, але з-грубша нова держава обнимає три округи в південній части Росії, відомі як "Малоросія", "Південнозахідна Область" та "Новоросія", (без Териториї Донських Козаків); ті округи ділять ся на такі губернії: черниґівська, полтавська, харківська, київська, подільська, волинська, херсонська, таврийська і катеринославська. Република обіймає південно-західний ріг Европейської Росії, а з нею межують Австро-Угорщина і Польща на заході, Чорне і Азовське море на полудни, Територія Донських Козаків на сході, а центральна Росія і Литва на півночи. Її простір виносить 216 тисяч 400 миль квадратових або троха більше як 10 процент поверхні Европейської Росії, з Фінляндією включно, коли за основу обчисленя брати Росію з 1914 року. Населеня має вона коло 30 мілїонів або малощо більше як 20 процент населення Европейської Росії, з Фінляндією включно. На підставі послїдної переписи, котру роблено в році 1897, Українці становили три четверті населеня, а решту становили другі руські племена, Поляки, Жиди (коло 13 процент населення в ґубернії Київ, Подільщина, Волинь), Татари і Німці. Межи головними містами годить ся згадати: Одесу, Київ, Харків, Катеринослав і Житомір."

МІСЦЕ НА ЗАПИСКИ.

———o———

....

....

....

....

....

Кілько насіня виходить?

Бураки — 1 унція на 50 стіп борозди; 4 фунти на акр.

Гречка — 1 бушель на акр.

Капуста — 1 унція на 300 стіп борозди.

Морква — 1 унція на 100 стіп борозди.

Карафьол — 1 унція по винна видати що наймен че 3000 ростин.

Кукурудза — чверть до пів "пайнту" на 100 ямок.

Чосник — 1 до 2 унції на 100 ямок.

Салата — чверть унції на 100 стіп борозди, 3 фунти на акр.

Цибуля насінна — пів унції на 100 стіп.

Петрушка — пів унції на 100 стіп.

Горох — 1 до 2 "пайнти" на 100 стіп.

Гарбуз — 5 фунтів на акр

Редьква — 1 унція на 100 стіп борозди.

Рубарб — 1 унція на 125 стіп борозди.

Жито — Півтора бушля на акр.

———o———

Рахункова задача — але не зовсім.

"Ще місце на одну родину!" — крикнув староста на весїлю, як прийшла родина Голинських. "А кілько їх?" — питає куховарка. А староста каже: "Там є батько і мати, вуйко і тїтка, рідний брат і рідна сестра, первий брат і перва сестра, братаниця і сестріниця. От і все. Тепер самі вичисліть, кілько осіб?"

1920 — **Цвітень -- April** — 30 днів

н.с.	с.с.	дні	СЬВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	СОНЦЕ захід
1	19	Ч	ММ. Хризанта і Дарії	5.36	6.31
2	20	П	П. ОО. забитих в обит. Савви	5.34	6.33
3	21	С	П. Якова. *Суб. Лазарева*	5.32	6.35
4	**22**	**Н**	**Н. Цьвітна.** СМ. Василия	5.30	6.36
5	23	П	М. Нікона і 200 його учеників	5.28	6.38
6	24	В	*Предпразд. Благовіщеня*	5.26	6.39
7	**25**	**С**	**Благовіщене П. Д. Марії**	5.24	6.41
8	26	Ч	*Великий Четвер. Страсти*	5.21	6.42
9	**27**	**П**	**Велика Пятниця**	5.19	6.44
10	28	С	*Велика Субота*	5.17	6.46
11	**29**	**Н**	**Пасха. Воскресене Гдне.**	5.15	6.47
12	**30**	**П**	**Сьвітлий Понеділок**	5.13	6.49
13	**31**	**В**	**Сьвітлий Второк**	5.11	6.50
14	1	С	**Цьвітень.** П. Марії Єгипет.	5.09	6.52
15	2	Ч	Преп. Тита Чудотв.	5.07	6.53
16	3	П	Преп. Никити	5.05	6.55
17	4	С	Преп. Йосифа і Ґеорґія	5.02	6.56
18	**5**	**Н**	**Н. Томина.** ММ. Теодула А.	5.01	6.58
19	6	П	С. Евтихія	4.59	6.59
20	7	В	Преп. Ґеорґія Меліт.	4.57	7.01
21	8	С	Апп. Іродіона, Аґава, Руфа	4.55	7.02
22	9	Ч	М. Евпсихія	4.53	7.04
23	10	П	ММ. Терентія, Африкана, Макс.	4.50	7.06
24	11	С	СМ. Антипи	4.49	7.07
25	**12**	**Н**	**Н. Мироносиць.** Прп. Василия	4.47	7.09
26	13	П	СМ. Артемона	4.45	7.10
27	14	В	С. Мартина Папи Р.	4.43	7.12
28	15	С	Ап. Арістарха, Пуда, Трофима	4.41	7.13
29	16	Ч	ММ. Аґафії, Ирини і Хіонії	4.39	7.15
30	17	П	ПП. Симеона і Акакія	4.38	7.16

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

Повня	3. цвітня,	4. год. 55. мін.	рано
Послїдна кватира	11. цвітня,	7. год. 24. мін.	рано
Новик	18. цвітня,	3. год. 43. мін.	по пол.
Перша кватира	25. цвітня,	7. год. 27. мін.	рано

ГР. КАТ. КАЛЄНДАР

3. Суб. Лазарева. Тріод цьвітна. Єлици.

4. Празник Н. цьвітна. Ев. утр. Мт. зач. 83. По Єванг. і Пс. 50. благословенє лози. Роздає ся підчас мированя. Літ. Золотоуст. Ев. літ. Йоан гл. 12. зач. 41. Магдалина, а Юда. Три агнцї на страстний тиждень: П. В. служба Преждеосвщ. Дарів.

7. Благовіщенє в В. середу. Всепочне з повечерієм великим, бо вечірня з преждеосвящ. рано. Літ. Золотоуст. з вечірнею. Вход з Еванг. Чтеній чотири: 2 середи 2 Благовіщеня і по чтеніях Єкт. мала. Возглас Трисвятого і Святий Боже з літургії Ев. літ. Луки гл. 1. зач.3.

8. В. Четвер; Літ. Вас. Вел. з вечірнею. Ев. літ. Мат. гл. 27, зач. 107. дуже довге, страсти і устан. Прсв. Евхаристії. Свячене мира і антимінсів. Осьвятити агнця до В. Гробу. Вечером утреня, страсти 12 евангелій.

9. В. Пятниця. По часах царських і Вечірні

(Прод. на ст. 42.)

РИМО-КАТ. КАЛЄНДАР

2. Велика Пятн.
4. Великдень
5. Вел. Понеділок
11. Н. біла
18. Н. 2. по Великодни
25. Н. 3. по Великодни

УРЯДОВІ СВЯТА

2. Ґуд Фрайдей

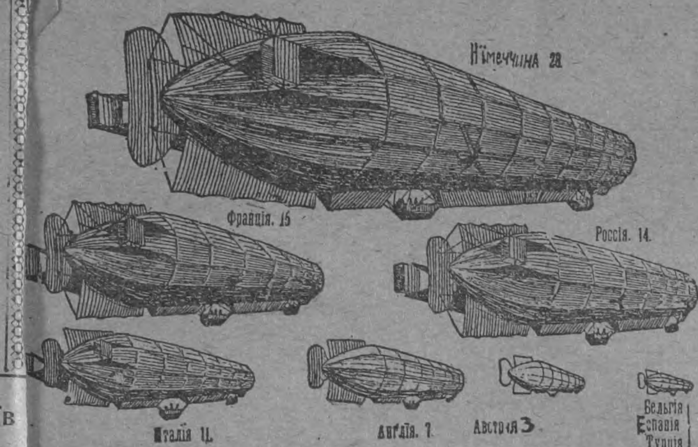

МУДРІСТЬ.

(З народної фільософії.)

Коли розум, тоді і хліб.

Кожда пригода до мудрости дорога.

Що маєш казати, те наперед розжуй.

Людий питай, а свій розум май.

Порожна бочка гучить, а повна мовчить.

Грішми та одежею не хвались, а хвались правдою та честю.

Не хвались мудрий мудростю, а дурний силою.

———o———

ЩО ЧОЛОВІК ЧУВ.

(З уст народа.)

Питала жінка чоловіка: "Де се ти був так довго?" А чоловік каже: "Та на базарі був, новини роскавував та слухав." Питає знов жінка: "А шож ти там чув цікавого?" Каже чоловік: "Та за народом не доступиш, — далеко було, то не чути."

———o———

Чужинці про нас.

"The Encyclopaedia Britannica" пише про галицьких Українців:

"Throughout Galicia the Poles form the aristocracy; though in two—thirds of it Ruthenians form the bulk of the population, while the middle class is Jewish or German. The Ruthenians are therefore under an alien yoke both politically and economically."

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕПУБЛИКА.

"The Statesman's Year - Book for the Year 1918", найповажнійший англійський політичний річник каже про Україну ось що:

"В наслідок заворушеня в Росії, копишня царська російська імперія розпала ся на ряд независимих або напів-независимих держав. О скільки можна ствердити, тепер істнує 18 осібних державних утворів, а їх відносини до большевицького правительства є непевні.

———o———

Україна у зносинах з Анґлїею.

"Перша конституція, датована дня 23. грудня 1917, надавала самоуправу кождій нації на Україні. Президентом правительства був аж до 2. мая 1918. року М. Голубович, котрий мав девятьох мінїстрів. Але дня 2. мая 1918. р. установлено німецьку військову диктатуру під ґенералом Павлом Скоропадським яко гетьманом України, а дня 9. мая 1918. утворено нове правительство з Миколою Устемовичом як предсідателем. Київ є столицею нової держави, а *британійський уряд має там свого представителя.*"

МІСЦЕ НА ЗАПИСКИ.

....

....

....

....

....

ГРОБИ ПЕРШИХ ХРИСТІЯН.

В перших трох віках Християнства, коли Христову віру переслідували римські цісарі та римський уряд, Христіяни ховали ся зі своїми богослуженями та зборами у підземні нори, ями і хідники, які сама природа потворила коло Риму. Обчисляють, що довжина тих підземних хідників, виносить 800 до 900 миль, а поховано в них від 6 до 7 міліонів тіл. Звичай хоронити Христіян в катакомбах затратив ся по 410 році по нападі на Рим ґерманського племени Ґотів. Через шість століть люди стратили

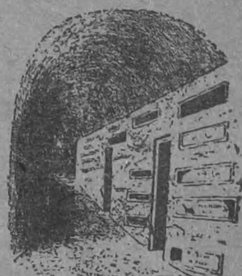

про них усю память, аж якісь робітники, копаючі за гончарською глиною, відкрили припадково ціле місто під містом Римом.

———o———

Рахункова задача.

Контрактор зобовязав ся поставити за рік 50 миль зелізниці. Наняв до роботи 225 робітників, але по 7 місяцях побудував лише 21 миль зелізниці. Кілько людий мусить ще наняти, щоби викінчити зелізницю на час?

———o———

Розвязки задачі з лютого.

Годинники зійдуть ся дня 30 серпня в полудне, коли оба покажуть на 6. годину.

———o———

Розвязка задачі з марта.

Всього прийшло чотири особи, а то брат і сестра зі своїми дітьми, брат зі сином, сестра з дочкою. Вичисліть, як староста міг нарахувати аж 10 осіб.

1920 **Май -- May** 31 днів

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	СОНЦЕ захід
1	18	С	Преп. оана Декаполіти	4.36	7.13
2	**19**	**Н**	**Н. о розслабл.** П. Йоана Ветх.	4.34	7.20
3	20	П	П. Теодора Трихіни	4.32	7.21
4	21	В	СМ. Януарія і Теодора	4.31	7.22
5	22	С	П. Теод. Сикста. *Переполовеніє*	4.29	7.24
6	23	Ч	⊕ **ВМ. Ґеорґія** *(на неділю)*	4.27	7.26
7	24	П	М. Савви Стратилата	4.26	7.27
8	25	С	✠ **Ап. і Ев. Марка**	4.24	7.29
9	**26**	**Н**	**Н. о Самарянці.** СМ. Василія	4.22	7.30
10	27	П	Сщч. Симеона, Сродника Гдня	4.21	7.32
11	28	В	Апп. Якова і Сосипатра	4.20	7.33
12	29	С	ММ. в Кизиці і П. Мемнона	4.18	7.34
13	30	Ч	✠ **Ап. Якова, Брата Ап. Йоана**	4.16	7.36
14	1	П	**Май.** Пр. Єремії	4.15	7.37
15	2	С	С. Атаназія, Арх. Александр.	4.14	7.39
16	**3**	**Н**	**Н. о сліпорожд.** ✠ **Теодозія Печ.**	4.12	7.40
17	4	П	Прпмч. Пеляґії	4.11	7.42
18	5	В	М. Ірини	4.10	7.43
19	6	С	П. Йова Многостр. *Отд. Пасхи*	4.08	7.44
20	**7**	**Ч**	⊕ **Вознесеніе Гдне.**	4.07	7.46
21	8	П	⊕ **Ап. і Ев. Й. Богосл.** *(на нед)*	4.06	7.47
22	9	С	✠ **Перен. мощ. св. Николая**	4.05	7.48
23	**10**	**Н**	**Н. Отців.** ✠ **Ап. Сімона Зилота**	4.04	7.49
24	11	П	Свщ. Мокія	4.03	7.51
25	12	В	Епіфанія і Германа	4.02	7.52
26	13	С	М. Глїкерії	4.00	7.53
27	14	Ч	М. Ізидора	3.59	7.54
28	15	П	Пр. Пахомія Вел. *Отд. Вознес.*	3.58	7.56
29	16	С	Пр. Теодора. *Суб. зад.*	3.58	7.57
30	**17**	**Н**	⊕ **Сошествіе св. Духа**	3.57	7.58
31	**18**	**П**	⊕ **Пресв. Тройці**	3.56	7.59

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

- **Повня** 2. мая, 7. год. 47. мін. по пол.
- **Послїдна кватира** 10. мая, 11. год. 51. мін. по пол.
- **Новик** 18. мая, 9. год. 25. мін. рано
- **Перша кватира** 24. мая, 3. год. 7. мін. по пол.

ГР. КАТ. КАЛЄНДА

Майські богослуженя честь Матери Божої.

2. Н. о розслабл. В Ґеорґія. Всеночне; гл. Ев. утр. 4; Ев. літ. Йоа гл. 5, зач. 14. і Йоан гл 15. зач. 52.

5. Переполовеніє з по празд. до слїд. середи.

9. Н. о Самарянці. гл. Ев. утр. 7; Ев. літ. Йоа гл. 4. зач. 12.

16. Н. о сліпородж. гл 5, Ев. утр. 8; Ев. літ. гл 9, зач. 34.

20. Вознесеніе. Ев. утр воскр. 3. Марко зач. 71 Ев. літ. Лука гл. 24. зач 114.

22. Перенесеніе мощей с О. Николая, Ев. літ. Лу ки гл. 6. зач. 24.

23. Н. Отцїв св. Йоан Богослова. Всеночне. Слу жба воскр. Богослова Отців. гл. 6. Ев. утр. 10 Ев. літ. Йоан гл. 17. зач 56. о прославленю ІХств і Йоан гл. 19. зач. 61.

30. Сошествіє св. Духа Ев. утр. воскр. 9. Ев. літ Йоан гл. 7. зач. 27; По літ. вечірня з колїнопри- клонними молитвами.

(Прод. на ст. 42.)

РИМО-КАТ. КАЛЄНДА

2. Н. 4. по Великодни
9. Н. 5. по Великодни
13. Вознесеніе
16. Н. 6. по Великодни
23. Зелені Сьвята
24. Пон. Зелен. Свят
30. Н. 1. Прев. Тройці

УРЯДОВІ СВЯТА

24. Вікторія Дей

СКІЛЬКІСТЬ ЗЕЛЇЗНИЦЬ У РІЖНИХ ДЕРЖАВ.

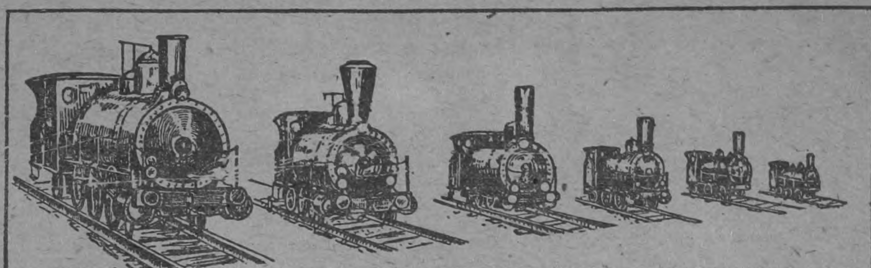

Злучені Держави мають найбільше зелїзниць. Потім слїдує Велика Британія, Німеччина, Франція, Росія, Австрія.

ПРАВДА.
(З народної фільософії.)

Коли праве дїло, то кажи сміло.

Хто раз збреше, тому вдруге нема віри.

Той може дати раду, хто знає правду.

Хоч чоловік убогий, та слово його чисте.

Коли не пиріг, то й не пирожись.

Правда і в морі не втоне, і в огнї не згорить.

З брехнї не мруть, та більше віри не ймуть.

Не на брехнї, а на правдї світ стоїть.

Будь паном свому слову.

Краще не обіцяти, як слово зламати.

Брехнею світ пройдеш, та назад не вернеш ся.

Їж хлїб з сіллю та водою, а живи правдою святою.

ВОДОПІЙ.
(З уст народа.)

— Напував ти коня?
— Напував.
— А чом-же в нього морда суха?
— А води не достав.

ЧУЖИНЦЇ ПРО НАС.

Чарлз Довнер Гейзен, професор історії на Колумбійськім університетї в Ню Йорку в Злучених Державах, в своїй працї: *"Новочасна Европейська Історія"*, пише:

"In Galicia the Poles though a minority, obtained control of the Diet, and proceeded to oppress the Ruthenians."

Богацтво України.

"Значна часть України належить до чорноземного паса Росії, котрий дає значну часть збіжа, передовсім пшениці, на вивіз. В межах України находять ся головні поклади зелїзної руди в Росії. Головні зелїзні поклади находять ся в західній части Катеринославської та у східній части херсонської губернії; називається сей округ Кривим Рогом, а лежить він яких 200 до 300 миль від богатих вуглевих покладів річищу Донця, де добувають велику скількість доброго вугля. В тій околиці є богато фабрик зелїзних та сталевих."

Календар на Україні новий.

"Принято григоріянський календар, а українська мова заняла місце московської."

Українські гроші.

Грошевою одиницею є 1 гривна, котра має 2 карбованції (рублї), один карбованець має 100 шагів.

МІСЦЕ НА ЗАПИСКИ.

....

....

....

....

....

....

....

....

Чи української науки нема?

В 1911 році Імператорська Академія Наук в Петрограді іменувала професора М. Грушевського своїм членом. Член Академії і відомий московський учений А. А. Шахматов писав тодї з приводу сього іменовання, що *кожда академія наук може позавидувати успіхів в науковій працї, котру ведено в Науковім Товаристві імени Тараса Шевченка у Львові.*

Рахункова задача.

Три місяцї до мене доктор ходив як я був хорий на тиф і аж як цовсім подужав, предложив рахунок на 45.50. Був він у мене усего 12 разів і рахував по 2.50 за кожду візиту в день, а два рази тільки за кожду візиту в ночи. Кілько разів був він в день, а кілько в ночи?

Розвязка задачі з цвітня.

Коли 225 робітникам забрало 7 місяців часу, щоби викінчити 21 миль зелїзницї, то їм треба-би ще 9 і дві третих місяця на викінчене остаючих 29 миль. Ту саму роботу, яку в 9 і дві третих місяця зробить 225 робітників, зробить 435 людий за 5 місяців. Значить ся, контрактор буде мусїв ще наняти додатково 210 робітників.

1920 **Червень — June** 30 днів

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	Сонце схід	Сонце захід
1	19	В	СМ. Патрикія	3.56	8.00
2	20	С	М. Талалея і проч.	3.55	8.01
3	21	Ч	**Константина і Єлени**	3.54	8.02
4	22	П	М. Василиска	3.54	8.03
5	23	С	П. Михаіла Еп. Синадского	3.53	8.04
6	**24**	**Н**	**Н. Всіх Сьвятих.** Пр. Симеона	3.52	8.04
7	25	П	**З. обріт. Ч. Глави Предтечи**	3.52	8.05
8	26	В	Ап. Карпа	3.52	8.06
9	27	С	СМ. Терапонта	3.51	8.07
10	28	Ч	**Празник Пр. Евхаристії** *(Нед.)*	3.51	8.08
11	29	П	М. Теодозії Діви	3.50	8.08
12	30	С	П. Ісаакія	3.50	8.09
13	**31**	**Н**	**Празник Нсв. Евхаристії**	3.50	8.10
14	1	П	**Червень.** М. Юстина фільос.	3.50	8.10
15	2	В	С. Нікифора Архіеп.	3.50	8.11
16	3	С	М. Лукіліяна і проч.	3.50	8.12
17	4	Ч	Митрофана *Отд. Прз. Евх.*	3.50	8.12
18	5	П	**Празник Н. Серця Хр.** *(нед.)*	3.50	8.12
19	6	С	**Празник Сострадання П. Б.**	3.50	8.13
20	**7**	**Н**	**Празник Н. Серця Хр.**	3.50	8.13
21	8	П	ВМ. Теодора Стратилата	3.50	8.13
22	9	В	С. Кирила Архіеп. Александр.	3.50	8.13
23	10	С	СМ. Тимотея	3.51	8.13
24	11	Ч	**Ап. Вартоломея і Варнави**	3.51	8.13
25	12	П	Преп. Онуфрія Вел. і Петра Ат.	3.51	8.13
26	13	С	М. Акиліни і Епа Трифила	3.52	8.13
27	**14**	**Н**	**Н. 4. по Сош.** Прор. Елисея	3.52	8.13
28	15	П	Прор. Амоса	3.53	8.13
29	16	В	С. Тихона Чудотв.	3.53	8.13
30	17	С	ММ. Мануіла, Савела і Ісмаіла	3.54	8.13

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

Повня	1. червня, 11. год. 18. мін. рано
Послідна кватира	9. червня, 9. год. 58. мін. по пол.
Новик	16. червня, 7. год. 41. мін. рано
Перша кватира	23. червня, 9. год. 49. мін. рано

ГР. КАТ. КАЛЄНДАР

До , Загальниця.

6. Н. Всіх Св. 1. п[о] Сош. гл. 8. Ев. утр. 1. Ев. літ. Мат. гл. 10. зач. 38. О надгороді в небі.

7. Зачинає ся Петрівка піст. Час заказаний. неділь.

10. Прсв. Евхаристії, пра[з]ник осьмидневний. На неділю.

13. Н. 2. по Сош. Празник Прсв. Евхаристії. — Всеночне. Ев. літ. Йоан гл. 6. зач. 23. По літ. похід з Н. Тайнами до чотирох олтарів. Де їх нема, триразовий обхід благословленє в церкві. Евв. при олтарах: Мат. 108 (17-30), Марко 64,12-26, Лука 108 (7-22), Йоан 23, (48-58).

18. Празник Н. Серця Господнього. Десята пятниця. На неділю.

19. Празник Сострадання Пр. Б. Ев. літ. Йоан гл. 11, зач. 61.

20. Н. 3. по Сош. гл. 2; Ев. утр. 3, Ев. літ. Мат. 18; Празник Н. Серця Хр

(Прод. на ст. 42.)

РИМО-КАТ. КАЛЄНДАР

3. Боже Тіло
6. Н. 2. по Сош.
11. Празник Серця Хр.
13. Н. 3. по Сош.
20. Н. 4. по Сош.
27. Н. 5. по Сош.
30. Св. Петра і Павла

УРЯДОВІ СВЯТА

1. Домініон Дей
4. День уродин Є. В. Короля.

ДОБРО.

(З народної фільософії.)

Не знавши біди, не маєш добра.
Там добре, де нас нема.
Не бачив гіркого, не бачив солодкого.
Не питають, чи чутко, не питають, чи добре.

СИН ТА МАТИ.

(З уст народа.)

— Синашу, піди стовчи пшона на кашу!

— Ох, мамо, дуже спина заболїла.

— Синашу, іди снїдати кашу!

— А де-ж, мамо, моя ложка велика?

ЗОЛОТА РИБА З ДАЛЕКОВИДОМ.

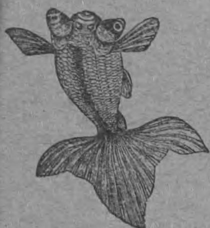

Золотими рибами називає ся один рід риб, що походить з Китаю, але принялп ся мало не по всему світї. Краска сих риб — ясно помаранчева, або золотисто-жовта, хоч часто на них трафляють ся сріблисто білі пятна. Китайцї з давних давен освоїли сю рибу, а старанним добором виробили дивні, ба навіть монструальні породи; декотрі з них не мають зовсім хребетного поплавця, инчі мають хвоставу плавку з подвійним хребтом, ще инчі два рази більші, як в диким станї. Рот дуже часто змінений деколи він подобає на рот бульдоґа. З усїх родів найбільше цїнять той що у нас на рисунку. Називають її телескоповою рибою, бо очи сеї риби осаджені на круглих стовпцях, вистаючих з очних ямок. Кромі сього сей рід не має плавки на хребтї, а зате має ...тичесний, три або й ... листовий хвіст.

ОРЕЛ, ЯКИЙ ПУСКАЮТЬ НЕ ДІТИ, А УЧЕНІ, ЩО ПРЕДСКАЗУЮТЬ ПОГОДУ.

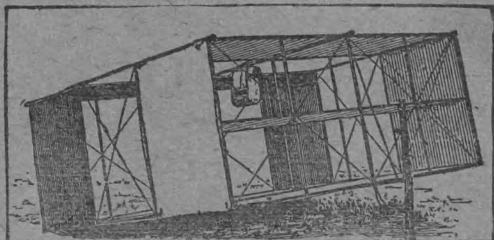

Як учені ворожать погоду?

Предсказуванє погоди се не те, що предсказуванє будучности чоловіка з долонї або з води. Предсказуванє погоди, оперте на величезнім людськім досвідї, розвинуло ся у дїйсну науку, котра називає ся метеорольоґією. Кожда держава займає велике число учених людий, званих метеорольоґами, і удержує спеціяльні бюра, звані бюрами погоди, котрих цїлю являє ся збирати дані про погоду на як найбільшім просторі і на основі тих даних предсказувати погоду в будучности. Очивидна річ, що люди, котрі мають телеґрафічні вісти про те, яка погода панує в дану хвилю в найдальшій закутинї краю, ба навіть на найдальшім океанї, а притім знають напрям вітрів, без невеликого труду скажуть, яка буде погода в найблизших днях. Отсї вісти доповняють стації погоди розслїджуванєм висших верстов воздуха, при помочи бальонів та орлів, таких, як ми се бачимо на нашім рисунку. Орел чи бальон підносить ся в гору з ріжними приладами, як термометром — до мірення теплоти, барометром — до мірення воздушного тисненя, гідрометром — до мірення вогкости воздуха, анемометром — до мірення сили і напряму вітру, евапорометром — до мірення вітреня води, нефоскопом — до обсервованя напряму і скорости руху хмар, поляріметром — до мірення сили синьости неба — і т. п. других інструментів. Не диво й тому, що бюра погоди предсказують погоду з досить великою певностию.

Кілько часу треба для скільченя?

Ростина:	*Теплота:*	*Днів:*
Фасоля	75 ст. Фар.	5 до 10
Бурак	60 ст. Фар.	7 до 10
Капуста	70 ст. Фар.	5 до 10
Морква	60 ст. Фар.	12 до 18
Карафьоли	70 ст. Фар.	5 до 10
Селери	60 ст. Фар.	10 до 20
Кукурудза	75 ст. Фар.	5 до 8
Огирок	80 ст. Фар.	6 до 10
Салата	60 ст. Фар.	6 до 8
Цибуля	60 ст. Фар.	7 до 10
Горох	65 ст. Фар.	6 до 10
Бруква	70 ст. Фар.	4 до 8

НАЙЗВИЧАЙНІЙШИЙ СПОСІБ ЩЕПЛЕНЯ.

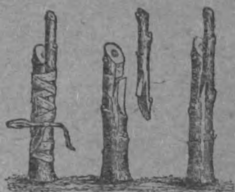

Язичкове щеплене.

Уживає ся його тоді, як ріжниця межи грубостию зраза не велика. Дичку обтинає ся похило, зарізує ся з боку, а потім затинає ся на зарізанім місци карб такий, щоби він пасував до зарізу на дичцї. Опісля зраз прикладає ся до дички так, щоби їх кора віткнула ся хоч з одного боку, вкриває ся всї зарізані місця мастею до щепленя і обвиває ся платиною.

Рахункова задача.

Іван Запоточний зі своїми двома синами, Миколою та Дмитром працювали в одній фабрицї. Батько та син Микола заробляли разом 2.25 дол. на день, батько та син Дмитро заробляли 2.50 на день, а оба сини разом заробляли по 1.75 на день.

Кілько заробляє кождий з них?

Розвязка задачі з мая.

Лїкар був в ночи сїм разів, а в день пять разів.

1920 — Липень - July — 31 дні[illegible]

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	СОНЦЕ захід
1	18	Ч	М. Леонтія	3.55	8.12
2	19	П	✠ **Ап. Юди Брата Гдня.**	3.56	8.12
3	20	С	Сщмч. Методія Еппа Патарск.	3.56	8.12
4	**21**	**Н**	**Н: 5. по Сош.** М. Юліяна	3.57	8.11
5	22	П	Сщмч. Евсевія Еп. Самосат.	3.58	8.11
6	23	В	Мч. Аґрипіни	3.59	8.10
7	**24**	**С**	⊕ **Рождество С. Йоана Крест.**	4.00	8.10
8	25	Ч	Мч. Февронії	4.00	8.09
9	26	П	Прп. Давида Селунського	4.01	8.09
10	27	С	Прп. Сампсона Странноприем.	4.02	8.08
11	**28**	**Н**	**Н. 6. по Сош.** Бзср. Кира і Йоан	4.03	8.07
12	**29**	**П**	⊕ **Верховн. Апп. Петра і Павла**	4.04	8.07
13	30	В	**Собор 12 Апостолів**	4.05	8.06
14	1	С	**Липень.** Безср. Косми і Дам.	4.06	8.05
15	2	Ч	✠ **Положене Ризи П. Б.**	4.07	8.04
16	3	П	М. Якінта	4.08	8.03
17	4	С	С. Андрея Архп. Крит. і Марти	4.10	8.02
18	**5**	**Н**	**Н. 7. по Сош.** ✠ **Кирила і Мет.**	4.11	8.01
19	6	П	✠ **П. Атаназія Атонського**	4.12	8.00
20	7	В	Прп. Томи і Акакія	4.13	7.59
21	8	С	ВМ. Прокопія	4.15	7.58
22	9	Ч	СМ. Панкратія	4.16	7.57
23	10	П	✠ **Прп. Антонія Печерського**	4.17	7.56
24	11	С	Мч. Евфимії	4.18	7.54
25	**12**	**Н**	**Н. 8. по Сош. Св. ОО. 6 соборів**	4.20	7.53
26	13	П	Собор С. Архангела Гавриїла	4.21	7.52
27	14	В	В. Апост. Акили	4.22	7.50
28	15	С	✠ **С. Рівноап. Володимира**	4.24	7.49
29	16	Ч	СМ. Атиноґена і 10 учен.	4.25	7.47
30	17	П	ВМ. Марини	4.26	7.46
31	18	С	Емиляна	4.28	7.44

ГР. КАТ. КАЛЕНДА[Р]

4. Н. 5. по Сош. гл. [...] Ев. утр. 5. Ев. літ. Ма[...] гл. 8. зач. 28; о вигнан[...] злого духа.

7. Рожд. св. Івана Кр[...]стителя, Всеночне; Е[...] утр. Лука зач. 3, Ев. лі[...] Лука зач. 1.

11. Н. 6. по Сош. гл. [...] Ев. утр. 6, Ев. літ. Ма[...] гл. 9, зач. 29. Уздоровле[...]не розслабленного.

12. Св. Петра і Павл[...] Всеночне, Ев. утр. Йоа[...] зач. 67. Ев. літ. Ма[...] зач. 67.

Від 12, можна благосл[...]вити слюби.

18. Н. 7. по Сош. Сьв[...] славянських Апост. Ки[...]рила і Методія, гл. 6. Ев[...] утр. 7; Ев. літ. Мат. гл[...] 9. зач. 33. Уздоровлен[...] двох сліпих і Мат. гл[...] 5. зач. 11.

25. Н. 8. по Сош. Св. От[...]ців шести вселенських со[...]борів; гл. 7. Ев. утр. 8. Ев. літ. Мат. гл. 14. зач. 58. Накормлене 5000 народа, і Йоан гл. 17. зач. 56. Ісус славить Отця.

РИМО-КАТ. КАЛЕНДАР

4. Н. 6. по Сош.
11. Н. 7. по Сош.
18. Н. 8. по Сош.
25. Н. 9. по Сош.

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

Повня	1. липня, 2. год. 41. мін. рано
Послідна кватира	8. липня, 11. год. 6. мін. по пол.
Новик	15. липня, 2. год. 25. мін. по пол.
Перша кватира	22. липня, 1. год. 20. мін. по пол.
Повня	30. липня, 5. год. 19. мін. по пол.

КІЛЬКІСТЬ ПАРОВИХ МАШИН У РІЖНИХ ДЕРЖАВ.

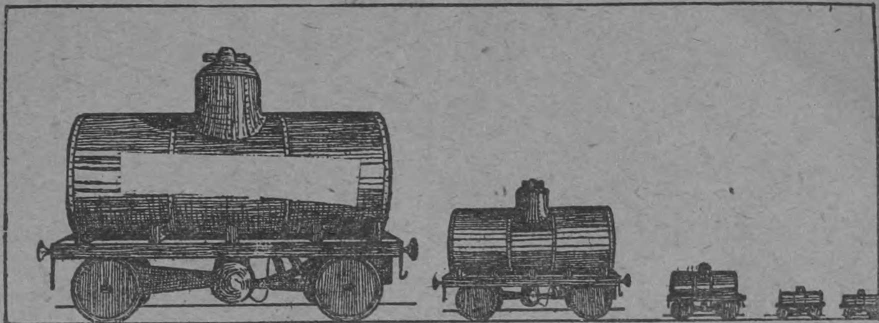

Найбільше парових машин мають Злуч. Держави. Потім слїдуе Велика Британія, Німеччина, Франція, Росія.

ДОБРІ ДІЛА.

(З народної фільософії.)

Хто в тебе камінем, ти в того хлїбом.

Добре роби, добре й буде.

Золото і в попелї видно

Хто зразу дав, двічі дав.

Роби добре, то й матимеш; посій жито, то й жати-меш.

Як ми робили людям, так і люди нам.

Ворога хлїбом та сїллю карай.

СПІВАЧКА.

(З уст народа.)

— Та й погано-ж ти співаєш, дївко!

— Еге, погано! Хоч погано, та зате довго.

ЯК НАЗИВАЄТЬ СЯ УКРАЇНА ПО АНГЛІЙСЬКИ:

"Ukraine" чи "the Ukraine"?

Видавцї Британійської Енцикльопедії, котру можна уважати міродайною для англійської науки, кажуть, що австрійську провінцію Тироль треба по англійськи називати лише Тироль а не "ди Тироль". Кажуть, вони: Говорити про "ди Тироль", як се звичайно робить ся, є так глупо, як говорити про "ді Инглєнд".

Отже так само абсурдно було-би говорити про "ді Украін", хоч се звичайно робить ся.

ВЕЛИЧЕЗНА ЯЩІРКА З КОВНІРОМ.

Найдивнїйшим може сотворінєм з породи ящірок являєть ся ящірка з ковніром. Живе вона в Австралії і доходить часто до трох стіп довжини, від кінця хвоста до голови. Довкола шиї має вона великі фалди скіри, що виглядають як ковнїр. Коли їх настрашити або подразнити, то вони підносять сей ковнїр в гору і починають втїкати, скачучи на задних лише ногах.

ОСНОВА МУДРОСТИ ПРО ПОГОДУ.

Краски при заходї. — Коли небо при заходї сонця прибирає краску сїру або зелену або жовто-зелену, буде дощ. Також, як по захід червоний, а хмари обнижають ся над ранком, то можна сподївати ся дощу.

Круги довкола сонця. — Коли по гарній погодї довкола місяця або сонця появляють ся великі круги, то можна сподївати ся бурі.

Малі круги. — Коли малі барвні круги довкола сонця або місяця зменчають ся, то знак, що буде дощ; коли, вони збільшають ся, буде погода.

Дуги (веселки). — Поранна веселка — знак дощу, вечірна — знак погоди.

Мрака — означає звичайно сталу погоду. Поранна мрака уступає ся звичайно до полудня.

Ясність. — Незвичайна ясність воздуха, незвичайна ясність або блимане звізд, означає дощ.

Морози. — Перед першим і перед послїдним морозом звичайно буває теплота, богато висша від пересічної.

ЧУЖИНЦІ ПРО НАС.

"The Encyclopaedia Britannica" пише про греко-католицьку церкву:

"The Ruthenians had united with Rome at Brest in 1596, forming a group of Uniates distinct from the Poles, who belonged to the Latin rite. In spite of the assurances of Catherine, Russia has repeatedly persecuted the Ruthenian Uniates, in order to in corporate them into the Holy Orthodox Church."

Рахункова задача.

"Але й качок диких я тепер бачив;" — каже задиханий Івась, підбігаючи до свого старшого брата.

"А богато було? Було їх хоч сто?"

"Сто, не сто, але богато було."

"А кілько було?"

"Як би взяти ті, що були, та додати до них ще три чверти їх числа, та ще половину та ще четвертину та ще десять штук до усего,, аж тодї булоб сто. Вже знаєш кілько було?"

Розвязка задачі з червня.

Вітько заробляє по 1.50 на день, Димитро по 1.00 а Микола по 75 центів.

1920 Серпень--August 31 днів

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	СОНЦЕ захід
1	**19**	**Н**	**Н. 9. по Сош.** Макрини	4.29	7.43
2	20	П	⊕ **Пророка Ілії** *(на неділю)*	4.31	7.41
3	21	В	Пр. Симеона Юрод. Пр. Єзек.	4.32	7.40
4	22	С	Мироносн. Марії Магдалини	4.33	7.38
5	23	Ч	ММ. Трофима, Теофіла	4.35	7.37
6	24	П	✠ **ММ. Бориса і Гліба.** Хрісти	4.36	7.35
7	25	С	✠ **Успеніє С. Анни Матери ПД.**	4.38	7.33
8	**26**	**Н**	**Н. 10. по Сош.** См. Єрм. і Парск.	4.39	7.32
9	27	П	✠ **ВМ. Пантелеймона**	4.40	7.30
10	28	В	Ап. Прохора і прч.	4.42	7.28
11	29	С	М. Каллініка	4.44	7.26
12	30	Ч	Ап. Сіли, Сілуана, Кріск. і пр.	4.45	7.25
13	31	П	Предпр. Проісх. Ч. Креста, Евд.	4.47	7.23
14	1	С	**Серпень. Прсх. Ч.Кр. ММ. Мак.**	4.48	7.21
15	**2**	**Н**	**Н. 11. по Сош.** Пер. Прм. Стеф.	4.50	7.19
16	3	П	ПП. Ісаакія, Далмата і Фавста	4.51	7.17
17	4	В	Сім. дітий в Ефезі	4.53	7.15
18	5	С	*Предпр. Преобр.*, Евсигнія	4.54	7.13
19	**6**	**Ч**	⊕ **Преображеніе Гдне.**	4.55	7.12
20	7	П	Прпмч. Дометія	4.57	7.09
21	8	С	Еміліяна Еппа Кизіцкого ☽	4.59	7.07
22	**9**	**Н**	**Н. 12. по Сош.** ✠ **Ап. Матія**	5.00	7.05
23	10	П	М. Лаврентія	5.02	7.03
24	11	В	М. і Архідіякона Евпла	5.03	7.01
25	12	С	ММ. Фотія і Анікити	5.04	7.00
26	13	Ч	*Отд. Преобр.* П. Максима	5.06	6.57
27	14	П	*Предпр. Успенія,* Міхея Прор.	5.08	6.55
28	**15**	**С**	⊕ **Успеніе Пр. Б.**	5.09	6.53
29	**16**	**Н**	**Н. 13. по Сош.** Перен. Нер. Обр.	5.10	6.51
30	17	П	М. Мирона	5.12	6.49
31	18	В	ММ. Фльора і Лавра	5.14	6.47

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

☾	**Послідна кватира**	7. серпня,	6. год. 51. мін. рано
●	**Новик**	13. серпня,	9. год. 44. мін. по пол.
☽	**Перша кватира**	21. серпня,	4. год. 52. мін. рано
○	**Повня**	29. серпня,	7. год. 3. мін. рано

ГР. КАТ. КАЛЄНДАР

1. Н. 9. по Сош. гл. Ев. утр. 9. Пророка Ілі Всеночне. Ев. літ. Мат гл. 14. зач. 59. О маловір стві Петра і Лука гл. 4. зач. 14. Пророк в свої отечестві.

8. Н. 10. по Сош. гл. 1 Ев. утр. 10. Ев. літ. Мат гл. 17, зач. 72. О біснува тім.

14—27. Спасівка. Піст Час заказаний.

14. Проісходж. Ч. Креста. Муч. Маковеїв. Памятка Хрещеня Руси. В досвяте Августове.

15. Н. 11. по Сош. гл. 2 Ев. утр. 11. Ев. літ. Мат. гл. 18, зач. 77. Обрахунок зі слугами.

19. Преображене. Свячене овочів і зіля. Всеночне, Ев. утр. Луки гл. 9, зач. 45. Ев. літ. Мат. гл. 16, зач. 70.

22. Н. 12. по Сош. Св. Ап. Маттія. Попразд. Преображеня. гл. 3, Ев. утр. 1, Ев. літ. Мат. гл. 19, зач. 79. О богатім молодцю, і Лука гл. 9. зач. 40.

28. Успеніе Пр. Б. Всеночне. Свячене зіля; Ев. утр. Луки зач. 4; Ев. літ. Луки зач. 54.

29. Н. 13. по Сош. Попразд. Успенія, гл. 4, Ев. утр. 2, Ев. літ. Мат. гл. 21, зач. 87. О злих робітниках в винниці.

РИМО-КАТ. КАЛЄНДАР

1. Н. 10. по Сош.
8. Н. 11. по Сош.
15. Успеніе Пр. В.
22. Н. 13. по Сош.
29. Н. 14. по Сош.

ЗДОРОВЛЄ.

(З народної фільософії.)

Голодному кожда стра[ва] добра.
Хліб усьому голова.

ГОЛОДНИЙ.

(З уст народа.)

— Мало пирогів!
— Та їж, ненажеро, — оттам на печі повна макітра.
— Еге! я не хочу. Я думав, що нема.

Чому щеплений чоловік не має віспи?

Є цілий ряд хоріб, котрих не дістане людина, що на них уже хорувала. До таких хоріб належить віспа, тиф, дифтерія, фебра. Богато літ тому славний чоловік, Еннер на імя відкрив, що не конче треба мати раз хоробу, щоби бути безпечним від її другого нападу, але вистарчить викликати слабі обяви сеї хороби при помочи нащепленя бактерії сеї хороби в людське тіло. Через се люди і щеплять віспу, щоби бути ухороненим перед нею. Так однак, як "асекурація" по пятьох роках слабне, тому і наказано законом в поступових краях щепити ся що пять літ.

Чому наші ноги не зношують ся так, як підошви наших черевиків.

Щодо зношуваня, то нема ріжниці межи живими і мертвими річами: всі одні і другі зношують ся. Зношують ся і підошви та пяти наших ніг, зовсім так само, як підошви і обцаси наших черевиків, чобіт та ходаків. Ріжниця однак лежить в тім, що наші ноги зроблені з живих тканок, які мають силу відбудувати зужиті клітинки, тоді як мертве тіло сеї сили не має. Отже властива відповідь на поставлене в горі питане така: наші ноги живі і тому відростають, а скіра нашої обуви мертва і не відростає.

МОРСЬКИЙ ВУЖ — ПОТВОРА.

Морський вуж, як його описував Ганс Егеде.

Від давних давен люди вірили в морських потворів, подобаючих на вужів. В нових часах вістки про морських вужів повтаряли ся так часто і з так достовірних уст, що люди починають приймати істноване морських вужів за правду. Моряки англійського военного корабля "Дейдалас" бачили вужа яких 60 стіп довгого, з плоскою головою, з шиєю 12 до 16 цалів в промірі, з верху чорного, сподом білого, як плив поверхнею води, з піднесеною головою, викидаючи воду.

Головоніг, морська потвора.

Ганс Егеде, місіонар на Ґренляндії, бачив вужа, а після його опису зладжено наш рисунок. Моряки англійського военного корабля "Флай" бачили вужа в Каліфорнійськім заливі, а моряки "Осборна" бачили на Атлянтійськім океані. Покищо однак ще не стверджено з усею рішучостию, чи дійсно істнує морська потвора, чи може лише моряки не доглянули добре якого инчого морського звіряти, як приміром головонога, що зображений на нашім образку.

МІСЦЕ НА ЗАПИСКИ.

....

....

....

....

....

....

Треване вагітности.

Період вагітности ваває ся значно не лише у ріжних звірят, від слона, що потребує 2 роки, до крілика, що носить усего 30 днів. Але навіть у того самого рода звірят період не в кождім случаю однаковий. — Пересічно він триває:

у ослиці	12 місяців
у кобили	11 місяців
у корови	9 місяців
у вівці і кози	5 місяців
у свині	3 і пів місяця
у пса	9 тижнів
у кота	8 тижнів
у морської свинки	65 днів
у крілика	30 днів

ЯК ДОВГО ЖИВУТЬ ЗВІРЯТА І ПТИЦІ?

Заяць	5 літ
Вівця	12 літ
Кіт	13 літ
Пес	15 літ
Коза	15 літ
Корова	25 літ
Свиня	25 літ
Кінь	27 літ
Верхоблюд	40 літ
Лев	40 літ
Слон	100 літ
Крокодиль	300 літ
Дельфін	350 літ
Птиці:	
Курка	14 літ
Перепелиця	15 літ
Бажант	15 літ
Жайворонок	18 літ
Соловій	18 літ
Голуб	20 літ
Канарок	24 літ
Журавель	24 літ
Пав	24 літ
Воробець	40 літ
Гуска	50 літ
Пелікан	50 літ
Папугай	60 літ
Ворона	100 літ
Лебідь	100 літ
Орел	100 літ

Рахункова задача.

Приходжу я до склепу з образами, вибрав образ і питаю, що коштує. — "З отсими рамами 12 долярів. Але я вам можу оправити сей образ і в отсі рами, два рази дешевші, за 10 долярів. А можу продати вам образ і без рам. Ціну ви вже знаєте!" —

Чи міг я знати?

Розвязка задачі з липня.

Івась бачив 36 качок.

1920 **Вересень -- September** 30 днів

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	захід
1	19	С	М. Андрея Стратил. і прч.	5.15	6.45
2	20	Ч	Пророка Самуіла	5.16	6.43
3	21	П	Ап. Таддея	5.18	6.40
4	22	С	М. Агатоніка і прч.	5.20	6.38
5	**23**	**Н**	**14. по Сош.** *Отд. Успенія*	5.21	6.36
6	24	П	Сщмч. Евтиха	5.23	6.34
7	25	В	Ап. Вартоломея і Тіта	5.24	6.32
8	26	С	ММ. Адріяна і Наталії	5.25	6.30
9	27	Ч	П. Пімена	5.27	6.28
10	28	П	П. Мойсея Мурина	5.28	6.25
11	29	С	⊕ **Усікн. Ч. Гл. Прдт.** *(на нед.)*	5.30	6.23
12	**30**	**Н**	**15. по Сош.** Александр і прч	5.31	6.21
13	31	П	✠ **Положен. Ч. Пояса П. Б.**	5.33	6.19
14	1	В	✠ **Начало Н. Року**	5.34	6.17
15	2	С	М. Маманта і П. Івана Постн.	5.36	6.14
16	3	Ч	СМ. Антима і П. Теоктіста	5.38	6.12
17	4	П	Сщмч. Вавили і Прп. Мойсея Б.	5.39	6.10
18	5	С	Прор. Захарії, отця Предт.	5.41	6.08
19	**6**	**Н**	**16. по Сош.** Чудо Арх. Мих.	5.42	6.05
20	7	П	*Предпр. Ржд. П. Б.* М. Созонта	5.43	6.03
21	**8**	**В**	⊕ **Рождество Прсв. Б.**	5.45	6.01
22	9	С	Праведн. Богот. Іоакіма і Анни	5.46	5.59
23	10	Ч	ММ. Минодори, Митрд. і Німф.	5.48	5.56
24	11	П	Прп. Теодори	5.50	5.54
25	12	С	*Отд. Ржд. П.Б.* Смч. Автонома	5.51	5.52
26	**13**	**Н**	**Н. 17. по Сош. Перед Воздвиж.**	5.52	5.50
27	**14**	**П**	⊕ **Воздвиж. Ч. Креста**	5.54	5.48
28	15	В	Вм. Никити	5.55	5.46
29	16	С	ВМ. Евфимії	5.57	5.44
30	17	Ч	М. Софії і її трох дочок	5.58	5.41

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

Послідна кватира	5. вересня,	1. год. 5. мін. по пол.
Новик	12. вересня,	6. год. 52. мін. рано
Перша кватира	19. вересня,	10. год. 55. мін. по пол.
Повня	27. вересня,	7. год. 57. мін. по пол.

ГР. КАТ. КАЛЕНДАР

5. Н. 14. по Сош. Отдание Успенія, гл. 5; Ев. утр. 3, Ев. літ. Мат. гл. 22. зач. 89. О прошених на брак, і Луки зач. 54.

11. Усікновене Ч. глави св. Івана. Свято на неднині піст.

12. Н. 15. по Сош. і Усікновеніе Ч. Глави св. Івана Крестителя. Всеночне гл. 6; Ев. утр. 4, Ев. літ. Мат. гл. 22, зач. 92. і Марка гл. 7. зач. 24. Іродіяда.

19. Н. 16. по Сош. гл. 7; Ев. утр. 5; Ев. літ. Мат. гл. 25. зач. 105. О талантах.

21. Рождество Прсв. Богородиці Ев. утр. Лука зач. 4; Ев. літ. Луки з.54.

26. Н. 17. по Сош. і Перед Воздвиж. гл. 8. Ев. утр. 6, Ев. літ. Мат. гл. 15, зач. 62. О жені Хананайській, і Йоана гл. 3, зач. 9.

27. Воздвижене Ч. Креста. Піст. Крест виноситься перед всеночним на олтар, а по Утрени, по Славосл. вел. на тетрапод і поклонене. Ев. утр. Йоан зач. 42, в половини Ев. літ. Йоан гл. 19, зач. 60. Ризи постні.

РИМО-КАТ. КАЛЕНДАР

5. Н. 15. по Сош.
8. Рожд. Пресв. В.
12. Н. 16. по Сош.
14. Воздвиж. Ч. Креста.
19. Н. 17. по Сош.
26. Н. 18. по Сош.
29. С. Арх. Михаіла.

УРЯДОВІ СВЯТА

1. П. Лейбор Дей

НАЙБІЛЬША ЖНИВАРКА І МОЛОТАРКА В СЬВІТІ.

Ледво чи можна подумати про машину заощаджуючу працю і час більше, як отсей американський прилад до жатя та молоченя збіжа. Він нам дає дешевий хліб.

Уживають його на широких ланах західної Америки, де підсоне не дуже горяче і сухе. Машина стинає збіже зараз під колесом; воно паде на полотна, котрі тягне машина, мандрує в машину, молотить ся, і наповняє міхи. Машина загортає своїми полотнами і ножами нераз 40 стіп завширшки, а сила мотору виносить 50 парових коний, хоч декуди уживають менчих машин, тягнених 20 кіньми.

ГОСПОДАРСТВО.

(З народної фільософії.)

Без вола, хата гола.

Добре господині, коли повно в скрині.

Краще придбати, ніж позичати.

В чужій кошарі овець не розплодиш.

Коли не коваль ,то й кліщів не погань.

Щоби лиха не знати, треба своїм плугом та на своїй ниві орати.

Яке посієш, таке й збереш.

Як дбаєш, так і маєш.

Пошануй худобу раз, а вона тебе десять разів пошанує.

УГАДЬКИ.

(В уст народа.)

Казав циган: "У мене три сини, та всї три угадьки. Скаже один, що буде дощ, скаже другий, що буде хмарно, скаже третий, що буде погода, так котрийсь певно і вгадає."

Кілько слів уживає ся?

Не маємо ще даних про те, кілько слів уживали ріжні українські письменники. Тому най нам про се дасть певне понятє об численє про англійських. Милтон, славний англійський поет, уживав в своїм творі 'Утрачений Рай' 8 тисяч ріжних слів. Англійський перевід Старого Завіта має 6 тисяч ріжних слів. Найславнійший англійський поет Шекспір уживав аж 15 тисяч слів. Однак в звичайнім житю людина не уживає більше як 2 тисячі слів, а селяни обходять ся часто навіть з 820 ріжними словами.

МІСЦЕ НА ЗАПИСКИ.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

ЧОМУ ВІД ЗИМНОЇ ВОДИ ПУКАЄ ТЕПЛА СКЛЯНКА?

Саме тому, чому від теплої води пукає зимна шклянка. Коли в зимну склянку наляти теплої води, вода паде наперед на долїшну часть склянки, і ся часть теплїє, а тим самим розширяє ся, підчас коли горішна частина далї лишає ся, як була передше. Через те власне, що одна часть поширяє ся, а друга нї, то склянка пукає. Колиж у теплу склянку наляти зимної води, тодї долїшна часть склянки стягає ся від зимна, і склянка пукає, бо горішна часть не стягає ся. Коли однак ужити дуже тоненької склянки, то тепло чи зимно розходять ся по усій склянцї дуже скоро і тому тончі склянки не пукають, хоч нам могло-б здавати ся, що вони повинні-б скорше пукати як грубі.

РАХУНКОВА ЗАДАЧА—ТА НЕ ЗОВСІМ.

Питає Іван Гаврилка:—"Кілько качок пригнав ти домів?" Гаврилко каже Івасеви: "Як я гнав, то наперед одної качки були дві качки, і дві качки по заду одної, і одна качка в серединї. — Кілько качок найменче мусїв пригнати Гаврилко.

РОЗВЯЗКА ЗАДАЧІ 31 СЕРПНЯ.

Образ коштував 8 долярів, перші рами 4 доляри.

31 днів **Жовтень -- October** 1920

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	СОНЦЕ захід
1	18	П	П. Евменія	6.00	5.39
2	19	С	ММ. Троф., Савватія і Дорм.	6.02	5.37
3	**20**	**Н**	**Н. 18. по Сош. По Воздв.** Евст	6.03	5.35
4	21	П	*Отд. Воздв.* Кодрата	6.05	5.33
5	22	В	СМ. Фоки, Йони	6.06	5.31
6	23	С	Зачатіє Предтечи	6.08	5.28
7	24	Ч	Первом. Рівноап. Теклї	6.10	5.26
8	25	П	П. Евфрозини	6.11	5.24
9	26	С	⊕ **Прст. Ап. Йо. Б.** *(на Н.)*	6.12	5.22
10	**27**	**Н**	**Н. 19. по Сош.** Калїстрата	6.14	5.20
11	28	П	✠ П. Харітона	6.16	5.18
12	29	В	П. Киріяка Отшел.	6.17	5.16
13	30	С	СМ. Григорія Арм.	6.19	5.14
14	1	Ч	**Жовтень.** ⊕ **Покр. Пр. Б.** *(Нед.)*	6.21	5.12
15	2	П	Сщмч. Кипріяна і М. Юстини	6.22	5.10
16	3	С	Сщмч. Діонїзия	6.24	5.07
17	**4**	**Н**	**Н. 20. по Сош.** СМ. Єротея	6.26	5.05
18	5	П	М. Харитини	6.27	5.03
19	6	В	✠ **Ап. Томи**	6.28	5.02
20	7	С	ММ. Сергія і Вакха	6.30	5.00
21	8	Ч	П. Пелагії	6.32	4.57
22	9	П	✠ **Якова Альфеева.** П. Андрон.	6.34	4.56
23	10	С	ММ. Евлампія і Евлампії	6.35	4.54
24	**11**	**Н**	**Н. 21. по Сош. ОО. II. Соб. Нік.**	6.37	4.52
25	12	П	ММ. Прова, Тараха і Андроніка	6.38	4.50
26	13	В	ММ. Карпа і прч.	6.40	4.48
27	14	С	Назарія, Ґерв. П. Параскеви	6.42	4.46
28	15	Ч	П. Евтимія і П. Лукіяна	6.43	4.44
29	16	П	М. Лонґіна Сотника	6.45	4.42
30	17	С	Прор. Осії і П. Андрея Крит.	6.47	4.41
31	**18**	**Н**	**Н. 22. по Сош.** ✠ **Ап. Ев. Луки**	6.48	4.39

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

- **Послїдна кватира** 4. жовтня, 6. год. 54. мін. по пол.
- **Новик** 11. жовтня, 6. год. 50. мін. по пол.
- **Перша кватира** 19. жовтня, 6. год. 29. мін. по пол.
- **Повня** 27. жовтня, 3. год. 9. мін. рано

ГР. КАТ. КАЛЄНДАР

3. Н. 18. по Сош. Н. по Воздвиж. гл. 1. Ев. утр. 7. Ев. літ. Луки гл. 5. зач 17. О ловлї риб і Марка гл. 8, зач. 37. О наслід. IXста. Служба гласа і Воздвиж.

10. Н. 19. по Сош. і Ап. Йоана Богослова. Всеночне, Гл. 2. Ев. утр. 8. Ев. літ. Луки гл. 6. зач. 26. о любові ворогів; і Йоана гл. 19. зач. 61. Іван під крестом.

14. Покров Пр. Богор. Празник епарх. на нед.

17. Н. 20. по Сош. і Покров П. Б. гл. 3. Ев. утр. 9. Всеночне. Ев. літ. Луки гл. 7. зач. 30. Наін. воскрешене молодця, і Луки гл. 10. зач. 54. Марія і Марта.

24. Н. 21. по Сош. Н. Отців другого Нікейського вселен. собора проти Іконоборців. гл. 4, Ев. утр. 10, Ев. літ. Луки гл. 8. зач. 35. О сївачу і насїню і Йоан гл. 17, зач. 56.

31. Н. 22. по Сош. і Ап. Евангелисти Луки. Гл. 5. Ев. утр. 11, Ев. літ. Луки гл. 16. зач. 83. О богачу і Лазару і Луки гл. 10. зач 51. Післанництво.

РИМО-КАТ. КАЛЄНДАР

3. Н. 19. по Сош.
10. Н. 20. по Сош.
17. Н. 21. по Сош.
24. Н. 22. по Сош.
31. Н. 23. по Сош.

УРЯДОВІ СВЯТА

Тенксґівінг Дей (довільно оголошуєть ся).

НАРОДНІ ПОСЛОВИЦІ.

У скупого зафсїгди по обіді.

Не сунь носа до чужого проса.

Хоч і надїф жупан, а все не цурай ся свити.

Буде каятя, та воротя не буде.

Не радїй чужому лихови.

Лучше не обіцяти як слова не держати.

—o—

ШВАЧКА.

(З уст народа.)

— Шиєш, дївонько?

— А пороти меш скоро?

— Шию.

— Ось тільки ниточку дошию.

—o—

Чому людина низча вечером, як рано.

Докладні поміри виказали, що чоловік вечером троха низчий, як рано. Пояснюють се дивне явище будовою людського кістяка. Хребет чоловіка, котрий піддержує тіло чоловіка, складає ся з ряду костий, так званих кругів, межи котрими є кружки хрища, щоби всякий удар на людське тіло не потрясав нервами, схованими в середині хребетного стовпа. Від держаня тіла в простій позиції через цілий день, хребетний стовп мучить ся, а його тягар стискає та сплющує троха пружисту масу хрищів і через се висота людини зменчує ся.

—o—

ФАРМЕРСЬКІ ПОРАДИ ПРИ БУДОВІ.

Як обчисляти мулярську роботу?

Одна і одна осьма "бочівки" (англійської міри "берел") мулярської глини та 5 осьмих ярда піску вистане на 1000 цегол.

Один чоловік з одним помічником вимурує на день 18 до 20 соток цегол.

Одна і чверть 'бочівки' мулярської глини і 1 ярд піску вистане на 100 стіп каменя.

Один чоловік з одним помічником вимурує 150 стіп каменя на день.

ЩО ЧИСЛИТЬ СЯ У СВІТІ?

Наш образець се диграм, себто ілюстрація, яка образовим зображенем хоче пояснити якусь справу. На нїй зображені дві фіґурки, одна велика, друга менча. Більша фіґурка зображає націю Москалїв, а менча нарід Чехів та Словаків, котрі, хоч не один народ, бють ся за злучене в одну, самостійну державу. Фіґурка, зображаюча Чехо-Словаків майже десять разів менча від постати Москаля, бо тільки майже разів Чехо-Словаки менчі від Москалїв щодо числа осіб. Лише вісїм до девять мілїонів душ числили Чехи зі Словаками разом перед війною, тодї як Москалї числили від 70 до 80 мілїонів душ.

У Москалїв була тодї велика імперія, в котрій було 40 націй та коло 180 мілїонів душ населеня. Чехо-Словаки були поневолені Нїмцями та Мадярами.

Але яка ріжниця в положеню та добробутї обох народів. Москалї у власній державі були рабами, зданими на ласку і неласку царів і горстки царських посїпак. Чехи, хоч в національній неволи, розвинули високо рільництво, копальняний та фабричний промисл і торговлю. У Чехів був добробут, у Москалїв нужда та хронїчний голод. Скинули Москалї царів і царських посїпак. Здавало ся, що настане для них краща доля. Але Москалї розбили імперію, розпустили армію, отворили ворогови границї і віддали йому найкращі провінциї. У себе в дома завели самі боротьбу, різню, вішаня і катованя, які нагадують найгірші часи царського панованя.

Серед них найшла ся армія Чехо-Словаків, усего 70 тисяч душ, і ся горсточка жмінка показала ся силою, котрої не міг зломити 80-мілїоновий великан.

Але той великан слїпий. Серед Москалїв панує темнота кромішна. Там число анальфабетів виносить 70 процент. Лише 30 людий на кожду сотку вміє читати й писати. Зате у Чехів анальфабетизму майже зовсїм нема. Вони, хоч в неволї, потрафили просвітити своїх людий. В них високо стоїть наука. Тому в них цвите культура, цивілїзація; тому в них високо розвинене рільництво, промисл і торговля; тому в них добробут. Тому вони й так завзято бють ся за свободу.

Нащо ми варимо страву?

Звірята прецїнь не варуть, а вони здоровші від нас!

А прецїнь богато зглядів промовляє за тим, щоби варити. По перше, страва мякне і нам лекше її пережувати в устах. По друге, вона розпливає ся і її лекше стравити. По трете, варенє вбиває мікроби, котрих повно у всякій страві; через се варена страва здоровша, бо вона не переносить ніякої хороби. По четверте, зварена страва виглядає краще і тому вона смачнїйша. Се передовсїм відносить ся до мяса; представмо собі, як-би то нам здавало ся, коли-б ми їли сире, коровляче мясо. Може й здоровійше воно було-б, але на всякий случай не смачнїйше.

—o—

Чи люди можуть читати наші думки?

Людські думки можна відгадувати з людських слів, рухів, виразу лиця, захованя. Декотрі зраджують свої думки лекше, як другі, бо у них слова щирійші, а рухи більше виразні, вираз лиця більше вимовний, а заховане більше відповідає їх внутрішним думкам та почуваням. Читане людських думок вимагає великої вправи і практики, а жінки звичайно перевисшають під сим взглядом мущин.

—o—

Рахункова задача.

Заложив ся Гаврило з Микитою, чий кінь лїпше біжить, і згодили ся, що як той, хто програє, заплатить другому 1.25. Коли Гаврило програє, то він буде мати якраз тілько гроший, що Микита, а як Гаврило виграє, то він буде мати три рази тілько, що буде мати Микита.

Кілько гроший має тепер кождий з них?

—o—

Розвязка задачі за вересень.

Три.

1920 Падолист -- November 30 днів

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	СОНЦЕ захід
1	19	П	Прор. оіла і М. Уара	6.50	4.37
2	20	В	ВМ. Артемія	6.52	4.36
3	21	С	П. Іляріона Вел.	6.53	4.34
4	22	Ч	С. Аверкія і 7 дітий	6.55	4.32
5	23	П	✠ **Ап. Якова, Брата Гдня.**	6.57	4.31
6	24	С	М. Арети	6.58	4.29
7	**25**	**Н**	**Н. 23. по Сош.** Маркіяна	7.00	4.28
8	**26**	**П**	**⊕ ВМ. Димитрія**	7.02	4.26
9	27	В	М. Нестора	7.03	4.25
10	28	С	ММ. Терентія і прч. М. Параск.	7.05	4.23
11	29	Ч	ПМ. Анастазії	7.07	4.22
12	30	П	ММ. Зиновія і Зиновії сестри.	7.08	4.20
13	31	С	Ап. Стахія, Амплія, Урв. і Нарк	7.10	4.19
14	**1**	**Н**	**24. по С. Падолист.** Косми і Д	7.11	4.18
15	2	П	ММ. Акіндіна, Піґасія і прч.	7.13	4.16
16	3	В	ММ. Акепсіми, Йосифа і прч.	7.15	4.15
17	4	С	Прп. оаникія і М. Нікандра	7.16	4.14
18	5	Ч	ММ. Галактіона і Епістимії	7.18	4.13
19	6	П	О. Нашего Павла, Архиеп. Кон.	7.20	4.11
20	7	С	М. Ерона і Прп. Лазаря	7.21	4.10
21	**8**	**Н**	**Н. 25. по Сош. ⊕Арх. Михаіла**	7.23	4.09
22	9	П	ММ. Онисіфора і Порфирія	7.24	4.08
23	10	В	Ап. Ераста і пр.	7.26	4.07
24	11	С	ММ. Мини, Віктора і Теод. Ст.	7.28	4.06
25	**12**	**Ч**	**⊕ С. Сщмч. Йосафата** і Ів. Мил.	7.29	4.05
26	13	П	✠ **С. Йоана Золотоустого**	7.31	4.04
27	14	С	✠ **Ап. Филипа**	7.32	4.04
28	**15**	**Н**	**Н. 26. по Сош.** ММ. Гурія і прч.	7.33	4.03
29	16	П	✠ **Ап. Ев. Матея.** *(Филипівка)*	7.35	4.02
30	17	В	О. Григорія Чудотворця	7.36	4.02

ГР. КАТ. КАЛЕНДАР

7. Н. 23. по Сош. гл. 6; Ев. утр. 1. Ев. літ. Луки гл. 8. зач. 38. Уздоровлене біснуватого.

8. Св. Димитрія. Всеночне. Ев. утр. Мат. зач. 36 Ев. літ. Йоан гл. 15, зач. 52. О ділах з любови.

14. Н. 24. по Сош. гл. 7, Ев. утр. 2, Ев. літ. Луки гл. 8, зач. 39. Воскрешене дочки Яїра.

21. Н. 25. по Сош. і Св. Архістр. Михаіла. Всено чне. гл. 8. Ев. утр. 3. Ев. літ. Луки гл. 10, зач. 53. О милосернім Самаританині. і Луки гл. 10. зач. 51. Післанції Божі.

25. Свмч. Йосафата. На нед.

28. Н. 26. по Сош. і СМ. Йосафата. Всеночне, гл. 1; Ев. утр. 4, Ев. літ. Луки гл. 12, зач. 66. О богачу, і Йоан гл. 10, зач. 36. Ісус двері.

29. Зачинає ся піст до Різдва. Филипівка.

———o———

РИМО-КАТ. КАЛЕНДАР

7. Н. 24. по Сош.
14. Н. 25. по Сош.
21. Н. 26. по Сош.
28. Н. 1. адвенту.

———o———

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

Послідна кватира	3. падолиста,	1. год. 35. мін. рано
Новик	10. падолиста,	10. год. 5. мін. рано
Перша кватира	18. падолиста,	2. год. 13. мін. по пол.
Повня	25. падолиста,	7. год. 42. мін. по пол.

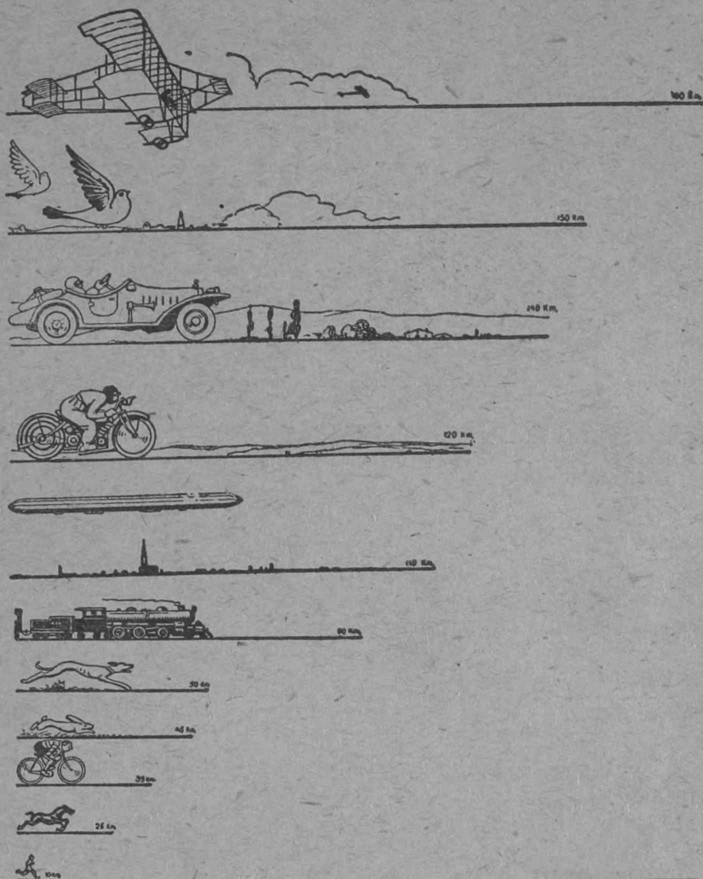

ПОРІВНАНЄ СКОРОСТИЙ

Бігун	10	кільометрів
Перегоновий кінь	25	
Перегоновий роверист	35	„
Заяць	45	„
Хорт	50	„
Зелїзниця	90	„
Бальон	110	„
Моторовий ровер	120	„
Автомобіль	140	„
Почтовий голуб	150	„
Лїтак	180	„

КРИВДА

(З народної фільософії.)

Чужим конем далеко не заїдеш.

З чужого коня і серед води злази.

На чужу працю ласий не будь.

Силою все віднїмеш, та назад не вернеш.

—о—

НЕ ПРОСТИЙ.

(З усш народа.)

Вернюв на село хлопчина, що учив ся в містї на шевця; будучи в гостях, каже:

"Не вважайте, люди добрі, що я швець, — говоріть зо мною, як з простим."

МІСЦЕ НА ЗАПИСКИ

....

....

....

....

....

....

Чи добра етимольоґічна правопись?

Московський учений Житомірський в своїй книжцї про правопись пише:

"Що буква йор не потрібна, про се знає кожда дитина в першім роцї науки."

Кілько то ще є у нас "дозрілих" дїтий, котрі до сего ще не додумали ся?

—о—

Чому ми мучимо ся?

Людина мучить ся з двох причин. Наперед всяка робота зуживає поживу в чоловіцї, а коли тої поживи не має більше, тїло слабне. Однак се рідше трафляє ся серед нормальних відносин, в котрих умови людської працї є впорядковані. Звичайною причиною умученя являє ся те, що людипа через працю витворює в своїм тїлї субстанції, шкідливі для здоровля, отрійні. Ті субстанції дїлають на мозок і чоловік відчуває умученє, охлялість, бо мозок від них затроює ся. Учені переконали ся, що коли здоровому, наїдженому і добре випочатому псови запустити крови зі змученого пса, то він зараз покаже усї обяви умученя. Ся отруя витворює ся так від тїлесної, як і від умової роботи; значить ся, праця умом так само томить, як праця мяснями тїла.

—о—

Рахункова задача.

Петро і Дмитро косили разом кусень конюшини і скосили її за певне число днїв. Та косарі з них не однакові: як би так кодий мав косити по половинї кавалка, то Петро працював-би був один день менче, а Дмитро два дни більше.

Як довго вони косили і які з них косарі?

—о—

Розвязка задачі з жовтня.

Гаврило має 6.25 дол., а Микита 3.75 дол.

1920 **Грудень -- December** 31 днів

н.с.	с.с.	дні	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СОНЦЕ схід	захід
1	18	С	ММ. Платона і Романа	7.37	4.01
2	19	Ч	Прор. Авдія ☾	7.39	4.01
3	20	П	Прп. Григорія Декл. *Пр. Входа*	7.40	4.00
4	**21**	**С**	⊕ **Вход в храм П. Богор.**	7.41	4.00
5	**22**	**Н**	**Н. 27. по Сош.** Ап. Филимона	7.42	3.59
6	23	П	ОО. наших Амфілохія і Григор	7.43	3.59
7	24	В	ВМ. Екатерини і Вм. Меркурія	7.45	3.59
8	25	С	С. Климента П. Р. *Отд. Входа*	7.46	3.59
9	26	Ч	Прп. Алипія	7.47	3.58
10	27	П	ВМ. Якова Перс. і Прп. Палядія	7.48	3.58
11	28	С	Прпм. Стефана і М. Іринарха	7.49	3.58
12	**29**	**Н**	**Н. 30. по Сош.** М. Парамона	7.50	3.58
13	30	П	✠ **Ап. Андрея Первозванного.**	7.51	3.58
14	1	В	**Грудень.** Пророка Наума	7.52	3.58
15	2	С	Прор. Авакума	7.53	3.58
16	3	Ч	Прор. Софонія	7.53	3.58
17	4	П	Вмч. Варвари і Пп. Йоана Дам	7.54	3.59
18	5	С	✠ **Прп. Савви осьвященного** ☽	7.55	3.59
19	**6**	**Н**	**Н. 29. по Сош.** ⊕**Св. О. Николая**	7.55	3.59
20	7	П	С. Отця нашого Амврозія	7.56	4.00
21	8	В	Патапія *Прпрзд. Н. З.*	7.56	4.00
22	**9**	**С**	⊕ **Непорочне Зач. П. Бгци.**	7.57	4.01
23	10	Ч	ММ. Мини Єрмоґена і Евґрафа	7.57	4.01
24	11	П	Прп. Даниїла Столпника	7.58	4.02
25	12	С	Прп. Спіридона ○	7.58	4.03
26	**13**	**Н**	**Н. Праотець.** ✠ **Мм. Евтр., Авкс**	7.58	4.03
27	14	П	ММ. Тирса, Левкія і прч.	7.59	4.04
28	15	В	Елевтерія і Пав. Л.	7.59	4.05
29	16	С	Прор. Аггея *Отд. Неп. Зач.*	7.59	4.06
30	17	Ч	Прор. Даниїла і трох отроків	7.59	4.07
31	18	П	М. Севастіяна і єго дружини ☾	7.59	4.08

ВІДМІНИ МІСЯЦЯ

☾ **Послїдна кватира** 2. грудня, 10. год. 29. мін. рано
● **Новик** 10. грудня, 4. год. 4. мін. рано
☽ **Перша кватира** 18. грудня, 8. год. 40. мін. рано
○ **Повня** 25. грудня, 6. год. 38. мін. рано
☾ **Послїдна кватира** 31. грудня, 10. год. 35. мін. по пол.

ГР. КАТ. КАЛЄНДАР

4. Вход во храм П. Б. Всеночне. Ев. утр. Луки зач. 4, Ев. лїт. Луки гл. 10. зач. 54.

5. Н. 27. по Сош. гл. 2 Ев. утр. 5. Ев. лїт. Лука гл. 13, зач. 71. Уздоровле не жени в суботу.

12. Н. 30. по Сош. (28 опускає ся) гл. 3. Ев. утр. 6. Ев. лїт. Лука гл. 18; зач. 91. Молодець у Ісуса.

19. Н. 29. по Сош. і Св. О. Николая. Всеночне гл 4. Ев. утр. 7. Апостол з Н. 28. Ев. лїт. з Н. 29. і Св. Николаю. Лука гл. 17 зач. 85. О десяти прокаженних. і Л. гл. 6. зач. 24.

22. Праздник Непорочного Зачатя. Ев. утр. Лука 4. Ев. лїт. Лука гл. 1. зач. 3.

26. Н. Праотець. Попразд. Н. З. і ММ. Евстратія, Авксентія і прч. гл. 5. Ев. утр. 8. Бере ся Н. Праотець сама і Святим. Ев. лїт. Луки гл. 14. зач. 77. О великій вечері, і Луки гл. 21. зач. 106. Ісус. а муки.

РИМО-КАТ. КАЛЄНДАР

5. Н. 2. Адвенту.
8. Непорочне Зачате.
12. Н. 3. Адвенту
19. Н. 4. Адвенту
25. Рождество Хр.
26. С. Стефана

УРЯДОВІ СВЯТА

25. Хрісмас

Ч. Орд. 22. 19.
Позволяє ся друкувати, Вінніпеґ, 1. вересня, 1919.
† НИКИТА ЕПП.

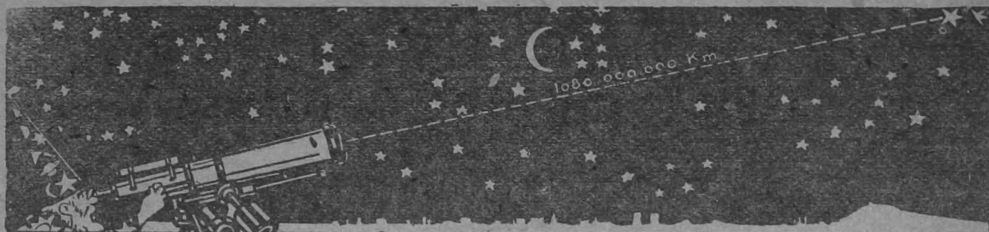

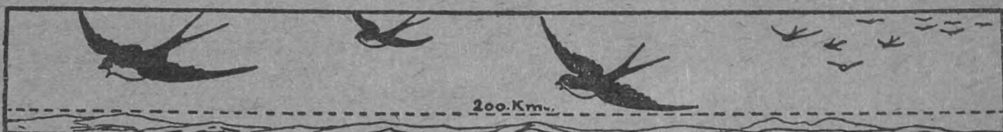

ПОРІВНАНЄ СКОРОСТИЙ

Ластівка	200 кільометрів	
Голос	1224	,,
Світло	1,080,000.000	,,

Всїлякі поради для господинь.

Горячий ручник, держаний над полїтерованою обстановою, вибере з неї білі плями.

Коли додати троха чаю до крохмалю. уживаного до брунатного полотна, то він заховає добре його краску.

Сировиця чистить дуже добре плетену з верби обстанову і підстілки.

Як сир завинути в сукно, намочене в оцтї, то сир анї не висохне, анї не зіпсує ся.

Щоби усунути плями з цинкового начиня, натирайте його мокрою шматою і содою.

Осід з води в умивальнях. "синку", і т. п. усуває ся керосиною або газолїною.

Щоби усунути плями від овочів або ржі, уживає ся цитринового соку і соли в сонїшнім світлї.

Щоби мокрі черевики не засохли, напхати їх папером.

Щоби в ночи не взяти фляшочки з отрувю, наліплюйте на таку фляшочку "піскового паперу" ("сенд пейпер").

Коли хочете добути з помаранчі або цитрини богато соку, вложіть наперед овоч в начинє, наляйте тільки води, щоби вкрила увесь овоч, і заваріть воду, аж доки не закипить; доперва тодї, розкроївши овоч, видушуйте сок.

НЕЩАСТЯ.

(З народної фільософії.)

Срібло - злото тягне чоловіка в болото.

Де гроший богато, там щастя мало.

Не доведе горівка до добра.

—o—

КІНЬ ТА ГОСПОДАР.

(Народна Казка.)

Говорив кінь, заволочивши овес::

"Який дивний наш господар! Увесь овес роскидав сьогодня по ниві та ще заволочити його казав. Краще-би менї його дав!"

—o—

Рахункова задача.

"Я хотів-би купити собі отсї усї книжки, але відай не стане менї гроший", — казав брат сестрі. "Та чому?" — здивувалась сестра. "Книжки коштують 26 долярів Ти маєш 10 долярів. 50ц. більше як я, а ми обоє разом маємо 45 дол.

Чи брат мав досить гроший на книжки?

—o—

Розвязка задачі з падолиста.

Петро косить два рази скорше як Дмитро. Чотири днї треба їм обом на скошенє поля.

—o—

ПРОДОВЖЕНЄ ТИПИКУ:

З місяця Січня:

(продовженє)

18. Н. перед Првсвщ. На вечеріє. Гл. 7. Ев. утр.10 Н. сама. Літ. Золотоуст. Тропар: воскр. і навечерія. Сл. Конд. воскр. І нині: Навечерія. Ев. літ. Марка гл. 1. зач. 1. Вечірня вчасно. На вечірні по чтеніях 11. Ев. Луки зач. 9. По ект. Існолним. Водосвятіє. Ев. Марка зач. 2. Повечеріє з Всено чним. Піст з набілом.

19. Богоявленє. Літ. Вас. Вел. По мол. заамвонній водосвятіє. Від 20. вільно давати слюби.

Від 18—25 тиждень Апостольства о злуку церквей.

20. Собор Предтечи. Пран. і Предт.

25. Н. по Првсвщ. і 32. о Закхею. гл. 8. Ев. утр. 11. Н. сама. Ев. літ. Мат. гл. 4. зач. 8. і Луки гл. 19, зач. 94.

З місяця Цьвітня:

(продовженє)

винесенє плащениці. Вечером утреня (єврейська).

10. В. субота. Літ. Вас. Вел. Єлици .Ев. літ. Мат. гл. 28. зач. 115 і 116.

11. Великдень. Ев. літ. Йоан 1. Божество Слова. По кождім стиху дзвоненє. Вечірня вход з Еванг. Ев. Йоан 65.

12. Св. Понед. Ев. літ. Йоан гл. 1. зач. 2.

13. Св. Второк. Ев. літ., Луки гл. 24. зач. 113. Емаус. Сьвітлий тиждень. Загальниця. Царскі врата отворені.

18. Н. Томиня. Празник. Всеночнє. Роздаванє артоса. Ев. утр. 1. Ев. літ. Йоан, гл. 20. зач. 65.

25. Н. Мироносиць, гл. 2, Ев. утр. 3; Ев. літ. Мр. гл. 15, зач. 69.

З місяця Мая:

(продовженє)

31. Прсв. Тройції. Служба Тройції і Сош. Ев. літ. Мат. гл. 28. зач. 116. і понед. Мат. гл. 18. зач. 75.

Від Зел. Свят до Нед. Всїх Св. Загальниця.

———o———

З місяця Червня:

(продовженє)

Ев. утр. Йоан 36. Ев. літ. Йоан 9.

27. Н. 4. по Сош. гл. 3. Ев. утр. 4. Ев. літ. Мат. гл 8. зач. 35; Уздоровленє слуги сотника.

———o———

ЕВАНГЕЛІЯ УТРЕННІ.

1. Мат. зач. 116.
2. Мар. зач. 70.
3. Мар. зач. 71.
4. Луки зач. 112.
3. Луки зач. 113
6. Луки зач. 114.
7. Йоан. зач. 63
8. Йоан. зач. 64.
9. Йоан. зач. 65
10. Йоан. зач. 66.
11. Йоан. зач. 67.

ЗГАДУВАНЄ ПОГОДИ.

Наукові інститути, що означають погоду, мають на то свої способи, та що раз ліпше і докладнійше згадують і предсказують погоду. Однак звичайні люди мають старі практики і також досить докладно з них означають погоду.

І так:

Як стоїте на отвертім полю і небо є чисте зі всїх сторін, хмар нема нїгде, то за добу до двох діб, буде буря.

Коли дощ зачне падати по годинї 7. рано, то буде падати цілий день, а дуже часто слота тягне ся через три дні.

Коли серед дощу раз стає ясно, то знова темно, можна числити, що дощ буде падати цілий день, лише коло заходу сонця можна сподівати ся, що буде ясно.

Певний знак, що дощ буде падати довго є, коли дим з коминів не йде в гору, а лягає на даху. Коли дим йде просто в гору, се означає погоду.

Коли рано є мрака, то звичайно по полудни стає ясно і погода.

Буря в зимі, в січню і лютім, тягне все за собою ясні зимні днї.

Червоне сонце чи місяць означає спеку. Срібний місяць заповідає ясну, зимну погоду.

Індіяни заповідають сухий місяць, коли новий місяць має кінцї до гори і оден конець є подібний до гака, що на нім вішають стрільбу.

Ті, що мають рематизм або терплять на розстроєні нерви, є досконалі барометри і они заповідають зміну воздуха, бо чують її в костях.

В цьвітню не йди нїколи на цілий день без парасолї. В тім місяци є все трошки зими, а трошки літа.

ЇХ ПРЕОСВЯЩЕНСТВО КИР НИКИТА,

Епископ Канадийських Українців.

Схізма і Унїя.

Лише дурак не питає, що перед ним було і жиє як дитина, що не знає тата мами і де уродило ся і є як зьвірина, бо не учить ся розуму від старих, не учить ся з історії жити. О. П. С.

I. СХІЗМА.

Константин Великий перший христіянський монарха не хотїв панувати в Римі, бо видїв ясно, що там нема місця для него і для Папи, що не добре бути в однім містї цїсареви Римської Держави і Голові Христіянства. Щоби оден другому не заважав, оден не претемнював маєстату другого, Константин перенїс свою столицю на Схід і там над Босфором заложив новий Рим, Константинопіль, або Царгород..

Константин шанував независимість Церкви і її голови, але його наслїдники не тримали ся тої полїтики, а протикно старали ся загорнути власть Папи для себе, зробити Церкву слугою держави. Самі хтїли бути головою Церкви, Цезаропапами.

Папи боронили своєї независимости і неоден з них смерть понїс за то. Но силою і муками нїхто Церкви не знищить — Вона виходить з переслїдуваня все сьвіжа, чистїйша, відновлена.

Цїсарі се доглянули і взяли ся иньшої полїтики. Епископа Гераклеї коло Царгороду винесли до гідности патріярхи і поставили його проти Папи.

Патріярхів було трох з початку: Антіохійський, Александрийський і Римський. До того додано з почести до сьвятого міста четвертого Єрусалимського. Римський був перший, бо св. Петро, голова Апостолів умер в Римі.

Цїсарі грецькі домагали ся, щоби їх столицю Царгород також почтити винесенєм їх епископа до гідности патріярха. Собор Халкидонський 451 р. се зробив, та поставив патріярху царгородського що до ранґи сейчас по римськім Папі.. Папи все проти того протестували, але титул остав. Сей титул дав початок мріям Греків запанувати над цїлою Церквою і цїлим сьвітом. Імператор мав підбити всякого врага і супостата. Цареславіє війшло в кров і кости Греків, всї богослуженя повні тих гордих мрій.

Но Захід тримав ся Папи і спротивляв ся все грецькому Цезаропапізмови. Коли патріярхи Царгородські зі своїми царами зобачили, що не запанують над цїлим сьвітом, ограничили свій розгін на свою східну державу і відлучили ся від Папи і від вселенської Церкви.

Цареславіє дало початок схізмі і лише цареславіє підтримувало її аж дотепер.

Гордість Цїсарів і лизунство епископів добираних цїсарами уможливило схізму.

То не стало ся від разу. Від Халкидонського собору до цїлкови-

того зірваня єдности з Римом, було десять років проб. Найбільше посунув справу схізми вперед Фотій в IX. віку, а цілковито і на стало зірвав єдність Михайло Керулярий 1054.

Так отже схізма взяла ся в гордости грецьких Цїсарів і їх льокаїв і урядників, в нікчемности патріярхів і епископів цареславних, що нїколи не обстали за свободою Церкви.

На Заході цїсарі були цїсарами, а Папа Головою Церкви, як повинно було бути.

Коли Російський цїсар Петро Великий порівнував себе з Французким королем Людвіком XIV. — оба великі — то чув себе висшим, бо мав і свою церков під собою, а Людвік нї (бо не хотїв).

Но гляньмо на ту Східну церков, як вона розвивалась під цїсарами і їх патріярхами.

Коли на Заході під проводом Папи Римського місіонарі приводили вандруючі і воюючі все народи до спокійного житя, коли християнські цїсарі і князї закладали сильні держави, коли Церков католицька стала закладати школи і унїверситети, де ширилась наука, штука, малярство і архітектура, коли під впливом права церковного повставали здорові сьвіцкі права і люди приходили до правного і гідного положеня, коли одним словом Церков і держави ширили цивілїзацію у себе і поза Европу — віддїлена Східна Церков никла, зимнїла, завмирала безплідна, очевидно марнїла, ставала цїсарським урядом до підтримуваня царя! За близько тисячу лїт не дала майже нїчого сьвітови, але і тих царів, котрим служила не утримала — послїдні грецький, російський, сербський і болгарський в наших очах скінчили своє цїсарство і папство, а патріярха царгородський не має нїчого до сказаня нинї.

Не видимо жадного впливу схизматицкої церкви на розвій цивілїзації, на ослаблене царської самовлади для добра горожан, на соціяльні відносини, на переображене і піднесене культури своїх народів.

Церков схізматицька переховала давні форми християнські і виглядає на око гарна, поважна, як сьвяті на іконостасї, але духа Христового не має, в серединї пуста і гнила. Виглядає жива, а в дійсности є мертва. Відправи має, як давно, типик і обряди тримає сильно і на тім цїле своє релїґійне житє опирає, але не розвиває ся природно, а люди духа хочуть, та творять секти за сектами. В самій Росії є 150 сект! Служене царови без любови, без енерґії, без апостольства і посьвяти виробило з церкви царське бюро до експедиції справ церковних. Мученики були також, але без гідности, се мучені невільники!

Знана річ, що як власть йде від царя, то за ню треба грубо платити, чи то грішми, як у Турка, чи то сліпим "малчать і паслушать!" Як деинде. Патріярха платить султанови мілїони, то митрополити везуть для патріярхи за сьвяченя мішки з сотками тисяч, а епископи платять митрополитови, а попи епископам, а то всьо остаточно вірні мають заплатити. Висші дусять низших, а все гроші давай, не знати за що. Сьвященьство без науки, сидить по парохіях і по більшій ча-

сти пе, не учить заповідий Божих, не сповідає, сповідь майже з ужитя виходить, не диво, що люди віри не знають, жиють як уміють, лише відправи знають. До якої будь церкви йде, не питає, йому всьо одно, а як думає, то нову віру видумає, секту. Віра полягає на ходженю до церкви, цїлованю образів, триманю сьвічки і битю поклонів. Найважнійша заповідь Божа то пости. А забобонів тьма! В одно сьвято не робить, бо град збіже вибє, в другий день иньшу найде причину, а в дійсне сьвято і на ярмарок поїде і впити ся потрафить як не Боже сотворінє. Так є в Турції, так в Сербії і Болгарії, так в Росії і на Буковині, такого много і наш український нарід має з часів унії зі схизмою. Темні попи Болгарські, чи Сербські ще хоть троха вірують, а російські семінаристи в великій части раціоналїсти — безбожники, жиють з попівства то є всьо, що вони роблять. Чують, що їх робота то служба цареви, не дуже спішуть ся. Як говорити проти піянства, коли водка є монополка? Се булаби робота проти держави.

Турки булиби давно стали християнами, якби серед них були християни з духом живого Христа.

Так виглядає Церков народна, цареславна! Так виглядає Церков в неволи держави! Пригляньте ся всї, що мрієте про народню Церков, про "православіє" народне, гляньте на ваш ідеал! Відірви галузь від кореня і пня, всохне, відірви церков від Апостольської Римської Столиці, тої скали, на котрій Христос свою Церков заложив, то само чекає відірвану галузь церковну.

Якби ви вчились так, як треба, то й мудрість була би своя. Що нам Рим дав? Спитай радше і відповідж щиро: Що нам схізма дала? Що дало нам народне "православіє"? Що дав нам царгородський патріярха, що цар?

Єсли народна грецка церков не дала Грекам нічого, єсли народна российська церков і иньші народні прямо спинили розвій своїх народів підтримуючи царів і темноту народу. Чи то є дух Христовий, чи його церков? Чи на то і таку Церков заложив Ісус Христос? — Ні, сто разів нї!

Але скаже хто, що то самі чорні сторони зібрані, а є і много сьвітлих в схізматицьких церквах. Там є і великі і вчені владики, сьвященники і люди, є много добра. Так не перечу, але за мало. Що їм поможе наука, як у них нема любови, як они не боять ся Бога тільки шандара цїсарського? Духа нема, розгону нема, любови нема — то урядники, цареславіє, неволя.

Церков лише в звязи з Папою є вольна, правдива і сьвята, без послуху Голові Церкви Церков є облудна лож, сьвятотацтво і попадає в неволю. Так було все і всюди, цїла історія є того доказом. Сьвітська власть не сьміє мішати ся до Церкви, до моїх відносин з Богом, до моєї совісти, непокликані не сьміють мати впливу, Церков є вільна. Сьвятити темняків і дати їм право вести душі до Бога — се схізма. Але лїпше є щире поганьство, як така віра, бо скорше навернеш поганина, чим схізматика. Се видко є проклін на схізмі!

II. ПРОБИ УНІЇ.

Через 500 літ намагала ся Столиця Апостольска злучити Східну Церкву з Західною; папи римські робили як найдальше ідучі уступки, щоби схізма не усталила ся, щоби ненависть не росла і сварки урвати. Схізма однак підтримувала все недовіре і ненависть до Риму і тим жила, тим росла.

Тимчасом Сарацени і Турки стїсняли що раз більше грецко-візантийську державу зі всїх боків. Цїсарі візантийські потребували помочи з Заходу, і щоби її осягнути, готові були злучити ся з Римом, однак згоду утруднювали тепер патріярхи з епископами. Доперва коли цїлу грецьку державу заняли Турки і цїсареви остав лише Констанннопіль, цїсар Константин Палеолог рішив ся щиро поєднати ся з Римом. З 20 церковними достойниками приїхав до Фльоренциї на собор, а папа спросив там з цїлого сьвіта католицьких митрополитів і епископів. Радили 18 місяців і остаточно 1439 року прийшла унія, поєднали ся Східна Церква з західною.

Там на унії фльоренцкій заявила Східна Церков урочисто, що приймає і вірує у всьо то, чого учить Західна Церков римо-католицька і східні епископи признали разом з західними Папу Римського за "наслїдника св. Петра, князя Апостолів, намісника Христового, голову цїлої Церкви, Отцем і Управителем всїх християн".

Прийшла унія, але на жаль за пізно! Схізма утвердила ся за 500 літ ненавистию до Риму і латиньства, владики, попи і державні полїтики стали кричати: "Проч з ацимішами (ті, що правлять Службу Божу на неквашенім хлїбі), проч з леґатом папи, *волимо Турка чим папу!*" щось як колись в Єрусалимі кричали: Проч з Ісусом Назаренським кров Його на нас і дїтий наших!" Обі ті страшні клятви, кинені в злу годину сповнили ся що до йоти і сповняють ся до нинї на обох тих народах.

Не помогла поміч Заходу, що пійшла ратувати падаючу грецьку державу на поклик папи Евгенїя IV. Всьо за пізно і на дармо! Турки заняли по шалених штурмах Царґород, 40.000 людий вирубали, 60.000 спродали в неволю, цїсара забили, а славну церков св. Софії перемінили на турецький мечет.

Султан Магмуд іменує свого патріярху такого, що на єдність з Римом не пристав і 1453 року зачала ся нова ера схізми на 400 літ під обухом півмісяця, турецьких султанів!

Впала грецька держава а з нею упала унїя фльоренцка. Схізма під Турками жила ненавистно до Риму, дерла гроші на гарачі султанам і нидїла зі своїми мученими народами у пітьмі.

Україна охрещена за св. Володимира 988 року, в часї, коли Царгород і Рим були в згодї, побирала своїх владик з Царгороду і природно виставлена була на схізму також. Коли патріярха Михайло Керулярий виповів послух папі 1054., на Руси був київським митрополитом перший Русин (перед тим були Греки) Іляріон поставлений Ярославом Мудрим (1054). Митрополит Іляріон не хотїв зривати з Римом,

приняв папських послів, що утїкали з Царгороду по виклятю патріярхи Керулярія і остав греко-католиком до смерти. Коло 50 лїт оставав ще Київ в злуцї з Римом, але згодом перейшла цїла Русь на схізму також, бо Царгород о се постарав ся.

Від сего часу зачала східна церков називати ся "православною", а західна остала католицькою.

На Руси цхізма нїколи не була рішуча і сильна. За Данила князя Галицького Татари заняли Київ і йшли на Галичину. Шукаючи союзників проти Татар Данило згодив ся на пропозицію папи приняти унїю з Римом за поміч проти Татар 1253. р. і приняв від папи королївську корону, але хоть папа просив за помочію для Данила, західні князї не хотїли йти, отже коли помочи не було, Данило унїю залишив.

На соборі Фльоренцкім 1439. був з Руси митрополит київський Ізидор. Він підписав з Греками акт унїї з Римом і вернув до дому. В Галичинї, на Литві і в Київі оголосив Унїю і її принято, але в Москві цар Василь не згодив ся на унїю. Закинув Ізидорови, що він ошукав сьвяту церков православну, цареславні владики похвалили мудрого царя, що відкрив зраду і уратував православіє і митрополит Ізидор пійшов до вязницї. Чудом вирвав ся однак і утїк до Київа. Зломаний і знеохочений, кинув митрополїю і умер в Римі кардиналом. Його наслїдники в Київі вправдї не много зробили до католицького вихованя і схізма на ново йшла своєю дорогою до щораз гіршого запустїня. Євангеліє пише, що як нечистий дух вигнаний з дому зобачить, що дім є пустий, вертає до него і бере зі собою сїм духів гірших, чим сам і послїдная є горша первих. То що пізнїйше, є гірше, чим давне. Так було і на Руси.

В XVI. віцї відносини церковні на Руси були дуже сумні. Владики були панами, здирали монастирі і церкви, спродавали церковні маєтки жидам, або дарували своїм дїтям, а як попи і люди противляли ся, били, замикали до вязниць. Владики били ся нераз один з другим за маєтки. Не було кому їх стримати, бо патріярху перекуплювано дарами, міхами гроший і тодї руська шляхта збридивши собі такі церковні відносини зачала переходити на кальвінїзм і протестантизм, що тодї появив ся і був в модї, але не довго утримав ся і шляхта вертаючи з протестантизму приймала вже не православіє а латинський обряд і ставала згодом польска. Православіє вигнало їх з рідного народу до сусїдів.

Але найгірше було то, що мало бути найлїпше. Найтяжше відчувала церков грецьких патріярхів, що від них залежала. Турки часто міняли патріярхів, а всї они йшли на Русь по грошї, щоби окупити свій патріярший трон. Спродавали владики і брацтвам титули, гідности і виїмки, і побільшували сварки між владиками а брацтвами. Оден патріярха на квестї у Москві куплений Ґодуновим мінїстром царя Федора дав Москві осібного патріярху і піддав йому цїлу Русь. Всьо робили за грошї.

Патріярха Єремія приїхав на Русь заводити реформу православія, бо страшно упадало всьо. Скидає Онисифора Дївочку з митрополичого престола за його згіршаюче житє, а ставляє Михайла Рагозу, иньших

владик поставив і за поставлене Рагози митрополитом зажадав 14.000 червінців!

Се отворило очи владикам. Доглянули, що їм годї давати ся доїти патріярсї, постановили кинути його, а піддати ся під управу Папи Риму. І так зробили. 1595. року підписали на засадах унії фльоренцкої в Берестю унїю, акт підданя папі з митрополитом київським, а Папа Климентій VIII. приняв Русь під свою опіку і власть.

На місце Константинополя і Греків приходять на арену церковну Українцї, що до них Папа Климентій VIII. сказав: Через вас я хочу навернути цїлий Схід. Велика місія!..

III. УНЇЯ.

Рідко де можна читати сумнїйшу історію, як історію унії Українців з Римом. Україна покутує за гріхи гордої Византії і цареславної Росії. Мусить бідна платити старі їх гріхи і сьвіжі стирати трудом великим, слезами та кровію своїх мучеників за єдність вселенської церкви. В тім Україна подвійна мучениця, бо і від чужих і від своїх зазнала терпінь много, від ворогів не меньше, чим від тих, що її повинні були помочи і послужити і то не раз тілько перед смертію так, як мученики, що о них читаємо в житиях сьвятих, але без перерви від завязаня через всьо житє аж до нинї.

Десять переслїдувань перших христіян мали знищити христіяньство і через триста лїт з перервами мілїони христіян гинули в муках, але Церков скупана сьвіжою кровію своїх Вірних Мучеників все виходила сильнїйша і повнїйша житя, чим передше.

Триста лїт з горою боре ся греко-католицизм або унїя з т. зв. православієм российським, раз падає, то знов воскресає, переходить страшні бурі і Нероньскі гоненя, то знова сонце присьвічує її з надією.

Чи по теперішній війнї народів прийде для України час Константина, чи Церков вийде з катакомб своїх мук і заткне хрест побідоносний на гробі схізми? Ся хвиля надходить. Збанкрутоване российське православіє буде ратувати ся; воно може перед смертію в судорогах ще не одного забити, але так як в згадуванях Греків на будучність Греки числять ся з тим, що стануть католиками і ще будуть правити у св. Софії в Царгородї, так у нас є оправдана надія, що Кієво-печерська Лавра, Почаїв і цїла Україна підуть слїдами св. Володимира, Іляріона, Ізидора, Фльорентийської і Берестейської унії.

Заледво унїю проголошено, в тій хвилї зачала ся завзята борба проти неї. Борбу зачав той самий, що дав початок унії князь Константин Острожський. Сей маґнат задумував сам поїхати до Риму згоду робити, але коли владики самі унїю довершили без него, він образив ся,

Як сьміли владики без него о вірі і церкві рішати, коли він неначе король на своїх широких добрах, неначе східний цїсар не позволив. І так став сей впрочім заслужений чоловік оборонцем гнилого православія.

Кілько то таких "князїв" ту в Канадї спротивляє ся найлїпшим справам лише длятого, що вони того не зачали! Їх там нема і тому то є зле і так виступають, шкодять і нищать то, що самі передше за добре уважали...

Ображений Острожський з'єднав собі наперед козаків, що рекрутували ся на Запорожу з панських робітників, утїкачів. Їм поручив Острожський боронити сьвятого православія і вони стали нападати на добра греко-католицьких владик. — Відтак підмовив брацтва, котрі патріярха царгородський поставив був проти владик, щоби тих владик, що приняли унїю не допустити до спокійного житя. Трета збруя проти унїї були книжки, брошури, летучки, де униятів чорнено як здрадників св. православія. Судами знов відбирав владика їх церковні посїлости.

З таким богатим і ображеним маґнатом нїхто не мав відваги бороти ся. Владики присїли і чекали.

Оден з владик однак мав відвагу стати проти цїлого зрушеного загалу — то був Іпатий Потїй. Він був сенатором в польськім соймі. Князь Острожський намовив його до монастира і він став скоро епископом, бо дуже любив свою церков. Рішучий, незломний, а при тім чистий як слеза, так що і схизматики не могли йому нїчого закинути взяв ся до оборони правди. Як бувший сенатор мав впливи. До того по смерти Рагози вибрали його київським митрополитою і він став проти князя в оборонї греко-католицизму. Їздив до Варшави, до Кракова, Люблина на сойми, по судах, писав до короля, до папи, все напастований, все в гризотах, бо сьвященство було непевне, хитке, до того ще мав час писати відповіди на письма напасти з Острога! За десять лїт виборов всї права греко-католицьких владик і парохій, виборов леґальне становище.

Але тепер дома в серединї треба було вчити, будити, показувати дорогу. Треба було будувати монастирі, школи, виховувати греко-католицьких сьвященників, поборювати пересуди, защіплювати любов до голови церкви, Папи Римського.

Стан був страшний. На тисячі схізматиків було заледво кільканайцять униятів, як то всьо двигнути? Темнота загальна, православіє не вчило нїчого тілько правило. Місіонарів не було, наслїдника не було видно, а Потїй мав 70 лїт! Стояв над гробом і видів сумний стан унїї, коли по нїм схізматик обійме митрополїю...

Та явив ся другий, що любив унїю цїлим серцем. Се був Венямин Рутський. Кальвін з дитиньства, в школах у Єзуїтів полюбив католицизм і не любив православія цїлим єством. Єзуїти вислали його до грецької колеґії в Римі, а по поворотї, хоть дуже не хотїв намовили його, щоби вступив до Василіян.

Митрополит Потїй приняв молодого монаха з великим недовірєм, бо видїв, що він є занадто латинником, але коли попрацювали разом кілька лїт, змінив думку, бо Рутський був не лише дуже спосібний і вчений, але і ревним для греко-католицької справи і іменував його своїм суфраґаном. Се був під хвилю щасливий вибір. Молодий, заправлений, вчений і впливовий, огладжений европейський чоловік був дуже відповідний на наслїдника Потїя. Закидають йому, що у латинників вихований, але деж тодї було можна вчити ся, як не у латинників? Що в них видїв добре, приняв і всьо йому придало ся в веденю епархії. Слабість його була, що був занадто до книжок привязаний і за осторожний, не мав розгону і не міг посунути справи вперед.

На се вибрало Боже Провидїнє третого Апостола, що дав греко-католицькій церкві духа і розгін. Се був Іван Кунцевич. Купчик у Поповича не хотїв женити ся з одиначкою свого патрона і взяти його маєток, пійшов до монастира св. Тройцї, де не було нї монахів нї сьвященників, тілько безжурний настоятель.. Сам зачав молити ся і вчити ся, панувати над собою острою дисциплїною свого тїла. Перше о що дбав, була побожність. Читав церковні книги і годував ся їх премудростію. По грецьки і по латинї не знав, вчив ся з перекладів, а чого не знав ходив до оо. Єзуїтів і просив пояснень. Як монах звав ся Йосафат.

Коли йому закидали, що учив ся і посилав на науку до Єзуїтів, відповідав: "Чи то зле пожичити огня у сусїда, як в нас дома загасне? То не є зле шукати науки у тих, що її мають. Милий Боже, то братають ся з Жидами і Єретиками, а менї за зле мають, що учу ся у сьвітлих сьвященників, що з ними маю ту саму віру і ту саму любов, лише иньший обряд." — "Господи дай єдність, дай нам добрих, вірних сьвященників"! — повтаряв і молив ся що дня цїле житє і Бог вислухав його молитов. Рутський злучив ся з Йосафатом, много приставало до них, монастир ріс і з тим надія.

Схізматиків се злостило. Кількох міщан запросили Йосафата нїби на якусь важну справу і стали його намовляти, щоби кинув всьо, а тримав ся православія. Рим — казали — переведе нас на латинників, Рутський то латинник, він переведе Василіян на Єзуїтів і буде конець руській церкві. Се зрада, нагнати Рутського. Ми вам збудуємо иньший монастир, дамо молодїж, тримайте ся нас. Впали до ніг, але Йосафат стояв при тім, що лише в злуцї з Римом є правдива церков і не хотїв кидати правди. Тодї зачали грозити, як не пійде з ними, то живий відси не вийде. Йосафат просив 24 годинї на молитву і думанє і потім заявив, що зістає до смерти греко-католиком, бо любить свою греко-католицьку церков як житє, любить свій руський нарід, любить правду і за то і житє дасть.

Назвали його душехватом, бо з ким лише приставав, приводив його до сьвященника до сповіди і греко-католицької церкви. Проповіди мав прості, а такі щирі, що навертав схізматиків і протестантів в Вільнї і Полоцку тисячами.

Коли Рутський зістав митрополитою, Йосафат став Архімандритом монастира над понад 60 монахами. Біда була. Йосафат і вчив і проповідав і сповідав і будив і дзвонив і за милостинею ходив і бідних годував. Де він на то всьо сил і часу брав, всї дивували ся. Відки? Се тайна великих сьвятих. Хто має, тому додасть ся. Кожду мінуту використував. Не марнував часу. Непоправні лїнюхи і балакими що тратять що дня много годин і з лїнивства і нудів є змучені, не зрозуміють нїколи чоловіка великого, що знає вартість часу і в нїм много добра робить.

По смерти епископа в Полоцку покликано Йосафата на епископа. Ширше поле праці для такого ревного душехвата було щасливе для

Собор Українських греко-католицьких священників Західної Канади, що відбув ся в Віннїпеґу в днях 8—12 серпня, 1919, під проводом Їх Преосвященства Кир Никити.

з'єднаня. Число греко-католиків росло і росло. Що Потїй виборов Рутський утримав, і з'орґанїзував, Йосафат оживив, був душею.

Схізма робила однак своє поборювала унію як могла. Вандрівний патріярха Теофан за грішми в Українї, понависьвячував в Київі много епископів для міст, де уніяцкі владики сидїли від 20 лїт, брацтва з владиками, при неладї в краю, з козацтвом рухливим на границях, Турецька гроза, брак приятелїв унії, нарікане Поляків — то вьо показувало зле, конець новій вірі. Оден Йосафат не тратив надії, виступив сьміло до борби зі всїми ворогами і котрий сьвященик відпав, сейчас виганяв його з парохії з жінкою і дїтьми, (за се його тираном звали), бо сьвященика апостати, не міг терпіти між вірними, де люди слабли у вірі, їздив, напоминав, учив, напасти відкидав. Передовсїм виховував добрих сьвящеників і з ними серед воєн осягнув так много, що витворив нарід руський глубоко віруючий і так католицький, що Москалї сотки лїт вій-

ском, карами і гоненями не могли йому відібрати віри і нині ще дух св. Йосафата не завмер мимо всесторонних ворогів, що хотять його загладити. "Серце ми вирвеш і душу ми вирвеш, але віри і милости не вирвеш, бо серце ми руське і віра руська" — сьпівав Руслан. Православіє тримає ся царами, а грекокатолицька віра жиє в серцях руських, в щирій релігійній руській души. Переслідуванє є лише знаком правдивости віри, бо їх предсказав сам Бог, що мають бути. Як мене ненавиділи, так будуть ненавидіти вас — говорить Христос і вірні се знають.

Не минули переслідуваня і муки св. Йосафата, Апостола Христового на Руси; він поставлений на знак, що йому будуть противляти ся; схізматикам згадати св. Йосафата, то то саме, що злого духа. По тім пізнаєсь духа. Св. Йосафат "поставлений є на упадок і на воскресенє многих і на знак, котрому будуть ся спротивляти".

Мученичество св. Йосафата було його всегдашним бажанєм. Він знав, що сам схізми не звалить, що на то треба помочи з гори, длятого молив ся і бичував ся все і о своїй смерти часто говорив, хотів умерти зо Бога свого і за Його св. католицьку віру. — І умер у Вітебську зарубаний сокирою розюшених схізматиків.

І згасла цьвітка, що виросла на запущеній ниві, згасла не потягнувши цілого народу до правди, до єдности, згасла за вчасно. І Бог не може спасти таких, що не хочуть спасти ся. Схізма вкорінила ся на ново рядом гонень царської Росії. Але то, що грекокатолики ще є, се заслуга крови св. Йосафата. З него черпає греко-католицизм своє житє.

Історія доводить, що коли в довгій борбі двох сторін падають по одній стороні жертви дорогі, то до тої сторони буде належати остаточна побіда, мимо того, що нині виглядає справа може противно. Така цінна жертва як житє св. Йосафата є задатком побіди для греко-католицької церкви серед Українців і славянських східних народів.

Муки Митрополити Львівського Андрея Шептицького і соток греко-католицьких сьвященників в неволї росийській і польській тепер підчас великої війни, муки цілого народу сьвідчать, що не лише наш нарід є живий, але і віра в нім жива, що отже побіда правди є певна.

Після *о. К. — о. Б.* —

В повисшім артикулї читачі зволять ласкаво справити слідуючі похибки:—

ст. 45., рядок 1. з гори, вмісто: десять років проб — має бути: десять **кроків** проб.

ст. 47., рядок 12. з гори, вмісто: Палсолог — має бути **Палеолог.**

ст. 47., рядок 24 з гори, вмісто: ацимішами — має бути: **ацимітами.**

ст. 47., рядок 1. з долини, вмісто: (1054) — має бути: **(†1054).**

ст. 48., рядок 7. з гори, вмісто: цхізма — має бути: **схізма.**

ст. 48., рядок 8. з долини, вмісто: владики — має бути: **владикам.**

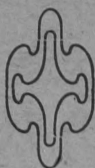

М. Чернявський.

На Рідній Ниві

Ниво неорана, ниво несїяна,
Всїми покинута, всїми забутая,
Ниво крівавими слїзьми поливана,
Ниво, туманами, млою окутая —
Де твої орачі, де твої сїячі?

Хто тебе загодї виоре, бідная
Зерном засїє, уклонить ся Господу
Щоб зародила ти, нивонько рідная,
Щоб напували дощі тебе до споду,
Сонечко сяло, у день тебе гріючи?

Деж твої орачі, де подївали ся?
Шкода тих орачів, шкода тих сїячів;
Добре плуги в їх колись керували ся,
Сїяли зерно вони, не жалїючи, —
І хвилювала ся ти зеленїючи.

Де твої орачі, де заподїли ся?
Чом же так, рідня, ти зажурила ся?
Глянь — може ж, дїти у їх народили ся,
Вийшли і ходять, скрізь сонечко сїючи?

Дай Ти їм, Господи, добру годиноньку,
Вирости жито і яру пшениченьку;
Орачам стомленим дай домовиноньку
Чесную, шановну на вічну ніченьку!
Сну їм спокійного дай, не жалїючи!

Др. Льонґін Цегельський.

ЗВІДКИ ВЗЯЛИ СЯ І ЩО ЗНАЧАТЬ НАЗВИ "РУСЬ" ТА "УКРАЇНА"?

Всякому звісна казка про "нетямущого Івана", що не знав ні свого імени, ні свого роду. Ось такого нетямущого Івана нагадує й переважна більшість українського народу — не тільки простолюддя, але й інтеліґенції. Наш нарід як маса загубив своє давне історичне імя, під яким знали й шанували його другі народи, — забув й загубив опісля й друге імя, котрому пошану і честь здобув він над Жовтими Водами і над Пилявою, під Зборовом і під Конотопом, під Берестечком і під Полтавою ціною рік власної і вражої крови. Чужі захопили, закрали його добре імя з давнини, а з ним разом і честь та пошану давнього роду перед світом. Чужі намагались затерти й нове добре, чесне імя нашого народу, дбаючи звести Україну до значіня свого загумінка. А наш великий, бо й дужий, вельми дужий! — "нетямучий Іван" терпів се, сонливо понуривши голову, зігнувши спину, постогнуючи на долю. Та прийшов час пробудженя й для "нетямучого Івана". Він оглянув ся по білому світу за своїм правом, за своєю честю, за своєю давниною — батьківщиною, за своїм родом і своїм іменем. Давне імя і добро пращурів найшов закрадене лихим сусідом, нове в поневірці. І став він правити у лихих сусідів свою батьківщину, свою честь. Став правити свою історичну бувальщину, своє історичне імя, а з тим і право бути своїм же господарем на своїй землї.

***

Що народи зміняли свої імена, що брали їх від других народів, що загубляли давну назву, а прибирали нову, що носили по кілька назв — се бувало часто й буває до сьогодня.

Ось був колись ще за часів Христових славний в світї нарід Римляне — "Романі", як вони себе звали. Потомки їх сьогодня звуть ся "Італїянами", а "Романами", "Роминами', чи власне "Румунами" назвались мішанції тих Римлян з наддунайськими варварами: Іллїрами чи Даками. Правдиві потомки Римлян загубили своу давну назву "Романів", принявши нову, а ся стара назва перейшла на новий, молодий нарід — Волохів-Румунів.

В кількасот лїт по Христї завоювало невеличке німецьке (ґерманське) племя Франків чималу країну Ґаллію, заселену зроманїзованими Кельтами або Ґаллами. Франки розплились серед завойованих Романо-Кельтів, загубили свою мову, але за те накинули своє імя країнї та її народови. Країна назвала ся Францїя, а народ "Французами". Подібно ватаги скандинавських "Норманів" завоювали часть провінції Фран-

ції, розплились серед тамошніх тубольців, але лишили їм назву "Нормандія".

Німці звуть ся по свойому "Дойче". Назва походить від латинського слова "Теутоні" або "Теуті"; так звало ся невеличке німецьке племя, з котрим вперве стрінулись Римляне. Опісля перенесли Римляне сю назву і на другі ґерманські племена, поки самі Німці, що не мали зразу одного спільного імени, — не стали звати себе "Теуті", "Теутоні", а по німецьки "Дойтше". Французи і до сьогодня звуть Німців "Аллєманами", себто іменем одного тільки німецького племени Аллєманів, що сусідувало з Францією. Подібно західні Славяне звуть часто всіх Німців "Швабами", рівнож від одного тільки німецького племени "Швабів". І наше слово Німці мабуть тогож початку, а іменно пішло воно правдоподібно від племени "Неметів", опісляж принoровилось до славянських мов, начебто пішло воно від слів "німий", "німота".

А от одна часть німецьких племен, що жили при гирлї ріки Рейна, стали зватись з часом "Нідерляндами" себто "низовянами", "низовцями", свою-ж мову доси звуть "нідердойтш" себто долїшнонімецькою. Вони й вважають себе окремим народом. Цікаво, що Анґлїйці звуть Нідерляндів до сьогодня "Доуч" (себто "Дойтш") між тим як Німців правдивих звуть вони з латинська "Ґерманс".

І великий нарід анґлїйський взяв своє теперішне імя від невеличкого німецького племени "Анґлїв", що коло 800 року завоювало часть острову "Британії", заселеної кельтськими Бритами. Наплили опісля до Британії ще всякі инші ґерманські та норманські ватаги, все те змішалось з Бритами в один нарід, а назва остала від малих "Анґлїв". Але й стара назва "Британці" ще не загубила ся і — хоч рідко — але вживаєть ся й до нинї на означенє Анґлїйців і Анґлії. Часом-же зветь ся їх і "Анґльо-Саксами", а то від того, що побіч Анґлїв та инших ватаг найшли до Британії також і ватаги німецьких "Саксів", яких головна сила й остала таки в Німеччинї.

***

Подібні зміни з назвами доконались і в нас Українців. Та коли вони другим західним народам, що жили спокійнійшим житєм, нї трохи не зашкодили, то нам, котрих знесилила кількасотлїтна боротьба з Татарвою, Турками, Польщею і Московщиною, зміна нашого народного імени далась добре в знаки. Наш нарід покинув чи радше загубив своє тисячилїтне імя, а не вспів задля тяжкої долї уґрунтувати нового імени так сильно, щоб ніхто не смів зачіпати його правности. Старе наше імя як сказано, захопили чужі — "байстрюки", та пишають ся ним незаслужено, ходять по світу в нашій чести і в нашій славі, крадуть нам нашу бувальщину і нашу історичну честь — нас же хочуть мати за свою челядь.

Розгляньмо-ж в нашій минувшині, як було з нашим іменем.

***

Стара держава київських князів Олега, Ігоря, Ольги, Святослава, Володимира Великого, Ярослава Мудрого і т. д., се була наша українська держава. Наші працурі, давні Українці збудували її, а не Москалї що роблять собі тепер до неї право. На иншім місці вже вияснено, що працурі Москалів були тільки коротко підданцями сеї давньої київсько-української держави та дістали з неї свій княжий рід, почім вже цілком відокремились від неї та нічого спільного з нею не мали. Звідки-ж роблять вони собі право до сеї старої київсько-української держави?

Звідси, що ся стара українська держава зперед тисячи літ звалась "Русь", а Кияне-Українцї звались тодї "Русинами" або "Русичами". Звідки взялось отсе слово 'Русь', нїхто сього добре сказати не може. Дехто виводить сю назву аж від Скандинавії, від норманських Варягів, але виводи отсї дуже натягнені. Инші виводять її від іранського чи турського племени "Роксолянів", що тинялось по чорноморських степах в лїтах 300—400 по Христї. Ще инші ведуть її від слова "русий", "русявий", бо нібито предки наші були здебільша русявого волося. А ще инші кажуть, що отсе слово "Русь" того самого незвісного коріня, що й назва рік "Рось" і "Росава" (обі в Київщинї). Мабуть що за сими останніми й правда, бо зразу звало ся "Русию" тільки племя київських "Полян", що жило кругом Київа та як раз понад Росю і Росавою. Якже отся київсько-полянська "Русь" підбила собі сусїдні, українські племена (Сїверу кругом Чернигова і Переяслава, Деревлян кругом Овруча, Лучан кругом Луцька, Дреговичів кругом Турова і Пинська, Дулїбів на Поділю, Бужан над західним Бугом, Уличів по Днїстру і т. д.) то сї племена, будучи одної мови з київською "Русию", скоро злились з Киянами в один нарід та приняли від Киян як спільну назву імя "Русь", "Русини". Сим робом назва "Русь" і "Русини" се старе імя України і Українців, а не Москалів. Вся стара історія "Руси" — се історія "України", а не Москви, Москалї не мають до неї права. Колиж вони кажуть инакше, так роблять вони се тому, щоб нашою давньою славоу свою давню мізерію заслонити, щоб нашим добрим іменем своє байстрюцтво покрити, щоб нас, правих спадкоємців київської "Руси", з чести і прадідівщини обдерти, та над нами по віки панувати.

**
*

Звідки-ж се взяло ся, що Москалї звуть ся "русскими людьми", а свою державу "Росією", та чи нема в них через те права до старої "Руси"? — Назва "русскіє людї" походить очевидно від слова "Русь", подібно як назва "Ромини" від давнього "Романї" або назва "Французи" від "Францї". Але так само, як Ромуни і Французи цілком що инше, ніж давні Римляне чи Франки, так рівно "русскіє люди" цілком що инше, ніж давня "Русь", ніж "Русини". Сказано вже де инше, що працурами Москалів були племена "Радимичів", та "Вятичів" иншого роду і иншої мови, ніж Українцї-Русини. Вони тільки не цілих сто літ підлягали Київу, почімже, діставши коло р. 1100 по Христї окремих князів,

творили окрему — зразу суздальсько-володимирську, а опісля московську державу.

Отсї перші князї Москалів були їм накинені з Києва, з київської "руської" династії "Руриковичів". Вони, враз зі своєю київською дружиною, звали себе очевидно "Русю", бо з Руси вони пішли. Але їх піддані, славянські "Радимичі", "Вятичі" та фінські племена (Чудь, Мерь, Весь, Мордва, Карель і т. д.) — се вже не була "Русь", анї "Русини", але се були підданці князїв пішовших з "Руси". Піддані називались в Москалів тодї "людьми". І так говорено "литовскіє людї", "татарскіє людї", себто литовські чи татарські піддані. Своїх же підданих назвали ті князї "рсскими люудьми", себто підданими князїв, походячих з "Руси".

Виходить з того, що назва "Русь" — се було національне імя Українців, натомість назва "русскіє людї" се пригадка на підданство московських пращурів князям з Руси-України. Ся назва "русскіє людї" пристала поволї до Москалів і стала їх іменем. Разом з нею вживали одначе Москалї й другу назву: "московскіє людї", поки цар Петро І. не переніс столиці Московщини з Москви до Петербурга, та не став урядово вживати на означенє Московщини і Москалів назв "Россія" і "русскіє людї". Щож до Українців, то називали вони себе постійно аж до часів Хмельницького і пізнійше "Русинами", а Москалів ніколи инакше як тільки "Москалями". Так само Поляки, Турки, Татаре, Нїмцї, Французи, Шведи, Анґлїйцї і т. д. називали нас від IX—XVII. віку "Русинами" по латиньски "Рутені", а Москалів "Московіті", або "Мосці". Так стоїть в усїх письмах і мапах сього часу. Замітне, що знов-же Москалї, звучи себе "рускими", або "московськими людьми", нас називали тодї "литовськими людьми", а пізнїйше, від XV. віку "Черкасами".

***

Щойно по Хмельницькім в XVII. віцї, а особливо по Мазепинім погромі під Полтавою XVIII. віцї стали в нашого народу загибати назви "Русь" і "Русини", а натомість приймають ся нові імена "Україна" і "Українцї". Слово Україна мало що молодше від слова "Русь" та означувало зразу майже ту саму землю, котра первісно звалась "Русь", себто околицї по ріцї Росї і Росаві. Ось так в старій київській лїтописи пишеть ся про смерть князя Володимира Мономаха (початок XII. столїтя), що "Україна о нем много постогна", себто, що Україна по нїм дуже зажурила ся. Поширяти ся зачинає те імя одначе щойно в XV. та XVI. столїтях враз з початками і розвитком української козаччини. Козаччина зародилась там, де передше "Русь": по ріках Росї і Росаві на Україні. Разом з тим, як козаччина поширялась на південь в степи, на схід на Лївобереже та на захід на части Волини і Поділя — поширялась і назва "Україна", а за сим імя "Українцї". Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний (з початком XVII столїтя) писав ся вже "гетьманом Укра-

їни по обох боках Дніпра", Богдан Хмельницький в половині XVII. столітя підписав ся "гетьман України", а його писарь Зорька говорив над його труною 1657 року, що по нім плаче "уся Річ посполита українська".

Отся назва "Україна" або "Мати-Україна" на означенє держави українських гетьманів, а навіть всеї землї, заселеної нашим народом стрічаєть ся від сього часу постійно в народних піснях, козацьких думах. штучних віршах і драмах, в лїтописях та документах. Так само чужинцї (Нїмцї, Французи, Анґлїйцї) вживають її в тім значіню в своїх письмах, на картах Европи, навіть як збірне імя цїлої нашої землї, всього нашого народу.

А разом з тим, як поширялись у нас назви "Україна" і "Українець", загибали старі назви "Русь", "Русин". Ще за Хмельницького і Виговського (половина XVII віку) говорено і писано про нас "Русь", "руський нарід", "руське князївство", "Русини". Але як Україна увійшла в спілку і тїснїйші зносини з Москвою та Москалями, тодї й зачинають у нас слова "Русь", "руський нарід" на означенє нашого краю і народю загибати — головно-ж з сеї причини, щоб відріжнити нас від Москалів, котрі звались "русскими людьми". Ще Грицько Полетика уживав сих старих імен, називаючи свою сильно протимосковську історію України (конець XVIII віку) "Історією Русів". Якже Гетьманщину і Запороже влучено цїлком до Росії, тодї загинули назви "Русь" і "Русини" в теперішних ґуберніях Чернигівській, Полтавській, Київській, Харківській, Катеринославській та Херсонській до решти, а зостали ся тільки назви "Україна" і "Українцї".

Слово "Русь" на означенє нашого народу і землї зостало ся ще тільки на Волинї, Поділю, Холмщинї та Галичинї, — там, де наш нарід мав до дїла тільки з Польщею, а не стрінув ся ще з "русскими людьми", себто Москалями. Якже Москалї заняли Волинь, Поділє і Холмщину (з кінцем XVIII віку), то й там слова "Русь" та "Русини" загибають. Тепер уживають ся вони на означенє нашого народу і землї ще лише в Галичинї і Буковинї під Австрією та в сусїдних з ними околицях Угорщини, — де наш народ не мав досї до дїла з "русскими людьми" (Москалями) та міг без баламуцтва уживати свого старого імени. Одначе і в Галичинї за останнїх двадцять лїт принялись дуже назви "Україна" і "Українцї".

***

Ось так нові слова "Україна", "Українець" і "український" увійшли поволї на місце давних слів "Русь", "Русин" і "руський". Сьогодня є се правильні назви нашого народу, землї і мови, уживані нами і чужинцями. Слова "Русь", "Русин" і "руський" в значіню нашої землї, народу і мови загибли (з виїмкою одної Галичини!), тому, щоб ми могли відріжнити себе від "русских людей" (Москалів і їх держави "Росії")

та тому що ми, пішовши в московське ярмо, не мали сили свого давнього імени для себе оборонити.

Ось так царь Петро І. назвав свою державу "Россією". Зробив він се навмисне, аби сею назвою і нас в одно з Москалями підгорнути. Слово "Россія" пішло також від слова "Русь", бо є се тільки грецька форма українського слова "Русь". Царь Петро І. не назвав одначе своєї держави Русю, бо знав, що "Русь" се теж саме що "Україна", та що через те ніхто не зачне Московщини Русю звати. Тому взяв він хитро грецьку форму сеї назви — "Россія", знаючи що таке нове слово вспіє він накинути своїй державі й свому народови та знаючи, що сим робом він у чужих викличе вражінє, начебто "Русь" і "Россія" то було одно. І так справді стало ся. Царю Петрови І. що був першим "обєдинителем", вдало ся назвою "Россія" закрити окремішність давньої "Руси-України" від Московщини. Щоби-ж ще краще сього доконати, Московщину прозвано "Великоросією", а Україну "Малоросією", так начеб-то Московщина була старша сестра — опікунка України.

Присвоївши-ж собі наше давне, хоч і з грецька перекручене імя, присвоїли собі Москалї і нашу найстаршу історію та письменство, чванючись ними начебто своїми. Не мають одначе Москалї права до сього присвоєня, так само, як Румуни не можуть присвоювати собі, і таки й не присвоюють, ні історії, ні культури давних Римлян. До сеї староримської історії і культури мають право тільки Італійцї — так як до давної "Руси" маємо право тільки ми, Українцї, як справдешні її нащадки. Ми Українцї, а не Москалї є прямими потомками давнїх "Русинів" чи "Русичів". Староруська історія і культура се наша, а не московська спадщина, та давня "Русь" і теперішна "Україна" се одно і те саме. Натомість давня наша "Русь" з теперішною Росією-Московщиною не має — крім украденої і перекрученої Москалями назви — нічого спільного, як нема нічого спільного між давним Римом, а теперішньою "Роминією". Ми "Українцї" є правдиві "старо-руси", праві наслїдники Володимира Великого. Москалї-ж славянсько-фінські байстрюки, що — користуючись своєю силою — загарбали нам імя та історичну славу, а тепер і нове імя "Україна" раді-б стерти з лиця землї.

Українцї! Русичі! Дажбогові внуки! Чиж довго ще дасьте поневіряти себе вашим колишнїм холопам-рабам? Чи довго ще зносити мете наругу варварів, що своїм варварством затопили нашу високу культуру та що, самі не мавши давної минувшини, чванять ся краденим у нас добром і краденим у нас іменем? Пора відобрати нам наше добро: нашу волю, нашу землю, нашу історію, нашу славу і наше імя! Нехай запишаєть ся в тисячлїтній прадідній славі Дажбогова земля — батьківщина Володимира Великого і Ярослава Мудрого, Романа і Данила, Острозького і Могили, Хмельницького і Мазепи, Полетики і Шевченка: — Русь-Україна!

ЛІТЕРАТУРНА ЧАСТЬ

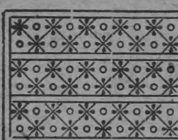

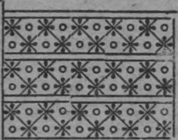

Пол. Хома Бідний.

КРИЛА

Дайте нам скорше,
Орлинії крила!
Й туди полинем
Де мати вродила.

Хай наша мрія,
Не буде пустою!
Й за волю надія
Нам стане святою.

Дайте ж, благаю!...
Орлинії крила,
Бо марно гине,
Козацька тут сила.

Жила вна з нами;—
Умре тільки з нами,
Бо ми не вродились
Щоб бути рабами.

Ой дайте ж ви нам,
Орлинії крила!
Як синам вірним,
Бо мати їм мила!

СЕМЕН ПЕТЛЮРА
Президент Директорії і Начальний Вожд
Українських Армій

НАЧАЛЬНИЙ ОТАМАН СЕМЕН ПЕТЛЮРА.

Біоґрафічний очерк.

Національний герой і борець за кращу долю українського народу Семен Василевич Петлюра, народив ся 10. травня, 1879 року на Полтавщині в убогій козацькій сїмї. Здобувши осьвіту з початку в народній школї а потім в семинарії, молодий запальний юнак, починає гуртувати коло себе українську молодь і разом з нею ширити серед темного нашого селянства національну сьвідомість.

Трудна й небезпечна була ся робота, бо за кождим кроком, за кождим словом стежили царські жандарі і люто катували тих, що боролися за долю свого народу. Тому не дивно, що С. В. Петлюра раз-у-раз терпів ріжні натиски від царської поліції, поневіряв ся по вязницях та засланях.

Але все се не спиняло й не лякало С. В. Петлюру. Горяча любов до України, до свого поневоленого московщиною народу, надавало ще більше сил і запалу і всю свою енерґію віддав С. В. Петлюра виключно на користь рідного краю, віручи глибоко в те, що колись український нарід визволить ся з московського ярма і буде повним господарем у своїй хатї, на своїй землї.

На початку 1900-ох років Семен Василевич Петлюра вступає в українську революційну партію, приймаючи в нїй найдїяльнїйшу участь, і працює не покладаючи рук. Пізнїйше, коли заклалась нелеґально українська соціял-демократична партія, С. В. Петлюра вступає до неї і починає з негаснучим запалом ширити ідеї сеї партії серед українського селянства та робітництва. В 1906 роцї С. В. Петлюру було запрошено керувати соціял-демократичною ґазетою "Слово", на чолї якої лишив ся він весь час її істнованя, працюючи разом з тим і в инших українських ґазетах і випускаючи для народа невеличкі книжочки: "Українська Соціял-демократична Партія" "Незабутні" "Франко поет національної чести" і пр.

В 1911 р. на Українї запанувала страшна реакція. Царські жандари стали переслїдувати і карати тих, хто боров ся за волю України. В обставинах тяжких утисків неможливо стало провадити працю і з огляду на се, С. В. Петлюра, мусїв виїхати з України до Москви. Але й там на чужинї не забував він свого покривдженого народу. Серед чужинців згуртував він біля себе Українцїв і з ними почав видавати ве-

ликий журнал московською мовою "Українськая Жизнь", обороняючи в ньому друкованим словом свій український нарід, сподіваючись, що колись прийде та година, коли Україна розкуеть ся і зі зброєю в руках стане на оборону своїх прав і національної чести.

Та бажана, віками ждана хвиля прийшла.

Велика революція в бувшій Російській Державі — тюрмі народів — розбила кайдани царизму і вивела з тяжкої неволї всї нації, які конали під ярмом московських царів.

Разом з иньшими народами увільнилась і Україна. Для неї наступив час золотого відродженя і великої працї для закріпленя здобутків революцій.

Проводиром в сїй тяжкій роботї став С. В. Петлюра, який в першу чергу узяв ся до орґанізації українського війска. На початку травня 1917 року було скликано перший Всеукраїнський Війсковий З'їзд, на котрому С. В. Петлюру було обрано до Ґенерального Війскового Комітету, а комітет обрав його своїм головою. У червнї 1917 р. на другім Всеукраїнськім Війсковім З'їздї С. В. Петлюру було переобрано і протягом пяти місяцїв стояв він на чолї Ґенерального Війскового Комітету, орґанїзуючи українське війско. Була се дуже тяжка робота, бо тодїшне Тимчасове Російське Правительство на чолї з Керенським весь час перешкаджало роботї сего комітету. Треба було богато уміня, такту і обережности, щоб закріпити за українським народом його права й вольности. Треба було невтомного, твердого керовника. Таким керовником був як раз С. В. Петлюра.

За час перебуваня головою Ґенерального Війскового Комітету С. В. Петлюра здобув собі серед українського вояцтва велику любов і найширшу популярність серед українського народу, котрий визнав його своїм національним героєм і борцем за світлу долю України, віруючи в нього, як в найкращого свого сина.

Тої віри борець за щастя України, С. В. Петлюра, нї разу не зламав.

Коли московські більшовики-комунїсти, як татарська орда, напали на Україну в 1917 роцї і почали грабувати все, нищити, С. В. Петлюра, став отаманом козацького коша, котрий обороняв Україну від московських грабіжницьких банд. Протягом трьох місяцїв С. В. Петлюра з рушницею в руках, як звичайний козак, бив ся з тими грабіжниками.

Після того, як нїмецькі ґенерали скинули Українську владу і постановили гетьмана з панами-поміщиками С. В. Петлюра не дивлячись на свою втому стає головою Всеукраїнського Союзу Земств. Але тут його корисна праця була недовго. Ґетьман, боючись щоб С. Петлюра не підняв проти нього повстаня, закував його у вязницю. Кілька місяцїв С. В. Петлюра мучив ся в гетьманській тюрмі, але врештї — вирвав ся з відти і зараз же підняв повстанє українського народу проти гетьмана.

Коли український народ змучений знущанєм гетьманських отрядів, почув, що його найкращий син С. В. Петлюра уже на волї і кличе всїх до зброї, він як один підняв ся і під проводом С. В. Петлюри роспочав боротьбу з гетьманом та його панами. Через місяць гетьманське вій-

ско було розбите і 19 грудня 1918 року С. В. Петлюра зі своїм народним війском урочисто вступив в столицю України Київ.

Началось жваве будоване Української Народної Републики, закипіла горяча робота на користь України. Здавалось що доля усьміхнулась нарешті, і наш нарід спочине від тяжкої боротьби. Та склалось не так. Московські більшевики-комуністи, побачивши, що Український нарід після боротьби з гетьманом не вспів з'орґанізувати ся і зміцнити, рішили напасти на нього як злодії в ночі.

Назбиравши банди Китайців, Мадяр та Латишів, московські більшовики-комуністи посунулись хмарою на землю стомленого українського народу. Огнем і мечем прийшли вони по селах і городах України, грабуючи селян, розстрілюючи невинних людей і заводючи скрізь московську комуну.

Україна мусіла знову боронитись, мусіла знову братись за зброю проти московських бандитів.

І як ранійше, на чолї українського війска став той же невтомний оборонець С. В. Петлюра.

Рік вже цілий українське війско бореть ся за долю свого народа, рік цілий проливає воно свою лицарську кров, терплючи і голод і холод.

Часом опанували ним розпука і зневіра. Але в сї моменти з'являв ся до нього головний отаман. С. В. Петлюра і словом бадьорости і віри в перемогу — піднимав стомлений дух українського козацтва.

Часто й густо С. В. Петлюра лягав в окопи і разом зі своїм військом бив ся з московськими більшевиками.

Там, де з'являв ся С. В. Петлюра — завше була перемога. Українське хоробре лицарство побачивши свого героя, стїною йшло на ворогів, знаючи, що на нього дивить ся і керує ним той, що все житє віддає за щастє України — С. В. Петлюра.

БОРБА ЗА ВОЛЮ УРАЇНИ

"Воля не приходить легко". Так казали і вже в давнину мудрі люди. "Волю треба вибороти собі силою і окупити кровію".

І нам, що з одушевленєм і оптимізмом приняли́сьмо перші вісти про воскресенє України, прийшлось розчаруватись. "Воля не приходить легко" — отсе сумна фраза, яка загнїздилась в нашім переконаню по довгім періодї згасаючих і оживаючих надій, по дволїтнім періодї денервованя і розчаровань.

Ворог не дасть собі так легко добичі вирвати з рук. І чи то він би називав ся Москаль чи большевик, чи Лях, чи Румун, всї вони жадібно ласі на богату українську землю. А свою нахабність вони зуміли задокументувати перед цілим "культурним" (?) світом з такою силою, що перед нею розплились і демократичні прінципи президента Вілсона. а навіть нага справедливість завстидалась і закрила очі і заткала уха, щоби не бачити і не чути, як варварські нелюди катують невинний нарід.

Галичину заняли Ляхи і страшно знущають ся над українським населенєм. Буковину заняли Румуни, Угорську Україну Чехи, а на Україні розпаношились большевики. Зі всїх сторін пруть ся вороги проти нашої вітчини, а однак їх зусиля будуть даремні. Дух український, дух геройства і посвяти, всьо переможе. Армія героїв зібрана коло свойого атамана Петлюри, начерпавши завзятя і натхненя з козацьких могил, бореть ся на диво всїм проти ворогів України. Український нарід побачив, що волю треба вибороти тяжкою борбою! Він взяв оруже в свої сильні селянські руки, і доти його не зложить, доки доля України не буде забезпечена раз на завсїгди.

ПОДІЇ НА УКРАЇНІ ПО ЗАКЛЮЧЕНЮ БЕРЕСТЕЙСЬКОГО ДОГОВОРУ.

Центральна Рада України заключила мир з центральними державами, щоби охоронити свої землї перед нападом московських большевицьких орд, які вже заняли Київ і перлись на полудень.

А що сили Ради були недостаточні, щоби прогнати полки большевиків з України і освободити рідну землю від терору і голоду, їй було потрібно дістати поміч відкинебудь із за границї. Хтож, крім центральних держав, міг дати Радї поміч? Зрозуміло, що треба було звернути ся до них. Нїмецькі й австрійські війска запрошено під условєм, що вони не будуть мішати ся до внутрішних справ України, причім у нагороду за поміч Центральна Рада обовязала ся кормити сї війска і продати Нїмеччинї й Австрії відповідну скількість збіжа і цукру.

Піддержувані Німцями українські війска почали похід проти большевиків, котрі можуть бороти ся лише тоді, коли їх тисячі стоять проти десяток, однак при рівній скількости сил не можуть вдержати ся проти дійсних війск. З початку відступ, а відтак безпорядкова утеча освободили Україну від чужинців і вернули їй своє національне правительство. Большевицьке правитеьство, котре бачучи свою безсильність і маючи в своїм складі декілька українських фантастів з недоучивших ся молодців, хотіло приняти українське обличе, але не стрінуло анї в одній з українських партій, навіть крайних лївих, жадних симпатій, — при першім слуху про зближенє до Київа українських війск під командою талановитого вожда, патріота Петлюри, утікло з Київа в Харків, а відти в Московщину. Українські війска разом з німецькими, а за ними Центральна Рада, вступили в Київ і привернули порядок і безпечність.

Сей поступок У. Ц. Р. московська суспільність використала на се, щоби обчернити У. Ц. Р. так перед чужинцями, а ще більше перед народом, немовби то У. Ц. Р. запродалась Німцям.

Для Москалїв, і ренеґатів добрі усї средства, коли потрібно зробити якунебудь погань Українї.

ГЕТЬМАНСЬКИЙ ПЕРЕВОРОТ І НІМЦЇ.

Прихід Німців додав відваги московській і польській буржуазії, богатим поміщикам і промисловцям, котрі зорґанїзували партію так званих "хлїборобів-властителїв", куди потягнено і декілька великих землевласників української національности, задачею котрої було замість українського установити на Українї московське правительство. Українцям говорили, що потрібно отворити нове українське таки правительство, але не соціялїстичне, лише кріпке і сильне. Декілька горячих українських голов, так звані гетьманцї, живучі своїми думками не в днях сучасности, а в мріях про привернене старої слави запорожських козаків, старих козацьких строїв і війскового козацького укладу житя прийшли їм на поміч тим, що піддали гадку установити гетьмана. Кандидат на сей уряд найшов ся скоро: се був потомок одного з українських гетьманів, богатий землевласник, ґвардейський ґенерал Павло Скоропадський, чоловік дуже мягкого характеру, котрий нїколи перед тим українським питанєм не занимав ся, але підчас революції під впливом повставшого українського руху в корпусї, яким він проводив, згодив ся один з перших зукраїнізувати його. Його українське походженє, факт українїзації ним корпуса — служили для Українців-гетьманців доказом того, що він буде вести українську полїтику; з другої сторони мягкість його характеру, його богатий стан і попередна служба служили запорукою для хлїборобів- властителїв в тім, що його можна буде в будучности, підчинити своїм впливам і змусити вести ту полїтику, котра буде на руку московським поміщикам. Проби заговірників перетягнути на свою сторону партії соціялїстів федералїстів і соціялїстів самостійників не довели до нїчого, бо ті партії, головно перша, добре зрозуміли, що як в справу вмішали ся Москалї,

го з нього крім зла не може вийти нічого більше. Тоді хлібороби-властителї стали обробляти Німців і постепенно переконали їх, що порядок і збіже може бути лиш на случай установленя гетьмана, яко одинокої руководячої сили, для котрої в роботї не була перепоною партійна боротьба.

Партія українських соціялїстів федералїстів ясно бачила всю погибель полїтики Ц. Р., веденої соціял-революціонерами; вона пропонувала утворити правительство з більше умірковаиих елементів, але довгий час її зусиля були даремні: з її складу, правда, вибрано трох мінїстрів, але тим мінїстрам соціялїсти революціонери не давали ніякої свободи, всї важні справи полагоджували в їх неприсутности, так, що положенє тих мінїстрів було прямо таки траґічним. Вони повинні були нести на собі відвічальність за полїтику правительства, не принимаючи в тій полїтиці жадної участи. Партія не відкликала їх тому, що в тих

Нарід і війско витає Петлюру на стації Вапнярка.

галузях управи (суд, школа, промисл і торговля), котрі вони на себе взяли, вони приносили велику користь Українї. Але конець кінцем партія не видержала і відкликала своїх мінїстрів. Сей відклик вдарив громом Центральну Раду, яка виразно, бачила, що без тих людий вона нїчого в дїлї управи не зробить, а через се соціялїсти революціонери рішили ся пійти на уступки — покликали до правительства "буржуазні" елементи, то є соціялїстів федералїстів і соціялїстів самостійників.

На жаль, соціял-революційні дїти прийшли по розум трохи пізно, бо Німцї вже передтим рішили зробити переворот на Українї: під охороною їх війск хлібороби-властителї з гетьманцями і частию хліборобів демократів зібрались на Софійській площи і вибрали гетьманом Скоропадського; піддержуючий їх війсками відділ московських офіцирів арештував членів правительства і розігнав Центральну Раду; знова німецькі війска всюди в провінції арештували власти, поставлені правительством Ради.

ПОЛІТИКА ГЕТЬМАНА І РОЗМАСКОВАНЄ МОСКОВСЬКОЇ СУСПІЛЬНОСТИ.

Поставлений головою московськими кругами, але зависимий також вд гетьманців, гетьман Скоропадський захотів зорґанізувати мішане московсько-українське правительство, і віддавши головні портфелї Москалям — всїм звісним противникам усього українського, ставсї портфелї предкладати Українцям з партії соціялїстів федералїстів. Так приміром портфель мінїстра заграничних справ предложено бувшому мінїстру при Винниченку, Олександрови Шульгинови і директорови департаменту Лоському; портфель мінїстра справедливости — бувшому мінїстрови Шелухинови, і т. д. Але партія соціялїстів федералїстів, котра добре розуміла, що їй пропонують грати тусаму ролю, яку її члени грали в правительстві соціялїстів революціонерів, не могла приняти зроблених її предложень. Вона згодилась зєднати ся з своїми, таки українськими, більше лївими партіями, котрі свого часу для спасеня України від рабства згодили ся пійти на деякі компроміси. Коли з німецьких заяв злучені українські партії переконали ся, що Нім[...] будуть піддержувати гетьмана за всяку цїну, вони, ті партії, згодили[...] ся навіть признати його на услівях обіцянки скликаня парляменту [...] сформованя дійсно українського правительства. Гетьман однак не мі[...] пійти проти посадивших його московських поміщиків і відказав ся ві[...] предложених услівій, а Німці в свою пору піддержали його.

Тодї українські національні партії зєднали ся в національний союз, котрий, розуміє ся не був в змозї бороти ся явно, поки на Україні були німецькі війска, але за се явився звеном, скупившим в однім нарям[...] людий ріжних партій в силу одного лиш принципу національности. [...] гетьманське правительство союз не пустив своїх членів, але дав їм право служити на технїчних посадах, щоби склад мінїстерських і инших інституцій не тратив свого українського облича. Президентом національного союза був з початку соціялїст федералїст Ніковський, редактор "Нової Ради", а відтак, коли Ніковський з причини недуги відказа[...] ся, зістав вибраний український соціял-демократ Винниченко, звісни[...] письменник, бувший голова правительства, чоловік хоч і лївих переко[...]нань, але націоналїст, а тому і державник.

Гетьманське правительство, до котрого вступив лише один дійсни[...] Українець, Дорошенко, соціялїст федералїст, змушений вийти чере[...] се з партії, — почало вести цїлком ориґінальну полїтику: уважаючи се[...]бе за Українців, видаючи всї розпорядженя і навіть правительствен[...] ґазету в українській мові, воно почало масами привозити з Московщин[...] бувших чиновників попереднього царського правительства, почало побільшати склади всїх мінїстерств і заповняти їх новоприбувшими, а коли останних було вже більше, їх принимано до поодиноких мінїстерств, а викидано Українців. Послїдних постепенно висувано з усїх мінїстерств, крім хиба мінїстерства заграничних справ, де був мінїстром Дорошенко, і мінїстерства народної освіти, де склад висших урядників

представляв собою збиту масу Українців-патріотів, і притім специялїстів, котрих усунути і змінити було досить тяжко; дальше — на українські ґазети введено цензуру, яка не пропускала анї одного правдивого слова щодо Москалів. Українців масами арештовано яко "соціялїстів", саджено в тюрми, причім освободити їх відти неможливо, бо гетьманське правительство, заявило, що арешт переводять Нїмцї, а Нїмцї говорили, що вони несуть тільки охорону, а арешти переводить гетьманське правительство; вкінци введено жандармерію і охранку після царського звичаю. Все те робило ся в імя порядку, а через те Нїмцї піддержували всьо. Так продовжало ся кілька місяців — від мая до вересня 1918. року.

Порядку однак жадного не було; коли він сяк-так ще держав ся, то лише при помочи нїмецьких штиків. Негодоване в народї, з котрим орґани гетьманського правительства поводили ся гірше нїж колись чи-

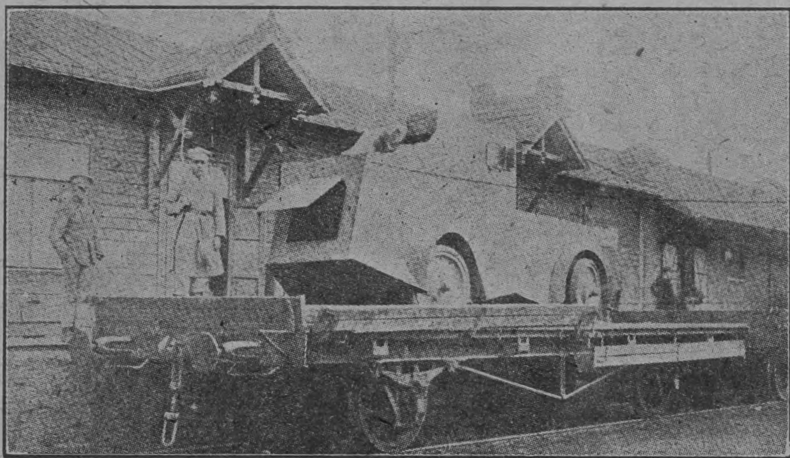

Панцирний автомобіль, забраний військами Петлюри від большевиків.

новники старого російського режіму, — росло, причім на щасте Москалям, не можна було на тій основі аґітувати проти Українців, бо кождому було ясно, що гнет переводять не Українцї, а Москалї, що іменно останні опирають ся на нїмецькі штики.

Постепенно Москалї, чуючи опору в масах навезеної нїби-інтелїґенції, то є чиновників і бувших офіцирів з Росії, остаточно скинули з себе маску і в пресї стали заявляти громовим голосом, що нїякої України нема, що вона є частию Росії, правительственні інституції почали виступати проти дїловодств в Українській мові, з бувших офіцирів почали орґанізувати дружини, наче до боротьби з большевиками, і ті дружини, в видї бувших російських війск, недвозначно заявили, що вони орґанїзують ся для знищеня всього українського і установленя російської імперії.

УПАДОК ГЕТЬМАНСТВА І УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ СОЮЗ.

Гетьман Скоропадський , котрий задля слабої волї санкціонував всю ту вакханалїю, конець кінцем почав уявляти собі, що він не буде всилї оперти ся на згадані висше елементи, представляючі собою "бувших людий", до нічого невідповдних, що як лише підуть Німці — цілий збудовиний ним паперовий домок злетить у воздух від зриву негодованя українського народу, котрому вже забракло терпіня, і тому він пробував змінити тактику: він звернув ся до Національного Союза з просьбою приняти участь в правительстві, обіцяючи як найскорше скликати народний парлямент. Союз дозволив з початку декотрим Українцям вступити до правительства, а відтак постановив скликати національний зїзд для порішеня дальших справ правительства.

В той час в Німеччині вибухла революція. Окружаючі Скоропадського поміщики і чиновники, бачучи наперед побіду алїянтів, сейчас змінили орієнтацію й із приятелїв Німців зробили ся їх ворогами. Скоропадського настрашили тим, що алїянти нїби стоять за єдиною недїлимою Росією і проте Союз заявив, що не зміняє бажаня, аби Україна вступила до Федерації демократій бувшої Росії. Війна для Національного союза, котрий опирав ся не на чужі сили, як се робив Скоропадський, але на народну силу своєї землї, як і слїдувало сподївати ся, оказала ся успішною. Національний Союз зі свого боку, вирядивши до Білої Церкви, де були Січові Стрільцї обраних ним Петлюру, Винниченка, Шевця, Макаренка і Андрієвського, щоб вони стали на чолї повстанців, обявив узброєне повстанє, а названих осіб директорією Української Народної Републики. На чолї Республиканського війска став Петлюра, який був добре відомий як популярний земський діяч, як енерґічний борець проти большевиків. До Петлюри прибуло около 800,000 повстанців. Алежвін не мав для них нї збруї нї набоїв нї одежі. Вибравши з них до 200,000 душ і узброївши до 100,000 Петлюра з сим республиканським війском пішов на Київ. По дорозї республиканському війску доводило ся бити тільки Німців, яких воно розбивало, алеж се задержувало похід. Після сього, як пд Києвом було вбито колю 1000 душ німецької піхоти і кавалєрії та побито німецьку артилерію. Німцї відстали від Скоропадського, хоч він і обіцяв їм велику скількість поживи а гетьманські добровольцї були занадто слабими для опору і стали втікати. В ночи, 14. грудня, 1918. року, втік з Києва Скоропадський, зрікшись гетьманства а слїдком тогож дня українські республиканські передові отряди вступили в Київ. Українське повстанє все пройшло під гаслом:

1. Відбудованє української незалежної народної республики і знищенє гетьманщини;
2. Вигнанє з України Німців і російських дорбовольців;
3. Скликанє найскорше української установчої Ради;
4. Боротьба проти большевиків, які займаючи частину української території, загрожували Республицї.

Таким чином боротьба за народню Республику закінчилась повним

успіхом і народ сим повстанєм ще раз виявив своє самовизначенє і **волю** мати свою українську державу з демократичним республиканським устроєм.

ГРИГОРІЙ СИДОРЕНКО
бувший голова Української Мирової Делегації в Парижи, а теперішний голова спеціяльної Місії Української Народної Републики в Лондоні.

В Галичині ще раніще ніж проти Німців та гетьманців йшло **повстанє** проти Поляків, яке піддержувало ся зброєю та силами Східної **України**. Там се повстанє піднесене в оборону свого краю від польсько-

го захвату і невільництва продовжувало ся і саме розростало ся в ті часи, як директорія заняла Київ. Західна Україна виявила повне бажанє злучити ся зі Східною Україною, щоб утворити цілокупним українським народом єдину українську державу. Утворений директорією уряд в Київі зараз же взяв ся до відбудованя державних функцій. Всї установи було очищено від елєментів ворожих українському відродженю а деякі, як наприклад, сенат цілком зреформовано.

Директорія також взяла ся до реорґанізації війска і полагоди фінансів. За кордоном до всїх европейських держав і в Америку вона післала свої місії до Парижа, ще й особливу місію для участи в мировій конференції. Заходом урядів Східної і Західної України було проголошено зєднанє всїх західних українських земель в одну спільну Українську Народну Республику. Питанє про форму злуки покищо оставлено до скликаня особливого конґресу. Позаяк скликати установчу раду, в близькім часї не можна було, то директорія скликала тимчасовий національний конґрес, який повинен як пред-парлямент вирішити тимчасово більше негайні питаня. Сей конґрес погодив ся з усїм, що було зроблено директорією. Дав наказ ужити всїх заходів до зміцненя Української Народної Республики і виробив інструкцію до злагодженя земельного закона яким ограничено власність землї до 40 десятин а остання земля булаб призначена на викуп в державну власність у фонд для безземельних. Серед сеї творчої діяльности направленої на орґанізацію української республиканської держави, на Україну посипалось як з мішка лихо за лихом.

БОЛЬШЕВИКИ І ҐЕРМАНОФІЛИ.

Нема ніякого сумнїву, що директорія швидко утворилаб реґулярну армію здобувши для того зброю і знаряди почасти від Німців, які спродували те все вертаючи з України а почасти з инших жерел. Вона відбудувалаб Українську Республику в етноґрафічних межах і справилаб ся як з московськими імперіялїстами — большевиками на півночі і сходї, так і з Поляками на заходї — Україна булаб цілком мирною і щасливою країною яка як колись стала живим муром проти азіятського навалу на Европу і уратувала її своїм тілом, так сталаб тим самим проти московського большевицького навалу і так само ратувала Европу від заклопотів несподїванок і страхіття. На жаль в українські справи цілком невміло втрутило ся французьке представництво в Одесї, з початку в особі консуля Геннота а потім і инших поставившись ворожо до української демократії, яка веде боротьбу проти большевиків і проти російської чорної сотнї та російських централїстів а найперше всього до директорії і до українського республиканського війска, представництво пішло одним фронтом і спільно з російськими централїстичними та чорносотенними кругами, які мають своїм завданєм нищенє української держави і відбудованє єдиної Росії з порабощеною в нїй Україною і з усїм режімом тюрми народів.

Всї російські чорносотенцї і круги Скоропадського завше були і

зістали ся ґерманофілами. Вони нині мають в Берліні свій відділ, який працює в згоді з певними німецькими кругами. Отсі люди ще за часів Скоропадщини відправили своїх аґентів в Одесу і Ясси, щоб там вплинути на Французів і наклонити їх до придержаня єдиної Росії.

Коли Скоропадський втік, то ґерманофіли, що працювали з ним найбільше, втікли до Одеси і поповнили там ряди Француських дорадників. Між ними особливу ролю відограв Андро, якого Німці, як свого співробітника за часів Скоропадського вказали призначити Волинським ґуберніяльним старостою, де він і творив екзекуції над селами в купі з німецькими отрядами, і який бувши в найтіснійших зносинах з ґенералом Денікіном, о стільки став правою

Жидівські рабіни з святими щорами витають Петлюру в Фастові, після його побіди над большевиками.

рукою Анзельма (француського команданта), ще сей зробив його своїм найголовнійшим помічником в Одесі.

Несподівано вийшло так, що француське представництво в Одесі відносно української демократії повело ту саму політику, яку вели Німці й ґерманофіли, які оточили ґенерала Анзельма. Наслідком того було збільшенє сил большевицьких, але француське представництво не перемінило своєї політики, не вважаючи на всі заходи директорії утворити згоду. Коло Французів в Одесі згуртували ся польські леґіони і російські добровольці Денікіна, щоб іти на Київ проти директорії. Безперечно, що українське републиканське військо справило ся з ними так, як справило ся з Німцями і російськими добровольцями в Київі. Алеж враз з ними стали француські сили. Бажаючи утворити з Антантою цілком мирні відносини, директорія рішила не робити наступу і тільки обложити Одесу, щоб не пустити звідси чорносотен-

ні війска проти українського народу і так уникнути кровопролиття. Се вимагало великих сил і таким чином Одеса звязала коло 50,000 виборного війска призначеного для оборони держави від московських большевиків і на охорону границь. Се дало можливість большевикам стати дужчими. Денікін, користаючись становищем під Одесою і політикою Французів, цілком несподівано напав на українські угольні копальні і захопив там 934 ваґонів вугля, приготованого для війскових перевозок на харківський фронт проти большевиків. Се позбавило директорію можливости післати потрібні війска на харківський фронт і оборонити його а большевики се використали, заняли Харків і пішли далї, бо з одного боку там їм помагали Німці, а з другого боку українські сили самі були дуже малими. Захоплений Денікінцями уголь большевики, розбивши Денікнців, захопили собі і тим уможливили собі дальший хід на Україну. Війско директорії позбавлене знарядя і перевозок мусїло відступити.Відступили й Денікінцї, через що український фронт став цілком оголеним від большевиків і вони повели швидко наступ по всїх напрямах. Зброї у них досить, бо всї фабрики для неї і для знарядів, царський уряд збудував у Великоросії. Українцї дуже бідні на все те, бо фабрик не мали, а що було, то позабирали Німцї, абож було зірваним. Директорія мусїла залишити Київ а війско з під Одеси забрали на инші фронти. Селянські повстаня проти большевиків на Полтавщинї та Харківщинї були роздавлені, бо у селян не було нїякої зброї. Награбувавши на Українї хлїба та всього иншого, московські большевики зміцнили свої сили так, що від них мусїли відступати і війска союзних держав. Французи залишили Одесу, Миколаїв, Херсон, Крим і взагалї все українське побереже, великоруським большевикам, бо відступали перед ними.

Великим успіхам московських большевиків сприяло і те, що великі українські сили мусїли стояти в Західній Українї звязані облогою Львова і иншими справами, бо Поляки завзяли ся збройною силою захопили Галичину і частину Східної України. І тут держави Антанти нїраз не стали на боцї Українцїв тодї як Поляки у Французів користували ся особливими симпатіями і се піддержувало їх імперіялїстичний апетит а разом з тим заколот та війну із сусїдами, на яких вони нападали. Успіхи большевиків, проти яких Українцї не могли виставити більших сил, через се збільшили ся. Не минув довший час, як українські війска мусїли уступати з Київа, і опинили ся аж над Галицькою границею. В тім часї головну силу Українцї звернули проти Поляків, і там боролись успішно довший час під проводом ґенерала Павленка.

Доперва коли під напором Мирової Конференції в Парижи заключено на галицькім теренї перемирє, головна сила української армії знова рушила під проводом Петлюри проти Большевиків.

З сего скористали Поляки, які зломили договір, і підступно зрадливо вдарили на українську лїнію в Галичинї. Українські війска мусїли уступати перед великою перевагою аж поза ріку Збруч.

Українції запротестували проти сего ляцького віроломства перед цілим культурним світом — і лишивши справу з Поляками на пізнійше, взялись енерґічно до большевиків.

АЛЇЯНТИ ПОПИРАЮТЬ МОСКОВСЬКУ РЕАКЦІЮ.

Українське правительство Петлюри, обороняючи Україну перед московськими большевиками, а рівночасно захищаючи перед анархією цілу Европу, звертало ся раз враз до Алїянтів з просьбою о поміч та о признанє независимости Української Народної Республики, що значно скріпило би відпорність українського народа в борбі з московськими большевиками. Та Алїянти були глухі на всї українські апелї і збули їх мовчанкою. Ба що більше, Алїянти, вмісто дати поміч українському народови в його борбі проти московської анархії, услухавши подлих клевет і підшептів з одної сторони польських імперіялїств, а з другої московських реакціонерів, орґанїзують своїм коштом над берегами Чорного моря московську реакційну армію під проводом ґенерала Денїкіна, якій поручили розбити большевиків і зробити лад в Росії.

Та отсей алїянтський любимець, Денїкін дістави від алїянтів всю потрібну поміч, як війско, амуніцію, гроші та всякі воєнні припаси, замість звернути ся проти московських большевиків, звернув всю свою силу проти Українських війск, котрі під проводом ґенерала Петлюри очищували Україну з большевиків.

Отсей зрадливий напад Денїкіна на українські війска, довів до війни України з Денїкіном і Українцям приходить ся тепер боротись на два фронти: з одної сторони проти московських большевиків, з другої знов сторони, проти московських реакціонерів під проводом Денїкіна, якому помагають Алїянти, а котрий так само як і большевики хоче знов скувати український нарід московськими кайданами.

Послїдні знов вісти доносять, що в отсю критичну хвилю відкрив ся для України ще новий, третий фронт... Подлі і зрадливі Ляхи використовуючи хвилю, коли українські війска останками своїх сил обороняють волю України перед чорними і червоними московськими гнобителями без попередного виповідженя, нападають Українців з заду і лучать ся з війсками Денїкіна на Україні.

Чи здужає український народ прогнати зі своєї рідної землї отсї орди подлих і нїкчемних сусїдів-грабіжників?

Ми свято віримо, що здужає!

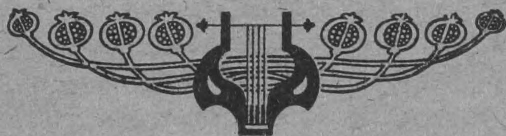

ДИПЛЬОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ҐР. ТИШКЕВИЧА

Віденська "Воля" у власній кореспонденції з Парижа подає декілька новин про дипльоматичну діяльність нового голови парижської делеґації Української Народної Републики ґр. Михайла Тишкевича.

Пробуваючи ще в Італії, Ґр. Тишкевич просив Папу підтримати нашу справу. Папа запевнив ґр. Тишкевича, що він цілком на боці самостійної України і сказав, що останнє слово про Україну ще не сказане.

Дуже симпатично принято ґр. Тишкевича також і в Парижі, де він має звязки від давна. В офіціяльних кругах його вважають за найвизначнїйшого дипльомата теперішних часів. Призначенє його до Парижа зробила добре вражінє на антантські круги.

Парижська преса зустріла призначенє ґрафа Тишкевича надзвичайно гарно. За недовгий час перебуваня в Парижі ґрафа Тишкевича інтервювало більш чим 30 журналїстів і ті інтервю були поміщені в таких впливових часописях, як: "Лє Темпс", "Фіґаро", "Матін", "Лє Петіт Парісіен", "Ґазетте де Лаусанне", "Ревю Діпльоматік", "Ля Петіте Републік", "Джоурналь д'Оріент", і другі не кажучи вже про дрібні часописи столиці і про провінціональну пресу.

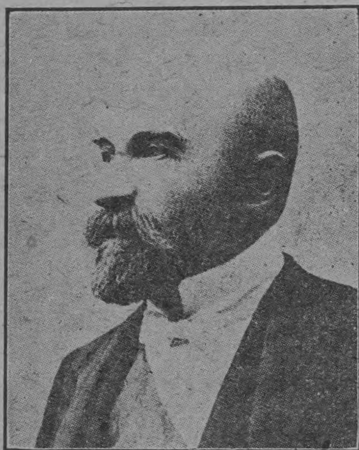

ҐРАФ МИХАЙЛО ТИШКЕВИЧ
голова української мирової делеґації в Парижи.

За той недовгий час свого перебуваня в Парижі, тобто на протязі 6 тижнїв, ґр. Тишкевич мав богато ділових побачень з ріжними впливовими особами.

Ґр. де Кастельно, який має вплив на Бріяна і других мінїстрів, ґр. Сеґур і дипльомат ґр. де Шатон, давали для нього обіди, де він зустрічав ся з поважними представниками тутешнього суспільства. З своєго боку ґр. Тишкевич дав обіди для дипльоматів і депутатів французьких для румунського посла Мішу, для свого товариша з Ватикану, голяндського посла і президента парляменту ван Ніспен, для дружин шведського посла ґр. Еренсварт, для дружини анґлїйського морського мінїстра Лєді Вімс і т. д. Не забув також ґр. Тишкевич привитати обідом і всїх членів нашої делєґації.

Близші зносини завязав ґр. Тишкевич з Тітоні, якому подав меморіял в справі наших полонених, наслїдком чого був дозвіл італїйського уряду формувати з них бойові частини, а також — з Пашічом Трумнічом, Полїтісом, а особливо з Венізельосом і румунською делєґацією.

Ґр. Тишкевич бачив ся з маршалком Фошом, який приняв його

надзвичайно гарно. З початку розмови маршал заявив, що він зовсїм не ознакомлений зі справою України і вкінцї розмови сказав: "треба, щоби самостійність України була визнана".

Член мирової конференції міністер Тітоні сказав між иншим, що зараз спішити ся з побаченєм з членами конференції нема чого через те, що до них необхідно звернути ся тодї, коли буде розглядати ся наша справа.

Бачив ся також новий голова місії з Камерером.

Згідно бажаню голови делеґації, його знакомий — депутат Парижа — Денаіс, орґанїзує ґрупу французьких депутатів ріжних полїтичних партій, яка звертаєть ся до мінїстра Пішона в справі України.

Ґр. Тишкевич конферував з найвизначнїйшим представником фінансового світу: Фабр-Люс, головним директором Кредіт Льионаіс, Бонардель, який має великі інтереси на Українї, Канбанком і др.

Під предсїдательством ґр. Тишкевича відбула ся конференція восьми народів, які відокремили ся від Росії і тепер добивають ся самостійности: Литовців, Естонців, Лотишів, Білорусів, Ґрузинів і народів північного Кавказу. Конференція ухвалила спільну ноту, яку подала до конференції миру. В сїй нотї згадані народи прохають визнати самостійність їх держав.

Недавно голова делеґації записав ся з візитом до президента французької републики, який на другий день прислав до його свого особистого секретаря Адольфа Пішона, сина мінїстра Пішона.

Накінець Комітет відбудованя Лївенського унїверситету вибрав ґр. Тишкевича своїм почетним членом. Між иншими почетними членами сего комітету є також: Бальфур, дюк Коннот, Бенеш, Курзон, Лянсінґ, Дешанель, Падеревскі, Люцати, Пішон, Тафт, Тітоні, Венізельос, і другі.

П. Карманський.

Ні, не ридайте...

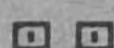

Ні, не ридайте, дочері країни,
Яку спотворив кровожадний Гун!
І на скрижалях, на гробах руїни,
Розбийте кобзу ,стомлену, без струн.

Закаменійте у мертвечій тузі,
Як та Ніоба, й ласки не моліть!
І не давайте ваших серць нарузі;
Замкніть в них горе, чайте і терпіть...

Держіть ся кріпко! Най ніхто не знає,
Як сором смокче горду вашу честь,
Най в серці вашім тихо дозріває,
В пеленах скорби, дика, пяна месть!

Напійте овоч вашої утроби
Отруйним ядом лютого змия!
І влийте в серце сина дріжджі злоби,
Щоб він кипів під ляскіт нагая!

Щоб він, як той біблейний велит, впер ся
В кольонну дому, де пирує кат;
Щоби в руїні навіть слід затер ся
З кубла, що гріло плід нікчемних зрад!

Ґраф Алексій Н. Толстой.

В окопах

В чотироколесний, низький, обідраний зі середини австрійський ваґон першої кляси увійшов молодий офіцир несучи в руках звитки з білого паперу; одітий він був в скіряну куртку, без погонів, в заболочену шапку з роздертим дашком; довга шабля зі зломаною похвою, перевязаною шнурком, телембала ся з боку.

Перепрошуючи, офіцир спитав, чи можна сїсти, хоч в купе крім мене не було нїкого. Висловивши велику радість з приводу того, що йому можна сїсти, він здоймив куртку, шаблю, ревльвер, кинув усе в сїтку, засунув шапку на ухо, витягнув ноги і став тихенько сміяти ся дивлячись на мене.

Лице його було вузке і довге, загоріле до червоности, з горбатим носом, з великими губами, з чорною аж по кости під очима борідкою, очи пулькаті, чорні сміючі ся, але зовсїм не веселі.

Ми зараз таки заговорили про їзду поїзда, котрий від Львова до Бродів, — сто-двайцять верстов дороги, — мав іти сїм годин, поговорили про маленького, незвичайно франтоватого лїкаря, похожого на учену малпу, з розмальованими очима, що заглядав в наше купе. Але так як офіцир навіть з приводу таких звичайнїсїньких річий далї нервово підсміхав ся, то я і навів розмову на причину його радости.

— "А я в Київ, знаєте, їду; осе сестрам подарунки купив у Львові. Як вони вам подобають ся? Чи подобають ся їм, думаєте? — Зараз сказав офіцир і розвинув перед мною коробочки, в котрих лежали: годинник виложений перловою масою, ланцюшок і брансолєтка з годинничком. — "Журив ся страшенно, нїчого кромі сего не найшовши, і знаєте, під секретом вам скажу: годинник сей, здаєть ся, нашої, київської роботи. Але, думаю, сестрам все таки подобає ся. Я просто з позицій їду, чотири тижнї в них просидів, а від початку війни отсе третий раз уже в Киві; два рази був ранений, сюди мене постріляли і сюди, на нозї два пальцї відорвало, а тепер командант нашої дивізії прямо мене післав на трийцять днїв, а то я почав з окопів надто часто голову висувати. Прямо так і сказав: Їдьте собі, такого менї тут не треба. Але менї прикро, що товариші скажуть? і лишити ся не можу."

Він подивив ся на мене чорними, вибалушеними очима; лїва рука у нього була обмотана перевязкою; на мій запит відповідав:

"Та нї, се так, кусочком шрапнеля мясо на долинї вирвало... Страшно богато дивацтв на війнї случаєть ся."

Розказавши він знов почав сміяти ся, потім став курити, дивлячи ся у вікно. Поїзд помало, немов би його конї тягнули, волочив ся по морозних полях Галичини, в напрямі Красного.

“А ось дивний випадок” — говорив він далї тихим голосом. — “Поставили понтоновий міст через Сян, просто перед нашою компанїєю, Австріяки його день і ніч обстрілювали шрапнелями і бомбами; ну, певно, де там поцілиш на пять верстов в таку лінійку, наші салдати і вибрались на міст рибу ловити; а в моїй компанії є рядовий Петюк, страшна лїнь, весь час спить, розбудиш його: “Стріляй, сякий-такий сину!” — постріляє, почіхає ся, не успієш оглянути ся, — знов дрімає; і захотїлось йому риби, а салдати не дають: лови сам; він на той міст цїлий тиждень дивив ся, потім випросив вудку і пішов туди в саме полуднє, сів на причіпки, поплював на гачок і жде. І клюнуло, він і підскочив, дивить ся у воду, а тут його бомбою просто в плечі, він і перекець за рибою: наші салдати прямо черева собі зірвали. знаєте ви, що все однаково: чи умреш чи не умреш, аж дивно робить ся. Ось приміром, такий випадок. Приятель мій, поручник Енський, три тижнї просидїв в окопах і до атаку ходив, і до бомб привик, а на четвертий тиждень вилїз на вал, сів плечима до Австріяків і папірос крутить; ми його вхопили за ноги, тягаємо, а він сміє ся. А тут, знаєте,... так він і лишив ся без голови з папіросом у руках”.

Я просив його розказати подрібнїйше, як живуть і що роблять в окопах.

“Окопи легкі лише для лежаня; риє ся їх в походї, коли армія наступає; і жити в них не можна,” сказав він. “Де ляг жовнїр, там зараз же накидає собі лопаткою горбок для оборони голови, — ось вам і легкий окіп; а є траншеї. Австріяки їх, приміром, собі наперед готовлять; вся Галичина ними зрита; в декотрих вони не сидїли нї мінутки. Риють ті траншеї, коли дві армії счіплють ся рогами, як бики і ждуть коли хто уступить. Ви знаєте, що таке гураґанний огонь? Ну, ось сидимо ми від Австріяків на тисячу кроків, а треба нам зблизити ся, приміром на сто, щоби з тої віддалї кинути і вибити їх баґнетами; командують: “Ураґанний аґон!” — то значить з карабінів, машинових крісів та армат починають просто завалювати означене місце, де сидить ворог; порох, дим, тріск, нїчого не видно; потім, як Австріяки позалїзають усї під землю (від гураґанового вогню лише тим можна спасти ся), тодї дають команду: “Цеп, впєрьод, беґом!” і лїзе салдат з окопа на волю, біжить, що має душу, вперед кроків сто, стопятьдесять, паде, і зараз таки починає обкопувати себе; накопає тільки, щоби голову і плечі захоронити, і починає товаришови приготовляти таку саму ямку, а коли товариш прибіжить і ляже, — починають вони стріляти, як треба, або заривати ся в глибину, все глибше, як треба, а землю викидають на сторону Австріяків. Повстає рів, глибокий і вузкий; в ночи, коли тихо і нападу не можна сподїватм ся, тодї викопують в бічній стїнї заглубленя, нїші, де можна спати, підігнувши ноги, а потім в нїші тій заводять піч і патиком пробивають від неї в гору продув, щоби нею ішов дим. Напали раз наші салдати на шопу, в котрій були зложені черепяні рури, то кождий по дві штуки зі

собою захопив; принесли яких верстов трийцять і завели в окопах просто Божу благодать.

"Ми офіцири, нічим тепер від салдатів не відріжняємо ся, лише звіздочкою на погоні, і живемо, як салдати, і відношеня у нас з ними найпростійші. А з нашим салдатом, чим простійше, тим більше на него покладаєш ся, тим висше у нього дух. А ось, як уже наблизимо ся до австрійських траншей на малу віддаль, то уже стає зовсім рухливо. Артилерійним огнем страшити їх тоді не можна, бо в своїх можна поцілити. Моя рота, приміром, докопалась на пятьдесять кроків; тут уже анї голови, анї руки не висунеш, зараз трафлять. Сидїти на таку віддаль страшно скучно, і салдати зачинають розривки придумувати. Трафив ся межи нашими та їхнїми окопами — домик, а при ньому подвірячко (се було коло Рави Руської); по подвірю ходить бик; салдати постановили взяти його живцем, і доставити кухарови; вибрало ся в ночи пятьох людий, доповзли до подвіря, сунуть ся до бика, — а він лютий, голодний, пити хоче, мало їх всїх не попробивав. Над ранком дивимо ся, а Австріяки туди також полїзли; ми не стріляємо, дивимо ся, що буде. Бик і Австріяків побив. Тодї найшов ся в нашій компанії салдатик, Жид-різник, і він похвалив ся, що один приведе бика. Стали ми кричати Австрійцям в окопи, що у нас різник є і один бика приведе, а щоби вони в нього не стріляли. Австрійці і наші салдати повилїзали з окопів — дивлять ся; Жидок взяв шнур, чорт його знає, як се зробив, а бика живого привів, зовсїм смирного; Австріяки-ж кричали: "Урра! Рус!"

"На початку війни добродушність, очивидно була, і наші Австріяків навіть жалували. Побіжуть вони до атаку, звалять їх по дорозї майже усїх, а хто добічи успіє, просто піддає ся, — пощо йому даром на баґнети лїзти, — салдати його зараз в окопи чайом гостять, тютюном, за господарство питають.

"Але лише послїдними часами стали Австріяки дуже підступні, а наш мужик найгірше з усего їх підступности не любить. Упаде в час атаку якийсь Австріяк недалеко від наших окопів, немовби ранений, наші його не рушають; най лежить, може очуняє ся; а ту він в ночи вийме лопатку, скоренько обкопає ся, та й почне до нас палити з автоматичного карабіна. Або з білим промором штуки свої виробляють. Взагалї вживають на війнї всякого обману. Та й жителї також вмішують ся в не своє дїло; то з вікон в селї почнуть стріляти, то підсунуть затроєного молока, то сидить собі, приміром, в лїсї в хатинї старий дїд, з великою білою бородою, а у нього під столом телефон. Подумайте лише, кілько-то шкоди він тим телефоном нам наробив? Або йдемо ми одного разу сїнокосом, вкритим копицями сїна; дивимо ся, одна копиця займила ся з правої сторони нашої лїнії, друга з лївої; підійшли ми далї, знов заняли ся копиці, і так усю ніч і увесь день йшли мимо горіючих копиць сїна, як алеєю, а в нас весь той час шрапнелями гатили.

Серед таких порядків наші салдати втратили усяку добродушність

і стали обходити ся інакше. В ночи, приміром, починає хтось небудь полишати ся: "Ваше благородіє, а ваше благородіє." Мовчиш, не відповідаєш, потім надоїсть: "Та чого тобі, знов за тютюном іти?" — "Так!" Пустиш їх людий пятнайцять, вони возьмуть рушниці і повзнуть до Австрійців в окопи, тихо, як миши. Вдивлюєш ся, наслухуєш ся, — нічого, потім нагло бійка в темноті, і знов тихо: наконець приповзнуть назад. "Усї живі?" — "Так, усі, лише того-а-тою троха задерли." — "А тютюну добули?" — "Так, добули, і тютюну, і кави, ваше благородіє, і покривала."

Весь день розказував менї офіцир і про салдатів, і про себе: богато я не переповім, богато забув в тій фантастичній мішанинї відривків воєнного житя. Підсміхувати ся він уже перестав. Наконець, він змучив ся.

Ми виїхали з Галичини, пересїли в просторий і гарний російський поїзд. Війна лишила ся позаду, а офіцир почав по троха одною, потім обома ногами перелїзати від геройського житя до звичайного. Слїдуючого дня він уже розповідав менї про Київ та про те, як він хотів вступити на технїку, які він науки найбільше любить. Наконець, добрав ся до своєї родпни і зараз зачав непокоїти ся, чи поїзд дуже спізнить ся чи нагло поїде без него, коли ми вилїзли на стації, щоби витягнути ноги. Помало з вояка він переміняв ся в 22-лїтного хлопчину, любячого до обожаня свої сестри. Змінив ся навіть його голос і рухи. Він став дуже стидати ся мимовільних, грубих вимовів, почав вуши називати насїкомими Підїжджаючи до Києва, сіяючого в темноті множеством огнів, він уже не відступав від вікна, а потім кудись вискочив зі своїми звитками паперу, і я вже його більше не бачив.

Всеволод Гаршін.

Боротьба за Аясляр

(Воєнні образки з російсько-турецької війни).

Ми два тижнї стояли в Ковачиці. Млаво, одноманїтно тече житє в таборі, коли нема нїчого робити, та ще серед глуші. Зрештою, глушею назвати Ковачіцу булоби несправедливо: в нїй находив ся наш корпусний штаб, почтовий віддїл, — словом, средства довідати ся про щонебудь, що діє ся в окружаючім світї, а головне — на обох театрах війни і в далекім дорогім ріднім краю. Ми, поправдї кажучи, всетаки не були зіпсуті свіжостию і надміром новинок, а до того всего вони частенько доходили до нас змінені та прибільшені. Глухі чутки про перші невдачі під Плевною були так прибільшені, що ґазети аж по трех та чотирох тижнях розвіяли занепокоєнє, пануюче межи офіцерами. Здаєть ся, простою дорогою з Плевни до нас булоби близче, як через Петербург та Москву, однак; "коли довкруги — верства, а направцї — пять", каже ся в казцї.

Наша бриґада нудила ся. Правда, що одного разу часть ніжницького полку ходила на звіди або, докладнійше кажучи, на покаране вооружених і повставших жителів, до Лому. Пішли, покарали, і вернули ся. Одного стратили вбитого, а один салдат спас ся якимсь чудом.

Стали ми завертати, а бажибожуки з далека пострілюють. Припинив ся я трохи: обернув ся вистрілити; лише став я наводити, — як не лопне вона мене в спину! та не добре попала — в плащ поцілила. Сім сукон пробила, а в осьмім застрягла.

"Вона" — очивидно, куля. У салдата, дійсно, в розвиненім плащи показало ся сім прекрасно розложених дір.

І лиш я, брати, мої, успів перехрестити ся, диви — торбину рушило, а в ній дві діри коло самої ноги, і кришки сухарів сиплють ся!

Відвідала, тай пішла. Не смакували наші російські сухарики! — хтось там дотепкує.

Тимчасом як ми стояли в Ковачиці і, як дехто висловлював ся, кисли, на переді, на боєвій лінії, коло Попкіоя, нераз приходило до бою.

Девятого серпня наш полковий лікар назначив "тєлєсний смотр". Збирати ся в третому батальоні (котрий стояв на боці). Наша рота зібрала ся перед другими: нас уставили в ряди і повели на місце перегляду. Се була невелика площа, свобідна від шатер і гармат. Тут ми задержали ся; лікаря не було, і треба було ждати. Не маючи що робити я почав дивити ся на шатра. Дивний образ представляє табор у воєнний час. Маленькі жовнїрські шатра виразно білїють, облиті сонїшним світлом; піраміди з рушниць і ріжнобарвні постати вояків вкривають сорокатими красками се біле тло. Переважають фіолетові пятна зрібних сорочок, кромі сего червонїють сарафанові, жовтїють, кровавіють, зеленїють — перкалеві. Чорні мундури вбирають немовби лише на службу: всї волять ходити розібрані. Тут босі ноги, там голі плечі і груди. Чобіт не вбувають, тому що горячо. та й шанувати їх треба, тисяча верстов походом дала ся їм в знаки.

Ми ждали досить довго; хтось-там пішов донести лікареви, що люди збирають ся. Але нам, видно, не судило ся дознати "тєлєснаво смотра". В шатро команданта третого баталїону вбіг полковий адютант, і зараз таки дуже низенький і грубенький майор Ф-ський вилетів з шатра майже без всякої одежі, котру він здоймив через спеку.

"Третий батальон, складай шатра! Ранцїв (торнїстер) не брати!" — дзвінко закричав він.

І знов пропав в своїм мешканю, котре зараз таки зложено, при чім показав ся майор, сидячий при складанім табереті і надїваючий, при помочи послугача, ріжнородні части свого убраня. Тимчасом третий батальон відразу змінив свій вигляд. І з усїх шатер, як муравлї, вилїзли люди, скоро вбирали мундури, шатра зникали, звалювали ся, плащі скручували ся. І за пять хвилин після появи майора Ф-ського з шатра, місто сорокатого спокійного табора, появили ся темні, рівні ряди!. Десь-недесь сонце блищало на баґнетах, то на цївпе. Сам майор вийшов перед баталїон, сів з чужою помочею на коня

і закомандерував: "Із серенїди, рядамі!" Роздали прикази ротних командирів. Людська маса заколихала ся, і з темного чотирокутника почала змиєю витягати ся маршова кольона. Куда вона піде? Майор, виїхавши на дорогу повернув на лїво і повів кольону до Попкіюю.

Не успів батальон витягнутись на дорозї, аж прибігає наш денний офіцир.

"Кузьма Захарич, ведїть роту, виступаємо!" — кричав він.

"Без ранців?" — спитало нагло кілька голосів.

Се було питанє першорядної ваги. З усїх неприємностий жовнїрського житя в походї ледво чи не трету частину становить "телятина", як прозвали жовнїри свій невигідний похідський мішок. Другі називають її "комодою". Ся "комода" викликає біль у плечах, давить гру-

Фотоґрафія дїтей які учащають до "Рідної Школи" в Бруклин, Ман. Фотоґрафія знята в день іспитів. Крім дїтей на фотоґрафі. є о. П. Олексїв, учитель Т. Федик, предсїдатель А. Яцишин і заступник предсїдателя А. Вербовецкий.

ди, томить ноги,зменчує витревалість тїла; під нею, навіть у свіжу погоду, спина змокне після шістьох хвилин ходу. Тому й не диво, що лишенє ранців усї привитали великою радостию.

Бігом пустила ся рота до свого табору. Тут уже усї зібрали ся; ранцї були скинені на купу, шатра зложені. Ми поспішно кинули вбирати ся. Хоч як наш чоловік любить побалакати при всякій нагодї і коли він находить ся в гуртї, але усе було тихо. Мене усе дивувала та тишина в час збору на тревогу.

За чверть години вирушили. Від Ковачіци до Попкія всего 9 до 10 верстов. Але хоч ми ішли і легко вбрані, без ранців, а лише з плащами, перекиненими через плече, із завиненими на них шатерка-

ми, тих десять верстов зовсїм нас змучили. Спека була страшенна, і не було найменчого вітерця. Немовби усе вимерло: кукуруза не шелестїла своїм ще темно зеленим листєм; галузочки і листє стрічих нам груш були нерухомі. Ніодної птиці не побачили ми за весь час походу. Жовнїри знемогли ся уже після чотирох верстов дороги. Коли, на серединї дороги, нам дали відпочинок, коло керниці, люди, ледво успівши зложити рушниці, просто попадали на землю.

"Відвикли ходити, Гаврило Василевичу?" — звернув ся я до свого сусїда. Він лежав з напів замкненими очима і тяжко віддихав.

— "Так! Ось не походи два тижнї, так зараз і зледащієш!" — глухо відповів він — "ходїм водиці напити ся."

Ми встали і пішли допихати ся до керниці або, слушнїйше кажучи, до водограю. З зелїзної рурки, вставленої в мур, зложений з дикого каменя, на ріст чоловіка заввишки, чиста, прозора струя води текла в камінне корито. Жовнїри товпили ся, достаючи води і обливали один другого, переносячи манєрки повні води понад голови сусїдів. Ми напили ся і набрали собі води в свої фляшки.

"Ну! полекшало; можна і знов в похід", — сказав Гаврило Василевич, втираючи рукавом свої білі вуси та бороду.

Він був незвичайний красун, синьоокий, стрункий, зручний. Він лежить тепер на Аяслярській горі, а з його синїх очий і прекрасного лиця уже нїчого не лишило ся.

Давши пів години на віддих, майор Ф. повів нас далї. Чим близче ми підходили до Попкіою, тим ставало ся труднїйше і труднїйше. Сонце пекло з таким завзятєм, немовби поспішало допечи нас, заким ми ще прийшли на місце і сховали ся від спеки в шатра. Дехто не видержав тої спеки: ледво плентаючи ся з опущеною головою, я мало не спотикнув ся на упавшого офіцера. Він лежав червоний, як сафян, і горячково, тяжко дихав. Його положили в лазаретовий віз.

Піднесенє в гору на півтора верстви з долини, по котрій ми ішли, на праву похилість її видав ся нам найгіршим з усеї дороги. Запахи, що дають себе чути при наближеню до кождого табору, ще збільшували духоту. Як я дійшов — рішучо не памятаю, але все-таки дійшов; другі були менче щасливі. Ледво рухаючи ногами, ми уставили ся в стрій, в котрім ми мали розкласти ся на спочинок, і ледво стоячи на ногах, діждали ся наконець благословенного розказу майора Ф.:

"Состав!"

Що значить, зложи карабіни і роби, що тобі подобаєть ся.

II.

Люди так змучили ся, що навіть невиносима спека не могла їх заставити піти за водою. Доперва по чверть годинї зібрали ся відкомандеровані жовнїри з манєрками і вибрали ся до села. На тім боцї долини, на котрого вершку ми розложили ся, находила ся музулманська часть Попкіоя, — пуста, немовби від чуми. На противній сторонї зі-

брали ся болгарські хати, зовсім такі, як і турецькі, з такими самими черепяними дахами. Там чути гавканє собак, видно було людий, вівції, буйволів, або як їх жовніри прозивали, "буйли". На право тягнула ся долина, по котрій ми лише що перейшли, з потічком по середині і з безконечними кукурузянними, ячмінними і пшеничними полями по узбочах. По лївій руцї, прямовісно до нашої долини, ішла долина Лома, що зникала по обох боках в мрачній синявій віддали, з котрої все слабше і слабше вирисовували ся гори правого берега ріки.

Напроти нас ті височини були дуже високі. На них, в одному мімісци, з рідка появляв ся дим більшими клубами і помало, помало уносячи ся, топив ся і розпливав ся у воздусї; пів мінути пізнїйше роздавав ся глухий удар, в роді далекого грома. Се була розвідуюча стрілянина моршанського полку

Ми вишукали керницю, набрали води і розвічею вернули до табору. Жовніри троха відітхнувши, уже оживили ся, до чого, очивидно, причиняли ся ті далекі вистріли.

— "Ах, як садить!"

— "А що, братя, наші се, чи Турки?" — завдавав хтось питанє.

Хтось-там відповів, що морошанський полк не забрав зі собою гармат. І дїйсно, судячи з положеня і напряму диму, се не могли бути вистріли наших пушок.

На право від села, богато близче, як гарматні вистріли, не на височинї, а під нею, в долинї Лома, затріскотїла карабінова стрілянина, з початку рідко, так немовби лїс рубали кількома топорами, потім усе частїйше і частїйше. Деколи звуки зливали ся в одноцїльний гук.

Я підийшов до офіцерів нашої роти. І. Н. А., наш ротний командант, говорив до другого офіцера, С., що, як йому лише що розказували, такі перепалки бувають тут мало не кождого дня.

— "Ну, здаєть ся, діждали ся справи, — сказав С.

"Невжеж-то справа! Засїли мешканцї з рушницями у лїсї, лише непокоять, а тимчасом заблукавші кулї прецїнь і тут лїтають. Не хотївби я бути убитим в сей спосіб."

— "Чому?" — спитав я.

"Та так, що се за битва?"

І. Н. був добрий знаток воєнного ремесла і великий поклонник стратеґії і тактики. Він не раз висказував думку, що, як уже бути убитим, то вже як треба, в правильнім бою, а ще краще, в ґенеральній битві. Теперішна перестрілка йому видно не сподобала ся; він неспокійно скуб собі волоски з бороди і нагло, добродушно і серіозно усьміхаючи ся сказав:

"Підїм, панове, краще чаю напити ся, самовар готов."

Коли я пробудив ся, сонце стояло високо. Спека була така сама,

Ми зайшли у шатро і стали пити чай. Стрілянина помало замовкла, і решту дня і ніч ми провели в повнім спокою.

Зрештою, усю ніч менї снили ся білі клуби диму і гук карабінових вистрілів.

як і вчора. Батальон невського полку, що проходив попри нас, в напрямі учорайших вистрілів, ішов однак досить бадьоро; люди відчували близькість бою.

Вони однак скоро вернули ся і, обійшовши село, правдоподібно, пішли туди, де вчора була карабінова перестрілка. Нині її чути було гірше — вистріли віддалили ся від нас. Загреміли й гармати з початку з нашої сторони, але скоро на височинах з того берега показали ся білі клуби диму. Турки привезли артилерію.

Я порадив С. піти в село і, вилїзши на котрий будь дах, слїдити за битвою; звідки буде лїпше видно. Хоть мінарет мечету (вежа турецької церкви) був цїлий, певно був висший від усїх домів, але меле хоч воно й розстелило ся перед нами, анї військ, анї диму карабінового огня не було видно: не було рішучо на що дивити ся. Ми злїзли з ґалерії у маленький садок з брескинями і білими акаціями; в нїм усе було в порядку, так немовби хазяї лише учора пілляли грядки з цвітами. Гарбузи вили ся своїми сильними бадилями по плотї, кілька бадиль кукурузи уріжнороднювало сорокатий цвітник. Ми увійшли у хату. Стіни були гладко і чисто вимащені сїрою глиною Все було ціле, лише огнище, зложене з кусків дахівки, було розвалене. На долівці валяло ся кілька листків з якоїсь писаної музулманської книги зі заголовками, прикрашеними золотом і красками.

Оглядати більше не було що, і ми, вибравши ся з лябіринту плотів, вийшли на вулицю. Послугач С-ва, червоний як рак, біг до нас:

"Ваше благородіє, позвольте! Уже під оружем стали!"

Ми добігли до батальону, і через дві мінути я уже йшов в рядах з карабіном на плечах.

Ми йшли на місце учорашної перестрілки. Жовнїри хрестили ся. Довгий ряд лазаретових возів задержав ся на дорозї, щоби дати нам перейти мимо і поглянув ся в слїди за нами.

III.

Ми обійшли село, спустили ся в хвилї на місток, перекинений через потічок. Дорога ішла з легка в гору молоденьким лїсом; деревця свербивусу, всї червоні від множества овочів, міняли ся з терниною. Дорога була вузка, більше як чотирох людий не могло нею йти рядом; по правій руцї від неї, в корчах були викопані окопи, приготовані на случай нападу Турків на Попкіой.

Ми задержали ся і дали пройти якомусь полкови. Се був невський полк, що цїлий день був в огни і вертав ся в табор, бо вже вистріляв усї набої. О скілько памятаю, убитих і ранених у полку того дня не було. Вони ішли змучені, змордовані, але веселі і оживлені.

"А ви чого, землячки, вертаєте?" — питаємо ми невських жовнїрів. Дехто мовчки отворив пусту торбу на набої, другі відповідали, що набоїв нема, що на їх місце прийшов софійський полк, котрий пішов уперед і Турки подали ся.

“Ах ви!”

“Чого” ах ви! “От піди сам, два дни не ївши! Та й набоїв нема! Жовнїр без набоїв — люлька без тютюну”, — сказав невський жовнїр, напихаючи люльку, — вертай назад! колиб вони на нас лїзли, а то так, вони пострілюють, і ми пострілюємо — пуста справа! Дайте, землячок, огню.”

Він узяв огню і побіг доганяти свою роту.

Ристю понесла ся попри нас по дорозї батерія, за нею пішли й ми. Сонце заходило; все зачервонїло. Ми спустили ся в долину, де тїк малесенький потічок. Кільканайцять великанських чорних тополь немовби дахом накривало місце, де ми знов задержали ся. Лазаретові вози роставили сяількома рядами. Доктори, фельчери і санїтарі крутили ся і приготовляли ся до перевязуваня ранених. Гарматнї вистріли гриміли недалеко, удари ставали щораз частїйші і частїйші.

Ще два батальони перейшли попри нас вперед; нас правдоподібно полишено для резерви. Нас відвели на бік, люди уставили карабіни в піраміди і лягли на землю, вкриту мягкою, запашною мяткою.

Я лежав на плечах і дивив ся через галузя на потемнїле небо. Великанські пнї підносили ся в гору, розгалужували ся, переплїтали ся. Лише денеде виглядала звіздочка на чорносинїм небі далеко-далеко видавалась она на днї якоїсь безоднї, і мирно поглядала звідти. А вистріли греміли і греміли. Вершки дерев на хвилинку освічували ся червоним світлом і потім здавали ся ще страшнїйші і темнїйші. Карабінових стрілів не було чути. Правдоподібно довершувало ся те, що у воєнній мові називає ся так погано артилєрийним підготованєм нападу.

Я лежав і майже дрімав. Коло мене жовнїри тихо і поздержливо розмовляли. Тепер пригадую собі дивну обставину, котра тодї не могла не звернути на себе моєї уваги: нїхто анї словом не згадав, не спімнув, що у нього є другий світ, рідня, кревні, приятелї. Так немовби усї забули усе своє давнє житє. Говорили про ті грізні гарматні вистріли, про те, чому відійшов невський полк і чому не привезено їм набоїв, про те, скілько може бути Турків і хто бєть ся по нашій сторонї. Чи лише три полки (невський, софійський і болховський), чи обі дивізії. “Та ще може, братя, і одинайцята наспіє, набилиб ми його тодї.” “Ну, говори, набили! Хто його там знає, може, він усю свою силу вивів. Нам би його придержати, і то ладно; більше в нас не просять.” — “І то правда, наступати, кажуть, не дозволено.” — “Хто тобі казав?” — “Іванов, писар зі штабу; він земляк менї.” — “Знає він, твій Іванов!” — сумнїваючи ся говорить жовнїр.

Вершочки тополь поблїдли; листє посріблило ся і заблищало мягким відбитєм місячного світла. Місяць зійшов, але ми його не могли бачити, бо ми лежали на днї провалу. Все таки стало троха яснїйше. На краю провалу показав ся офіцер на кони; він розпучливо кричав: “Патронові ящики софійського полку дава-ай!” Але ящики стояли по тамтій сторонї провалу і звук його голосу, мимо крайного напруже-

ня, не доходив до погоничів. Хтось з нашої старшини крикнув: "Передавати дальше!" І почало ся щось в роді того, що музиканти називають фуґою. Один кричав: "Патронові ящики даваай!" Другий починав ту саму фразу, коли перший прокричав "ящики", а третій — коли другий кінчив "патронові". Якби там не було, задрімавші погоничі пробудили ся і, вдаривши коней, ґальопом понесли ся по провалі.

За десять мінут почала ся і карабінова стрілянина. Ухо, котре з початку уважливо прислухувало ся до кождого вистрілу, змучило ся. Та й сон клонив. Скоро вистріли зляли ся в якийсь неясний гук, немовби то падаючої води, потім замовк і він. Я уснув.

"Вставати!"

Дзвінкий голос нашого батальонового команданта розбудив ме-

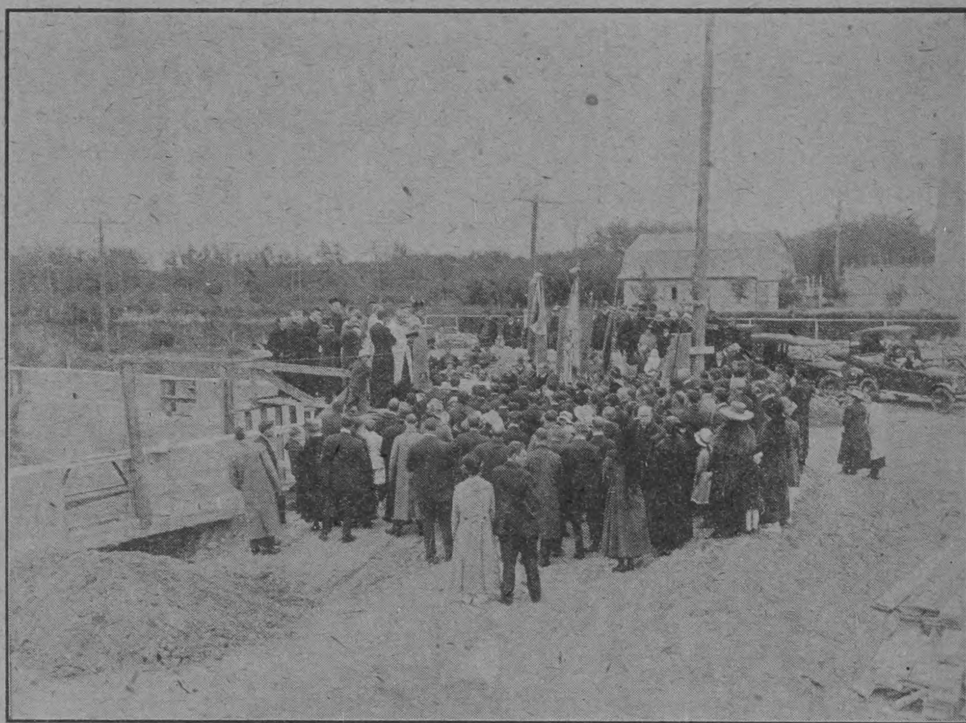

Сьвячене угольного каменя під колеґію св. Йосифа в Йорктоні, Саск., в неділю 7-го вересня, 1919 р. Прсвщ. Епископ довершив церемонії, Вискпрсвщ. Архіеп. Матіє з Реджайни, Впр. о. О'Доннель з Торонто, Христ. Шкільні Братя зі своїм Провінціялом, сьвященники, майор міста, вірні і гості були присутні.

не. Всі підняли ся, повитяґали ся, перекидали через плечі плащі, що перед хвилею служили за подушки.

Гармати замовкли. Ми вибрали ся з провалу і пішли широкою дорогою, протертою артилєрією. Огні вистрілів були уже близькі, їх звук ставав неприємно сильний. Зараз за огнем, що іглою прошиб

воздух, роздавав ся громовий гук; потім щось дзвеніло, сверлючи воздух. Се наша ґраната летіла на темну обривисту гору, заняту Турками. Артилєристи без слова заходили ся коло гармат і стріляли без перестанку: деколи дві гармати зливали свій рев, і оба ґранати летіли разом. Вони вибухали на похилости гори, коло самої турецької лінії.

Ми ішли все вперед і вперед. До верха було дві верстви. Рівна і широка дорога кінчила ся; ми увійшли в рідкий лісок, увесь зарослий корчами. Тяжко було іти, розвертаючи тернину, та ще в темноті, але люди навіть старанно удержували рівнанє. Показало ся якесь камінє, плити, уставлені шторцом. Се музулманський цвинтар. Ось і правдиві магометанські памятники — камінь, грубо отесаний в горі, на вид турбану. Тут ми і задержали ся.

Місяць сильно світив і освічував гору, за котрою йшла битва. У споді гори лінія огнів — се наша боєва лінія, а в горі друга, більше густа огнів — турецька, обі лінії змішали ся. Софійський полк ішов до атаку. Верхні огні вибухали усе дальше і дальше, все висше і висше. Але ми не довго могли слідити за битвою, тому що нас відвели кудась на бік і розложили кожду роту осібно. Звідси ми знов побачили огники вистрілів. Їх звуки, немовби тупі, деревляні, безперестанку долітали до нас. Але скоро почали долїтати і не одні звуки.

— Ссс... ссс... ссс... — роздало ся у воздусї над нами з лївого і правого боку.

"Куля!" — закричав хтось.

— "Ладно! лежи... Вмирати долїтає."

Дійсно, кулї були уже на долетї, се все чути по звуцї. Куля, вистрілена недалеко, пищить і свище, а та, що "вмирати долїтає", лише сичить, як гадина.

Кулї летіли і летіли. Рота мовчала. Напружений стан, що мимоволї зявив ся на звук, ослаб, всї стали думати, що кулї лише перелїтають або без шкоди падають на землю. Дехто, знявши плащ, розложив ся, щоби уснути вигіднїйше, коли лише можна вигідно заснути на колїї засохлого болота, з карабіном в руцї і під кулями. Задрімав і я. Тяжке, мучаче було те дріманє... Недалеко від нас, здаєть ся у семій ротї, нагло заговорили, заворушили ся. "Неси!" — почув я. "Куди уже його нести!"... перебив там хтось; кінця фрази я й не дочув. І. Н. післав довідати ся, що стало ся. Показало ся, що куля, прилетївши умирати, не захотїла умирати сама і попала просто у серце жовнїра. Ся смерть зробила прикре, пригноблююче вражінє: бути убитим, не бачучи неприятеля, кулею, що пролетїла три тисячі кроків, дві верстви, здавало ся чимось нещасним, страшним. Однак помало усї замовкли, успокоїли ся, почали дрімати. Неголосний, різкий звук розбудив усіх: куля пробила обі скіри на барабанї. І хтось там навіть пустив собі жарт про "барабанячу скіру", але його стрінули загальним невдоволенєм. "Найшов собі час белендїти!" — говорили нахмурені жовнїри.

Всім було троха сумно, усї чогось там ждали. І нагло роздав ся

крик, але не з болю, а скорше з перестраху. Дійснс куля попала в патронову торбу жовніра, котрий блїдий і з дрожачим лицем, поніс її показати ротному командантови. І. Н. уважно оглянув кулю і замітивши, що вона чотирилінїйного калїбра з карабіна Пібоді і Мартіні, перевів роту в якесь заглубленє в дорозї.

Тут ми, помимо свисту і сику, успокоїли ся. На горі роздавало ся наше: "Ура!" Се софійський полк штурмував гору.

VI.

Я пробудив ся, як ще було майже темно. Боки боліли невиносимо. Кулї лїтали по давньому, але тепер уже дуже високо у воздусї над нами. Огників на горі вже не було видко, але стрілянину чути було часто. "Значить, гору взято, і софійцї держать ся на хребтї", подумав я.

Ледво встало сонце, а нам казали вставати. Жовніри, постогнуючи та зїваючи, вставали. Було холодно; більшість, перемерзнувши трясла ся, як в горячці. Роти зібрали ся коло керницї і оба наші батальони, другий і третий, рушили до гори.

Як лише ми перейшли Лом по невеличкім містку, дорога пішла в гору. З початку узбіч, хоч і вкрита уся корчами, була виносима, але чим висше ми піднимали ся, тим стрімкійша ставала випуклість, тим вузча дорога. Наконець, ми були примушені вдирати ся одинцем, деколи підпираючись на карабінї. Роти перемішали ся. Серед нас, разом з офіцерами другого батальону, опинив ся наш полковник, котрий з трудом вдирав ся в гору. "Ось мучача гора!" — "Трудно, ваше високобрагородіє!" — промовив якийсь дрібний вояк з найнизшої восьмої роти.

Софійцї спускали ся з гори, так як ми ішли на їх місце. Змучені безсонною ночию, спрагою і нервовим напруженем, вони ледво брили, нїчого не відповідаючи на наші запити — чи богато Турків, чи сильний огонь. Лише дехто тихо сказав: "Дай вам, Господи! І-і-і, як жарить!"

Наконець ми дібрали ся до вершка гори. На самім кінци піднесенє переходило в зовсїм прямовісну скалу; під нею була невеличка площа, на котрій роти могли уставити ся безпечні перед вистрілами. Мимо того, що трудне піднесенє, корчі, вузка дорога зовсїм нас перемішали, люди розійшли ся і станули на місця незвичайно скоро. Кулї, перелїтаючи через скалу, пищали над нами проймаючо і дуже неприємно. Тут під скалою було безпечно, але як там на нїй? Галузки корчів, ростучих на хребтї, тріщали зломані кулями, деколи кілька листків сипало ся з гори. Ми рушили на право, з початку під обривом, потім помало стали вилазити по одному з одного каменя на другий. Обійшовши скалу, ми вилїзли зовсїм на верх і рушили серед густих і високих корчів. Хто нас вів — не знаю: всї ішли в напрямі вистрілів, з трудом продираючи ся межи корчами. Ось наконець і

вузенька доріжка. Вперед! Тут уже лежали свіжі трупи наших і Турків; на стрічу нам уже несли ранених. Малий жовнїр з осьмої роти, що так сміло став говорити з полковником, ішов самий, жалібно виючи і придержуючи одною рукою другу, з котрої цюрком плила кров. Ми усе бігли і бігли і наконець опинили ся на відкритім місци. Наш маленький і худенький майор Ф. уже був на місци і холоднокровно похожав по лінії. "Куда йти, пане майор?" — спитав я. Він мовчки показав шаблею на ліво. Я побіг туди, по дорозї раз припавши до землї перед розриваючим ся ґранатом. І. Н. поволи прохожав ся, покручуючи свої одинокі волоски. — "І. Н.!" — закричав я йому — "я не знаю, де мій віддїл, позвольте менї станути в перший!" — "Ідїть, ідїть скорше!" — сказав він, поглядаючи далеко, на турецькі лїнїї.

Однак анї першого анї другого віддїлу відшукати не було можна; в лїсї всї перемішали ся, а розбирати ся під кулями і ґранатами було пізно. Я положив ся за першим попавшим горбочком землї і почав стріляти. З одного боку, попри мене лежав наш капраль, з другого — жовнїр софійського полку. "Ви-б уже пішли собі, земляче", — кажу я йому, — "таж ваш полк спустив ся."

"Та уже усе одно, почекаємо до кінця!" — відповів він. Не знаю як він називає ся, не знаю навіть, чи живий він, але все буду памятати торжественний тон його голосу.

Турецькі стрільцї були від наших на вісімдесять кроків, так що наші карабіни ледви чи робили їм велику шкоду. Кромі сего, цїлий ряд турецьких гармат стояв від нас на 1200 до 1500 кроків і засипав нашу слабу лїнїю ґранатами. Хоч кулї вбивають і ранять богато більше, але сильнїйший моральний вплив мають гармати. Я лежав, по троха стріляючи, деколи радячи ся з капралем про висоту прицїлу і чи не стрілятиб нам аж на артилєрію. Кулї свистали все частїйше і частїйше, наконець осібних вистрілів зовсїм не стало чути: все зілляло ся в один якийсь гаркіт, ґранати летїли, вючи, з далека; коли вони приближали ся, то уже не вили, а скреготали і гукали пукаючи і обкидаючи людий відривками і землею. Я підняв ся поглянути, що робить ся у нас на лїнїї. Лежачі подальше один від другого дико викрикували, стоячі за деревами і на колїнах падали деколи з криком, деколи мовчки. Гаврило Василич, лиш що виступив набиваючи карабін, повалив ся на знак: відривок ґраната, вдаривши його в пояс, вирвав внутренности. Ранені, хто міг, повз по більшій части мовчки; зрештою, може бути, що їх крику і не було чути за галасом битви.

Я почав стріляти знов. Турки зібрали ся в кольони в низу кітловини, на котрої другім кінци стояла їх артилєрія, і ішли на нашу лїнїю до атаку. Прицїлювати ся стало близче. Наш капраль правильно набивав і стріляв. Я також не жалував патронів, тому що стріляти було вигідно. Темні фіґурки з червоними головами, йдучі на нас, падали, але усе таки ішли. Нагло, червоні голови зникли; не знаю, чи нерівність почви, чи корчі закрили кольону. Втративши ціль з близька, я знов почав стріляти в далечину, в маси, що стояли на днї кітловини,

і ледво вспів зауважити, що і наш капраль і софійський салдат счезли і всеї нашої лінії уже не було. Я обернув ся назад: жовнїри збігли ся в корчі і горячим карабіновим огнем стрічали наступаючих Турків. Я був один межи нашими і турецькою кольоною.

Що менї робити? Не вспіло ще се питанє мигнути через голову, як коло мене роздало ся моє імя. Я опустив очи — коло моїх ніг лежав Федоров, маленький жовнїр нашої роти. Тепер він лежав білий, як папір; з розбитого плеча потоком плила кров. "Батюшка, дайте пити. Заберіть, за-бе-ріть", жалібно просив він. Я забув усе — і Турків і кулї. Один я навіть не міг подумати підняти рослого Федорова, а з наших нїхто не рішив ся вискочити на трийцять кроків, навіть на те, щоби підняти раненого, не дивлячи ся на мої розпучливі просьби. Побачивши офіцера, молодого прапорщика С., я почав кричати до нього: "П. Н., поможіть! Нїхто не йде, поможіть хоч ви!" Може бути, С. і бувби прийшов, але куля звалила його. Я мало не заплакав... Наконець, два салдати, здає ся, з нашої роти кинули ся до мене. Ми взяли Федорова, котрий не переставав жалібно повторяти: "Заберіть, заберіть, голубчики, Христа ради", — я за ноги, два за плечі; зараз так вони опустили його на землю. "Турки, Турки!" — кричали вони, утїкаючи. Федорів був мертвий. Я обернув ся, на двайцять кроків від мене задержала ся турецька кольона, змішана, запудивши ся наших баґнетів........

За мінуту щось мене ударило немовби великим каменем. Кров лилась з ноги струєю. Памятаю, що тут я нагло разом згадав усе: рідний край, рідню, приятелів, і радісно подумав, що я ще побачу їх...

ДОБРІ РАДИ.

Хто терпить на астму, най їсть много моркви.

* * *

На гикавку помагає оцет на кавалочку цукру.

* * *

Для тих, що терплять на ревматизм, помагають селєри. Селєри добре є їсти і тим, що мають ослаблені нерви і діспепсію.

* * *

Томейто є дуже добре лікарство на нирки і нестравність.

* * *

Їджте взагалї много овочів. Одно яблуко що дня їсти, то не треба доктора.

* * *

По обідї спочинь хвильку
По вечері зроби з мильку.

Уживайте много води і мила. Чистість робить чоловіка не лише здоровим, але і милим для оточеня і гарним. Призвичаюйте дїти до того, щоби мили руки перед кождим їдженєм. Джентельмена таксують по тім, кілько він мила зуживає.

* * *

В здоровім тїлї здорова душа.

* * *

Сьвіжий воздух і краса природи лїчать хорих і тримають в добрім здоровлю здорових. Ті, що працюють по фабриках, повинні вийти до парку, чи за місто хотїв раз на тиждень і налюбуватись сонїчком, сьвіжим воздухом і природою. Вийдіть з жінкою і дїтьми, забавтесь трохи, будете веселїйші і лїпші.

С. Руданський.

НАУКА

Дочекав ся я свого святонька:
Виряжала в світ мене моя матїнка;
Виряжала в світ мати рідная
І промовила менї, бідная:

„Нехай, сину мій, ми працюємо;
Нехай цїлий вік ми горюємо;
Нехай сохну я, тато горбить ся, —
Ти на світ поглянь, що там робить ся.

„Та не всї-ж, як ми, в землї риють ся: —
Може є такі, що і миють ся;
Та не всї-ж, як ми, димом курять ся, —
Може є такі, що й не журять ся.

„Коли найдеш їх милий синочку,
То склони себе, як билиночку;
Ти склони себе, як билиночку;
Простели себе, як рядниночку.

„Спина з похилу не іскорчить ся,
Чоло з пороху не ізморщить ся;
Спина з похилу не іскривить ся, —
Зате ступить пан — та й подивить ся,

„Зате ступить пан на покірного
І прийме тебе, як добірного.
І в годиночку — на драбиночку,
І підеш тодї, милий синочку!

„І з панами сам порівняєш ся,
В сріблї-золотї закупаєш ся;
В сріблї-золотї закупаєш ся,
З полем батьківським розпращаєш ся!"

Але стало ся друге святонько:
Виряжав у світ мене батенько,
Виряжав мене, путь показував,
Говорив мені і приказував:

„Бачиш, сину мій, як працюємо,
Бачиш, сину мій, як горюємо,—
Кожний на світі на те родить ся...
Подивись на світ, що там робить ся.

„Ти на бжіл поглянь; є робучії,
Але й трутні є неминучії.
Так і на світі: одні риють ся,
Другі потом їх тільки миють ся.

„Будь-же проклятий, милий синочку,
Як погнеш таким свою спиночку.
Як погнеш таким свою спиночку,
Як простелиш ся на рядниночку!

„І чоло тобі нехай зморщить ся,
І хребет тобі нехай скорчить ся...
Ти тікай від них, як од гадини,
Ти не жди од них перекладини;

„Ти не жди од них перекладини,
Ти у світ іди на оглядини;
Ти у світ іди, милий синочку,
Ти усе спізнай, — і билиночку.

„Тоді з світом ти порівняєш ся,
В добрі — розумі закупаєш ся;
В добрі — розумі закупаєш ся,
З полем батьківським привітаєш ся!”

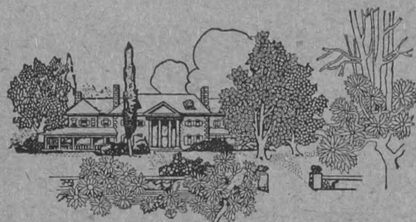

А. Кенен Дойл.

Цяткована лента

(Пригода детектива).

Події, котрі я тут опишу, скоїли ся ще в перші дні моєї знакомости з Говмзом, коли ми жили в однім мешканю яко кавалєри на Пекарській вулиці.

Було се в цвітни 1883. року. Пробудившись одного дня рано я побачив Шерлока Голмза, як він вбраний зовсім, стояв коло мого ліжка. Так як він звичайно спав до пізна, а годинник на примурку печи показував лише чверть на осьму, я з певним здиванем поглянув на нього, а може і з деяким вдоволенєм, бо я сам любив вставати точно.

"Менї дуже жаль будити тебе, Вотсен", — каже він до мене, — "але така уже доля стрінула нас усіх нині. Збудили нашу господиню; вона розбудила мене, а я тебе."

— "Щож там такого? Огонь?"

"Ні. Клієнт. До нас приїхала якась молода панї в станї страшного подражненя і конче хоче бачити ся зі мною. Чекає на мене в почекальни. Ну, як молоді панї спішать до столиці в таку ранну годину і розбуджують сплячих людий, то я припускаю, що вони мають щось дуже спішного оповісти. Якби з того вийшов цікавий случай, то ти певно бажав би слідити за ним від самого початку. Тому я й уважав за відповідне розбудити тебе, на всякий случай дати тобі нагоду."

— "Алеж, мій дорогий! я не хотівби пропустити її за нїчо в світї!"

Не було в мене більшої приємности, як слїдкувати за Голмзом в його професіональних розслїдах і подивляти його скорі заключеня та ще скорші здогади, усе оперті на здоровім думаню. Я скоро накинув на себе убранє і за кілька мінут готовий товаришити свому приятелеви до почекальнї. Як ми входили, панї, убрана на чорно і зовсім завельонована, встала зі свого сидженя коло вікна на наше привитанє.

"Добрий день панї!" — сказав Голмз весело." Я називаюсь Шерлок Голмз а отсе мій сердечний товариш і співробітник, др. Вотсен, перед котрим можете говорити так само свобідно, як перед мною самим. Я дуже рад, що наша господиня додумалась, щоби розложити огонь. Будьте ласка, присуньте ся до огню, а я скажу подати вам філїжанку кави, бо я зауважав, що ви трясете ся."

— "Я трясу ся, але не від зимна", — сказала женщина тихим голосом, сїдаючи на крісло, вказане її.

"А від чого-ж?"

— "Зі страху, пане Голмз. З переляку." І, кажучи се, вона піднесла вельон і ми могли побачити, що вона дїйсно була в страшнім станї схвильованя; її лиця були запалі поблїдлі, очи неспокійні і залякані, як

у якого сотворіня, за котрим женуть мисливі. Черти її лиця і уся її постава вказувала, що вона має коло трийцять літ, але в її волосю уже була домішка передвчасного сивіня, а її вираз був повний умученя і запущений. Шерлок Голмз кинув на неї один з тих його скорих, приймаючих поглядів.

“Не бійте ся нічого”, — сказав він лагідно, нахиляючи ся і поплескуючи її ніжно по руці. “Ми скоро полагодимо справу, про те нема найменшого сумніву. Ви приїхали зелізницею нині рано, як я бачу.”

— “То ви знаєте мене?”

“Ні, але я бачу в рукавиці вашої лівої руки поворотний білєт другої кляси. Ви мусіли виїхати дуже вчасно, бо ви ще досить довго їхали візком, запряженим псами, і то кепською дорогою, заким доїхали до двірця зелізниці.”

Пані зірвала ся нагло і зі зачудованєм поглянула на мого приятеля.

“В тім нема ніякої тайни, моя дорога пані”, — сказав він сміючи ся.” Лівий рукав вашого плаща захляпаний болотом, що найменше в сімох місцях. Болото ще зовсім свіже. Нема другого, візка, кромі псячого, котрий кидавби болото в той спосіб, ба і то лише тоді, як сидіти по лівій руці від візника.”

— “Якаб не була основа до такого вашого говореня, ви маєте повну слушність”, — сказала вона. “Я виїхала з дому о годині шестій, приїхала до Летергед двайцять мінут по шестій і всіла на перший поїзд до Вотерлю. Пане, я не можу довше видержати того напруженя; я збожеволію, як воно буде тревати дальше. В мене нема до кого звернути ся, в мене нема нікого, щоби дбав за мене, кромі одної людини, але й він, бідняга не може мені богато помогти. Я чувала про вас, пане Голмз, я чула про вас від пані Фарингош, котрій ви помогли в хвилю страшної потреби. Від неї я й дізналась про вашу адресу. О, пане, чи не думаєте ви, що ви натрафите помогти також мені, або що найменче просвітити хоч троха ту чорну пітьму, що залягла довкола мене? Покищо я не маю зовсім спромоги надгородити вас за вашу прислугу, але за місяць — півтора я вийду заміж, буду мати свій дохід і тоді ви побачите, що я що найменче не є невдячна.”

Голмз підійшов до свого бюрка і, отворивши його, виняв малу книжочку і став її переглядати.

“Фаринтош”, — сказав він. “Ах, так, я пригадаю собі увесь случай. Я скажу вам, пані, лише тільки, що я присвячу вашій справі тільки саме дбалости, що справі вашої приятельки. А щодо надгороди, то моє званє само є винадгородженєм для себе; але вам вільно всякі видатки, які я через вас поніс, заплатити тоді як се вам буде найдогіднійше. А тепер я попрошу вас виложити перед нами усе, що моглоби нам помогти виробити собі думку про вашу справу.”

—“На жаль” — відповіла пані, — “власне ціле страховище мого положеня лежить в тім, що мої побоюваня такі неясні, а мої підозріня опирають ся на зовсім маленькі точки, котрі моглиби видати ся

дрібними усякому другому, так що навіть той, до котрого я малаби певне право звернути ся по поміч і пораду, дивить ся на усе, що я йому кажу, якби се були лише видумки нервової женщини. Вправді, він отверто сього не каже, але я можу вичитати се з його успокоюючих відповідий. Але я чула, пане Голмз, що ви потрафите заглянути глибоко у всяку злобу людського серця. Ви потрафите подати мені раду, як виминути небезпеки, котрі мене оточили."

"Я слухаю вас дуже уважно, пані."

— "Я називаю ся Олена Стовнер і живу у свого вітчима, котрий є послїдним потомком одного з найстарших саксонських родів в Анґлії, родини Ройлотс зі Стовк-Морен, на західній границї Серею."

Голмз кивнув головою. "Імя се знакоме менї," сказав він.

— "Ся родина була свого часу найбогатшою в цїлій Анґлії, а її маєтки розтягали ся далеко до Беркшеру на півночи, і Гемшеру на заходї. Однак в послїднім столїтю чотирох спадкоємців було розпусниками і марнотравниками, а руїну родини довершив один картяр, що жив за послїдного короля. Нїчо не лишилось з давного маєтку кромі кількох акрів землї та дому, що має двіста лїса, та зовсїм обтяжений великими довгами. Послїдний дїдич провадив там тяжке житє аристократа-бідака. Але його син - одинак, а мій вітчим, бачучи, що він мусить приноровити ся до нових умов, позичив собі гроший від одного кревняка і се йому дало можність студіювати медицину Здобувши титул лїкаря, він виїхав до Індії, де своїм заводовим знанєм і силою характеру здобув собі велику практику. Однак в приступі злости, викликанім якимись крадежами поповненими в його домі, він побив на смерть свого слугу — Індуса і ледво виратував ся від кари смерти. Прийшлось йому висидїти кілька лїт в тюрмі, після чого він вернув до Анґлії зломаним і неприступним чоловіком.

"Іще будучи в Індії, др. Ройлот оженив ся з моєю мамою, панею Стовнер, молодою вдовою по ґенералї Стовнер індійської артилерії. Моя сестра Юлїя і я були близнячками і мали ми лише по два роки, як наша мати вийшла в друге заміж. Вона мала досить велику суму гроший — що найменче тисячу фунтів штерлїнґів на рік — і весь сей дохід зі свого маєтку вона записала дрови Ройлотови так, щоби він побирав його увесь, як довго ми при ньому; колиж котра з нас вийде заміж, то на неї мала припасти певна сума. Скоро по нашім повороті до Анґлії моя мати померла — вона згинула вісїм лїт тому назад підчас зелїзничої катастрофи. Тодї др. Ройлот уже більше не пробував лїкарювати в Лондонї, але забрав нас зі собою до старого предківського дому в Стовк-Морен. Гроші, полишені мамою, вистарчали на заспокоєнє усїх наших потреб, і здавало ся, що нїчого нам не недоставало до щастя.

"Але в той час наш вітчим перейшов страшну зміну. Місто робити знакомости зі сусїдами, котрі були з першу так раді бачити потомка роду Ройлотів назад в давнім гнїздї в Стовк-Моренї, він замкнув ся в своїм домі і виходив з нього хиба нате, щоби зводити дикі свар-

ки з усяким, хто попав ся йому на дорозї. Бурлива натура, межуюча просто з божевіллєм, була дідичною в мущинах сего року, а в мого вітчима, як менї здаєть ся, вона змогла ся через довгий побут в горячих краях. Скоїв ся ряд соромних бійок, з котрих дві закінчили ся в поліційнім суді, аж нарешті він став пострахом цілого села, так що люди втікали від нього, побачивши його, бо він має кольосальну силу і зовсїм не панує над собою в гнїві.

"Минувшого тижня він перекинув коваля нашого села через паркан в потік, лише по заплаченю усїх гроший, які я могла зібрати, вдало ся менї відвернути ще один публичний скандал. Не має він жадних приятелїв кромі мандруючих Циганів і тим волоцюгам він звичайно любить давати позволеня розложити ся табором на кількох акрах землї, що становить родинний маєток, і любить приймати від них запросини відвідувати їх в шатрі, ба навіть мандрувати з ними цїлими тижнями. Він також любить пристрасно індійські звірята, котрі висилає йому його фактор, і тепер він має у себе чіту та бабуна*), котрі мандрують свобідно по усїх-усюдях та лякають селян майже так само як їх пан.

"З того ви певно можете вносити, що анї я анї моя сестра Юлїя не мали великої приємности в житю. **Жадний слуга не хотїв бути у нас** і нам приходило ся самим вести усю господарку. Вона мала лише трийцять лїт, коли умерла, а прецїнь її волося уже почало було сивіти, зовсїм, як моє."

"То ваша сестра уже померла?"

— "Вона померла лише два роки тому, і власне про її смерть я хочу тепер говорити. Ви можете тепер зрозуміти на основі того, що я вам сказала, що нам не було легко бачити ся з кимнебудь, рівним нам віком та становищем. Але в нас була тїтка, сестра нашої матери, стара панна, Мис Гонорія Вестфейл, котра живе в Гаров, і котру нам вільно було час від часу відвідувати на коротку хвилю, Юлїя, будучи там на Різдвяні сьвята два роки тому стрінула майора маринарки і заручила ся з ним. Коли сестра вернула домів, вітчим довідав ся про її заручини і не противив ся заміжу; але на два тижнї перед днем слюбу, стала ся страшна пригода, котра забрала менї одиноку товаришку."

Шерлок Голмз сидів оперши ся о крісло, з очима замкненими, з головою на подушцї, але тепер він напів отворив свої повіки і кинув оком на нашого гостя.

"Прошу розказувати з усїми подробицями," — сказав він.

— "Менї не тяжко сповнити вашу просьбу, бо кожда подробиця сего страшного часу глибоко врізала ся в мою память. Як я уже сказала, двір є дуже старий і лише одно його крило є замешкане. Спальнї в тім крилї є на партері, а світлицї положені в середній части будинку. Перша спальня — се дра. Ройлота, друга — моєї сестри, а трета — моя. Межи ними нема переходу, але всї вони мають двері, що виходять на один і той самий коритар. Чи я висловлюю ся досить ясно?"

"Зовсім ясно."

— "Вікна усїх трох комнат виходять на горб. Тої нещасної ночи др. Ройлот пішов до своєї комнати вчасно, хоч він не положив ся спати, бо моя сестра чула запах сильних індуських циґар, котрі він любив курити. Тому вона вийшла зі своєї комнати і прийшла до мене і тут сидїла якийсь час, балакаючи про наближаючий ся шлюб. О одинайцятій годинї вона піднесла ся до відходу, але задержала ся на дверах і подивила ся назад.

"Скажи менї, Олено", — сказала вона, — "чи чула ти коли який свист серед нічної пітьми?"

— "Нїколи" — відповіла я.

"Я припускаю, що ти певно не свищеш через сон?"

— "Певно що нї. Або що?"

"Бо послїдних кількох ночий я усе чула тихий, виразний свист — коло третої години над раном. Я сплю дуже легко, і се мене пробудило. Не можу сказати, звідки він походив — може бути зі сусїдної комнати, може з городу. Я хотїла лише запитати тебе, чи ти припадково не чула."

— "Нї, я не чула. Се мусїли бути ті проклятущі Цигани."

"Дуже можливо. А прецїнь, коли свист походив з горла, менї дивно, чому ти також не чула його."

— "Але-ж я сплю богато твердше від тебе."

"Та зрештою се не важна справа." Вона усьміхнула ся до мене, замкнула двері і в кілька хвилин я почула, як вона обернула ключем в замку."

"То у вас був звичай" — спитав Голмз, — "замикати ся на ключ на ніч."

— "Усе."

"А чому?"

— "Я думаю, що як вам уже казала про те, що лїкар має бабуна і чіту. Ми не чули ся безпечними перед ними, хиба як двері були зачинені."

"А правда. Прошу говорити далї."

— "Я не могла спати тої ночи. Якесь невиразне предчутє надходячого нещастя непокоїло мене. Була се страшна ніч. Вітер вив на дворі, а дощ лопав по шибах вікон. Нагло серед шуму бурі, залунав дикий крик переляканої женщини. Я пізнала, що се був крик моєї сестри. Я кинула ся з ліжка, накинула на себе велику хустку та вибігла на коритар. Як я отвирала свої двері, менї здавало ся, що я чую тихий свист, такий, як про нього сестра говорила, а в кілька хвиль потім брязк, немовби велика маса металевого начиня упала. Як я побігла до дверий сестри, я побачила, що вони були отворені і повертали ся поволи на занавісах. Я подивила ся на них в переляку, не знаючи, що з них має вийти. При світлї коритарної лямпи, я побачила сестру, як вона зявила ся при виходї, з лицем блїдим з переляку, хитаючи ся цїлим тілом, то сюди, то туди, немовби пяна. Вона вила ся, якби в

страшнім болю, а її члени були страшно викривлені. З першу я думала, що вона не пізнала мене, але, як я нахилила ся над нею, вона нагло крикнула голосом, котрого я ніколи не забуду: “Ох, Боже! Се була лента! Цяткована лента!” Вона хотіла ще щось більше сказати і вона піднесла в гору свою руку, показуючи палцем на комнату лїкаря, але новий корч схопив її і заглушив її слова. Я кинула ся покликати вітчима і стрінула його як поспішав зі своєї комнати, вбраний в нічну сорочку. Як він прийшов до моєї сестри, вона уже лежала без свідомости, і хоч він налляв її в уста горівки і післав по лїкаря в село, всї зусиля були даремні і моя сестра помало завмирала і вмерла не від-

Сьвяченє церкви в Салт Ст. Мері, Онт.

зискавши притомности. Так страшно покінчила моя дорога сестра.”

“Позвольте на хвильку,” — спитав Голмз; — “чи ви певні щодо того свисту і механїчного звуку? Моглиби присягнути на се?”

—“Про се власне випитував ся судовий лїкар підчас слїдства. Я маю сильне вражінє, що я його чула, але все таки можливо, що се лише причуло ся менї серед шуму бурі та скрипоту старого будинку.”

“Чи ваша сестра була убрана?”

— “Нї, вона була в нічнім убраню. В правій руці найшли в неї випалений сїрник, а в лївій пачку сїрників.”

“Видно, що вона засвітила світло і розглядала ся довкола, як її щось занепокоїло. Се дуже важне. А до якого заключеня прийшов судовий лїкар?”

"Він розслїджував справу дуже докладно, бо заховане дра. Ройлота мало з давна кепську славу в околиці, але він не міг знайти жадно вдоволяючої причини смерти. Я посвідчила, що двері були замкнен на ключ зі середини, а вікна були забиті старосьвітськими віконницями зі широкими зелїзними штабами, котрі засували кождої ночи. Всі стіни докладно обшукано, але показало ся, що всї вони повні, і долівку також розслїджувано, з тим самим вислїдом. Комин широкий, але забитий чотирма великими штабами. Отже зовсїм певно, що моя сестра була сама, коли найшла смерть."

"А щодо отруї?"

"Лїкарі рослїджували також її тїло, шукаючи за отруєю, але також нїчого не найшли."

"А від чого-ж вона нещасна умерла на вашу думку?"

— "На мою думку, вона умерла просто зі страху і нервового удару, хоч я не знаю, що могло би її так налякати."

"Чи Цигани були в той час на маєтку?"

— "Так, там усе є якісь."

"А яке було ваше розумінє слів вашої сестри про ленту — цяткову ленту?"

"Деколи я думаю, що се було лише в передсмертельній горячці, а деколи менї здаєть ся, що вона говорила про якихось людий, може якраз про Циганів. Можливо, що цятковані хустки, які богато з них носять на голові, піддала її думку ужити того дивного слова про цятковану ленту."

Голмз потряс головою, як людина, котрій далеко до того, щоби бути вдоволеною.

"Се дуже неясна справа", — сказав він; "прошу говорити дальше."

Два роки минули від того часу, і житє моє від того часу ще більше було самотне. Місяць тому, однак, один дорогий мій приятель, котрого я знала від богато лїт, зробив менї честь і попросив о мою руку. Називає ся він Армитедж, Персі Армитедж, — другий син пана Армитеджа з Крейнвотер коло Редінґа. Вітчим не противив ся супружу і ми маємо побрати ся на веснї. Два днї тому в західнім крилї двора, почато якісь направи і при тім пробито стїну моєї спальнї, так що я мусїла перенести ся до комнати, в котрій вмерла моя сестра, ба навіть спати в тім самім ліжку, в котрім вона спала.

Представте собі лише мій переляк, котрого я набралась сеї ночи, коли лежачи і думаючи про страшну її долю, я нагло почула серед нічної темноти тихий свист, котрий був віщуном її смерти. Я скочила на рівні ноги і засвітила лямпу, але нїчого не зобачила в комнатї. Будучи занадто схвильованою, щоби піти знов спати, я убрала ся і, як лише засвитало, я висунула ся з дому, наняла в "коршмі під короною", що стоїть напроти, візок, запряжений псами, і поїхала до Ледергед, а звідти поїхала зелїзницею, щоби бачити ся з вами і поспитати вас о пораду."

“Ви зробили дуже розумно”, — відповів мій приятель. “Але сказали ви менї усе?”

— “Так! Усе!”

“Панно Ройлот, ви не сказали усего. Ви закриваєте свого вітчима.”

— “Як? Що ви думаєте?”

Місто відповіди, Голмз закотив рубець чорної коронки на правій руцї нашого гостя. Пять малих пятен, знаки пятьох палців руки, було видно на білій скірі.

“Над вами знущали ся,” — сказав Голмз.

Панї почервонїла сильно і закрила руку. “Він дуже міцний чоловік”, — сказала вона, — “а може й сам не знає своєї сили.”

Настала довга мовчанка, підчас котрої Голмз опер свій підбородок на долонї і дивив ся в тріскаючий огонь.

“Се дуже тяжка справа”, — сказав він, наконець. “В нїй є ще тисячу подробиць, котрі я бажав-би знати, заким рішу ся, що менї робити. Однак у нас нема анї одної хвилини до страченя. Якби ми поїхали нинї до Стовк-Морен, чи моглиб ми оглянути усї комнати так, щоби ваш вітчим про се не знав?”

— “Він власне говорив про те, що має їхати нинї до міста в якійсь дуже важній справі. Можливо, що його не буде дома увесь день, та що вам нїчо не перешкодить. У нас є тепер господиня, але вона стара і дурна, і я легко потрафлю її збути ся.”

“Знаменито. Ти сему не противиш ся, Вотсен?”

— “Зовсїм нї!”

“В такім разї ми прийдемо оба. А що ви будете робити?”

— “Я бажалаб полагодити кілька справунків, як я уже в містї. Але я верну полудневим поїздом, так щоби бути в час на ваш приїзд.”

“І можете сподївати ся нас зараз по полудни. Я також маю до полагодженя деякі справи. Чи не будете ласка почекати і поснїдати з нами?”

“Нї, дякую. Я мушу йти. Менї уже лекше на серцю, від коли я звірила ся вам зі своїм клопотом. Я буду вичікувати вас нинї по полудни.

І вона спустила назад чорний вельон на лице і висунула ся з комнати.

“Ну, і що ти думаєш про те усе, Вотсен?” — спитав Шерльок Голмз, схиляючись назад на крісло.

— “Се видаєть ся менї найтемнїйшою і наймерзеннїйшою справою.”

“І темна досить і мерзенна досить”.

— “А прецїнь, коли женщина має слушність, кажучи, що і стїни і долівка цїлї, та що через двері, вікна і комин перейти не можна, то її сестра мусїла згинути в якийсь таємничий спосіб.”

“А яке значінє мають ті нічні свисти і ті дуже дивні слова умираючої женщини?”

— “Я не можу догадати ся?”

"Коли зложити до купи свисти в ночи, присутність банди Циганів, котрі стоять в сердечних зносинах зі старим доктором, факт, котрий ми маємо повну основу припустити, що лїкар має якийсь інтерес в перешкодженю заміжу своєї пасербицї, натяк вмираючої на ленту та, наконець, факт, що панна Олена Стовнер чула металїчний звук, котрий міг походити від западаня на своє місце одної з металевих штаб, то я думаю, що ми маємо достаточно причин думати, що тайну можна розяснити менче-більше в отсей спосіб."

— "Але що в такім случаю Цигани мали до роботи?"

"Я не можу собі представити."

— "Я бачу богато арґументів проти сеї теорії."

"І я також. І власне для сеї причини ми їдемо нинї до Стовк-Морен. Я хочу побачити, чи арґументи проти збивають зовсїм моє припущенє, чи може їх можна пояснити в якийсь спосіб. Але що се знов?"

Сї слова вирвали ся моєму приятелеви з уст, коли він побачив, що наші двері нагло отворили ся і величезний мущина зявив ся в них, немовби портрет в оправі рами. Його одіж — се була дивна мішанина одежі людий вільної професії та одежі рільників, бо мав чорний капелюх, довгий сурдут на форму фрака, високі холяви та палочку, яку носять мисливі. Був він так високий, що його капелюх дійсно дотикав горішного одвірка, а ширина його грудий, здавало ся, завалила цїлі двері. Велике лице, пооране тисячами зморщин, спалене сонцем на жовто, і зраджуюче кожду злу пристрасть, було звернене на нас, тодї як його глибоко осаджені, люті очи і високий, тонкий, худий ніс надавав йому подекуди вигляд лютої старої хижої птиці.

"Котрий з вас є Голмз?" — спитав появивший ся.

— "Я, мій пане, але ви мене заскочили" — сказав мій приятель спокійно.

"Я є др. Ґримзбі Ройлот, зі Стовк-Морен."

— "Так, пане доктор?" — сказав недбало Голмз. — "Сїдайте, прошу."

"Навіть менї не снить ся. Моя пасербиця була тут. Я слїдив за нею. Що вона вам говорила?"

— "Троха зимно як на сю пору року," — сказав Голмз.

"Що вона вам говорила?" — закричав старий чоловік в злости.

— "Але менї казали, що ярина буде гарна", — говорив далї приятель преспокійно.

"Так! То ви хочете мене вивести в дураки? — сказав наш гість, роблячи один крок вперед і потрясаючи своєю палицею: — "Я знаю, що ви є зволоч! Чував про вас уже давнїйше. Ви є Голмз, що вмішуєте ся в чужі справи."

Мій приятель усміхнув ся.

"Голмз, що не вмішує свого носа до чужого проса."

Мій приятель ще більше розсміяв ся.

"Голмз, поліцїйний шпіцель!"

Голмз щиро душив ся зі сміху. "Вааш розмова мене бавить," —

сказав він. "Як будете виходити, замкніть двері, бо тут сильний продув."

"Я піду, як скажу усе, що маю сказати. Не смій вмішувати ся в мої справи. Я знаю, що панна Стовнер була тут. Я слїдив за нею! Я небезпечний чоловік для того, що його хоче перехитрити! Дивись!" Він скоро поступив вперед, пірвав щипцї до грани, і зігнув їх в каблук своїми великими брудними руками.

"Дивись і стережись моїх рук", — гаркнув він, і кинувши в піч зігнені щипцї, він вийшов з комнати.

— "Видно, дуже приємна людина," — сказав Голмз усміхаючись. "Я не такий великан, а прецїнь, якби він був почекав хвилину, я бувби йому показав, що мої руки зовсїм не слабші від його." І, кажучи се, він підняв сталеві щипцї до грани і скорим рухом випростував їх назад.

"Представ собі, він так безлично змішав нас з поліційним урядом! Ся подія лише підбадьорює нас до дальших розслїдів, і я маю надію, що нашу малу приятельку не стріне ніяка неприємність через те, що вона дала сему грубянови слїдкувати за собою. А тепер, Вотсен, ми скажемо подати снїдане, а потім я піду по урядах, де я маю надію роздобути ще деякі дані, котрі можуть нам помочи в сїй справі."

Була уже майже перша година, як Шерльок Голмз повернув зі своєї виправи. Він держав в руцї аркуш білого паперу, увесь записаний словами і цифрами.

"Я бачив тестамент помершої жени", — сказав він. "Щоби вирахувати, кілько він тепер варта, я мусїв вирахувати, яку цїну мають тепер ті предприємства, в котрі гроші її були зложені. Цїлий дохід, котрий при смерти жени виносив мало не 1,100 фунтів стерлїнґів**) тепер, через упадок цїн на рільничі продукти, не виносить більше, як 750 фунтів. Кожда дочка має право зажадати на випадок заміжа дохід в сумі 250 фунтів. Виходить отже зовсїм ясно, що, якби обі дочки вийшли заміж, то нашому красунови не лишилоб ся навіть на скромне удержанє, тодї як сопруже одної поважно його прихід уменчилоб. Я не старав ся даром ранїшної працї, бо доказав, що він має дуже сильні мотиви, щоби не допустити до подібного. А тепер, Вотсон, се є занадто поважна справа, щоби зволїкати, особливо тепер, коли старий знає, що ми зацїкавили ся його справами; отже, як ти готовий, то наймемо віз і поїдемо до Вотерлю. Я буду дуже рад, як ти всунеш револьвер до кишенї, бо револьвер є знаменитим арґументом в розмові з джентельменами, що можуть згинати сталеві штаби. Револьвер та щітка до зубів, — ось усе, чого на мою думку нам потреба."

До Вотерлю ми якраз приїхали на час, щоби всїсти на поїзд до Ледергед, де ми наняли візок в шинку на двірци і поїхали чотирипять миль по самотнихеррейських полях. Був чудовий день, на небі світило ясне сонце і кілька білих хмарок мандрувало по ньому. Дерева та придорожні живоплоти лиш що випускали свої перші зеле-

ні паростки, а воздух був повний приємного запаху вогкої землї. М не, що найменше, вражав контраст межи чудовим початком весни т сим страшним пошукуванєм, на котре ми вибрали ся. Мій товари сидів на переднім сидженю візка, зложивши руки на грудях, з капелю хом насуненим на чоло з бородою опертою о груди, заглублений гли боко в думки. Нагло він кинув ся, поклепав мене по плечах і показа на луги

"Дивись там!" — сказав.

Густо зарослий деревом парк простягав ся на легкій узбочі горба переходячий в гайок на верху горба. З помежи зелених галузий визи рали сїрі дахи і високі комини дуже старого двора.

"Стовк Морен?" — спитав він.

— "Так пане, се дім дра. Ґримсбі Ройлота" — відповів візник.

"Там тепер щось будують", — сказав Говмз; "ми туди їдемо."

— "Онде село", сказав візник, показуючи на громаду дахів у пев нім віддаленю на ліво; — "але як ви хочете піти до двора, то вам буде коротше піти через онтой перелаз, а потім пішки стежкою через поля. Там, де йде панї."

"А панї, припускаю, се панї Совтнер," зауважив Голмз, присло нюючи рукою очи. "Так, я думаю ми зробимо, як він нам радить."

Ми злїзли з воза, розплатили ся, а візок потарахкотів назад до Ледергед.

"Я уважав за відповідне," — сказав Голмз, переступаючи через перелаз, — "зробити так, щоби він подумав собі, що ми приходимо сюди яко будівничі або в якійсь подібній справі. Се може запобігти пльоткам. Добрий день, панно Стовнер! Бачите, як ми додержуємо даного слова."

Наша ранїшна клїєнтка поспішила проти нас з виразом радости на лици.

"Я чекала на вас так нетерпеливо!" — закликала вона, витаючись з нами сердечно. "Все йшло знаменито. Др. Ройлот поїхав до міста, і відай не верне аж вечером."

— "Ми мали приємність зробити знакомство з доктором", — сказав Голмз і кількома словами розповідав про те, що стало ся. Панна Стовнер стала блїда, вислухавши його.

"Ах! Боже!" — крикнула вона, — "він ішов слїдом за мною, значить."

— "Так виходить."

"Він такий хитрий, що я нїколи не чую ся безпечною перед ним.

"Він мусить стерегтись, щоби не побачити, що може хтось, ще хитрійший від нього, слїдить за ним. Ви мусите замкнути ся нинї на-ніч перед ним. Колиб він почав силою ломати ся до вас, ви будете мусїли відїхати до тїтки в Гаров. А тепер ми мусимо використати як найкраще свій час, отже будьте так добрі та ведїть нас просто до комнат, котрі ми маємо оглянути."

Будинок був збудований зі сїрого, вкритого мохом каменя; сере-

дна часть була висока, а два крила загинали ся по боках, як великі ножиці у рака. В однім з тих крил вікна були вибиті зашальовані дошками, а дах по части заломив ся, — чистий образ руїни. Середна частина двора була в троха ліпшім стані, але праве крило було розмірно нове, а фіранки на вікнах і синїй дим, уносячий ся з коминів, вказував, що родина живе в тій части. Коло кінця муру було уставлено руштованє і камінний мур був розібраний в однім місци, але небуло жадного знаку роботи в хвилю наших відвідин. Голмз спокійно походжав то сюди то туди по нерівно скошеній мураві і з глибокою увагою оглядав вікна з назовні.

“Се вікно, як менї здаєть ся, належить до комнати, в котрій ви звичайно спали, середне належало до вашої сестри, а слідуюче по нїм до комнати дра. Ройлота?”

— “Зовсім так. Але тепер я сплю в сереній комнатї.”

“Певно, поки дім не буде зреставрований. Але, позвольте, менї видить ся, що тут нема такої дуже великої потреби направляти отсю стіну.”

— “Нема найменшої. Я припускаю, що се зроблено лише на те, щоби мати якусь вимівку перенести мене з моєї комнати.”

“Ага! се менї дає богато до думаня. Ну, по другій сторонї отсего вузкого крила веде коритар, на котрий отвирають ся усї троє дверий. Очивидно, в коритарі є вікна?”

— “Так, але дуже малі. За вузкі, щоби хтонебудь міг через них пролїзти.”

“Як ви замкнули свої двері на-ніч, то до ваших комнат нїхто не міг добути ся з тої сторони. А тепер будьте так добрі, підіть до своєї комнати і засуньте віконницї.”

Панна Стовнер зробила так, і Голмз по докладних розслїдах пробував всякими способами вдерти ся до комнати, проломивши віконницї, але усе безуспішно. Нїгде не було шпарки, через котру можнаби запустити вістря ножа, щоби піднести засуву. Потім з помочию скла він пробував занавіси, але вони були зі солїдного зелїза, і були сильно вбиті в стіну. “Гм!” — муркнув він, чіхаючи підборідє з певним заклопоченєм; “моє припущенє представляє рішучо певні трудности. Через ті віконницї, як вони зариґльовані, нїхто не міг дістати ся. Ну, а тепер подивім ся, чи в серединї комнат не побачимо чого важного.”

Малі бічні двері провадили до біло вимитого коритара, на котрий виходили двері трох комнат. Голмз не хотїв оглядати третої комнати, отже ми відразу перейшли до другої, себто до тої, в котрій спала тепер панна Стовнер та в котрій її сестра найшла смерть. Був се невеличкий приємний покій, з низькою повалою і великою печию, які стрічає ся по старих сільських домах. В однім кутї стояла брунатна комода, в другім вузке, біло застелене ліжко, а по другій, лївій сторонї вікна стіл зі зеркалом. Коли ще додати до сего два малі плетені крісла та невеличкий коверець на серединї підлоги, то будемо мати усю

обстанову комнати. Шальованя стін було з брунатного, сточеного хробаками дуба, так старого та збляковаиого, що воно могло походити ще з першої будови. Голмз затягнув одно крісло в кут і сидів на ньому в мовчанці, а його очи мандрували довруги, то в гору, то в долину, звертаючи увагу на кожду подробицю в комнаті.

"Яке получене має отсей дзвінок?" — спитав він наконець, показуючи на грубий шнур від дзвінка, котрий звисав в долину коло ліжка, а котрого кутас дійсно лежав на подушці.

— "Він веде до комнати господині."

"Виглядає, гейби він новійший, як усе друге в комнаті?"

— "Так, його там поставлено лише пару років тому."

"Певно ваша сестра просила о дзвінок?"

— "Ні, я не чула, щоби вона коли його уживала. Ми усе самі ходили, як хотіли чогонебудь."

"Так? В такім случаю тут зовсім без потреби поставлено такий гарний шнурок від дзвінка. Перепрашаємо вас на хвилину; я хочу упевнити ся щодо сеї підлоги." І він положив ся на землю, держачи побільшаюче скло коло очий, і скоро посуваючи ся то вперед до взад, він докладно оглянув усї шпари межи дошками, котрими комната була вибита зі середини. Наконець він підійшов до ліжка і через якийсь час вдивлював ся у нього т перебігав очима в гору і в долину по стінї. Наконець вхопив за шнур від дзвінка і сїпнув ним сильно.

"Таж він фалшивий", — сказав він.

— "Не дзвонить?"

"Ні. Він навіть не причеплений до дрота. Се дуже цікаве. Тепер можете бачити, що він привязаний до гака, якраз понад малим отвором для вентелятора."

— "Як-же глупо!" — бурмотїв Голмз тягаючи за шнурок. "Тут є одна або дві точки, дуже цікаві, щодо сеї комнати. Приміром що за дурак мусів бути будівничий, коли він пробив вентилятор до другої комнати, тодї як тільки само труду його коштувалоби получити комнату з воздухом на дворі."

— "Се також зовсім нове", — сказала панна.

"Зроблено се менче більше в той самий час, як справлено шнур до дзвінка?" — зауважив Говмз.

— "Так, в той самий час переведено тут кілька менчих змін."

"Вони виглядають менї дуже дивними — нібито шнур до дзвінка, і вентелятори, що не вентилюють (провітрують) комнати. Тепер за вашим дозволом, панно Стовнер, розглянемо ся в сусїднїй комнатї."

Комната дра. Ґримсбі Ройлота була більша від комнати його пасербиці, але була обставлена так само просто. Просте ліжко, мала шафка, уся повна книжок, переважно лїкарських, крісло з поручами коло ліжка, просте деревляне крісло під стїною, круглий стіл та велика зелїзна каса, — отсе були головні річи, що впадали в око.

Голмз походжав помало довкола; оглядав сві річи і кожду з них з осібна з незвичайним зацікавленєм.

“Що є тут?” — спитав він, пукаючи до каси.

— “Бизнесові папері мого вітчима.”

“Значить ви бачили, що є в середині.”

— “Лише раз, кілька літ тому. Памятаю, що вона була повна паперів.”

“А нема там приміром кота?”

— “Ні! Що за помисл!”

“Ну! а дивіть ся на отсе!” Він підняв маленьку підставку до філіжанки, повну молока, що стояла на верху каси.

“Ні; ми не держимо кота. Але у нас є чіта та бабун.”

“Ага, так, певно! Добре, чіта — се великий кіт, а преці нь мисятко молока зовсім не заспокоїть його потреби, позволю собі сказати. Тут є ще одна точка, котру я хотівби вияснити.” Він причакнув перед деревляним кріслом і розслїджував його сиджене з найбільшою увагою.”

“Дякую вам. Се рішено”, — сказав він, підносячи ся і складаючи своє скло до кишені. “Ах! Тут є щось цікавого!”

Предмет, котрий впав йому в очи, — се був невеличкий бич на псів, завішений на однім розї ліжка. Однак бич був закручений довкола себе і завязаний так, що становив зачморок з бича.

“Що-ж ти думаєш, про се Вотсен?”

— “Се зовсім звичайний бич. Але я не знаю, чому він мавби бути завязаний.”

“Се не так зовсім звичайне, не так?’ Ох, се раз злобний світ! Як розумна людина уже возьме ся поповняти злочин, то се буде злочин, найгірший з усїх. Я думаю, що я бачив досить, панно Стовнер, і за вашим дозволом ми тепер перейдемо в город.”

Я ще ніколи не бачив лиця мого приятеля таким сумним, а його чола таким зморщеним, як вони були тоді, як він покінчив свої розслїди. Ми перейшли ся кілька разів в гору і в долину по мураві, причім анї я анї панна Стовнер не відважували ся переривати глубоких думок, мого приятеля, поки він самий не відізвав ся до нас.

“Се дуже важне, панно Стовнер”, — сказав він, — щоби ви абсолютно пішли під кождим зглядом за моєю порадою.”

— “Я зовсім певно так зроблю.”

“Справа є занадто серіозна, щоби позволити собі на якенебудь ваганє. Ваше житє може залежати від того, чи ви се сповните.”

— “Я запевняю вас, що я уся віддаю ся у ваші руки.”

“Передівсім, я і мій приятель мусимо перебути ніч у вашій комнаті.”

І панна і я поглянули на нього здивовані.

“Так, так мусить бути. Позвольте, най вам поясню. Як менї здає ся, се онтам то сільська коршма. Так?”

— Так. Під короною.

— Дуже добре. Ваших вікон буде видно звідти?

— “Певно.”

"Як ваш вітчим поверне, ви мусите замкнути ся в своїй комнаті під покришкою, що вас болить голова. Потім, як учуєте, що він положив ся спати, ви отворите віконниці свого вікна, відсунете засуву, поставите лямпу на вікно як сиґнал для нас, а потім спокійно перенесете ся до комнати, в котрій ви спали передше. Я не сумніваю ся, що мимо поправок, котрі там тепер роблять ся, ви будете могли все таки провести там одну ніч."

— "О, так, дуже легко."

"Решту лишете в наших руках."

— "Але що ви будете робити?"

"Ми проведемо ніч у вашій комнаті і розслідимо, що то за причина того шуму, що вас непокоїть."

— "Я припускаю, пане Голмз, що ви уже рішили ся на щось," — сказала панна Стовнер, кладучи руку на рукав мого приятеля.

"Може бути, що й так."

— "В такім разї, зробіть то для мене і скажіть менї, що було причиною смерти моєї сестри."

"Я волївби мати яснїйші докази, заким скажу."

— "В такім разї може ви моглиб хоч тілько сказати, чи моя думка правдива, що вона померла з наглого переляку."

"Нї, я так не думаю. Я думаю, що смерть її мала иншу, більше дотикальну причину. А тепер, панно Стовнер, ми мусимо покинути вас, бо, якби др. Ройлот вернув і побачив нас, то наша подорож зійшлаб на нїщо. До побаченя, і будьте відважні, бо, як що зробите усе, що я вам казав, то можете бути певні, що ми незадовго відвернемо від вас усї небезпеки, що вам грозять."

Шерлок Голмз і я без труду наняли дві комнати, одну спальню і одну світлицю, в коршмі "під короною". Обі комнати були на поверсї і з наших вікон ми могли бачити вхід та замешкане крило двора Стовк-Морен. Під вечір ми побачили дра. Ґрімсбі Ройлота, як він переїхав попри коршму. Його висока постать сторчала понад малу постать чоловіка, що його віз. Візникови прийшло ся тяжко отворити тяжку зелїзну браму і ми чули захриплий рев доктора і бачили, з якою злостию він вимахував затисненими кулаками на нього. Візок заїхав, а в пару хвиль опісля ми побачили, як нагло світло заблисло межи деревами, бо засвічено лямпу у однїй з комнат.

"Чи знаєш ти, Вотсен," — сказав до мене Голмз, як ми сидїли разом серед западаючої темноти", — я дїйсно маю деякі скрупули, чи брати тебе нинї зі собою. Виправа рішучо небезпечна."

— "А можу я тобі в чім помогти?"

"Твоя присутність може бути просто неоцїнена."

— "В такім случаю я рішучо піду."

"Се дуже гарно з твоєї сторони."

— Ти говориш про небезпеку. Видно ти бачив в тих комнатах більше, як я доглянув.

"Ні, але я думаю, що більше додумав ся. Припускаю, що ти бачив усе те, що і я.

— "Я не бачив нічого дивного кромі шнура від дзвінка, а нащо він міг здати ся, се уже переходить мою фантазію."

"Ти-ж бачив вентилятор також?"

— "Так, але я не думаю, що се така дуже надзвичайна річ малий отвір межи двома комнатами. Він такий малий, що щур ледво пролізби через нього."

"Я знав, що ми мусимо знайти вентилятор, ще заким ми приїхали до Стовк-Морен."

— "Алеж як ти міг знати?"

"О, так, я знав. Ти памятаєш, в своїм оповіданю вона сказала, що її сестра могла чути запах циґар дра. Ройлота. Ну, очивидно, се відразу підсувало думку, що межи обома комнатами мусить бути получене. Воно мусіло бути мале, бо інакше його булиб зауважали підчас слідства судового лікаря. Я зробив заключене, що се мусить бути вентилятор."

— "Але яку шкоду він може приносити?"

"Ну, тут щонайменче сходить ся ряд замітних даних. Роблять вентилятор, причіпають шнур, і жінка, що спить в ліжку вмирає. Чи-ж се тебе не вражає?"

— "Я ще не можу добачити звязку."

"Чи ти зауважив що цікавого щодо того ліжка?"

— "Ні."

"Воно прибите до підлоги: Чи бачив ти коли в своїм житю ліжко, прибите до долівки?"

— "Ні, такого случаю собі не пригадую"

"Панна не могла пересунути свого ліжка на друге місце. Воно мусить усе бути у тім самім положеню у відношеню до вентилятора і шнурка, котрий ніколи не був призначений до дзвоненя."

— "Ґолмз," — крикнув я, — "менї здаєть ся, що я починаю невиразно бачити, на що ти натякуєш! В такім случаю ми якраз ще маємо час запобічи сьому хитрому та страшному злочинови."

"І хитрий він і страшний він не мало. Коли лїкар робить що злого, то він уже перший межи злочинцями. Він має відвагу і він має знане. А наш знакомий йде ще далї, як найбільші лікарі — злочинцї, але менї здаєть ся, що ми потрафимо піти ще далї. Сеї ночи чекає нас немало страховищ; здай ся на Бога і закурім собі спокійно люльочку та звернїм нашу думку на кілька годин на щось відраднійшого.

* * *

Коло девятої години вечером світло межи деревами погасло, і довкола двора усе залягло темнотою. Поволи промннули єще дві години, а потім, нагло, власне з ударом одинайцятої години, одно ясне світло блиснуло перед нами.

“Се знак для нас”, — сказав Говмз, зриваючись на ноги; “вон походить зі середного вікна.”

Виходячи зі заїзду, ми кинули кілька слів хазяїнови, поясняючи може задержимо ся через усю ніч. За хвилю ми уже йшли темною дорогою, холодний вітер дув нам в очи, а жовте світло блимало перед нами як наш провідник в нічній мандрівці.

Нам не було тяжко увійти на двірське подвірє через незалатані діри в старім двірськім мурі. Перейшовши помежи дерева, ми вийшли на мураву городу і вже справились до вікна, коли нагло з корча блющу вибігло нагло щось, що виглядало на огидну та розвезену дитину, а потім перебігло скоренько через травник і зникло в темноті.

“Мій Боже!” — шепнув я; “ти бачив?”

Голмз на хвилю стояв здивований як я. Його рука обняла мою і стиснула її цїпко, як кліщами. Потім він вибухнув тихим сміхом і, приложивши уста до моїх ух, шепнув менї:

“Се гарний двір. То був бабун.”

Я уже був забув про дивних любимців лїкаря. Мав він ще і чіту і ми могли кождої хвилї почути її на своїх плечах. Признаю ся, що я віддихнув лекше, коли йдучи за приміром Голмза і знявши черевики, я найшов ся нарештї в спальнї. Мій приятель без галасу зачинив віконниці,, поклав лямпу на стіл і кинув оком по комнатї. Усе було так само, як у день. Потім підійшовши до мене і зложивши руку в трубку, він шептнув менї знов в ухо так тихо, що я ледво міг розібрати поодинокі слова:

“Найменчий галас знївечив би наші пляни.”

Я кивнув головою на знак, що розумію.

“Ми мусимо сидїти без світла. Він мігби побачити його через вентилятор.”

Я знов кивнув головою.

“Не йди спати. Твоє житє може залежати від сього. Держи свій револьвер в поготівлю на случай потреби. Я сяду на краю ліжка, а ти на отсім кріслї.”

Я виняв з кишенї револьвер і поклав на ріг стола.

Голмз приніс зі собою довгу тонку палицю і поклав її тепер коло себе на ліжко. Коло неї поклав пачку сїрників та кусок свічки. Потім скрутив лямпу і ми найшли ся в темнотї.

Я нїколи не забуду сеї страшної варти. Я не міг вчути найменчого шуму, навіть віддиху, а прецінь я знав, що тут, кілька кроків від мене, сидить мій товариш з отвореними очима і в такім самім станї нервового напруженя, як я. Віконниці не допускали до середини найменчого промінчика світла і ми вичікували в кромішній темнотї. Знадвору доходив до нас час від часу крик нічної птиці, а раз під самими нашими вікнами почули ми протяжний, подібний до котячого плач, котрий дав знати, що чіта ходить свобідно. Геть з далека ми могли чути глибокі тони годинника на церковній вежи, що вибивав чвертки годин. Як довгими видались нам ті квадранси! Вибила два-

найцята, і перша, — і друга, і трета, а ми все ще сиділи чекаючи. Нагло, коло вентилятора блиснуло світло на хвилину і зникло зараз, а по нїм розляг ся сильний запах горіючого олію та розігрітого металю. Хтось в сусїднїй комнатї засвітив темну лїхтарню. Я почув приглушений шум від руху, а потім усе знов стало тихо, хоч запах став дужчий. Пів години сидів я, насторожививши уха. Потім нагло дав ся чути другий звук — дуже тихий, лагідний звук, немовби маленька струя пари виходила через вузенький отвір в кітлї. Почувши се, Голмз відразу зірвав ся з ліжка, черкнув сїрник і з завзятєм став бити палицею по шнурі від дзвінка.

"Бачиш її, Вотсен?" — кричав він. "Бачиш її?"

Але я не бачив нїчого. В хвилї, коли Говмз засвітив сїрник, я почув тихий, але виразний свист, але наглий блиск світла в мої змучені очи не дозволив менї бачити, що мій приятель бичував так завзято. Однак я міг доглянути, що його лице було смертельно блїде, а рівночасно повне переляку і відрази.

Він перестав бити і дивив ся на вентилятор, коли нагло нічну тишину перерізав найстрашнїйший крик, який я колинебудь чув. Він ставав голоснїший і голоснїйший, захриплий рев болю і страху і люти мішав ся в один страшний крик. Говорили менї потім, що сей крик розбудив людий зі сну геть далеко в селї. Від нього наші серця похололи і я став дивлячи ся на Голмза, а він дивив ся на мене, аж доки послїдні його відгуки не завмерли серед тиші, з котрої вони зірвали ся.

"Що се може значити?" — промовив я, зітхаючи.

— "Се значить, що усе скінчило ся," промовив Голмз, "і може бути, що усе перемінило ся на краще. Возьми револьвер і ми підемо до комнати дра. Ройлота."

І з поважним виразом на лици він засвітив лямпу і перший вийшов на коритар. Два рази ударив він до дверий, але не дістав жадної відповіди. Потім він потиснув клямку і увійшов до середини, а я зараз за ним з натягненим револьвером в руцї.

Дивний вид представляв ся нашим очам. На столї стояла темна лїхтарня з віконцем на-пів отвореним, видаючи яскравий сніп світла на зелїзну касу, котрої двері стояли на-пів отвором. Коло стола, на деревлянім кріслї, сидів др. Ґримсбі Ройлот, убраний в довгий сїрий халат, виблискуючи кістками ніг, в червоних турецьких капцях без підбитя. Почерез його колїна лежала коротка палиця з довгим бичем, котрий ми зауважили в день. Його голова була піднесена в гору, а очи, страшні, вибалушені, завмерлі вдивлені були в кут повали. Довкола його чола була дивна жовта лента, з брунатними цятками, котра, як видно, тїсно оплела ся довкола його голови. Як ми увійшли, він анї ворохнув ся, анї писнув.

"Лента! Цяткована лента!" — шепнув Голмз.

Я зробив крок вперед. В тій хвилї його дивна перевязка голови почала рухати ся, і зпоміжи волося висинула ся прасадкувата, чоти-

рокутна головата шия обридливої гадини.

"Се багняна гадина," — крикнув Молмз, — "найбільше смертельна гадина в Індіях. Він умер в десять секунд по укушеню. Дійсно кривда повернула ся проти кривдителя, і ворог упав у ямку, котру сам викопав для другого. Заженім сю біду до її криївки та перенесім панну Стовнер до якогось безпечного місця, а потім повідомім повітову поліцію про те, що стало ся."

Кажучи се, він пірвав скоро бич з колін небіщика і закинувши зачморк довкола шиї гадини, витягнув її зі страшного леговища і, несучи її витягненою на усю довжину рукою, вкинув в зелізну касу, котру зараз замкнув.

* * *

Отсе є правдиві факти про те, як помер др. Ґрімсбі Ройлот зі Стовк-Морен. Здаєть ся, що не треба розповідати, як ми принесли сумну вістку перестрашеній дївчині, як ми відвезли її ранїшним поїздом до її тітки в Гаров, як повільно тягнуче ся урядове слїдство виказало, що доктор найшов собі смерть, нерозважно бавлячи ся зі своїм небезпечним любимцем. Що менї недоставало, щоби знати усю справу, довідав ся від Шерлока Говмза на другий день підчас подорожі.

"Я прийшов до зовсїм хибного заключеня", — говорив він, — "котре показує, мій дорогий Вотсоне, як то небезпечно робити заключеня, не маючи досить даних. Присутність Циганів та ужите слова "лента", котрого ужила нещаслива дївчина без сумнїву на те, щоби дати вираз появі, котру вона побіжно доглянула при світлї сірника, вистарчили, щоби мене загнати на зовсїм фалшивий слїд. Я можу однак похвалитися хоч тим, що я відразу змінив свій погляд, коли я употомнив собі, що, коли яка небезпека грозила мешканцеви комнати, то вона не могла походити анї з вікна анї з дверий. Як я уже сказав тобі, я дуже скоро звернув увагу на той вентилятор та на шнур до дзвінка, що висів над ліжком. Коли я відкрив, що шнурок до дзвінка фалшивий та що ліжко прибите до підлоги, то се відразу розбудило в менї підозрінє, що шнур нібито від дзвінка служив лише містком чогось, що переходило через діру та сходило на ліжко. Думка про гадину відразу блиснула в моїй голові, а коли я злучив се з тим, що докторови присилали ріжні звірята з Індії, я почув в собі, що я правдоподібно на правдивім слїдї. Думка вжити такий рід отруї, який не можнаби відкрити при помочи хемічного розкладу, була власне найбільше підходячою думкою для хитрого, а безоглядного чоловіка вихованого на сходї. Скорість, з якою така отруя ділає, також мала свої добрі сторони для нього. Дійсно требаби незвичайно бистрого судового лїкаря, щоби доглянути дві малесенькі темні точки, котрі показують, де отруйні зуби зробили своє дїло. Потім я подумав про свист. Очивидно, він мусїв кликати гадину назад, заким ще ранїшна зоря не від-

криє її жертви. Він вправляв її, можливо при помочи молока, котре ми бачили, щоби вона вертала, кілько разів він її закличе. Він прикладав її до вентилятора в такий час, коли се видалось йому найкраще, будучи певним, що вона споозне по шнурі і опинить ся на ліжку. Вона може й не вкусить людини, що спить на ліжку, дівчина могла уникнути смерти через цілий тиждень, але скорше чи пізнійше вона мусіла впасти жертвою.

"Я прийшов до сих заключень, ще заким ми увійшли до комнати. Оглянувши крісло, я побачив, що він мав звичай ставати на ньому, чого очивидно було треба, щоби досягнути вентилятора. Вид каси, мищинка з молоком та зачморка на бич, вистарчив, щоби розбити в мені остаточно усї сумнїви, як ще які були. Металїчний звук, котрий чула панна Стовнер, був очивидно викликаний її вітчимом, коли він поспішно замикав двері своєї каси зі страшним поселенцем. Прийшовши до такого заключеня, я зробив певні кроки, щоби його випробувати і — ти про них знаєш. Я почув, як гадина сикнула, і я був певний, що ти почув се також. Я зараз засвітив світло і заатакував її. В той спосіб я її відогнав назад до вентилятора. І в той також спосіб я зробив те, що вона на тім боці кинула ся на свого пана. Удари моєї палиці заболїли її і привели її в гадючу лють, так що вона кинула ся на першу особу, котру побачила. В той спосіб я без сумнїву посередно завинив в смерти дра. Ґрімсбі Ройлота, але менї не видить ся, щоби се дуже затяжіло на моїй совісти."

---

*)Чіта — індійський дикий кіт. Бабун — дуже дикий рід малп.

**) Фунт штерлїнґів — анґлїйський гріш, що варта коло пять долярів.

З СЕНСОМ І БЕЗ СЕНСУ.

Осел проповідник. — Дурневи має ся відповідати по дурному, щоби він не думав, що він є мудрий, але здаєсь, що жаден дурак не дістав такої відповідної відповіди, як оден проповідник, що все хвалив ся на обідах у своїх людий, що йому Господь отворив уста до проповідуваня Евангелія хоть він не ходив до висших шкіл.

— О як то дивно! — сказав оден, що знав біблію. — Зовсїм щось подібного стало ся за часів Валаама.

❦ ❦ ❦

Найбільше чудо. — Священник сидів у однїй передїлцї в желїзници, а коло него у другій сиділи молоді фільозофи, що хотїли вакпити собі з него.

Говорили голосно всякі пусті річи так, щоби священник чув, але він не обзивав ся до другої передїлки. Наконець оден молодий панок впрост спитав священника, чи він знає, яке є найбільше чудо описане в біблїї. Священник і на то не відповідав. Тодї молодий панок сам відповів: Найбільше чудо є се, що Ілія їхав до неба на огненім возї і не згорів.

— О, де там! — відізвав ся вже священник. — Найбільше чудо є се, що був раз оден осел, що говорив, хоть не мав говорити, бо нїхто до него не відзивав ся. (Осел Валаама).

❦ ❦ ❦

Він: — Що то нинї за празник, що їджене таке знамените, чи не сподїєш ся ти нинї яких гостий?

Вона: — Я, нї. То певно до кухарки нинї хтось нарокує.

СЕ І ТЕ.

Чим чоловік є, найлекше пізнати по тім, що він робить по тім, коли не має що робити.

* * *

Найбільша наша слава не в тім полягає, що ми ніколи не впали, а в тім коли ми піднесли ся кождий раз, коли ми впали. Се людска річ падати.

* * *

Найбільше змарнований день наш є той, коли ми не сміяли ся.

* * *

Невинність се цьвіток, що вяне коли його нарушить ся, а не відцвите ніколи, хоть його слезами підливаєте.

* * *

Чоловік се ученик, терпінє його учитель і ніхто не знає себе, доки не терпів.

* * *

Молитва то не є розказ до Бога, щоби дав дар заслужений, а є се приставанє з Богом, котрого самого хочемо.

* * *

Не той бідний, що мало має, а той бідний, що богато хоче. Не люблю дурити ся такими непевними справами, що мають мене зробити більше щасливим. Ліпше є мати мало потреб, чим богато маєтку.

* * *

Многі люди є тому еликі, що мають богато трудностий.

* * *

Як розділиш капітал від праці, то капітал буде рости, а праця з голоду згине.

* * *

Чим більші доходи, тим тяжше з ними жити.

* * *

Нашу власну кару засіваємо в тім самім часї, коли попоняємо гріх.

* * *

Анї не стій, анї не йди в зад, анї не ходи боками.

* * *

Лише через працю стають думки здорові, лише через думанє праця робить нас щасливими і тих двох не можна безкарно розділяти.

* * *

Широкий капелюх не все накриває шановну голову.

Жид хрещений, вовк пещений, Ґнат спольщений — то чорта варта.

* * *

Де велика рада, там рідкий борщ; де в громадї много рад там робота йде назад.

* * *

На криву вербу і козел скаче; на покірного Українця навіть жаба зуби щірить.

* * *

"Що то ви, жиди пхаєте ся за Українцями до Америки?" — "Ну, бо приятелї се купи тримають ся".

———ooo———

Трафив. — Оден бесїдник проти алькоголїчних напитків говорив в робітничій галї, але його перебивали.

Маючи ще раз говорити, наняв він одного силача, щоби сидів на ґалєриї і тримав порядок межи пяними. Сам зачав пояснювати слухачам, о скілько красший є дім тверезого чоловіка, о скілько милїйше є житє у тверезій родинї, від житя пияків. І каже:

— Чого ми хочемо, коли вернемо з роботи до дому, по тяжкій працї? Чого нам треба, щоби облекшити наші тягарі, щоби розвеселити наші серця, щоби усьміхнути ся і розвеселити око? —

Тут зачекав трошка, щоби люди самі могли подумати, а тодї силач встав, погрозив кулаком тим, що сидїли докола него на ґалєриї і сказав досить голосно, так що всї чули:

— Вважайте, мой; першого того, хтоби відважив ся сказати на се питанє: "пива!" сейчас викину на двір!

Всї сердечно сьміяли ся, що він так трафив.

———ooo———

Та на що нам! — Пан зі Львова промовляв в однім галицькім селї о тверезости, виказуючи страшні наслїдки уживаня алькоголю. Часто кінчив поодинокі виводи словами: Проч з алькоголем!

По скінченю просив війта того села (доброго пияка) щоби сказав кілька слів від себе.

Війт ідкашляв, почухав ся в лисину, тай каже:

— Панове громадо! І я так думаю, як то пан зі Львова нам ту представили. Проч з алькоголем!! Ми маємо, Богу дякувати, горівку, арак, пиво, та на що нам ще якогось алькоголю? Проч з ним! проч з алькоголем! А якже!

———ooo———

Хто хоче мати добре зварену шинку, най її намочить через ніч в лїтній водї і обітне товщ доокола перед варенєм.

ПЕРША ПОДОРОЖ ДОВКОЛА СВІТА.

(1519-1919)

Якби війна не зайняла і не збурила всіх морів розбоєм і боротьбою, то моряки обходили-б сего року великі роковини: точно чотириста літ тому, в 1519 році, довершено великого діла, перший раз люде обїхали цілу землю довкруги. Чи власне не обїхали, а оплили. Морська дорога була одинока можлива. Сухопутем в той час ніхто не перейшов би ні заселеними дикими народами Азії, ні Америки. Америка була щойно відкрита, Европейці знали лиш край її побережа в Мексико і в глиб нової землї ще ніхто не запускав ся.

Довершив ту першу подорож довкола світа портуґалський мореплавець і войовник Фердинанд Маґелян, і тим своїм дїлом він записав своє імя на віки в людській історії. Адже не дивлючись на зроблені ним ґеоґрафічні відкритя та на те, що для такого подвигу треба було геройської сміливости й зелїзної енерґії, він перший дїлом справдив і доказав, що земля кругла.

Так як тепер Англїчане, так в той час Портуґалці були першим народом на мори. Вони найбільше їздили по мори і мали найбільші заморські посїлости в Африцї і Азії. Своєю вони вважали також Індію, котра славилась в той час як найбогатший край на світї, і з Індії привозили дорогі матерії й каменї та всяке корінє, котре тодї цїнилось дуже високо. До Індії дістались так, що плили на полуднє, обїздили Африку і пускались дані на всхід.

На службі в португалського короля Маґелян також їздив за море та воював в Індії і Африцї. Але через щось попав в королївську немаску, стратив службу і забрав ся до Еспанії шукати там хлїба і пригод. Еспанцї починали тодї робити конкуренцію Португалії, й собі пускали ся на море та передівсїм теж хотїли дістати ся до Індії й забогатїти там. Але годї — дорога була в портуґалських руках.

Що земля кругла, те тодїшна наука вже знала. І от Італїянцеви Христофови Колюмбови прийшла така думка: коли земля кругла, то однаково чи їхати на схід чи на захід, все колись доїдеш до Індії; нехай на захід і дальше, але за те Португалцї не перешкодять. І з тою думкою, щоб дістатись до Індії, Колюмб, котрий був також на службі в Еспанії, пустив ся в дорогу на захід. Звісно, до Індії не доїхав, бо переґородила дорогу Америка. Звісно також, Колюмб не знав, що він відкрив зовсїм нову землю і думав, що се вже Індія, тай так мешканців Америки назвав Індіянами, як вони й до нинї називають ся, хоч з Індією нїчого спільного не мають.

Фердинанд Маґелян прибув до Еспанії двайцять кілька лїт пізнїйше по Колюмбі, коли вже знали, що Америка не Індія, а зовсїм нова, невідома доси земля. Та Еспанцї нею не задовольнились, все таки Індія їм снилась і манилась. І от Маґелян вернув ся до Колюмбової думки: коли земля кругла, то й пливучи на захід можна дістатись до Індії; не

хай і по дорозі є ще якась земля, але ту Америку буде можна якось перебристи чи переплисти і далї їхати. Думка зовсїм розумна, лиш того нї Маґелян нї нїхто не знав, що за Америкою ще другий великий, ще більший океан, і що до Індії ще дуже далеко.

Маґелян переконав еспанського короля Карла Пятого і король вирядив йому пять кораблїв. Залоґу назбирали з еспанських, португальських та італїйських моряків і 20 вересня 1519 року льота Маґеляна виплила з Порту Севіллї на широке море.

По тяжкій і томлячій подорожи, але без особливих пригод дістались до Полудневої Америки. Але вже настала зима, мусїли причалити до берега і зимувати. З весною пустились далї на полудне шукати кінця Америки, щоб можна оплисти її довкола. По дорозї трапила ся їм така пригода, що доплившп до місця, де широчена ріка Ля Плята вливає ся в море, думали, що се вже край Америки і за водою починає ся нова земля, так що тим проливом можна перебратись на другий бік. Мало не цїлий місяць часу стратили пливучи горі рікою, поки переконались, що се лиш ріка, а не морський пролив. Аж рік по тім, як виїхали з дому, Маґелян з товаришами добились до полудневого кінця Америки. І аж тут прийшло їм горе і біда, прийшлось пожалїти, що пустились в невідомий світ.

Тут море все дуже бурхливе і небезпечне, а ще в той час випали страшні бурі. Цїлий місяць товкли ся по тім проливі на полудни Америки, що тепер називає ся проливом Маґеляна. Залога бунтувала ся й не хотїла далї плисти, один корабель таки відлучив ся і пропав. Аж по місяци тяжкої боротьби з бурхливими хвилями і злими вітрами виплили знов на широке, відкрите море. Лиш легкий вітер надував їм вітрила в той бік, куди хотїли, зрештою море було тихе, спокійне і безпечне. З радости Маґелян назвав його Тихим або Спокійним Океаном (Пасифик). Він і його товариші були перші Европейцї, що бачили Тихий Океан і вони його так охрестили.

Та не довга була їх радість. Відбившись від Америки на Тихім Океанї не стрічали нїде сухої землї, довкруги лиш море і море. Зїли всї припаси, що взяли з собою, і почалось голодованє. Один з учасників тої подорожи котрий лишив свої записки, розказує, що ловили і їли щурів на корабли та з голоду жували ремінє. Аж по трех місяцях причалили до островів, на котрих могли наїсти ся і відновити подорожний запас. Але видно погану натуру мали мешканцї того краю, бо Маґелян назвав ті острови Злодїйськими (Лядронес) і так вони звуть ся по нинїшний день.

Слїдуюче пристановисько було вже на островах близько Азії, що тепер звуть ся Філїпінами і належуть до Злучених Держав. Та тут в боротьбі з дикунами дня 27 цвітня 1521 згинув сам Маґелян і майже всї його команданти. Так він не вернув ся до дому, нї не доплив до Індії. Але він переплив всї невідомі ще в той час моря і океани і, так сказати, своїми ногами змірив, що земля кругла. Бо до Філїпінів доходили вже Португалцї пливучи на схід сонця. Тепер він дістав ся на те саме місце вибравши ся на захід.

Недобитки його виправи пустились далї до дому, вже менш більш відомою дорогою, довкола Америки. Та на той час се ще була дуже далека й тяжка дорога і півтора року ще пройшло, поки вони, лїтом 1522 року станули на рідній еспанській земли.

Мало не цїлих три роки забрала та перша подорож довкруги світа. З пяти кораблїв, що вибрались в дорогу, вернув ся лиш один "Вікторія", з 280 людей лиш 31 вернулись живими.

КІЛЬКО ЧАСУ ТРЕБА ТЕПЕР, ЩОБ ОБ'ЇХАТИ ЗЕМЛЮ ДОВКРУГИ?

Кількадесять лїт тому французький писменник Жіль Верн написав повість, в котрій описав таку видуману подорож "в шістьдесяти днях довкола світа." Та се здавалось фантазією, видумкою. Але з того часу поведено зелїзну дорогу через Сибір і всюди зелїзницї та пароходи швидше ходять. І ось в 1913 роцї Нюйорська ґазета "Сан" вислала одного співробітника в світ, аби як найскорше їхав і обїхавши землю довкруги як найскорше з другого боку вертав ся. І 35 день, 21 годин, 43 мінут і 5 секунд по тім, як Джан Генрі Мірс виїхав з редакції, він назад сидїв при своїм столї і писав. Се дотеперішний "рекорд".

Та, звісно, се лиш спорт, тодї як трехрічна виправа Маґеляна мала велике значінє для науки, поступу і пізнаня світа.

ПЕРШИЙ ПАРОХОД ЧЕРЕЗ МОРЕ

(1819-1919)

Ще другий ювилей обходить сего року мореплавство. Як раз сто лїт тому, в 1819 роцї, переплив через море перший корабель силою парової машини. Пароходи були вже відомі від дванайцяти лїт, перший збудував і пустив на ріку Гудсон Американць Роберт Фультон, але аж того року вибрав ся один до Европи. Американський пароход "Сити оф Савана" виїхав з Ню Йорку 29 мая 1819 року і прибув до Лївернулю в Англії 20 червня. Та перша переправа через Атлянтийський Океан силою пари тревала отже 22 дни.

В 1910 роцї англїйський пароход "Мортанія" зробив ту саму дорогу за найкоротший доси час, 4 дни і 10 годин.

Як відомо, перший перебрав ся був через велику воду Христоф Колюмб, що в 1492 роцї власне відкрив Америку. Його еспанський кораблик "Санта Марія" гуляв з вітром по морю цїлих 71 день, поки доплив до американського континенту.

Тарас Шевченко

Свято в Чигирині

Гетьмани, гетьмани! як-би то ви встали,
Встали, подивились на той Чигирин,
Що ви будували, де ви панували!
Заплакали б тяжко, бо ви б не пізнали
Козацької слави убогих руїн.
Базари, де військо, як море червоне,
Перед бунчуками бувало горить,
А ясновельможний, на воронім коні,
Блисне булавою — море закипить,
Закипить і розлило ся
Степами ярами;
Лихо мліє перед нами...
А за козаками —
Та що й казать?... минуло ся;
А те, що минуло,
Не згадуйте, пане брате!
. . . .

"Молїтесь, братія, молїтесь!"
Так благочинний начина;
"Кругом святого Чигирина
Сторожа стане з того світу,
Не дасть святого розпинать.
А ви Україну ховайте:
Не дайте матері, не дайте
В руках у ката пропадать!
Од Конашевича і досї
Пожар не гасне, люде мруть,
Конають в тюрмах, голі, босі...
Дїти нехрещені ростуть,
Козацькі дїти; а дївчата,
Землї козацької краса,
У Ляха вяне, як перш мати,
І непокритая коса
Стидом сїчеть-ся; карі очи
В неволї гаснуть; розковать
Козак сестру свою не хоче,
Сам не соромить ся конать
В ярмі у Ляха... горе, горе!

Молїтесь, дїти! Страшний суд
Ляхи в Україну несуть,
І заридають чорні гори.
Згадайте праведних гетьматів:
Де їх могили? де лежить
Останок славного Богдана?
Де Остряницина стоїть
Хоч би убогая могила?
Де Наливайко? нема!
Живого й мертвого спалили.
Де той Богун, де та Зима?
Інгуль, що зиму замерзає,
Богун не встане загатить
Шляхетським трупом. Лях гуляє!
Нема Богдана червонить
І Жовті Води й Рось зелену.
Сумує Корсунь староденний:
Нема журбу з ким подїлить.
І Альта плаче; "Тяжко жити!
Я сохну, сохну... "Де Тарас?
Нема, не чуть, не в батька дїти!
Не плачте, братія: за нас
І душі праведних, і сила
Архистратига Михаїла.
Не за горами кари час.
Молїтесь, братія!"
Молились,
Молились щиро козаки,
Щиро, як дїти; не журились,
Гадали тее... а зробилось —
Над козаками хусточки!
Одно добро, одна слава —
Білїє хустина,
Та й ту знимуть...
А діякон:
"Нехай ворог гине!
Беріть ножі! "освятили."
Ударили в дзвони,
Реве гаєм: "освятили!"
Аж серце холоне.
Освятили, освятили!
Гине шляхта, гине!
Розібрали, заблищали,
По всїй Українї.

Дві пригоди Бафело Била.

1. Геройський вчинок хлопця.

Вилїєм Фредерик Ковді уродив ся в 1843. роцї в Скат кавнті, в північно-американськім стейтї Айова. Його батько був одним з піонїрів в тій части світа, тобто одним з перших білих, що пішли там поселяти ся.

Лише девять лїт мав Вил, а уже вславив ся на усю околицю своїм подвигом з розбійниками. Було се так:

Школа, до котрої ходив на науку Вил, була віддалена на пять миль від хати його родичів і тому хлопчина їздив усе до школи конем, котрого він називав своїм власним. Вже се само було не аби чим на такого молодого хлопця, коли узяти під увагу, що конї в тих околицях були лише напів освоєні.

Мав Вил шкільного товариша, котрому на імя було Давид Дан. Його родичі були такі бідні, що й коня не мали; так як в тих часах ходити пішки уважало ся в тій околиці найбільшим соромом, то Вил брав на свого "повні" ще звичайно свого товариша, що був пару лїт від нього старший.

Так як в околиці волочило ся богато конокрадів і розбійників, то Вил носив усе при собі револьвер, один з тих "колтів" старої марки, котрі в нинїшні часи продає ся як старе зелїзе, а котрі тодї уважали ся за вершок рушникарської роботи, бо се були перші револьвери з обертаючим ся бубном, набитим шістьма кулями.

Одного лїтного дня, коли оба товариші були в школї, а їх кінь стояв припнятий до стовпа перед школою, нагло зірвала ся буря застрашила коня так, що він сїпнув ся дико і урвав ся з припону. Почувши ся свобідним, він пігнав широкими степами; усяка погоня за ним була очивидно даремна, як погоня за сполошеною дикою гускою. Не даром називали його Збиточником.

Заклопочені і застрашені хлопцї пустили ся пішком по відомій собі дорозї, але уливний дощ примусив їх шукати заховку. Стояла на однім горбі під лїсом деревляна хатина, грубо збудована з необтесаних кльоців, про котру неосвічені та забобонні люди з околицї говорили, що в нїй щось по ночах ходить і страшить. Хоч і хлопцї вірили в глупу поговірку, та буря все таки заставила їх перебороти в собі страх і шукати заховку перед дощем в самотній хатчинї далеко від дороги. Через вузеньке вікно, котре виглядало більше на малий отвір для стріляня, хлопцї дістали ся до середини.

Але ледво очи їх привикли до темноти, пануючої в серединї, і ледво стали вони розглядати ся по новім своїм мешканю, коли нагло під горою розляг ся тупіт коний. Хлопцї припускали, що їх в тій хатї може навідати дух, але вони були певні, що люди їх не будуть непокої-

ти. Але яке було їх здивоване, коли виглянувши через віконце, вони побачили невиразні тіни трех чи чотирох їздців, зближаючих ся ґальопом до хати.

Не було коли тратити часу. Вийти з хати так, щоби їх не бачили нові гості, було не можливо. Розглянувши ся чим скорше по хатї, вони побачили, що одинокий сховок вилїзти по стовпі, що служив за драбину, на під. Як задумали, так і зробили. За хвилю оба опинили ся на стриху хатини, де лежало сїно і всяке лахміте, повне хробацтва. Не дивлячи ся на все те, вони положили ся на сїно, здержуючи ся всїми силами від кашлю і чиханя, котре виклнкував копіт, збитий ними.

Тимчасом їздцї підїхали до хати, скоренько злїзли з коний, а один з них, котрому місце, видно, було добре відоме, показав, де припняти коний. Після сего усї перелїзли до хати тим самим вікном, котрого уживали хлопцї.

Тепер хлопцї через дїри в стели побачили, як чотири здоровенні мущини обдерли часть хатного ошальованя і розложили з нього огонь серед хати. Далї виняли зі сїдел їду і стали вечеряти, витягли фляшки з горівкою та стали пити. Притім поводили ся в хатї так, немов би її знали дуже добре

Гуркіт грому та шум дощу не давав хлопцям з початку чути, про що вони говорили. Коли однак буря улягла ся троха і уливний дощ перейшов, Вил та Давид могли добре чути кожде слово грубої розмови. І аж мурашки пішли їм поза скіру, коли провідник банди став розказувати про те, як шість лїт тому він обрабував фарму старого Фостера Била. Вбито при тій нагодї старого фармера, його двох синів, усїх слугів та усю білу челядь; та хоч від того часу він не покинув свого ремесла і крав кури, худобу і конї, де лише попало, все таки покривджені фармері не попали навіть на його слїд.

І ось тепер, запалений своїм поводженєм, він став викладати товаришам плян обрабованя старого Ковдї.

"Бачили ви його фарму?" — викрикував розбійник. "Фарму старого Ковдї? Він має ся добре. Не пє, не тратить, ощаджує. Гроший мусить мати гук! Я сего певний!"

І видно пропозиция подобала ся його товаришам, бо вони скоро пониженими голосами стали розбирати плян і укладати подробицї. З напруженою увагою слухав Вил та Давид пляни розбійників нападу на батьків Вила. Коли показало ся, що вони хочуть виконати напад таки ще тої ночи, Вил не витерпів.

"Дайв", — каже він шепотом до товариша, — "тут треба щось робити! І то скоро! Бачиш онту дїру під дахом? Ти висмикни ся через неї, бери скоренько котрогонебудь коня, жени домів і вертай з людьми! А я їх тимчасом подержу!"

Дан не дав собі два рази говорити; без шуму висунув ся він через дїру і зіскочив на землю. А тимчасом Вил виняв свій револьвер, підсунув ся до дїри в стели виставив револьвер через дїру і, прибравши грубий, мужеський голос заревів:

“Стій! Я вас піймав! Хто рушить ся з місця, паде трупом!”

Люди з диких країв знають добре, що на такий розказ розбирати нема що. То-ж усї станули нерухомо, нїчого до себе не говорячи. Один лише провідник став незначно посувати ся назад, щоби там неспостережено взяти за револьвер. Але хлопчина зі свого сховку побачив хитрий маневр і цїльним стрілом трафив розбишаку в серце, кладучи трупом на місци. Як вожд упав, другі почекали хвилю залякані, а потім один з них здобув ся на слово і каже:

“Гей, а хто ти такий?”

Але Вил бояв ся говорити, щоби вони по голосї не пізнали, який він молодий та схвильований. І так вони не дістали ніякої відповіди. Лише блискуча цївка револьверу та бубен з шістьма набоями проголошували їм мовчачу погрозу, а нерухомо держача рука казала їм догадувати ся певного стрілця. І так минав час...

Довго вони так стояли проти себе: розбійники, стоячи з очима вліпленими в револьвер, та хлопчина слїдкуючи за кождим найменшим рухом розбійників та наслухуючи, чи не зближає ся підмога, щоби виратувати його з положеня, котре, чим далї, тим більше ставало невиносимим. Обом сторожам мінути були не мінутами, але годинами.

Уже хлопчина починав сумнївати ся, що Давид привезе підмогу. Уже розбійникам прикрило ся положенє так, що вони стали наважувати ся втікати. Треба було одному з них лише знак дати, а всї три розбіглиби ся і з трох сторін може зробилиб свому напасникови конець. Коли тут нагло, без ніякого упереджаючого шелесту, глиняний тинк, котрим хата була виліплена, опав з помежи бервен і ряд цївок рушниць показав ся на місце глини, а острий голос закричав:

“Гей, хлопцї, ви в наших руках!”

Двері хати погнули ся, а далї з тріском упали на долівку, і кільканайцять поселенців увалило ся до середини, тодї як другі вдирали ся вікном. На переді стояв фармер Дан, батько Давида.

Зловлені в оба огні і бачучи переважаючу силу проти себе, розбишаки піддали ся без супротивленя. Фармері без труду пізнали в них конокрадів, що від давна безкарно ґрасували по околиці. Вложено самосуд. “Судя Лінч” судив, засудив і на другий день рано три трупи окрашали перше дерево в лїсї, що розтягав ся коло хати, котру навідували “духи”.

Так молодий Вил дав ся в перше пізнати не лише знаменитим мисливим на злодіїв, але й певним стрільцем.

2. Американський Довбуш.

В часи, до котрих відносить ся друга пригода Бафело Била, про котру ми хочемо ось тут розказати Калїфорнія була ще напів диким краєм. Заселювали її переважно пошукувачі золота, звичайно часові іміґранти, родом зі східно-американських портів. Жили вони без

родин, бо ціль одинока їх приїзду було добути золота, збогатіти скоро і вернути назад до рідного міста на сході.

Зрештою, подорож в ті часи була дуже трудна і небезпечна і мало було жінок, котрі на неї відважилиб ся. Зелїзниці почерез увесь континент тоді ще не було, а подорож відбувала ся звичайно великими почтовими возами, котрі возили і листи і гроші, котрих пошукувачі великими масами посилали до своїх родин. Такий віз, так званий "стейдж - ковч" був незвичайно сильно збудований, щоби видержати дорогу, про яку в Европі мали понятє хиба ті, що знали "польську дорогу"...

Деколи такі вози служили за малі редути і видержували не абиякі облоги напасників. Хто читав оповіданя про житє на "вестах" Північної Америки або хочби бачив рухомі образи, зображаючі те житє, тому певно відомі такі сцени, коли серед нічної пітьми нагло почтовий віз задержує ся на несподіваний окрик: "Ґит давн!" (Злази!), розлягаючий ся десь з придорожної ґущі. Пасажири вилазять; вони знають, що їх чекає, що вони мають зробити, та як безнадїйний усякий опір. Розлягає ся другий приказ. "Говлд ап юр гендс." (Держи в гору руки!) Розбійники обшукують усїх, забирають усї гроші і дорогінности, перешукують почтовий мішок і ховають усї мішочки з грішми. Розлягає ся третий розказ: "Ю гев файф минитс ту вейт, пліз!" (Даєм вам пять мінут); пасажири, очищені з усего маєтку, всїдають до воза, візниця розганяє конї і жене, як божевільний, не оглядаючись. Знає, що його чекає!

Або ще гірше: На виднокрузї появляєть ся нагло громадка Індіян. Почтовий візник підганяє конї і починають ся перегони дикі, шалені, звичайно, як не усе, безуспішні, Індіяни нарешті з дикими окриками, ревом та витєм окружають віз довкола. Счиняєть ся не битва, але різня, в котрій нїхто пардону не дає і пардону не сподієть ся. Вратуєть ся хиба той, хто потрафить причаїтись під купою трупів, або втечи на кони, або кого вратує припадково наспівша відсїч.

Не диво, що купцї не радо наражали свої маєтки на подорож такою почтою і стали думати над якимсь більше безпечним способом пересилки. З часом найбільше безпечним способом перевозу вартісних посилок показало ся пересиланє так званим "повніекспресом" (кінним експресом). Давний се спосіб, бо як історія каже, що перські царі на чотириста літ перед Христовим Рождеством уживали його для пересилки урядової почти. Почту перевозили верхом на конях. Скорий їздець, женучи коня що духу, перевозив почту з одного перестанку до другого, де її передавали другому їздцеви, що їхав уже свіжим конем і відвозив її знова на слїдуючий перестанок. Післанцї, для безпеченьства, їхали не дорогою, але направцї, звичайно безлюдними околицями.

Не легка се була роля такого післанця. В зимі морози, що деколи доходили до 60 степенів Фаренгайта понизше зера, в лїтї спека і посуха така, що розкраяний гарбуз за одну годину переміняє ся у висуше-

ну скорупу. Імігранти або Індіяни, умисно або неосторжно запалять степову суху траву і уся прерія перемінить ся в одно горіюче море. Люті мухи тнуть його і його чотироножного товариша, а їдовиті вужі тарахкавці скачуть на коня і кусають їздця.

Та все таки експресовим предприємствам ніколи не бракло людий, готових зносити усї ті труди і небезпеки, і не приймали вони кождого, що лише зголосив ся. Бафело Бил, котрому анї школа анї фармерство не було до смаку, подав ся о таку посаду. Начальник рейону оглянув його критично від стіп до голови, і хоч забурмотів, що Бил троха за молодий на таку службу, яка сили дозрілих мущин виснажувала скоро, але все таки приняв його на пробу.

На слїдуючий день Бил, висланий на пробу на сїмдесять миль дороги, не лише перебув її щасливо, але й переїхав її за так короткий час, що експресова компанія дала йому грошеву надгороду за небувало скору їзду, — пересїчно пятнайцять миль на годину!

Перша пригода, яку молодий післанець пережив в своїй службі була з Індіянами. Громадка їх напала на почтову стацію і забивши її начальника, засїла ся на післанця в глибокій долинї. Немовби чудом, Билови вдало ся, зовсїм несвідомо, виїхати з долини неспостереженим. Але, як він опинив ся на горбі, Індіяни зочили його і пустили ся на здогін.

Післанець має на кони самі найпотрібнїйші річи і тому в разї потреби не може нїчого скинути і облекшити коневи. Не лишило ся отже Билови нїчого иншого, як підганяти коня бичем та острогами. Кінь був добрий і часть Індіян стала полишати ся; однак двох з них мало великі конї, так звані "Американи", котрі величезною силою відбивали від низького "повні" (коників) почтових піславнцїв. Не диво, що віддаленє межи переслїдуваним та двома їздцями ставало щораз менче.

На щастє один Індіянин хотів показати ся перед другим, що його кінь лїпший, чи що він кращий їздець. Він підганяв свого коня, лишаючи товариша далеко поза собою і скоренько наближив ся до Била. А сей зрозумів, що тепер найдогіднїйша хвиля полагодити з ним справу. тим більше, що його кінь уже зовсїм змучений, дальшої погонї не перенїсби. Задержав нагло коня, обернув ся і стрілив до Індіянина. Індіянин зойкнув і повис на гриву коня, звішуючи великі пера, котрі показували, що він індіянський вожд: він згинув на місци.

Кінь скинув трупа, а Бил схопив його за поводи. Перелїзти на нього та утечи — не велика штука. Але почтова торба, привязана до сїдла, була для нього дорожча, як житє. Він злїз і чим скорше став переносити її на нового коня, коли тут надігнав другий Індіянин і кулею першого вистрілу зірвав йому капелюх з голови. Хоч оба конї займали обі його руки, Бил все таки потрафив скрити ся за свого власного коня і звідти двома вистрілами поклав трупом другого напасника.

Скоро перебрав він сїдло і почту на нового здобутого коня і пігнав, бо другі Індіяни за той час уже наздогнали його на своїх малих

кониках і почали на нього стріляти. Та його новий кінь скоро перегнав своїх товаришів, котрим він ще так недавно проводив. На стації однак Бил не застав сподіваного схоронища і помочи, бо начальник стації згинув з рук Індіян; треба було, не зсідаючи з коня, гнати далі до найблизчого перестанку.

Та не лише червоні бандити непокоїли післанців, але й білі, хоч не були вони такі страшні, бо полювали більше на дорогоцінности, як на житє післанців.

В часи Билової служби прославив ся найбільше розбишака, котрого звали звичайно "Кавалєром" за його дивні вчинки. Так його назвав в перше один ґазетяр, котрий описав його як горячого леґіня, виглядаючого незвичайно по юнацьки, убраного у великий чорний кляйстровий капелюх з широкими крисами, в аксамітні штани, засунені в високі чорні чоботи. "Кавалєр" був любимцем красного пола. Супроти жінок він був дійсний кавалєр: не рабував їх ніколи, ще й супроводжав через небезпечні місця. Так само показував себе услужним для бідних, котрих нераз запомагав маєтками, зрабованими з богатих. Зрештою, для почтових післанців він не був дуже злим, бо, як котрий дав ся спокійно обшукати та обрабувати, то міг бути певний, що йому волосок не спаде з голови через "кавалєра". Такий уже він був "політик" той "кавалєр." Словом, се був розбишака типу відомого гуцульського опришка Довбуша.

Та Бил не був вдоволений навіть обшукуванем своєї почтової табавки і пробував боронити ся перед напасником та вистрілом з револьвера скалічив його в руку. В "надгороду" за те "кавалєр" убив коня під Билом і з револьвером, приложеним до чола, примусив його піддати ся немилій ревізії, після котрої остеріг його, що як ще раз буде йому спопротивляти ся, то його убє.

Зпершу заряд почти пробував наклонити Била, щоби виминав розбишаку, але коли Бил все таки пообіцював, що він сього не зробить, Била не стало між післанцями. Пішла чутка, що за опір з урядником його перенесено з того рейону в другий безпечнійший. Але тут вийшов новий клопіт, бо тут не найшов ся хлопець, готовий заняти його місце, видно занадто небезпечне. Грозило, що в лінії почтової компанії буде люка. Але в послідній хвилі по посаду зголосила ся дївчина, дочка одного зі сторожів почтових коний, правдоподібно числячи на те, що "кавалєр" своїм славним звичаем не буде зачіпати її, дївчини.

В той спосіб виставлено славу "дївочого розбійника" на тяжку пробу. Але він видержав її як слід. Коли його банда задержала Аталянту, — так називала ся дївчина, — самий вожд висказав своє поважанє для її відваги, сказав кілька компліментів про її вигляд та запевнив її, що від нього і його банди вона ніколи не зазнає найменчої кривди. Він знав, що почтова компанія скористає з його податливости для неї і буде висилати через неї дорогоцінности, котрі йому так "потрібні", та мимо сего він не лише самий на неї не нападав, але ще й

других розбишак здержував від нападу. Зате на других післанців та почтові вози він нападав зі здвоєною енерґією, так що експресова компанія, котра уже давнійше була назначила високу надгороду за спійманє його, тепер ту надгороду підвисшила в двоє, обіцюючи її за доставленє "кавалєра" живим або вмерлим...

А тимчасом людина, на котрого голову назначено високу ціну, не лише жив собі безпечно і робив свій звичайний "бизнес", рабував та заходив до картяних нор в місточках, що виростали, як гриби по дощи, але навіть найшов час і відвагу пустити ся на залицяня і то до нікого иншого, як власне до Аталянти, одинокої дівчини-післанця на службі почтової компанії. Кілько рази дівчина виїзджала на свою звичайну проїздку, її зустрічав розбійник, їхав з нею степом, підвозив її лїсом, розмовляв, жартував. Коли підїздили до місточка або стації, де дівчина мала вступати, розбійник покидав її, обїздив кругом оселю і далеко за нею знов приставав до дівчини.

"Кавалєр" заховував ся, як пристало на молодця з таким гарним прізвищем; він засипав почтарку плинною бесідою, він її чарував знаменитою їздою, цільним стрілянєм, відвагою. Наконець нічні поїздки і залицяня скінчили ся освідчинами; "кавалєр", сидячи на кони і держачи капелюх на сідлї, щиро і просто, але неменче вимовно, висказав Аталянтї свою глибоку любов до неї. Заручив її, що він любить її найбільше з усіх дівчат, що він готов покинути своє житє та пійти на праву дорогу. Він має в горах заховані нарабовані скарби, тепер він віддає її до розпорядимости. Дівчина заскочена такою пропозицією, спустила очи і загикуючи ся відповіла, що усе те стало ся так нагло, що вона мусить поговорити з батьком, що вона ще ніколи не любила і не знає, що її робити...

При слїдуючій стрічі вона сказала "Кавалєрови", що вона говорила з матерею, що вона призналa ся її, що серце її тягне до нього, що лише смерть її може розлучити... І приступивши до справи, вони постановили зараз покинути разом край. Умовили ся, котрої ночи і де вони мають чекати на себе, вона з грішми і другими дорогоцінностями, котрі вона мала зрабувати від начальника почтової стації, а він з найкращою частиною своїх скарбів. Він мав також подбати, щоби на усій дорозї до Мексику були розставлені конї, потрібні для зміни.

Прийшла умовлені ніч. Стрінули ся в означенім місци. Усе було приготоване до утечі. "Кавалєр" злїз зі свого коня і нахилив ся до сідла дівчини. В тій хвилї почув на чолї зимне дуло револьверової цївки і почув голос:

"Ти мій плїнник! Руки в гору! За опір смерть!"

"Кавалєр" думав, що се жарт. Але скоро він пізнав, що се серіозне діло: підняв руки в гору і помашерував перед дівчиною на почтову стацію, де його очікувала громада людий. Тут уже й виявило ся, що невірна любка се був ніхто инший, лише перебраний Бил. є'Кавалера" судили, засудили на смерть і він згинув на шибеници. Так погиб через "жіночу" зраду американський Довбуш.

Володимир Антонович

ГАЙДАМАКИ

Встають вовки-сіроманці,
Зелізні люди старини —
Твої останні, Україно,
Та найвірнійшії сини.

В свитинах драних, без шапок,
Голодні, бідні, почорнілі,
Кровю із ран своїх политі,
Димом пожежі обгорілі.

Огонь і куля спис і паль
По їх грудях мабуть гуляли
І не зломивши сильну волю,
Рядом в могилу їх уклали.

На вашм тілї — вашой кровю
Пани, уряди записали
За лиху долю люту кару
Та з тим і спати вас поклали.

Останні голови поклали
Вони за кривду свого люду,
Щоб правду боронить та волю,
Страшного не злякались суду.

І темні, бідні і проклятi
Пішли замучені в могилу —
Пішли без суму, понесли
З собою правду лиш та силу.

Ой хто-ж ви, прокляті людьми,
Без дому і сім'ї бурлаки?
Хто ви такі, батьки-сердеги?
— Я знаю вас: — ви гайдамаки.

Пригода з вужами.

(Оповіданє подорожного по південній Америці.)

Дивний досвід переконав мене, що чоловік може без великої небезпеки мандрувати межи дикі звірята та вужі, як лише він панує добре над собою. Не треба ніколи зближати ся до них нагло, бо в противнім случаю звіряти здаєть ся, що на нього нападають; у кождого сотворіня інстинкт самозахованя сильно розвинений і кождий напасник тяжко заплатить за напад. Дике звіря котячої породи, зване яґуар кидаєть ся на чоловіка і одним ударом своєї лапи позбавляє його притомности, але як той самий чоловік не найшов-би на нього нагло, то в девятьох случаях на десять яґуар уступив-би ся йому зі стежки. Вуж лябарі є дуже їдовитий, а прецінь я нераз наближав ся до нього на два ярди без найменшого страху; але я ступав дуже осторожно, і тихо, не рухаючи руками, а він усе позволяв мені приглянути ся собі добре і ніколи не обявляв найменшого бажаня скочити на мене. Правда, він дивив ся на мене і то, як мені здавало ся, досить підозріло, але се все. Деколи я брав патик, десять стіп довгий, і клав його на хребет лябарі, вуж тоді висував ся, не ставлячи опору. Але як я поставив патик нагло на його голову, він зараз роззявив рот, кинув ся на патик і вкусив його.

Одного дня, бажаючи бачити, як їдь гадини, виходить з її зубів, я спіймав лябарі живцем. Мав він коло вісїм стіп довжини. Я держав його за карк, і, хоч моя рука була близько його щоки, він не міг рушити ся і мене вкусити. Потім я узяв малий патик в другу руку і притиснув його до їдовитого зуба в горішній щоці. Кождий їдовитий зуб має в середині дірку, що виходить на кінци зуба маленьким отвором. Ся дірка сягає вздовж цілого зуба аж до малого мішочка з отруєю, що находить ся поза зубом. Коли конець зуба натискає ся на щось твердого, то корінь зуба також натискає на мішочок з отруєю, котра спливає в дірочку зуба, а коли зуб находить ся в рані, то спливає в рану Колиж я натискав патиком на конець зуба, на патик виплила густа теч жовтої краски. Отсе була їдь лябарі, одного з найбільше їдовитих вужів в південній Америці. Одного разу я спіймав лябарі й зробив так, що він укусив себе самого. По кількох хвилях мені видало ся, що гадина згине, бо вона немовби зробила ся сумна і отяжіла. Однак, в півтора години опісля вуж був легкий і жвавий, як передше. Видно власна їдь йому не шкодить.

Бажаючи спіймати гарну гадюку для музею, я оголосив робітникам, що робили ґонти в лісї, що дам нагороду кождому, хто покаже мені великого вужа. Нагорода помогла, бо одної неділї прибігає до мене Мурин і захлипаний розказує мені, що він вибрав ся зі своїм псом на польоване на панцирники, коли його пес зочив величезного вужа з ґатунку акаврі.

Було се вчасно з полудня. Спека була страшенна. Усї птахи, немовби перед сонцем, поховали ся в тінь. Я сидїв в тіни босоніж, в старім капелюсї, з нагавицями, закоченими в гору і підвязаними защіпками. Мурин мав в руках сікач. Ми не чекаючи пустили ся в ліс. По дорозї до нас пристав ще один Мурин, що з нашого поспіху вносив, що там буде для нього щось до роботи. Малий песик біг з нами. Увійшли ми в ліс якої пів милї, коли Мурин задержав ся і показав на звалене дерево. Всї задержали ся і затихли. Я приказав Муринам стояти на місци і не рушати ся і держати зі собою пса, а я піду і розвідаю.

Я посував ся вперед повільним, осторожним кроком. Вуж був добре укритий, але я таки відкрив його наконець. Був се вуж ґатунку ковля-канара, не їдовитий вправдї, але такий великий та дужий, що без напруженя міг задушити котрогонебудь з нас на смерть. Є се вуж дуже рідкого ґатунку, а відзначає ся він тим, що є найгрубшим вужем в порівнаню зі своєю довжиною. Ковля-канара, довгий на чотирнайцять стіп, є такий завгрубшки, як боа, довгий на двайцять чотири. Убити його дуже тяжко. Мій приятель, Голяндець, Брувер на імя, убив ковляканару на двайцять стіп довгу, з рогами оленя сторчачими з рота. Вуж задушив оленя, ковтнув його цїлого, але не міг ковтнути рогів. Хоч кости його щок розходять ся так, що людська голова без трудности переходить його горло, однак крісласті та розлогі роги старого оленя були за богато навіть на його пащеку. Прийшло ся вужеви ждати терпеливо з роззявленою щокою та з рогами вистаючими з неї, аж поки його жолудок не стравить оленя, коли роги самі відпалиби. В такім положеню застав його мій Голяндець, що плив тодї в лодцї рікою, і пустив йому кулю в голову.

Я приглянув ся добре вужеви і бачив, що він має що найменче яких чотирнайцять стіп довжини. Після сього я вернув до Муринів, ступаючи так само осторожно, як передше, і обіцяв чотири доляри Муринови, котрий вужа відкрив, та одного доляра тому, що до нас пристав. Бачучи, що сонце уже над заходом, та що менї не стане часу на розібране вужа та що він зіпсує ся, коли його вбити, я постановив узяти його живцем. Менї здавало ся, що як вдарю його цїпком поза вуха і пришпилю його до землї, то менї може удасть ся взяти його в неволю. Як я розповів Муринам про свій намір, вони стали мене благати, щоби я їм дозволив піти за стрільбою і покликати ще кількох, бо вуж може дуже легко вбити котрого з нас. Але я цїлі роки шукав за такою великою гадюкою і тепер я не мав найменчої охоти випустити її так легко зі своїх рук. І, взявши сікач з рук одного Мурина, я уставив обох як рабів за мною і казав іти моїм слїдом. Кажучи се, я усьміхав ся, але Мурини покивали головами мовчки і видно було, що вони се робили з тяжким серцем.

Як я вернув ся назад до вужа, він ще був не ворухнув ся. Однак я не міг доглянути його голови, а зі скрутів його тїла вносив, що вона десь мусить бути глибоко в леговищи. Величавий дикий блющ розпустив немовби крила над зваленим деревом, вкриваючи його зовсїм

так перед дощем, як перед лучами сонця. Як видно було по траві і дереві, вуж заходив сюди нераз як до своєї сталої криївки. Я виняв ніж, і тихо став прорубувати блющ, щоби побачити голову вужа. Зараз за мною стояв один Мурин на сторожи зі списою в руці, а за ним другий зі сікачем в руках. Другий сікач, котрий я узяв від першого Мурина, лежав коло мене на случай потреби.

Напрацювавши ся якої чверть години в мовчанці, з колїнами весь час на землї, я нарештї прорубав хащі на стільки, що міг добре бачити голову вужа, котра виставила ся з поміж першого і другого скруту його тіла і лежала плазом на землї. Се якраз була позиція, від якої кращої я й не міг собі бажати. Я підняв ся і дуже тихо приказав Муринам зробити те саме. Пес сидів подальше, приглядаючи ся мовчки. Тепер я знов міг вичитати на лицях Муринів, що цїла справа їм не дуже приємна, і вони знов стали мене просити, щоби я позволив їм піти по рушницю. Я усміхнув ся добродушно і буцїмто погрозив їм сікачем, що їх порубаю, як будуть супротивляти ся. Вони зробили ще більше прикрі міни, але пішли за мною.

Ми були яких двайцять ярдів від ями вужа. Я уставив Муринів за собою і сказав одному вхопити спису в хвили, як я ударю вужа, а другому слїдити за моїми рухами. Тепер лишило ся менї лише відобрати їм сікачі, бо я був певний, що, як не розброю їх, то вони в хвили небезпеки будуть рубати вужа і зіпсують менї його скіру. Як я відобрав від них сікачі, вони дивили ся на мене як на свого найбільшого тирана. І може вони були-би запротестували інакше, якби не те, що ми стояли так близько страшного вужа.

Моє серце било ся сильнїйше, як звичайно, хоч я робив усе спокійно, і мав усі ті почуваня, які має капітан торговельного корабля в часї війни, коли видає розказ усім людям бути готовими на покладї корабля, бо наближаєть ся чужий корабель з підозрілими прапорами.

Щоби не застрашити вужа і не провокувати його передчасно до самооборони, ми йшли мовчки і не рушаючи анї головами анї руками. Я ніс перед собою спису простовісно так, що її конець на яку стопу не досягав до землї. Вуж не рушив ся. Я пішов просто на нього, вдарив його списою зараз за головою і з усеї сили притиснув до землї. В тій самій хвили найблизше до мене стоячий Мурин вхопив за спису і придержував вужа на місци, а я кинув ся в яму, щоби схопити його, заким він зможе зробити нам що злого.

Як ми притиснули його списою сильно до землї, він видав таке голосне та сильне сичанє, що песик завив і утїк геть. Мали ми уже потім не мало роботи в ужевій ямі, серед гниючого патича. Я бачив, що сам не дам собі ради, тому я покликав другого Мурина і приказав йому положити ся на мене, щоби в той спосіб додати собі ваги. Він зробив, як я йому говорив, і його вага зробила менї добру службу; тепер ми уже сильно держали вужа за хвіст. Вуж ще раз-два рази кинув ся, пробуючи вирвати ся зпід нас, але скоро зміркував, що перевага по нашім боцї піддав ся. Се була відповідна хвиля на звязанє вужа, і я здой-

мив зі своїх нагавиць защіпки й ними звязав рот вужа, підчас коли один Мурин держав вужа списою до землї, а другий держав його за хвіст.

Тепер вуж побачив, що найшов ся в дуже невигідній ситуації, і старав ся наглим зусилєм поправити її, але ми перемогли його і сим разом. Ми позволили йому обвинути ся довкола списи, а потім приготовили ся винести його з лїса. Я стояв коло його голови і держав єї сильно під пахою. Один Мурин піддержував його за черево, а другий за хвіст. Держачи його в сей спосіб, ми почали помало посувати ся в напрямі дому, до котрого ми дійшли, відпочиваючи по дорозї десять разів; вуж був за тяжкий для нас, щоби донести його домів не відпочиваючи по дорозї. Як ми вийшли з лїса, він знов почав завзято борикати ся, але усе було надаремно.

Як ми донесли його до дому, вечір уже був так близько, що розбирати його уже не було часу. Якби я його убив, він бувби певно до раня розложений хоч в части від тяжкої спеки. Мав я зі собою торбу сильну і досить велику, щоби помістити в нїй хочби яке звіря, і її я уважав за найлїпше місце до передержаня його до ранку, бо так як торба подає ся в кождім напрямі, куди лише потиснути на неї, то і звіря в серединї не має підпори, щоби її роздерти зі середини. Зрештою вуж мав рот завязаний сильними ремінцями і тому він дійсно не мав чим роздерти торби. Поправивши ремінцї ще раз, так, щоби він не міг отворити рота, ми зіпхали його до торби і так полишили його до ранку.

Не можу похвалити ся, щоби я мав спокійну ніч. Я спав в гамаку на першім поверсї, якраз над вужем, і признаю ся, що в моїй хатї ще нїколи не було тільки сику, як тої ночи: сичав, як цїла сотка гадя.

Рано я післав свого Мурина до наставника лїсової роботи, щоби менї позичив своїх десятьох Муринів; я міг вправдї обійти ся і з пятьма, але усе таки було безпечнїйше мати десятьох на случай, якби вуж пробував утечи, як ми отворимо торбу. Однак не стало ся нїчого поважного. Ми отворили торбу і придержали його голову силою до землї. Як ми підрізали йому горло, з нього бухнуло тільки крови, як зі здоровенного вола. О шестій годинї вечером він уже був зовсїм розібраний.

Зуби ковля-канари закривлені усї як гачки, звернені в сторону горла і не великі. І се нїчого дивного, бо одинока служба, яку вони сповняють, се придержувати жертву, щоби вона не утїкла. Вужі нїколи страви не пережувають, але ковтають її цїлу.

До музеїв висилає ся звичайно скіру вужів без голови; коли скіра прийде до музею, управа випихає її та приправляє до неї деревляну голову, нераз з такими зубищами, що вони і тигрови понадобилиб ся. Отсе і дає видцям хибне понятє про вужеві зуби. Індіяни та Мурини, полюючі на гадюк, голов не відтинають і тому вони, навіть по смерти гадини, наражені на її їдовиті зуби і нераз погибають від них.

Підчас нашої тяганини з вужом мій старий слуга, Мурин Деді Квоші був у сусїднім містї за віктуалами і вернув на час лише, щоби помо-

гти нам здоймати скіру з добичі. Він прожив увесь свій вік в прадісї зі своїм старим паном природником Едмонстоном і дуже любив розказувати про пригоди з дикими звірями, котрі вони оба пережили. Однак Деді Квоші мав дивний страх перед вужами і отверто заявляв, що він ніколи не пішов-би був на нашого ковля-канару.

На слідуючий тиждень, ми мали нагоду виставити на пробу його відвагу, а він мав нагоду доказати, що говорив правду. Була се цікава пригода, а відограла ся воня недалеко того самого місця, на котрім ми спіймали великого вужа. Одного дня рано,, глядаючи за вужами, я взяв зі собою парасолю, бо на дворі падав дощ, а я не хотів замочити стрільби. Коли випогодило ся, я забув парасолю під одним деревом. По полудни, нагадавши собі на неї, я покликав Деді Квоші, розказав, де стоїть парасоль і казав принести її назад. Мурин пішов, а я тимчасом проходжував ся лїсом. Аж тут нагло я побачив молодого ковля-канару, яких десять стіп довгого, як поволи посував ся вперед. Я відразу зміркував, що він за слабий, щоби навіть зломити мою руку, і постановив не пропустити нагоди збогатити свій збір одним оказом більше.

Не було анї хвилї до страченя. Я скоренько приклякнув одною ногою на землю, і придержав ужа лївою рукою за хвіст до землї. В праву руку я узяв свій капелюх і держав його як щит, для оборони. Вуж в тій хвилї обернув ся і кинув ся на мене, держачи голову який метер над землею, просто перед моїм лицем, немовби питаючи мене, яка менї справа до його хвоста. Я позволив йому, зі сичанєм та з отвореною пащекою, підійти на які дві стопи до мого облича, а потім я з усею силою, на яку мене було стати, я випростував свою праву руку і впхнув свій пястук, закритий капелюхом, вужеви в рот.

Сей несподїваний удар не мало здивував і змішав ужа, але, ще заким він успів вирвати ся менї, я уже схопив його обома руками за горло в такий спосіб, що він не міг мене вкусити. Тодї я позволив йому обкрутити ся довкола мого тїла і пішов з ним домів, як з належною менї добичею. Він душив мене з усеї сили, але не міг менї нїчого зробити

Тимчасом Деді Квоші віднайшов уже парасолю, а почувши галас та шум моєї боротьби з вужом, підійшов осторожно до нас, але як лише зобачив, в якім товаристві я находжу ся, так зараз кинув ся до утечі. Я почав бігти за ним, удаючи розпучливий крик, щоби ще більше нагнати йому страху. Як ми уже вбили і сього вужа, зняли з нього скіру, а мясо винесли в лїс супам на вечеру, я став, жартом більше, як на правду, докоряти старому Муринови за його боязливість. А старий крутар просив прощеня, запевняючи мене, що на вид ужа його розболїло в серединї...

Як жовніри на війні хоронять ся перед ворожим огнем?

Війна в нинїшних часах виглядає зовсім інакше, як вона виглядала давно. Не кажучи нїчого про те, як люди били ся в часи перед винайденем стрільного пороху, війна зміняла ся і потім. Кождий рік приносив новий винахід у военній штуцї, а кожда новина зміняла більше або менче спосіб веденя війни.

Возьмім лише війну сто лїт тому назад. В Европі воював тодї француський цїсар Наполеон І., проти котрого повстали королї та цїсарі усеї Европи. Воювати умів він добре; не даром-же уважають його найбільшим войовником нових часів. Головною силою його армії була усе піхота, але кавалерія відогравала ще головну ролю. Артилерія значила ще не богато; не розвинена високо, вона стріляла лише на цїли, котрі бачила. Взагалї цїла армія била ся з ворогом, котрого бачила, котрого стрічала в отвертім полю, звичайно на великій рівнинї. Вожд стояв на горбі, через побільшаючі скла слїдив перебіг усеї битви. Чого не бачив, про те йому доносили пішї та кінні післанцї. Ними він розсилав розкази, посилав у бій свіжі батерії артилерії, свіжі полки піхоти, чи шкадрони кавалерії.

Які великі зміни наступили за сто лїт! Властиво не за сто лїт, а за трийцять, і у француско-німецкій війнї з 1870. та 1871 року били ся майже зовсїм так, як за часів Наполеона. Зміни в способі войованя викликали ріжні винаходи. На місце стрільби, набиваної з гори, котрої уживано за Наполеона, прийшов карабін, набиваний готовим патроном зі заду, а далї прийшов репертіровий карабін, набиваний відразу кількома патронами. Наконець придумано машиновий карабін, що машиною викидає пів тисячі куль за мінуту.

Артилерію удосконалено незвичайно; тепер вона може стріляти незвичайно далеко і незвичайно цїльно. Стріляє на цїли, котрі бачить, і на предмети, котрих не бачить. Придумано гармати такої величини та кулї такої сили, що проти них найсильнїйша твердиня не встоїть ся.

На службі армії станули усї инчі винаходи, котрих не роблено спеціяльно для военних цїлий, як: зелїзниця, автомобіль, телеґраф, телефон, бездротний телеґраф, бальон, лїтак і т. д.

Перед так узброєною армією не може в чистім поли устояти ся нїякий військовий відділ. Його в мить змелиби ручні та машинові карабіни піхоти, картачі та шрапнелї артилерії, бомби аероплянів. Перед кождим військом станула як конечність: ховай ся або смерть! І жовнїри, що колись гордо з піднесеними чолами і повіваючими прапорами ішли на ворога тепер лягли на землю, ховаючи ся в кожду ямочку, за найменчий горбочок. Не встигне жовнїр лягти на землю, а вже посягає за плечі по лопатку, котра стала тепер оружєм такої ваги, як карабін, і копає ямку, щоби сховати ся поза охоронний вал матери-землицї. Чим довше бют ся жовнїри, тим глибший стає рів, тим більше жовнїри влазять в землю, аж нарештї з ямок та ровиків робить ся один довгий бое-

вий окіп, так глибокій, що увесь жовнїр сховає ся, та так довгий, що цїлї полки, корпуси, армії в ньому укриті. Отсе й є славні боєві окопи.

Закритий боєвими окопами жовнїр не боїть ся уже карабінової кулї. Вона може поцїлити його лише тодї, коли він виставляє голову з окопів, щоби виглянути, що дїє ся на ворожій лїнії, або коли він піднесе голову, щоби вистрілити. Однак і сї небезпеки уже значно зменчено: небезпека від стріляня зменчила ся від заведеня кулетревалого молота, а небезпека від розслїджуваня ворожої лїнії пропала майже зовсїм, від коли в окопах стали уживати періскопів, подібних до тих, котрих уживають на підводних лодках.

Однак і противна сторона не дармує, але ставить окопи такі самі, як і перша. Тому, щоби дістати ся до ворога, піхота мусить уживати ріжних способів, до неї немовби не належних; кидає бомбами над ворогами, то руками то спеціяльними катапультами, то посилає на ворога хмари трійного ґазу. Тамта робить те саме, а обі разом всїми силами старають ся захоронити перед такими ворожими штуками; для охорони перед бомбами вкривають окопи грубими дахами з дерева і землї та дротяними сїтками, а для охорони перед ґазом кождий жовнїр носить на шиї в поготовлї ґазову маску.

На так забезпеченого ворога нїчого не зробиш анї карабіном анї бомбою анї ґазом. Лишає ся хиба розбивати гарматами його боєві окопи, а потім вичищувати терен з ворога нападом на баґнети. Новочасні гармати незвичайно цїльні і потрафлять розбивати окопи, не шкодячи своїм, хочби ті були лише на 50 кроків віддалені від других. Щоби перед ними захоронити ся, треба вкривати боєвий окіп грубими дашками зі землї, насипані на деревляні підвалини, накривати їх грубими зелїзними плитами або цементувати окопи. Але так як і се все не поможе на силну кулю з гармати, то жадна сторона не держить усего війська на першій, найголовнїйшій боєвій лїнії. Там, під вічною небезпекою лишає ся лише тільки жовнїрів, щоби вони видержали несподїваний напад так довго, поки не наспіє поміч з резерви, що заховала ся в другім і третім рядї боєвих окопів. Ба навіть ті, що стоять в першім рядї окопів, не всї стоять в боєвім поготівлю весь час, бо значна їх часть відпочиває, глибоко під землею, в безпечних підземних комнатах — бараках.

Щоби захоронити ся перед наглим нападом на баґнети, кожда сторона ставить перед собою перешкоди з колючого дроту, дуже часто наладовані електирчним током, вовчі доли, глибокі ями зі списами і ножами, сторчачими вістрями в гору і таке инче.

В той спосіб дістаємо образ боєвих окопів. По нашій сторонї найблизче до ворога находять ся перегороди з колючого дроту. В тій перегородї є дорога, щоби нею вразї потреби наші жовнїри могли піти на ворожі лїнії на баґнети. Сеї дороги стереже наш машиновий карабін, уставлений в першім окопі. Від першого окопу виходить до ворожої лїнії довгий рів, котрий кінчить ся під самим дротом підслухуючим становищам. Там наші жовнїри, звичайно добрі стрільцї, та розуміючі язик ворога, прислухують ся усїм голосам, що приходять від ворога. Дорога до сего

становища, як з рештою усї дороги, що лучать одну лїнїю окопів з другою, не йде просто, але зиґзаком (кривулкою); причина сього ясна: се на те, щоби ворог не міг вибити людий, що ідуть окопом.

Дальше йдуть, комунїкаційні окопи, що лучать перший ряд окопів з другим рядом. Набік від сего комунїкаційного окопу ідуть хідники під землю, один до кухнї, в котрій варять теплу їду для жовнїрів в першім ряді, а другий, до лїкарської стації, в котрім раненим дають першу лїкарську поміч.

Дальше йде друга лїнїя окопів, в котрій стоїть перша резерва. Поза нею йде ще одна траншея з моздїрами до киданя бомб.

Від другої лїнїї окопів ідуть знов комунїкаційні окопи, що лучать другу лїнїю окопів з третою. Там є богато машинових карабінів, спеціяльні становища для слїдженя рухів ворога, великі підземні мешканя для великого числа резерви, більша перевязочна стація, звичайно більші склади амунїції та лїкарських припасів. Ся лїнїя тягне ся далеко поза першою лїнїєю, що найменче яких 1000 кроків, а не більше як одну милю. Ось так виглядають боєві окопи, котрі відограють в теперішнїй війнї таку велику ролю.

Бо треба знати, що не лише піхота ховаєть ся перед ворогом, але й артилєрія. Сто лїт лише тому назад артилєрія стріляла лише на цїли, котрі вона бачила; через те й ховати ся вона не могла, бо, ховаючи ся перед ворогом, сховалаби ворога перед собою. Нинї вона правильно стріляє на цїли, котрих вона не бачить. Десь далеко від батерії лежать жовнїри, котрі обсервують ворога та телєфоном, телєґрафом, бездротним телєґрафом або просто моторовим післанцем дають знати своїй батерії, де треба стріляти. Сї жовнїри звичайно уже самі обчисляють, як високо треба піднести дуло гармати і куди її звернути, так що артилєристам при гарматах лишає ся лише проста механїчна робота уставити гармату після приказу, набити і вистрілити на знак, даний командантом батерії. Через те й гармата може ховати ся поза горби, поза гори, лїси, доми, дерева, поза все, що лише може її закрити перед зависним ворогом, що очима, узброєними сильними шклами, шпигує за ними зі землї і з неба. Коли природа сама не дає природного заховку, тодї копає ся на гармати спеціяльні боєві окопи. Перед можливими ушкодженями від ворожих гарматних куль хоронять їх сильні дахи, збудовані з грубої верстви землї, наложеної на сильні деревляні підвалини. Артилєристи, що не стріляють, відпочивають глибоко під землею, в спеціяльних підземних криївках, подібних зовсім до тих, які є в боєвих окопах для піхоти, хоч, очевидно, богато менчих.

Гармати та гарматні доми розложені далеко поза боєвими окопами. Менчі гармати, котрі стріляють на близчу відлеглість, находять ся близче, більші гармати дальше. Гармати-великани, находять ся так далеко поза боєвою лїнїєю, що не велика правдоподібність, щоби ворожий аероплян туди залетів і там їх бачив. Та мимо сього вони все таки, на всякий случай закривають гармату зелениною та спеціяльно приготованими плахтами, котрі маскують гармати і не позволяють летунови

бачити нїчого підозрілого. Значить ся, вони не ховають ся тільки перед самими кулями, як перед очима ворога.

Те саме відносить ся до всїх доріг, що ведуть від боєвої лїнії назад в глибину краю. Ті всї гостинці, по котрих пересувають ся ніколи не кінчаючі ся ряди військ, ніколи не перериваючі ся ряди возів Червоного Хреста з раненими, ряди возів з амуніціею, живностию і всїм инчим, потрібним у війнї, всї вони закриті перед очима ворожих аероплянів спеціяльними сїтками, завішеними над дорогою. Сотки миль поза боєвою лїнією тягнуть ся ті сїтки, перериваючи ся аж там, де є всяка певність, що летуни, ті очи ворожої піхоти, артилєрії та ґенерального штабу, не залетуть.

І ось так ми дістаємо саму суть новочасного способу войованя. Удосконалені рушниці та гармати усунули кавалєрію та твердинї і перенесли головну вагу войованя на артилєрію та піхоту. Щоби захоронити ся перед убійчим градом ворожих куль, треба було залїзти в землю, будувати ями, боєві окопи, підземні мешканя. Пропали твердинї, але вся боєва лїнія перемінила ся на одну твердиню, довгу на сотки і тисячі миль. І тепер починає ся боротьба на витревалість: хто довше видержить? кому довше стане людий, амуніції? чиє населенє в краю видержить довше облогу? Кожда сторона стараєть ся сховати як найлїпше своїх людий та свої воєнні орудя, законсервувати свою силу, а рівночасно силкуєть ся підорвати ворожі сили, доглянути і вибити йому людий, зіпсути йому як найбільше воєнних средств та підорвати моральну силу цивільного населеня позаду армій. Значить, війна в загальних нарисах подібна до війни в давних часах, але в подробицях вони ріжнять ся так само різко, як житє давних часів ріжнило ся від житя в новочасних віках.

НОВОЧАСНІ ПАНЦИРІ.

Кажуть люди, що нема нїчого нового на світї, а велика світова війна немовби доказує, що нема на світї нїчого, щоби постаріло ся. Вона власне воскресила богато закинених орудий та воєнних способів. Се найкрасше показує ся в заведеню сталевих шоломів усїми воюючими державами; в уживаню таких нагрудників Нїмцями і легких нагрудників Анґлїйцями, в ношеню зелїзних кафтанів Італїйцями та в загальнім уживаню зелїзних траншейних щитів.

ЗБРУЯ В ДАВНІ ЧАСИ.

Все те новочасні войовники не видумали перші, все те вони лише перебрали від давних своїх попередників, що били ся богато віків тому назад.

Уже в дуже давну старину, на богато столїть перед Христовим Рождеством ріжні народи уживали зелїзних панцирів, призначених для охорони ріжних частий тїла. Старинні Греки мали дуже старанно вироблену зброю. На голові носили вони шолом, великий зелїзний горшок, з дїрами на очи, ніс, уста з великим гребенем на чубі, з великим кінсь-

ким хвостом повіваючим з нього. Груди і черево закривав грубий нагрудник. Голені ноги були забезпечені спеціяльними плитами, наголінницями. Подібні зелїзні плити вкривали рамя від лїктя до долонї та спідну часть ноги, від колїна в долину аж по кістки. На лївій руцї носили великі щити, котрими могли заслоняти ся перед ударами.

Грецьку зброю удосконалили Римляни, найславнїйші войовники старинних часів. Коли римська держава упала під навалою ґерманських племен з півночи і сходу, штука вироблюваня панцирів упала. Коли однак зі загального замішаня, викликаного сею мандрівкою народів, повстали нові держави, оперті на войовничу клясу людий, на шляхту, котрої одиноким занятєм було веденє війни, тодї і давна штука плеканя зброї почала воскресати.

ЛАНЦЮШКОВІ ПАНЦИРІ.

З першу придумано панцирі, зроблені з ланцюшків. Войовник накладав на себе, по верху спідного убраня, тяжкий зелїзний кафтан, закриваючий його шию, груди, черево, руки та верхну часть ніг. Однак в історії штуки войованя усе бувало таке, що кілько разів один придумав добре оруже, так зараз другий придумав ще лїпше оруже, яке побивало винахід першого. Таке було й тут. Ледво войовники встигли запасти ся в такі, ланцюшкові панцирі, а вже стали придумувати оруже, щоби їх пробити та прорубати. Стали рицарі уживати тяжких мечів, та тяжких воєнних сокир і топорів, які своїм тягаром уже проривали звена панцира. Придумали сильні луки, такі сильні, що до їх напинаня треба було уживати корби, і стріли з таких луків продирали ланцюшкові панцирі як павутину.

ПАНЦИРІ ЗІ ЗЕЛЇЗНИХ ПЛИТ.

Побачили рицарі, що не жарти і що їх панцирі на нїщо не здали ся проти лїпшої зброї. Ось і придумано тодї новий рід зброї, яка складала ся уся зі зелїзних плит, дуже штудерно споєних і повязаних. Така зброя вкривала цїлого рицаря від голови до стіп. На голові у нього величезний шолом, котрий мав рухому засуву на лице, котру рицар міг або піднести на чоло, показуючи лице, або спустити в долину, закриваючи його. Шолом був великий тому, що під нього підкладувано ще підстілку, нераз на два цалї загрубшки, щоби облекшити всякий удар на голову.

ЗАНЕПАД ПАНЦИРІВ.

Та повторила ся знов давна історія. Стали рицарі вживати тяжких мечів та топорів, щоби прорубати панцирі, стали знов рицарі уживати ще грубших панцирів, щоби ухоронити ся і перед тяжчими мечами та топорами. Стали уживати ще тяжчих мечів і топорів, щоби й сим панцирам дати раду, стали носити ще грубші панцирі. І так зачіпна зброя, топорі та мечі, ставала все тяжка, а рівночасно відпорна зброя, панцирі, ставала також все тяжча і тяжча, бо все грубша та грубша. Дійшло до того, що панцирі стали такі тяжкі, що їх тяжко було носити.

СТРІЛЬНИЙ ПОРОХ ПРОТИ ПАНЦИРА.

А тут гейби на довершенє нещастя для рицарської шляхти видумано стрільний порох та стрільні оружа: стрільби, пистолєти та гармати. Стали рицарі та королї наймати великі маси людий і узброювати їх не в дорогі панцирі, але в розмірно дешеві стрільби та пистолєти. Такі люди били ся звичайно пішком, а не як рицарі на конях, а воєнна штука полягала на наглих рухах та несподїванім заскоченю ворога. Довгі марші стали воєнною конечностию. Щож серед таких умов міг зробити тяжкий рицар, закутий в зелїзо? Не було инчої ради, лише закинути панцирі. Стала шляхта бити ся без панцирів. Стала сила воєнна полягати на числї піхоти, узброєної в рушниці та пистолї, стали до війська тягнути всякого, не питаючи ся за його шляхотське походженє. Шляхта, котра опирала своє панованє на тім, що, мовляв, вона воює і кров за державу і народ проливає, втратила основу свого пpopoваня. Нарід став брати в свої руки зброю, а рівночасно з тим власть в державі.

ПАНЦИРОВІ КОВАЛЇ ТА РУШНИКАРІ.

Ось такі то переввороти викликала зміна в штуцї войованя. До менчих треба зачислити упадок ремісників, яких потребувало панцирове рицарство. А треба було тих ремісників не мало: одні робили нову зброю, другі направляли стару. Ішло панцирне військо на війну, а за ним тягнули ся сотки ремісників. Не встигли рицарі побити ся пів дня, а вже мечі до зброї потупили ся, топори повищербували ся, панцирі позагинали ся. Було на другого пів дня доброї роботи для ковалїв виострювати назад топори,, виклепувати вістря мечів, направляти панцирі. Днями і ночами гудїли кузнї, стукали мечі коло побоєвища.

Штука робленя панцирів була дуже поплатна і займали ся нею найславнїйші механїки і найбільші артисти. Декотрі робітнї в Дрезденї, в Саксонії, та в Парижи, у Франції, та в Лондонї, в Анґлії, славили ся на весь світ.

Все те широко розгалужене ремесло упало з упадком рицарства. На місци панцирових механїків та артистів прийшли рушникарі. Панцирі стали переховувати ся як памятки минувшини, не видно їх було уже на поли бою, блищали вони в сальонах богатих людий та в музеях старовини. Давні панцирові ковалї розбрили ся по других ремеслах; при старім ковальстві лишило ся лише тільки, кілько треба було, аби удержати чистою усю зброю по панських замках та музеях.

ВОСКРЕСЕНЄ ШОЛОМА.

Але прийшов 1914. рік і прийшла велика війна народів. По короткім наступі в Бельґії і Франції, нїмецькі війська задержано і обі сторони перейшли до борби в окопах. Вага маршів, що колись підкопала уживанє панцирів, тепер зменчила ся. Повстала назад можливість їх уживаня.

Предвидів се один американський інжинїр і став думати над шоломом, котрий закривавби голову жовнїра і хоронив її навіть перед сильною кулею нинїшного карабіна. Богато проб він доконав, але все таки осягнув своє. Вийшов нарештї шолом, котрий не подавав ся під натиском кулї. Стали його уживати анґлїйські війська, потім французькі, а з часом усї держави завели шоломи для своїх жовнїрів. Французький шолом зроблений з тонкої сталі, і має добре заокруглену форму. Анґлїйський шолом плоский та подібний до тареля. Американцї носять анґлїйські шоломи. Нїмцї носять високий, формою до горшка подібний шолом, що важить коло три фунти, а коли до нього дочепити ще додаткову часть для закритя лиця, то вага цїлого виносить коло десять фунтів.

ВОСКРЕСЕНЄ ПАНЦИРА.

Коли військові знатоки побачили, яку знамениту службу робить шолом, стали вони думати про подібну охорону для других частий тїла. І так Італїйцї, Анґлїйцї та Нїмцї стали уживати панцирів, накриваючих груди та черево. Нїмцї носять панцирі примусово, в анґлїйськім та італїйськім війську лише хто хоче.

В серпни 1918. року американський уряд видав урядову заяву, що міністерство війни поручило зладити для американських жовнїрів панцир, складаючий ся з шолома, нагрудника та щита. Виготовленєм моделю заняв ся Француз Таіно, в котрого родинї від віків передавано з поколїня на поколїнє штуку робленя панцирів та котрий був начальником панцирових варстатів великого нюйорського музею штуки.

Сї варстати і виробили трийцять ріжних моделїв, котрі вислано на пробу на поле бою. Котрий покаже ся найлїпший, той буде заведеним яко обовязковим для усїх американських жовнїрів.

НЕЗВИЧАЙНИЙ ВИНАХІД.

Рівночасно з тою урядовою роботою не засипляє і приватна предприємчивість. Найбільшим успіхом увінчала ся праця Американця д-ра. Ґ. О. Брустера з міста Довер в стейтї Ню Джерзі. Він немовби доказав, що на кулю можна найти панцир, бо він видумав панцир, за котрий ручив, що його не пробє карабінова куля. Щоби доказати правдивість своєї заяви, він згодив ся станути перед машиновим карабіном на двайцять пять кроків від дула і виставити себе на град куль. Хоч не богато людий брало поважно його твердженя, та його заява показала ся правдивою, бо кулї машинового карабіна не лише не потрафили пробити Брустерового панцира, але навіть силою частих ударів не потрафили чоловіка збити з ніг. Успіх д-ра Брустера, здаєть ся, ручить успіх зусиль, звернених на придуманє новочасного панцира, який оперби ся новочасним удосконаленим способам убиваня.

Тарас Шевченко

ОЙ ЛЮЛІ, ЛЮЛІ

Ой люлі, люлі, моя дитино,
В день і в ночи...
Піїдеш, мій сину, по Україні,
Нас кленучи.

Сину мій, сину! не клени тата,
Не помяни!
Мене прокляту, я — твоя мати,
Мене клени!...

Мене не стане, — не йди між люде,
Іди ти в гай:
Гай не спитає, й бачить не буде,
Там і гуляй!

Найдеш у гаї тую калину,
То пригорнись!...
Бо я любила моя дитино,
Її колись.

Як піїдеш в села у тії хати,
То не журись;
А як побачиш з дітками матїр,
То — не дивись!

Вашінґтон Ервінґ.

Нареченний з тамтого світа.

На вершку одної гори в Оденвальдї, дикій та романтичній околиці в горішній Німеччинї, що лежить недалеко зливу рік Мену та Рену, стояв богато-богато літ тому назад замок барона фон Ляндшорта. Нинї він уже дорешти розвалений і майже зовсім схований за березами та темними смереками; але ще й нинї можна бачити над ними стару вежу, котра силкує ся, як її давний властитель, про котрого я згадав, носити гордо своє високе чоло і з гори дивити ся на околицю довкрути.

Барон був вигасаючою галузею давного роду Каценелленбоґен*) і одідичив останки маєтку та всю гордість своїх предків. Хоч воєнний нахил його предків підорвав значно маєток родини, однак барон все ще пробував удержувати признаки давного добробуту. Часи були мирнї, і більшість німецької шляхти покинула свої невигідні старі замчища, осаджені як орлині гнїзда на вершочках гір і побудували собі більше вигідні палати в долинах: однак барон гордо замкнув ся в своїй давнїй твердинї, відданий з дідичним завзятєм старим родинним сваркам; так що нарештї він погнївав ся з більшостию своїх найблизших сусїдів через те, що колись зі собою не згодили ся їх прапрадїди.

Барон мав лише одну дитину, одну дочку; але природа, коли вже дає лише одну дитину, вона все винагороджує, надїлюючи її чудовими прикметами; і так було й з дочкою барона. Всї її няньки, всї пльоткарки, та всї посестри запевняли її батька, що кращої дївчини над неї нема в цїлій Німеччинї; а хто міг знати лїпше від них? Крім сього її виховано незвичайно дбало під доглядом двох незамітних тїток, котрі прожили свої молоді лїта на однім малім нїмецькім дворі і знали як слїд все, що потрібне було для вихованя високої дами. Від їх науки вона вміла робити про сто чуда. Маючи вісїмнайцять лїт, вона знала прекрасно вишивати і житя усїх святих вигафтувала на килимах з таким сильним виразом на їх лицях, що вони виглядали на душі в чистилищи. Вона вміла читати без великої трудности і прослябізувала кілька церковних леґенд і майже усї чудотворні вчинки, описані в книзї про Героїв". Вона зробила значні поступи навіть в писаню і вміла підписати ся повним іменем без пропущеня одної букви і так читко, що її тїтки могли прочитати його без накладаня окулярів. Вона знаменито робила всякого рода дрібні панєнські дурницї, що тодї були в модї, знала грати кілька арій на гарфі та ґітарі, і знала на память усї ніжні баляди, занесені мандруючими любовними поетами.

Її тїтки в своїй молодости були

*) Каценелленбоґен значить тільки, що лікоть кішки. Родина ся була колись дуже могуча. Як кажуть, назву дістала вона від незвичайної краси одної женщини в родинї, прославившої ся передовсїм прегарними руками.

також великими зальотницями та кокетками і тому на причуд здали ся на чуйних сторожів і острих наглядачів для молодої братанки; нема преціньь нігде такої острої опікунки та невмолимої сторожихи при личности, як постаріла кокетка. Вони рідко коли спускали її зі своїх очий; вона ніколи не виходила поза обруб замку, хиба в численнім товаристві, або радше під доброю сторожею, вони без устанку клепали її про те, що випадає, а що не випадає, та про те, як вона має їх слухати; а щодо мущин — то вже й казати нічого! — вони навчили її, що їх треба тримати від себе в приличній відлеглости і в нічім їм не довіряти, так що вона без виразного дозволу не кинулаб одного погляду на найкращого кавалєра в світі, навіть хочби він лежав її під ногами.

Добрі наслідки такої системи давали ся бачити на кождім кроці. Молода панночка була взором учености та доброго поводженя. Тоді як другі розтрачували свої солодочі по широкім світі, наражаючи ся на те, що їх хтось зірве, а потім покине, вона боязливо під охороною тих непорочних старих дівиць виростала на повну і любо цвитучу женщину як пучок рожі, розцвитаючий ся серед обороняючих його колючок. Тітки глядїли на неї з гордостию і тріумфом і перехвалювали ся, що хочби усі молоді панноки у світі зійшли на кепську дорогу, однак, дякувати Богу, щось подібного ніколи не трафить ся дідичці роду Каценелленбоґенів.

Але хоч як мало дітий мав барон фон Ляндшорт, його родина зовсім не була мала, бо Провидінє Боже збогатило його великим числом кревняків. Всї вони плекали ту прихильність та любов, котрою відзначають ся бідна рідня; вони всї були на причуд привязані до барона і при всякій нагоді цілими роями зїздили ся до барона та оживляли замок. Всї родинні свята обходили ті добряги коштом барона; а коли вони були уже в добрім гуморі, вони звичайно кляли ся, що нема в світї нічого так приємного, як ті родинні зібраня, ті сердечні ювилеї.

Хоч барон був малий чоловічина, та він мав велику душу і вона ще більше роздувала ся, коли він нагадав собі, що він найбільший чоловік в малім світї довкола нього. Він любив розказувати довгі історії про тих темних старих войовників, котрих портрети так суворо поглядали зі стїн довкола і ніхто не слухав його так уважно, як ті, що їли і пили коштом його кишені. Він любив чудотворні оповіданя і твердо вірив в усї ті надземні казки, котрих повно на кождій горі і в кождій долині в Німеччині. Гості його вірили в них ще твердше від нього: вони заслухували ся в кожде оповіданє розказуючого з отвореними очима і устами і ніколи не забували здивувати ся, навіть хочби чули ту саму історію по тисячний уже раз. Так жив собі барон фон Ляндшорт, пророк при столї, необмежений монарх своєї малої теріторії і щасливий понад усе через своє глибоке переконанє, що він найрозумнїйший чоловік свого віку.

В той час, про котрий говорить наше оповіданє, на замку відбувало ся власне велике родинне зібранє, оказія незвичайної ваги: мали угостити вибраного нареченого баронової дочки. Від довшого уже часу межи батьком та одним старим шляхтичом з Баварії йшли перего-

вори за те, щоби злучити оба достойні доми сопружем своїх дітий. Вступні угоди були ведені з належитою етикетою. Молодих заручено, хоч вони себе на очи не бачили; і установлено час на весіля. Молодого ґрафа фон Альтенбурґа завізвано в тій цїли з армії і він уже був в дорозі до барона, щоби приняти свою наречену. Вже одержано листи від нього, ще з міста Вірцбурга, де він припадково задержав ся, і в листах він виразно згадував день і годину, коли його приїзду можуть сподївати ся.

Замок приготовляв ся горячково, щоби приняти його відповідно. Прекрасну панночку вбирано незвичайно уважно. Дві тїтки наглядали над її убранєм і цїлий ранок сварили ся над кождою частиною її строю. Молода дївчина користала з тої суперечки і поступала після свого смаку; і на щастє смак мала не злий. Вона виглядала так мило, як собі лише молодий пан міг побажати; а зворушенє очікуванєм ще збільшало блеск її краси.

Румянцї, що вкривали її личко та шию, легке хвильованє її грудий, очи западаючі час від часу в глибокі думки, усе те зраджувало ніжне занепокоєнє, що наповняло її маленьке серце. Тїтки без упину крутили ся коло неї; бо тїтки — старі панни звичайно дуже живо цікавлять ся такими справами. Вони докидали ще по словечку твердої ради, як вона має заховувати ся і в який спосіб принимати сподїваного любчика.

Барон був не менче занятий приготованями. В дїйсности він не мав нїчого до роботи, але він уже з природи був незвичайно вертячою людиною і не міг всидїти каменцем на місци, як увесь світ довкола спішив ся. Зажурений вганяв він від верху замку до самого споду з небувало заклопотаним обличем; він без упину закликав до себе слуг, відриваючи їх від роботи, щоби напімнути їх, аби були осторожні, і гудів по кождій сали і комнатї, не працюючи, хоч усе в русї і усе докучливий, як ґедз в горячу лїтну днину.

Тимчасом зарізано тучене теля; лїси лунали почуванями мисливих; кухня була повна веселого гамору; з пивниць виточено цїле море вина та величезну бочку гайдельберського пива. Усе було готове приняти шановного гостя зі шумом і галасом після давного звичаю німецької гостинности — але гість чомусь опізнив ся. Година минала за годиною. Сонце, що вже зілляло свої горячі лучі на густі лїси Аденвальду, тепер ледво заглядало понад вершками гір. Барон вийшов на найвисшу вежу і напружував очи в надії, що догляне з далека ґрафа і його дружину. Раз йому навіть здавало ся, що доглянув їх; голос рога залунав по долинї, зашибаючи ся довго по горах. Громадка їздців появила ся далеко в долинї, помалд зближаючи ся по дорозї, але доїхавши до стіп замкової гори, вони нагло скрутили в другий бік. Зник послїдний сонячний промінь — лилики почали лїтати в сумереку — дорога темнїла; і нїчого не було видно на нїй, лише мужик час від часу волїк ся домів зі своєї роботи.

Тимчасом, як старий замок Ляндшорта був в такім станї замішаня, цїкава подїя розігравала ся в инчий части Оденвальду.

Молодий ґраф фон Альтенбурґ спокійно їхав своєю дорогою тим невеселим трапом, котрим подорожує на свій шлюб чоловік, коли його приятелї взяли в свої руки всї клопоти

та усю непевність залицяня і коли наречена чекає на нього з такою певностию, як вечера після подорожи. У Вірцбурґу стрінув ся він з одним своїм молодим товаришем зброї, з котрим він служив якийсь час на границї; був се Герман фон Штаркенфавст, один з найсильнїйших людий та найщирійших душ в цїлій німецькій кавалєрії, і вертав він тепер з армії. Замок його батька стояв недалеко старої твердинї Ляндшорта, хоч відвічна ворожнеча посварила обі родини і відчужила їх від себе.

Серед приязних хвиль теплої стрічі молоді приятелї оповідали собі свої пригоди і переживаня, а ґраф розказав про усю свою історію, про намірений шлюб, про молоду панночку, котрої він нїколи не бачив, а про котрої красу йому розказували чуда.

Так як дорога обом приятелям в тім самім напрямі, вони постановили їхати решту дороги разом, а щоби робити се не спішачи ся, виїхали з Вірцбурґа вчасно, а ґраф дав приказ своїй дружинї наспішати за собою і догнати себе.

Вони розганяли нуди подорожованя споминами своїх військових переживань і пригод, але ґраф час від часу задумував ся троха про широко звісну красу своєї нареченої та про щастє що його ждало.

В той спосіб вони доїхали до гір Оденвальду і стали переїзджати найдикшими і найгустїйшими лїсними переходами. Як відомо, лїси Німеччини усе так були повні розбійників, як її замки опирів; головно в той час було їх дуже богато, бо горди розпущених жовнїрів волочили ся по краю. Тому й нема ніякого дива, що рицарів напала в лїсї банда волоцюгів. Рицарі боронили ся відважно, але, як розбійники стали уже перемагати їх, надійшла на поміч дружина князя. Побачивши дружинників, розбійники утекли, але ґраф уже мав смертельну рану. Поволи і осторожно повезено його назад до Вірцбурґа, і покликано зі сусїдного монастиря законника, котрий широко славив ся зі своєї штуки віддавати прислуги так тїлови як души; але одна частина його зручности була злишна; хвилї нещасного ґрафа були почисленї.

Послїдним своїм зусилєм просив він свого приятеля, щоби зараз поїхав до замку Ляндшорта і пояснив нещасну причину, через котру він не може додержати обіцянки, даної своїй нареченій. Хоч не був він дуже горячим любовником, однак він був дуже точним чоловіком і дуже зажурив ся, щоби його просьбу сповнено скоро і чемно. „Як сего не зробиш“, — говорив він, — „ я не буду міг спокійно лежати у гробі!” Він повторив ті послїдні слова з незвичайною повагою. Просьба в таку поважну хвилю не позваляє на жадне ваганє. Штаркенфавст пробував йому вірно сповнити його бажанє, потїшити його і успокоїти; обіцяв і на знак урочистого приреченя подав йому руку. Умираючий стиснув її на знак подяки, але скоро почав маячити — говорив в горячцї про наречену, про шлюб, про свою обіцянку; замовляв конї, щоби їхати до замку Ляндшорта, і віддав духа, представляючи собі, що сїдає на коня.

Штаркенфавст здихнув і заплакав по жовнїрськи над передвчасною смертию свого товариша; і потім призадумав ся над прикрим післанництвом, котре він узяв на себе. Тяжко було йому на серци і відчував він неспокій, бо мав він зявити

ся як непрошений гість серед ворожих до нього людий і занепокоїти весільну радість страшною вісткою. Але рівночасно щось там шептало йому в серци, що цікаво булоби побачити ту преславну красавицю роду Каценелленбоґен, з такою осторожностию замкнену від світа; був він сам горячим обожателем жінок, а в його натурі уже лежало бажанє до надзвичайних пригод.

Перед виїздом своїм він поробив усї потрібні зарядженя в монастирі, щоби справити урочистий похорон свому приятелеви, котрий мав бути похований у вірцбурській катедрі, коло декотрих своїх славних предків, а вкрита жалобою дружина ґрафа заняла ся рештою.

Тепер найвисший час для нас вернути ся до давної родини Каценелленбоґенів, котра нетерпеливо вичікувала свого гостя, а ще більше нетерпеливо своєї вечері, і до малого достойного барона, котрого ми покинули, як провітрював ся на вартовій вежі.

Залягла ніч, а гостя не було видно. Барон в розпуці зійшов з вежі. Пира, котрий уже відкладали з години на годину, не можна було довше опізняти. Мясива вже були перепечені; кухар був в розпуці, і ціле домівство виглядало, як виголоджений ґарнїзон. Не було инчої ради і барон хоч-не-хоч мусїв видати приказ почати вечеру без гостя. Всї уже сиділи коло стола і власне мали починати, коли звук рога коло брами дав знати, що зближає ся чужа людина. Залунав ще один протягаючий голос рога і наповнив відгуком старі подвіря замку, а йому відповів сторож на мурах. Барон поспішно пішов на зустріч свого будучого зятя.

Спущено зводжений міст і чужинець стояв перед брамою. Був се високочезний, гарний рицар, сидячий на чорнім кони. Його обличе було блїде, але очи в нього мали замріяний блеск і вираз поважного суму розливав ся по його лици. Барон був потроха зажурений тим, що він приїхав просто і без дружини. Його гордість була троха ображена і він готов був уже уважати се за брак належного поважаня для так важної урочистости і для важної родини, з котрою він мав вязати ся. Однак він успокоїв ся прийшовши до заключеня, що се мусїла бути молодеча нетерпеливість, котра його заставила так погнати перед своїми дружинниками.

„Дуже менї прикро", — сказав чужинець, — „ що мушу в такий невідповідний спосіб переривати вам —"

Але тут барон перервав йому довгими похвалами та поздоровленями; бо, кажучи отверто, він гордив ся своїм вихованєм та красноріччивостию. Чужинець пробував, раз чи два рази, задержати повінь слів, але, як усе було надармо, він схилив голову і не противив ся уже більше. Тимчасом барон сам задержав ся, коли вони дійшли уже до середного подвіря замка; і чужинець знов хотів говорити, коли йому знов перервала бесїду поява жіноцтва, що виводила трясучу ся і завстиджену наречену. Він поглянув на неї на хвилину, як зачарований; здавало ся, що вся його душа захоплена видом і що він весь занятий чудовим виглядом. Одна тїтка шепнула щось в ухо панночцї; вона пробувала щось сказати; піднесла боязливо мокрі голубі очи; вона кинула соромливий пишаючий погляд на чужинця; і знов опустила їх на землю. Слова завмерли; а солодкий усміх

заграв довкола її уст, а невиразна ямочка на личку свідчила, що вона не була невдоволена. Було неможливим для вісімнайцятьлітної, жадної любови, дівчини, сильно приготованій для любови і сопружа, не бути вдоволеною з так гарного кавалєра.

Через пізну годину приїзду гостя не було часу на розмови. Барон поспішно балакав і відкладаючи усю докладну балачку до слїдуючого ранку повів усїх до непочинаного бенкету.

Подано його у великій сали замку. На стїнах висїли портрети героїв дому Каценеллєнбоґен зі суворими обличами, та трофеї, котрі вони здобули на поли бою та на ловах. Порубані панцирі, потороще́ні списи, пошкаматовані прапори мішали ся зі здобичами мисливських виправ; пащека вовча і клев дика шкі боєвих топорів, а пара величезних рогів розкидала свої вітки зараз над головою молодого.

Кавалєр звертав лише дуже мало уваги на товариство забави. Він ледво покушав бенкетових страв, так занятий був він своєю молодою. Він розмовляв з нею на пошепки — бо любовна розмова нїколи не голосна; але де є таке дївоче ухо, котре не моглоби почути найтихшого шепоту свого улюбленого? Він поводив ся з нїжностию, змішаною з повагою, і се власне відай мало такий могучий вплив на молоду женщину. Румянець то появляв ся на її лици то знов зникав, як вона слухала його з глибокою увагою. Час від часу вона давала якусь несмілу відповідь, а коли він відвернув очи на бік, вона звичайно крадьки боком кидала погляд на його прекрасне обличе, і здихала легко на вид щастя. Видно було, що молоді в собі зовсїм залюблені. Тїтки, котрі були глибоко втаємничені в містерії серця, заявили, що молоді залюбили ся в собі на перший погляд.

Пир сходив дуже весело, або щонайменче дуже галасливо, бо усї гості мали такі острі апетити, які ходять в парі з пустими кишенями та гірським воздухом. Барон розказував свої найлїпші і найдовші історії, і нїколи ще не оповідав він їх так добре, або з таким великим вражінєм. Коли було в них щонебудь дивного, його слухачі не забули роззявити рота; а як щонебудь трафляло ся жартоблиивого, вони непевно сміяли ся у відповіднім місци. Що правда, барон, як усї великі люди, був занадто поважний, щоби сказати який инакший жарт, хиба який кепський; але за те кождий жарт був підкріплений склянкою знаменитого гокчаймерського вина; а прецїнь навіть кепському жартови при власнім столї, поданим з веселим старим вином, не можна оперти ся. Неодин біднїйший і острійший штукар сказав богато добрих річий, які не заслугують собі на повторенє, хиба при таких нагодах; шепнено неодно хитре слово в уха пань, що мало не душили ся від приглушеного сміху; і пісоньки, зачаті бідним, але веселим та добродушним братаничом барона, заставляли старі тїтки зі соромом засланяти ся своїми вахлярами.

Серед тої радости, гість заховував ся з незвичайною дивною і зовсїм невмісною повагою. Вираз його лиця прибирав вираз тим глибшого пригнобленя, чим довше тягнув ся вечір; і, хоч як се може видати ся дивним, прецїнь неменче воно правдиве, що жарти барона робили його ще тим більше засумованим. То потопав він в думках то знов змішa-

ий і неспокійний водив очима довкола. Видно було, що його ум немає покою. Його розмови з молодою ставали щораз більше поважні і таємничі. На її гарно поважнім чолї появили ся крадьком хмарочки занепокоєня і страх переймав її ніжне тіло.

Все те очевидно мусіло впасти в очи товариства. Веселість гостїв охолола від невиясненого смутку молодого; їх настрій заразив ся ним; перешептувано і перекидувано поглядами межи собою, стискано плечима і підозріло покивувано ґоловами. Спів і сміх вибухали щораз рідше; в розмові наступали прикрі перерви а за ними наступили на конець дикі байки і надприродні леґенди. Одна страшна історія викликала другу ще страшнійшу і барон мало до гістерії не довів панночок казкою про страшного карлика на кони що забрав зі собою прекрасну Леонору; страшну сю істрію зложено уже чудовими віршами і її читають та вірять в неї по усему світі.

Молодий слухав оповіданя з глибокою увагою. Він без перерви дивив ся на барона і, як історія доходила до кінця, він став помало підносити ся зі свого сидженя, немовби виростав усе висший та висший, аж поки захопленому баронови не видав ся великаном. В хвилї, як казка скінчила ся, він віддихнув глибоко і поважно розпращав ся з товариством. Усї з дива не могли вийти. Барон був просто громом ражений.

„Що! Ви хочете покидати замок в опівночи? Таж усе приготовано на ваше приняте; комната для вас готова, як хочете іти спати.”

Гість потряс головою сумно і таємничо. „Я мушу зложити нинї свою голову в инчій комнатї!”

. . Було в його відповіди і в тонї в якім він се вимовив, щось такого, що розбудило підозрінє в серци барона; але він зібрав усї сили і повторив свої гостинні благання.

Гість потрясав головою мовчки, але рішучо на кожде предложенє; і, кивнувши рукою на пращанє усему товариству, поволи вийшов зі салї. Старі тїтки просто покаменїли — молода звісила голову і сльоза виступила на її оцї.

Барон пішов за чужинцем на велике замкове подвірє, де стояв його чорний кінь, гребучи землю і форкаючи нетерпеливо. Коли вони вийшли на браму, котрої широке склепінє було слабо освітлене смолоскипами, гість задержав ся і промовив до барона глухим голосом, котрий від зведеного склепіня видав ся ще більше гробовим.

„Тепер, як ми самі”, — сказав він, — „я виявлю вам причину мого відїзду. Я маю урочисту а неминучу стрічу—”

„Та вже'ж не можете післати кого другого на своє місце?” — спитав барон.

„Там не можна післати нїякого заступника — а мушу бути сам, у власній особі — я мушу бути у вірцбурській катедрі —”

„Ах” — сказав барон, збираючи до купи усю відвагу, — „але аж завтра — завтра возьмете свою молоду туди”.

„Нї! Нї!” — відповів гість, зі ще глибшою повагою, — „я не маю бачити ся з жадною нареченою — хробаки! хробаки чекають на мене! Я погибший чоловік — мене вбили розбишаки — моє тїло лежить у Вірцбурґу — о північи мене мають поховати, — гріб уже готовий чекає на мене — я мушу бути там на час!”

Він скочив на чорного коня, ру-

шив на спущений зводжений міст і тупіт підков його коня пропав серед свисту нічного вітру.

Барон вернув ся на салю в страшнім змішаню і розповів усе, що стало ся. Дві панї зімлїли відразу, а другі похоріли на саму думку, що вони пирували з духом. Одні говорили, що се міг бути дикий мисливий, славний з німецької лєґенди. Другі говорили про гірських духів, про лїсових демонів, та про всякі инчі надземські істоти, котрі страшили добрих людий Німеччини від непамятних часів. Один бідний кревняк відважив ся піддати думку, що се можливо був лише хитрий викрут молодого кавалєра та що вже самий сумний вибрик згоджує ся з такою мелянхолїчною особою. Однак се стягнуло на нього обуренє усего товариства, а передовсїм барона, котрий поглянув на нього мало що лїпше, як на якого безвірка; так що він мусів відпекати ся своєї безбожної думки, як лише міг найскорше, і вернути назад до православної віри.

Але коли ще були які сумнїви, то їм зовсїм поклало конець прибутє вістий на другий день, потверджуючих убитє молодого ґрафа, та його похороненє у вірцбурській катедрі.

Пригнобленє на замку можна собі представити. Барон замкнув ся у своїй комнатї. Гостї, котрі приїхали тїшити ся з ним, не могли тепер покидати його в його смутку. Вони походжали по замкових подвірях або ставали купками в сали, потрясаючи головами і стискаючи плечима, на згадку про клопоти так доброго чоловіка, і сидїли довше, як звичайно при столї; і їли і пили більше завзято, як звичайно, щоби піддержати в собі духа. Але стан повдовілої молодої був ще більше жалїсний. Стратити мужа, ще заким вона мала нагоду обняти йо[го] — і ще такого мужа! Коли його ду[х] самий був такий чаруючий і милий, то що-ж то доперва за красний був він живий. Вона наповняла уве[сь] дім плачом.

Другої ночи по її повдовіню, во[на] пішла до своєї комнати в товарист[ві] одної тїтки, котра конче хотїла спати з нею. Тїтка, котра вміла розповідати казки, як мало хто в Німеччинї, власне розказувала одну з своїх найдовших байок і заснула в самій її серединї. Комната була відосіблена від других, а вікна ї[ї] виходили на малий городець. Дівчина у важкій задумі вдивляла с[я] на лучі сходячого місяця, трясучі[х] ся на листю трепети коло вікна. Замковий годинник лиш-що вибив північ, коли тихі звуки музики розі[й]лягли ся в городї. Вона встала скоро з лїжка і легко підійшла до вікна. Висока постать стояла серед тїний дерев. Як постать підняла голову, луч місячного світла упав на її лице. Ах! Боже! вона побачила нареченого з тамтого світа! В тій самій хвилї в її ухах залящів голосний крик і її тїтка, котра, розбуджена музикою, по тихенько підійшла за нею до вікна, упала їй на рамена. Як вона виглянула в друге, духа не було.

З двох жінок тїтка тепер потребувала більше успокоєня, бо з неї мало дух не вийшов зі страху. Щодо молодої, то вона находила щось милого в дусї свого любого. Він мав принайменче мужеську красу; і хоч духови мущини далеко до вдоволеня почувань жадної любови дівчини, однак, де тїла нема, так хоч се потїшає. Тїтка заявила, що вона нїколи не буде більше спати в тій комнатї; братаниця знов була вперта і заявила так само рішучо,

вона не буде спати в жадній ин-
комнатї в замку; наслїдок сього
такий, що вона мусїла спати са
. Але вона добила ся від тїтки о-
цянки, що вона нїкому не скаже
о духа нареченого, бо інакше во-
а стратить одиноку сумовиту при-
мність, котра її лишила ся на зем-
ї — себто мешкати в комнатї, ко-
о котрої опир її нареченої держав
нну варту.

Як довго стара панна булаб захо-
ала тайну, сего не знати, бо вона
уже любила розказувати про чуд-
ні речі, а до того кождий любить
хвалити ся тим, що він перший
досї в цїлій околиці згадують її
к памятний примір жіночої сили
ховати тайну коли вона заховала
ю вістку через цїлий тиждень;
днак нагло вона почула ся звільне-
а від дальшої тайни, коли одного
анку при снїданю принесено віст-
у, що молода панна пропала. Її
мната була порожна — в лїжку
идно нїхто не спав — вікно було
творене і пташка вилетїла!

Здивоване та замішане, яке виз-
ала ся вістка, може уявити собі
ише той, хто бачив заворушене,
ке спричиняє нещастє великого
оловіка серед його приятелів. На-
іть біднї кревняки на хвилю задер-
жали ся в своїй неустаючій працї
над деревляними мисками; коли
тїтка, котра з першу втратила мо-
ву, затерла руки і крикнула: „О-
пир! Опир! її пірвав опир!"

І вона кількома словами розказа-
ла страшну сцену в городї і закін-
чила, що опир певно пірвав зі собо-
ю свою наречену. Двоє слуг потвер-
дило сю думку, бо вони чули брен-
кіт кінських підков на горі коло пів-
ночи і не сумнївали ся, що се був
опир на своїм чорнім кони несучий
її до гробу. Усїх присутних порази-
ла страшна можливість, бо того ро-
да випадки є незвичайно частї в Нї-
меччинї, як про се свідчить богато,
добре потверджених історій.

В якім оплаканім станї був неща-
сний барон! Як серце роздирало ся
бідному батькови та членови гордо-
го роду Каценеллєнбоґенів! Його о-
диначку загнано до горбу, або може
він буде мати лїсового духа за зятя
та ще може дочекає ся купки дїто-
чок-опирів. Як можна сподївати ся,
він був зовсїм розбитий, а весь за-
мок гудів, як муравлиско. Приказа-
но мущинам сїдлати коний і обшу-
кати кожду доріжечку і кожду сте-
жечку і кождий кутик в Оденваль-
дї. Навіть самий барон натягнув ви-
сочезні чоботи, припоясав свій меч
і уже він мав сїдати на свого коня,
щоби пустити ся на сумнївне пошу-
куванє, коли його нагло задержала
нова поява. На дорозї до замку поя-
вила ся панї, верхом на кони в то-
варистві кавалєра, також верхом.
Вона підїхала ґальопом до брами,
зіскочила з коня і, впавши бароно-
ви до ніг, обняла його за колїна. Се
була його пропавша дочка, а її то-
вариш се був її наречений з тамтого
світа! Барон був здивований. Він по-
глянув на свою дочку, потім на опи-
ра і майже власним очам не вірив.
Зрештою опир від своїх відвідин в
царстві духів значно поправив ся
щодо свого вигляду. Його одіж була
коштовна і чудово шита. Він уже не
був блїдий і сумовитий. Його гарне
обличе світило молодечою силою, а
радість блискала з його великих
чорних очий.

Тайна скоро вияснила ся. Рицар
(бо, як се ви певно знали увесь час,
се не був опир) сповістив ся яко
Герман фон Штаркенфавст. Він роз
повів свою пригоду з молодим ґра-
фом. Він оповів, як він поспішив до

замку, щоби подати сумну вістку, та як барон своєю вимовою перервав йому, кілько разів він хотїв її розповісти. Як його зовсїм полонив вигляд молодої і як він, щоби провести кілька годин коло неї, мовчки пристав, щоби усї лишили ся на далї в блудї. Як він найшов ся в немалім клопотї, в який спосіб вицофати ся прилично з положеня аж баронове оповіданє про опирів піддало йому думку небувалого виходу. Як він, боячи ся баронової ворожнечі супроти своєї родини, крадки відчував їх — як він ходив опиром в городї під вікнами молодої панї — як він залицяв ся до неї — здобув її серце — повіз зі собою в тріумфі — і, як, одним словом він з нею пібрав ся.

Серед инчих обставин барон був-би невмолимим, бо він був приклонником неподатливої батьківської власти і дуже впертий в усїх родинних сварках; але він любив свою дочку; він оплакував її втрату; він тїшив ся, що вона вернула ся жива; і, хоч муж її був з ворожого роду, однак, дякувати Богу, він все таки не був опиром. Треба признати, що в жартї котрий рицар встр їв над ним, представляючи себе вмерця, було щось такого, що зовсїм годило ся з його понятя строгої правдомовности; але кіл ких старих його приятелїв, що сл жили з ним у війнах, запевнюва його, що всякий підступ пращає в любови.

Отже справу полагоджено щас во. Барон на місци таки прост молодій парі. Піятику почато на н во. Бідні кревняки засипали нов члена родини любовію та чемност ю; він був такий гарний, такий щ дрий — і такий богатий. Тїтки, п правда, були застиджені не мал що їх система строгого відосіблен та безоглядного послуху видала т кі кепські овочі, однак вони поясн ли се тим, що занедбали вставит у вікна крати. Одна з них була п редовсїм засумована тим, що поп вала ся її таємнича історія і що динокий опир, котрого вона в сво житю бачила, показав ся фалш вим; але їх братаниця була зовсї щаслива, що опир мав тїло і кр — і тут історії конець.

СМІШНЕ

СИЛА ОГОЛОШЕНЬ.

Хто має щобудь на продаж, чи який бизнес, а не оголошує того, не дає о тім знати, є подібний до хлопця, що моргає до дївчини, але в темности, що вона того не видить.

———ooo———

ПРАКТИК.

Вона (по його осьвідчинах) Чи ти вже говорив так пєкно коли до дївчини, чи говориш се до мене перший раз?

Він: Господи! А чи ти можеш вірити, що то би удало ся так гарно сказати до тебе як би я се говорив перший раз?

———ooo———

В АПТИЦІ.

— Пане аптикар дайте менї порошку на спанє.

— Без рецепту не можу вам того дати.

— Якто, то вже і для блїх треба рецепти?

— Алеж прошу, ви жадали порошку на спанє, не для блїх.

— А ви думаєте, що без порошку на блохи я годна спати?

Ручні ґранати в новочаснім війні.

Попередники ручних гранатів.

Ручні ґранати являють ся одною з многих новин, заведених в послідній війні. Вправді відомо, що підчас т. зв. кримської війни в половині девятнайцятого столїтя Анґлійцї та Французи уживали ручних ґранатів, добуваючи російську твердиню Севастополь, але се оруже скоро закинено як непрактичне і його не вживано анї підчас слїдуючих воєн анї на початку теперішної війни.

Поворот до старого оружа.

Коли однак нїмецька офензива у Франції та Бельґії була задержана завдяки славній стратеґії ґенерала Жофра, а Нїмцї відразу перейшли до дефензиви та обкопали ся в сильних боєвих окопах, війська аліянтів скоро зрозуміли, конечну потребу нового оружа, щоби вибити Нїмців з їх оборонного становища. Ось тодї то війська аліянтів почали уживати неодного оружа, закиненого у війнах з давен-давна. Появила ся назад катапульта, якої уживали ще Римляни перед Христовим Рождеством та середновічні рицарі. Появили ся моздїрі, що уже почали зникати в новочаснїй війнї. Наконець, появила ся ручна бомба, ручний ґранат, котрого у війнї вживано послїдний раз понад пятьдесять лїт тому.

Перші ручні гранати.

Коли анґлійські піхотинцї прийшли до переконаня, що супроти ворожих лїнїй артилєрія не може сповнити як слїд своєї задачі і не може острілювати ворожих окопів, щоби не шкодити своїм, вони скоро впали на думку уживаня ручних бомб. Відомий зі свого винаходчивого на поли механїки талану Анґлієць покористував ся в тій цїли усяким матеріялом, який лише трафив ся йому під руками.

Брали жовнїри звичайну порожну бляшанку від сухарів, повидлів або мясної консерви, набили її глиною, старими цьвяхами, відривками зелїза та вибуховою матерією. В порожну бляшанку клали кусень полотна так, щоби один конець спочивав на днї, а другий звисав з бляшанки. На дно бляшанки клали глини на цаль загрубшки, а на неї клали два куснї бавовни, намоченій у сильній вибуховій матерії, а довкола них насипали цьвяхів, старого зелїза, і кавалків колючого дроту. В бавовну вкладали кабзлю, до котрої приложений був льонт вистаючий з бомби. Ось бомба уже готова. Отсе була так звана ‚джем тин бомб' тобто ‚бомба з бляшки від повидлів'.

Біда учить розуму.

Таку бомбу уживано в той спосіб, що запалювано сїрником і зараз її кидано до ворожого окопу. Льонт був справлений так, що йому треба було пять до шість секунд, щоби допалити ся до стрільної бавовни і спричинити вибух. Через те бомби падали до нїмецьких окопів і вибухали нераз доперва по двох до чотирох секундах. Доглянули се Нїмцї і вони відважували ся хапати ґранати в руки і відкидати назад у анґлійські окопи, де вони вибухали. Через се Анґлійцї і стали уставля-

ти льонти в ґранатах так, що вони потребували лише чотири і пів секунди до вибуху. Тепер, як котрий Німець поспішив ся вхопити бомбу, то вона певно вибухнула йому в руках.

"Щітка до волося".

З часом придумано ще инчу форму ґранатів, котру анґлійські піхотинці звали „гер браш" (щітка до волося). Се був довгий кусень дерева, з одного боку вироблений на ручку, з другого боку обтесаний з двох боків на плоско. На сім кінци привязувано дві бляшанки зі зелїзом та стрільною бавовною. Сї однак ґранати показали ся менче практичними. Вони були незручні до метаня, кидаючий міг легко зачепити нею о щонебудь і бомба вибухала йому в руках, калїчучи його або навіть вбиваючи.

Ґранати фабричної роботи.

Часті випадки того рода, з одного боку, а конечна потреба того рода оружа, з другого боку, заставила анґлійське мінїстерство війни почати дослїди над ріжного рода ручними ґранатами.

Вислїд дослїдів був такий, що військові експерти придумали ряд ручних ґранатів, страшних для ворога та безпечних для кидаючого, та що виробляти їх стали військові амунїційні фабрики, звільняючи в той спосіб від сеї працї жовнїрів в боєвих окопах.

Маємо нинї кілька родів ручних ґранатів. Ґранат, званий „В. Д. Марк, № 1." се ґранат, що вибухає від потрясеня, спричиненого упадком на землю; він тяжкий, незручний до киданя і уживає ся лише у виняткових случаях, звичайно д[о] „вичищеня" ям з ворога. Ґранат званий „Гейлс Генд Ґренейд, № 2." показав ся також непрактичним. На його місце заведено ґранат, так званий „Райфел Ґренейд, № 3.", котрий набивано на скорочений карабін і вистріляно з карабіна. Він вибухав від упадку на землю, а вилітав на відлеглість 200 до 300 кроків. Одинокою його хибою були передвчасні вибухи. Однак сю хибу вдало ся усунути і нинї його загально уживають на західнім фронтї.

Через якийсь час уживано ще ґранату, зовсїм такого самого, як колись уживано під Севастополем, але їх усїх випер ґранат, котрий від винаходчика зветь ся „Мийл'с генд ґренейд, № 5." а котрий з усїх показав ся найпрактичнїйшим. Складає ся він з невеличкої скорупи з лятого зелїза, величини цитрини так що цїлий ґранат легко сховає ся в долонї дозрілого мущини. Важить він один фунт та шість унцій і має він льонт, наставлений на чотири і пів секунди. Зовнїшна скорупа сеї бомби розділена рівчиками на 48 чотирокутників. Коли ґранат вибухає, кождий чотирокутник стає осібною кулею. Сила вибуху дуже велика, як про те свідчить те, що такий маленький прямокутник нераз пробивав зелїзний дах на сїмдесять кроків від місця вибуху. Легко представити собі, що таких 48 кусників може зробити, коли впаде в гурму людий.

Для своєї незвичайної сили, зручної форми та розмірної безпечности, сего ґранату уживають війська усїх аліянтів. Яке велике значінє грає ґранат в новочасній війнї, про се свідчить хочби те, що рекрут не малу частину своєї науки посвячує штуцї киданя ґранатів.

Ручне оруже будучности.

Пістолєти.

Коли, кількасот літ тому, придумано стрільничий порох, або радше, коли люди додумали ся до того, що вибухову матерію можна вложити в тонку зелїзну цївку та заставити ту матерію виганяти кулю з великою силою, першим ручним оружем був кремінний пістолєт. Звав ся він так тому, що під натиском пальця пружина ударяла кремінем по стали, икресуючи в той спосіб іскри, котрі запалювали порох в цївцї.

Хоч такий пістолєт стояв о цїле небо висше понад луком та процою, то все таки він мав богато недостач. Поминувши довге та тяжке ладованє, треба піднести велику непевність вистрілу; коли саме дощ замочив порох в дірочцї під кресалом, стрілець не міг вистрілити і в той час пістолєт ставав ще гіршим оружем від лука, котрому така пригода трафити ся не могла.

Револьвери.

Отсї недостачі усунено, коли придумано револьвери. Револьвер се таке оруже, в котрім набиванє полягає на вкладаню в цївку патронів, з котрих кождий має кулю, порох чи другу вибухову матерію, що виганяє кулю, та кабзлю, котра вдарена цьвяшком курка, спричиняє експльозію вибухової матерії. Кромі сього револьвер відзначає ся тим, що він має бубен в котрім є дірочки на патрони, а котрим механїзм револьвера обертає довкола, підсуваючи в той спосіб усе нові патрони до стріляня, поки усї патрони не будуть вистріляні.

Щоби набити револьвер, стрілець потребує лише вложити в бубен готові патрони, а стрілянє вимагає простого потяганя за язичок; від сього курок наперед підносить ся, а потім опадає, вдаряючи на кабзлю патрона. Кождий тепер бачить, що револьвер богато висше оруже від пістолєта. Поминувши те, що ладованє треває коротше, треба піднести передовсїм те, що стрілець певний уже свого стрілу, бо щільно кулею затканий патрон не може замокнути. Наконець бубен може мати від 3 до 18 дїрок, так що з одної цївки револьвера можна віддати без перерви 3 до 18 стрілів, підчас коли з одної цївки пистолєта можна віддати лише один вистріл. Правда, й сьому старали ся зарадити в той спосіб, що роблено пистолєти з двома, трома, чотирома, ба навіть шістьома цївками, але вони показали ся менче практичні через те, що з кождою цївкою зростав тягар пистолєта, а зі зростом тягару зменчала ся цїльність стрілу. Зате в револьвері зі зростом числа стрілів зростає не число цївок, а лише величина бубна.

Автоматичний револьвер.

А все таки револьвер мав певні і то дуже поважні недостачі. Може найменчою являє ся те, що на потисненє язичка так, щоби курок підняв ся і опав, не стрясаючи револьвера і не зміняючи напряму кулї, потреба все таки певного часу, то значить стріли не можуть наступати по собі дуже скоро. Ще важнїйшою недостачою є те, що бубен

не може ніколи прилягати щільно до цївки; через те при вистрілї богато ґазів, котрі витворюють ся при експльозиї вибухової матерії в патронї, а котрі мають гнати кулю, виходять шпарами помежи бубном та цївкою, ослабляючи силу кулї. Через те вона не летить анї так скоро, анї так сильно, анї так цїльно, якби сего можна сподївати ся по силї вибухової матерії, вживаної в патронах револьверів. Ще одна річ ослабляє цїльність стрілу револьверового: Як відомо, по кождім вистрілї, сила вибуху кидає оружем назад; через те гармата підскакує назад, карабін вдаряє стрільця в плече, а револьвер здрягає рукою стріляючого. Коли куля летить помало і коли вона ще не вилетїла з цївки в той час, як наступає той удар назад, тодї дуже легко може трафити ся що сей удар назад (по анґлїйськи „рікойл“) рушить цївкою і зведе кулю з наміреної стрільцем лїнїї. Власне таке трафляє ся в револьвері. Хоч цївка його коротка, та зате шпарами межи бубном та цївкою утїкає тільки ґазу, що лет кулї ослабляє ся так значно, що вона ще не вилетить з цївки, коли цївкою кидає удар назад.

Отсе були ті недостачі, котрі винаходчики стрільного оружа старали ся усунути. Так повстав автоматичний револьвер. Називають його також автоматичним пистолєтом, бо він не має бубна. Механїзм його такий, що куля перед вистрілом заскакує в цївку. (Гляди нашу ілюстрацію.) Тут її вдаряє в кабзлю цвяшок, котрий бє силою пружини, що розпружує ся по натиску язичка. Так ся куля вилїтає просто з цївки, не переходячи через нїякі шпари межи бубном та цївкою, як у револьвері, то й нїяка частина ґазу не пропадає марно, а він увесь зуживає ся на попихане кулї. Через те вона жене з цївки сильно далеко та цїльно. Коли удар назад стрясе револьвером, вона уже далеко поза цївкою і стрясене цївки уже не може змінити її напряму. Через те такі револьвери бють незвичайно цїльно навіть на відлеглість 200 кроків, тодї як звичайний револьвер тої самої величини на 50 кроків ледво кулю донесе.

Другою доброю прикметою сего револьвера се те, що удар назад револьвера зуживає ся на те, щоби викинути з револьвера вистрілений патрон, наложити новий в цївку та натягнути пружину, що цьвєшком вдаряє кабзлю патрона. Через те стрілцеви заощаджує ся половину працї його пальця та позваляє ся йому стріляти дуже скоро; він лише потребує легко натискати на язичок револьвера, а револьвер скоренько вистрілює патрон за патроном, поки не вистрілить усїх.

Наконець і ладоване само триває коротко, не лише коротше як в пистолєтї, але коротше як в револьвері. Пистолєт тут і порівнувати нема що; тут робота довга і пинява. При револьвері ладоване йде скорше, але все таки треба потратити деякий час на винятє вистрілених патронів та вложенє свіжих. Зате в автоматичнім револьвери вистрілені патрони випадають самі, автоматично, а по вистріленю усїх, виймає ся бляшану скриночку, в котрій вони були уложені (так званий „маґазин“), а на його місце закладає ся новий, повний невистрілених патронів. Зміна маґазину триває дві-три секунди і револьвер знов готов до своєї страшної роботи.

Система автоматичних револьверів.

Є кілька ріжних родів автоматичних револьверів. Перший такий револьвер придумав Американець Бравнінґ. Його револьвер має перед ручкою та перед язичком спеціяльну скриночку на маґазин. Він в деч́ім подібний до гармати, бо пружина котра викидає вистрілений патрон і накладає новий, укрита в цївці, що сувае над цївкою, котрою йде куля. Через те револьвер системи Бравнінґа виглядає, немовби мав дві цївки одну над другою.

Німецький винахідчик Мавзер удосконалив його в той спосіб, що маґазин з кулями вкладає ся в ручку, через що револьвер став лекший. Кромі сього друга, горішна цївка стала непотрібна, бо винахідчик умістив набиваючий механїзм позаду вибухової комори.

Винахід Мавзера удосконалив знов Американць Ковт (пише ся „Колт"), в котрого револьвері цьвяшок спадає на патрон за найменчим натиском на язичок; через те револьвер його бє незвичайно скоро, але через те й він не зовсїм безпечний для самого властителя.

Автоматичні карабіни.

Про отсї то автоматичні револьвери, говорять експерти, що вони випруть в будучности всї инчі револьвери. Що так воно правдоподібно й буде, се видно вже тепер потім, що засади механїзму автоматичних револьверів стали примінювати до карабінів.

Про те приміненє говорили в мілїтаристичній Німеччині ще на довго перед війною, а військові винаходчики придумали навіть автоматичні карабіни. Один німецький інжинер придумав навіть дешевий спосіб, яким карабін, тепер в ужитю в німецькій армії, можна було через певні додатки змінити на автоматичний. Однак військові власти сьому спротивили ся, бо вони думали, що жовнїр уже звичайним карабіном богато амунїції витрачує через легкість набиваня і стріляня. Тому вони творили спеціяльні відділи машинових карабінів, обслугуваних цїльними стрілцями, але автоматичного карабіна в руки кождого жовнїра не давали

Однак коли прийшла війна, потреба скорострільного оружа показала ся сильнїйшою, як страх марнотравленя амунїції. Усї воюючі держави кинули ся за автоматичними карабінами і так сучасна війна доказала, що до скорострільного, легкого оружа належить головна роля в будучих війнах.

СМІШНЕ

ПРАВДОМОВНИЙ.

В дорозї до міста.

— Гапко?

— Га?

— Кілько би ти дала за того нашого бика.

— Та на що я маю давати, коли то наш?

— А то дурна, нешпекулянтна баба. Та скажи, що далабись 120 срібних, то я буду кляв ся на ярмарку, що вже менї тілько за него давали, а душі не затрачу.

———ооо———

Жид дідич: — "Ну, коли будемо стріляти?" — "Аж як медвідь вийде!" — "Герсте, дурний Іван, лїпше тепер стріляймо, то він ся перепудить і не вийде".

Боротьба летуна проти боєвого корабля.

Участь Злуч. Держав у війні по стороні аліянтів мала далекосягле значінє не лише тим, що вони мають величезні народні маси, невичерпане просто жерело для мобілізації великих армій, тай не лише тим, що їх народне богацтво мусїло заважити в війні, але й тим, що народ Злучених Держав розвинув в собі незвичайно високо талан до всяких механїчних винаходів, котрі, як відомо, відограють у війні першорядну ролю.

Не будемо розглядати причин сього цїкавого явища, а скажемо лише коротко, що основу населеня Злучених Держав становить анґльо-саксонська раса, котра вже має в собі великий талан до механїки. Коло половини минувшого столїтя до сеї основи населеня прибула велика филя нових іміґрантів, переважно з Німеччини, Франції та скандинавських країв; були се знов переважно механїки та високо виспеціялїзовані фабричні робітники. Ба навіть пізнїйше, коли іміґрація до Америки стала плисти зі східної та південної Европи, навіть тоді ішла туди велика маса здібних механїків.

Через те усе ніхто подивувати ся не може, що ті маси людий, образованих в механїці, а находячих для себе таке знамените поле попису на широких просторах Америки, розвинули в собі такий небувалий просто змисл до винаходів. Не потреба, здаєть ся, давати доказів на те, що Американцї мають сей талан у великій мірі, бо хто з нас не знає, що і удосконаленє та примінене до практичних умов телєфону, фоноґрафу та кінематоґрафу (рухомих образків) се все дїло Американців. Возьмім лише нові річи, яких уживає ся в теперішній війнї, а побачимо, кілько з того було придумано Американцями. Аероплян, котрий відграє в теперішній війнї таку велику ролю, се той самий аероплян, котрий видумали два Американці, братя Орвил та Вілбер Райт. Першу підводну лодку збудував Американець Джан П. Голенд. Машиновий карабін, загально уживаний військами аліянтів, видумав Американець Луис. „Тенки", ті самоходячі фортеци, се видумка Американця Бенямина Говта.

Декотрим Американцям завдячує людство богато винаходів. Відомий на весь світ ґенїй Едисон видумав або удосконалив кінематоґраф, фоноґраф та сотки других винаходів. На поли воєнної механїки відомий інжинєр Елмер А. Спері з Ню-Йорку, котрий поробив ряд дуже важних винаходів. Не менче славний Бредлі А. Фиск, контрадмірал північно-американської фльоти. Йому приписують цїлий ряд важних винаходів. Межи инчими, незвичайно сильний телєскоп, котрий позваляє морякам бачити дуже докладно на відлеглість 12 до 16 кільометрів є винаходом сего механїка. Тепер він працює над удосконаленєм способу киданя торпед з лїтаків. Відомо, що торпеда се величезний набій, що пливе водою власною силою, та розриває ся зі страшною силою, ударивши носом о щось твердого. Досї такі торпеди викидали зі спеціяльних торпедових туб поміщених на панцирниках та підводних лодках. Викидали

їх з туб, уміщених під водою.

Фиск хоче удосконалити киданє торпед з аероплянів. Вистарчить застановити ся лише на хвилю, щоби представити собі, яку революцію у веденю війни викличе удосконаленє такого винаходу. Відомо, що аероплян жене з незвичайною скоростию, зміняючи притім з небувалою легкостию висоту полету. Через те аероплян становить чи не найтяжшу ціль для всякого рода стрільних оруж. Щоби стріляти до якого предмету, треба знати його відлеглість від стріляючого, а тут відлеглість аеропляна, лїтаючого у воздусї, не лише тяжко зміркувати, ба навіть зміркувавши чи обчисливши її не можна нею надовго покористовувати ся, бо аероплян змінить ту відлеглість за кілька секунд. Ось де причина, що роблять всякі машинові карабіни та гармати досить безскуточним оружем проти лїтака.

Але яким скуточним орудєм являє ся він супроти великих мас військ, посуваючих ся збитими формаціями! Тут бомби спущені з нього, кулї машинового карабіна, уставленого на нїм, сіють смерть у ворожих рядах, вибиваючи сотки і тисячі.

Таким самим страшним орудієм покаже ся торпеда, скинена з лїтака, проти тих великанів морських, що закуті в сталеві панцирі, поважно пливають по морю. Скорий лїтак, що через свою зручність чує ся безпечним супроти великих гармат корабельних, не буде мати лекшої цїли, як ті морські кольоси. Хто знає, чи удосконаленє такого винаходу, не потягнулоби за собою зникненє дредновтів та кружляків? Хто знає, чи морські фльоти тодї не складалиби ся лише з воєнних лодок, таких малих, що летунови просто неможливо булоби поцілити їх своєю торпедою?

Такі перевороти у воєнній штуцї ворожать удосконаленю одного винаходу, і сїй ворожбі не можна дуже сумнївати ся, коли знає ся, як один винахід стрільного пороху завалив усю середновічну штуку войованя, а під її румовищами поховав не лише панцирі, але й полїтичні привілеї лицарської кляси, котра ті панцирі носила.

Чудове око, котрим підводна лодка дивить ся, що дієть ся довкола.

В перших роках по видуманю лодки велике число таких лодок загинуло від всяких випадків. Головною причиною випадків було те, що підводна лодка, або як її з латинської мови називають, субмарина, заганяла ся в щось твердого, або, що на одне її вийшло, щось вдаряло до неї.

Око хоронить від випадку.

Такі случаї походили просто з того, що субмарина, пірнувши під воду, не могла бачити, що дієть ся довкола неї. Правда в нїй були під водою вікна, зроблені зі сильних шиб, але через них не можна видїти далеко, а коли через них і вид-

но якунебудь небезпеку, то звичайно так уже пізно, що небезпеки відвернути нема часу.

Щоби зробити плавбу підводною лодкою більше безпечною, один хитрий винаходчик придумав чудесне око, котрим узброєна субмарина може бачити усе, що дієть ся на морю понад нею. Коли підводна лодка пірне під воду, над водою з неї видно лише отсе око, що виглядає як зелїзний стовпчик, в котрого вершку блищить скло.

Від чого око субмарини називає ся періскопом?

Отсе й є вершок того приладу, котрим люди, що пливуть підводною лодкою під водою, бачуть, що дієть ся на поверхнї води. Назва сього приладу „періскоп“, походить з двох грецьких слів, з котрих перше „пері“, означає по нашому довкола, а друге, „скопо“, значить „дивлю ся”. Себто „періскоп” значить тілько, що „довколагляд” або „круглогляд”.

З чого періскоп складає ся?

Періскоп складає ся з довгої рури, уставленої простовісно в скорупу субмарини, так що горішний її конець сторчить високо над водою, а спідний вистає в середину її. На горішнім кінци періскопа находять ся сочки у формі перстеня. На спіднім кінци періскопа находить ся друга сочка, випукла в серединї. Під сим спідним кінцем уставлений стіл, на котрий паде образ того, що дієть ся на поверхнї води. Від предмету, котрий находить ся на поверхнї моря, йдуть лучі, котрі переходять через вигнене скло у вершку періскопа, відбивають ся в зеркалї, що находить ся в серединї сеї сочки. Звідси лучі сього образа падуть в долину, тут стрічають другу сочку, котра їх розсипає по столї, відтворюючи в сей спосіб образ того, що дієть ся над водою.

Очевидна річ, що образ на столї не стоїть неподвижно, але рушає ся відповідно до того, як усе рушає ся на поверхнї води, і зміняє ся відповідно, до того, як підводна лодка порушає ся під водою.

Тепер не трудно догадати ся, якої великої ваги являєть отсей маленький прилад. Він цїнний для субмарини як око для чоловіка. При його помочи підводна лодка бачить, як уникати небезпеки, та як нападати. Без нього вона не може робити успішно анї одної анї другої служби. Без періскопа субмарина лишає ся без ужитку.

СМІШНЕ

ПРАКТИК.

В вагонї третої кляси старенький, сиволосий подорожний плюнув на землю, але так незграбно, що зачіпив одїж сидячого проти себе молодого елеганта.

— По якому ви плюєте!? — крикнув ображений панич.

Старець глянув на него з милосердієм і показуючи свою висшість сказав:

— Я не хвалю ся, але я вже плюю 69 літ, мій паничу, а ту такий молодик буде менї робити уваги, як я маю плювати?!

———ооо———

А ТО ДОБРЕ.

Вона: Зробив ся менї чирак на яснах, не можу уст отворити.

Він: Нема нїчого злого, щоби на добре не ийшло.

КИДАНЄ БОМБ З АЕРОПЛЯНУ НА ПІДВОДНІ ЛОДКИ

Літак є смертельним ворогом підводного судна. Літаючи високо понад поверхнею моря, літак може побачити субмарину, котра пірнувши в морські глибини, без найменчого труду потрафить виминути переслідуваня її судна.

Одна біда аеропляновиі, що йому дуже незручно атакувати підводну лодку. Богато інжинєрів займало ся сею недостачою, бажаючи її усунути. Найбільшим успіхом тішить ся спосіб, придуманий Томасом Е. Лейком, котрий є сином відомого винаходчика підводних лодок. Отсей інжинір, котрий поклав собі за ціль придумати спосіб нищити підводні лодки, над котрими його батько думав усе житє, видумав незвичайно успішний спосіб до чищеня моря з ворожих субмарин.

Місто вживати, як се було досі, легких та скорих аеропляній, з котрих скидає в море бомби, наставлені до вибуху в певний час по скиненю, Лейк уживає повільний літак, котрий тягне бомбу за собою. Сей літак може літати дуже скоро, коли шукає підводної лодки, але, найшовши її, може летіти дуже повільно, не тратячи рівноваги, чого не потрафить кождий літак.

Ще важнійшим винаходом являє ся його спосіб киданя бомби. Се так певний спосіб, що підводній лодці дуже тяжко оминути бомбу. Зочивши підводну лодку, літак обнижає ся до невеликої височини понад поверхнею моря і летить поперек дороги підводної лодки. В тій хвили летун спускає скоро у воду тяжку бомбу, завішену на линві. Линва на аеропляні навинена на коловорот, котрий обертає ся машиною літака, за найменчим потисненєм відповідної ручки, розкручуючи ся та розвиваючи линву, або накручуючи ся і навиваючи линву.

Спустивши бомбу у воду, летун позваляє її опадати так довго, аж вона найде ся в такій глибині, щоби припасти на субмарину. Тепер летун задержує опаданє бомби і тягне її водою, зближаючи ся до субмарини щораз більше і більше. По певнім часі літак перелітає понад підводну лодку. Дріт, що тягне бомбу, вдаряє до скорупи субмарини. Летун летить дальше, а бомба на линві зближає ся до субмарини. Коли бомба найшла ся коло субмарини, летун нагло сіпає її в гору. Бомба вдаряє до субмарини; від удару потрясає вибухова матерія, бомба експльодує на самій субмарині, глибоко під водою, не наражуючи літака на найменчу небезпеку від вибуху.

Навіть хочби бомба не дікнула субмарини, летун може сіпнути бомбою в гору так, що вона вибухне. Коли субмарина є денебудь в поближу, вибух її ушкодить, а чим кінчить ся всяке ушкодженє лодки під водою, не штука відгадати.

Звичайно досі практикований спосіб киданя з аеропляну бомб, наставлених на певний час до вибуху, вимагає незвичайної зручности в ціляню та виміруваню відлеглости і часу, а прецін він є десять разів менче певний, як отсей новий спосіб, не вимагаючий анї великого талану анї великої практики.

ЧОМУ ГАРМАТНА КУЛЯ НЕ ЕКСПЛОДУЄ В ГАРМАТІ АБО НАД ВЛАСНИМИ ВІЙСЬКАМИ

Читаємо нераз в ґазетах: „війська поступали наперед під охороною огня власної артилерії...“ Що се значить? Се значить просто те, що огонь приязної артилерії засипав таґ сильно ворожу інфантерію та артилерію, що вони не могли нічого робити проти наступаючої піхоти. Природна річ, що на таку захорону треба великого числа гармат і дуже жвавого огня. Але се ще не все. Прецінь огонь може бути так виміреный, що місто шкодити ворогови, буде шкодити своїм. В такім случаю не тяжко представити собі деморалїзацію в рядах, виставлених на убійчий огонь не лише зі сторони ворога, але й зі сторони своїх. З отсего ясно виходить, як докладно мусить бути виміреный огонь артилерії, щоби і своїм не шкодити і примусити ворога сховати ся під землю.

Сего великого завданя доконує один незвичайно скомплїкований механїзм, котрий находить ся в кождій гарматній кулї, та називає ся „часовим льонтом“ (по анґлїйськи „тайм фюз”). Находить ся він на верху гарматної кулї, а, хоч його будова скомплїкована, то зате засада, на котрій він спочиває, є дуже проста. Гарматна куля уже так зроблена, що від вистрілу наступає експльозія у вершку кулї і та експльозія запалює порох, що остаточно доходить до головної вибухової матерії кулї і розриває її на куснї. Порох однак розсипаний дуже крученими каналами, так що він потребує певного часу, доки допалить ся до середини і розірве кулю. Кромі сего перстенї на кінци кулї можна через покручене наставити так, що горіючий порох один раз буде мав дуже невеличку дорогу до середини, а другим знов разом буде мав велику, так що куля може вибухнути вже по упливі одної десятої части секунди по вилетї з гармати, або знов може летїти кількадесять секунд. Вона може вибухнути сто кроків за дулом гармати, хоч вона подорожує зі скоростию 1,350 миль на годину, або може полетїти богато миль від гармати.

А все те залежить від того, як наставити шапочку на гарматнїй кулї. Наставити її на бажаний час не трудно; вистарчить лише покрутити верхнї перстенї так, щоби знак на третім перстени з гори показав на бажане число секунд на послїднім перстени. Справа се не трудна для артилериста, що вміє читати числа та рахувати до десять лїнїйочки означаючі десяті секунди.

Зате труднїйшою роботою є обчислити, як власне треба наставити шапку кулї. До сего треба уже знати відлеглість цїли, на котру стріляє ся, силу і напрям вітру і инчі чинники, що впливають на напрям кулї. Се справа уже труднїйша і вона належить до команданта батерії, офіцера зі спеціяльним військовим образованем.

Жінки-вояки.

В історіях усіх старинних народів згадують ся жінки-вояки, що відомі під назвою „Амазонок“ відгривали нераз дуже важну ролю.

Професор лівернульського університету Джан Гарстінґ потрафив пояснити їх походжене. Він доказав, що амазонки були грекинями народа Хитітів, одного зі сїмох народів, котрі пробували недопустити Жидів підчас їх походу до Палестини. Ісус Навин розбив їх і винищив. Сї Хитіти й були першим народом, у котрого стрічаємо жінок-войовників. Память про них мусїла перейти до грецького народа, котрий у своїй мітольоґії (віруванях) розказував про боротьби грецьких героїв з тими завзятими воячками.

На могилах, викопаних в скалї коло Боґта-Кейл, в Малій Азії, одного з найбільших хитітських міст, Гарстінґ найшов зображеня тих вооружених жрекинь бючих ся то піш ки, то на конях. Що вони були жрекинями, се видно з того, що инчим разом вони зображені, як йдуть в процесії з фіґурою божка в середині. Кожда жрекиня держить в руцї скиптер або зігнену палицю, на котру вона опирає ся. Сї зображеня є виразним доказом нате, що ся замітна кляса жінок первісно мала релїґійний характер. З часом однак, вона стратила сей характер, як могучість Хитітів стала схиляти ся до упадку і як держава Хитітів стала цїлею воєнних нападів зі сторони Фриґійців, Єгиптян і Жидів.

В битвах з ворогами амазонки виявляли небувалу відвагу, обороняючи в той самий час і свій край і своїх божків. В один час Хитити були найсильнійшим народом в Малій Азії; були се часи, попереджаючі Авраамові. Відомо, що в чотирнайцятім віці перед Христом Хітити мали посїлости в ріжних частях Малої Азії і збирали данину з ріжних народів. Через кілька віків вони супротивляли ся Ізраїльтянам, і їх міста були зовсїм знищені доперва на 900 лїт перед Христовим Народженєм. Тодї саме пропали і хитітські амазонки.

В пізнійшій історії жінки виступали вояками кілька разів, однак нїколи як велика сила. Може одинокий виняток, досить нещасний, становить російський Леґіон Смерти, зорґанїзований Бочкаревою.

Як останок давнини, слово „амазонка“ перейшло до усїх мов і означає нинї уже не жінку-воїна, але жінку, рідкої сили або відваги, що дасть собі раду з трудною питомо мужеською роботою.

По шнурі понад пропасть.

В 1858. роцї в містї Наєґара, що лежить коло найбільшого у світї водоспаду, появив ся низький, присадковатий, ясноволосий Француз, оглянув водопад і пішов до міського уряду, де він представив ся як Бльонден і просив, щоби йому дозволили в котрімось місци понизше так званого „Горсшу Фол“ розпяти шнур понад пропастею. Він саме

задумував дати доказ своєї зручности і хотів переходити по тім шнурі з одного берега на другий.

Його слава яко линвоскока дійшла уже була до Наєґри, однак усі уважали сей новий помисл за надто ризиковним і власти не дуже то хотіли дати дозвіл на таке небезпечнє предприятє. Однак в розмові з майором міста Бльонден обявив тільки самопевности, що дозвіл йому таки дали і Бльонден в короткім часї потрафив розпняти довжезний шнур понад пропастию.

За місце до свого попису вибрав він точку недалеко від Висячого Мосту. Шнур мав коло два цалї в промірі, був добре скручений, сильний, та упруго напнятий. Кромі сього, на обох його кінцях, до головного шнура були причеплені побічні шнури, яких вісїм стіп один від другого і виглядали як павутинє.

Коли все було готове, Бльонден раз на кождих два ступнів збирав видців в два обгороджені місця, положені на кінцях шнурів, доступ до котрих був за оплатою. Рівночасно тисячні маси залягали даром оба береги ріки, острови над водопадом, дерева, стоячі довкола водопаду.

В неділю по полудни славний акробат виходив на свій хиткий міст, що звисав над пропастию двіста стіп глибокою. З дручком в руках для удержаня рівноваги, переходив він по шнурі з одного берега на другий, серед загального подиву та захвильованя видців.

Пізнійше став він доконувати на тім шнурі ще більше карколомних штук. Він переносив чоловіка на плечах, або віз тачку перед собою, або стояв на голові, звісивши руки над пропастию. Пізнійше він переходив по линві завязаний в мішок і не один раз потрясав нервами видців, удаючи, що паде в пропасть, схиляючи ся зі шнура і вертаючи зручно до рівноваги.

Доконуючи таких штук, та назбируючи за них гарні гроші, перебував він в Наєґра через три роки. В 1860. році він дав спеціяльне представленє перед князем Валїї, себто наслїдником анґлійського престола, пізнійшим королем Едвардом, що тодї відвідував Канаду. Князь подав руку відважному Французови, ґратулюючи йому такої зимної крови та певности кроку. Се видно зворушило Француза, бо він запропонував князеви, що возьме його на плечі і перенесе по шнурі понад ріку. Але князь відмовив просьбі.

СМІШНЕ

В СУДІ.

— Пане судіє, без уразу я зголошую рекурс проти того вироку. Я не контентний з того що ви дали Грицеви чотири доби арешту за то, що тільки тиркнув Кубу кийом, а тому лайдакови Іванови, що дав менї два рази через лоб фест далисьте тілько два днї. То не справедливо!

— Що то ви собі позволяєте говорити! Іван має лагодячі обставини, що зменчують його вину...

— Еге, пан судія видять лагодячі обставини, а чому ви не видите обтяжаючих?

— Що за одні? скажіть!

— А мої іменини?!

—Які іменини?

— Таж я вже то сказав пану судії, що тодї, коли мене Іван прав по писку, були мої іменини! Аякже!

Судія затвердив вирок і відправив винних до арешту.

Марк Твейн.

ПЕРЕД ВИБОРАМИ.

(з анґлійського)

Скільки місяців тому мене установили кандидатом на ґовернора великої держави Ню Йорк. До вибору я виступав на независимій плятформі проти панів Джана Т. Смита і Бленка Дж. Бленка. І в однім я почув сиою певну перевагу над тими панами, а саме що до чесного характеру. Читаючи ґазети кождий міг бачити, що як що мої противники мали колись добре імя, так той час вже давно минув. Очивидне було, що в остатних роках вони занимали ся виключно всякими ганебними злочинами. Але саме в хвилї, коли я найглибше відчував свою перевагу і нишком тїшив себе нею, моє щастє каламутила прикра думка, що прийде ся почути своє імя раз у раз і в усїх устах в купі з іменами таких людей. Я турбував ся все більше і більше. Врештї я написав про се своїй бабцї. Вона відповіла скоро і остро:

„У всім своїм житю ти не зробив нїчогісїнько такого, чого мусївби соромити ся. А заглянь до ґазет, заглянь і пійми, що то за характери ті панове Смит і Бленк, і тодї рїши, чи личить тобі понизити себе до їх ступня та публично змагати ся з ними за голоси.“

Точно так я й сам думав. І тої ночі не заснув ні на одну хвилину. Але проте не міг вже відступити. Треба далї бороти ся. Та неохоче переглядаючи ґазети при снїданю, я надибав таку замітку і, правду сказати, нїколи ще мене нїчо так не збентежило.

„Кривоприсяга.— Може хоч тепер, коли п. Марк Твейн стає перед народом як кандидат на ґовернора, він зволить вияснити, яким то спсобом в Векебек, Кочин Чайна, в 1863 роцї, трийцять чотири свідки доказали йому ложну присягу з заміром заграбити від бідної вдови і її безпомічної сїмї нужденну плянтанову грядку, їхню одиноку підпору і піддержку в нуждї і горю. Перед самим собою, як і перед тим великим народом, в котрого він просить голосів, п. Твейн повинен вияснити ту справу. Чи він се зробить?

Я остовпів і здавало ся, що на тім-же місци лусну. Таке люте, безжалїсне обвинуваченє! Я-ж нїколи не бачив Кочин Чайни! Як жию не чував про нїякий Векевек! Я не вмівби відрізнити грядки плянтанів від звірюки кенґору! Я справдї не знав, що менї робити, став дурний і безрадний. День пройшов і я нїчого не зробив. Слїдуючого ранку та сама ґазета подала таке — нїчого більше:

"Знаменне. — Просимо завважити, що п. Твейн знаменно мовчить про Кочин Чайнську кривоприсягу.“

Аж до самого кінця виборчої кампанії та ґазета не згадувала про мене инакше, як лиш про „безчесного кривоприсяжника Твейна.“

За нею прийшла друга, з таким:

„Хотїлиб знати. — Чи новий кандидат на ґовернора зробить горожанам нашого краю (котрих тягнуть голосувати на нього) ту честь і вияснить їм одну дрібну справу, а власне як воно так діяло ся, що його товариші в Монтанї живучи з ним в одній комнатї час від часу тратили невеликі суми і всякі цінні річи, котрі потім непремінно находили ся в кишенях п. Твейна або в його 'скринї' (старі ґазети, в котрі він завивав своє дране шматє), та чомуто вони врештї були примушені для його власного добра по приятельски його напутити, значить вимазали смолою, облїпили пірєм і порадили йому раз на все лишити за собою порожний простір на тім місци, котре він доси занимав. Чи він се зробить?“

Чи може бути більше лукава злоба? Адже я на своїм віку не був в Монтанї! Але після того ґазета правильно говорила про мене як про „Твейна, злодія з Монтани.“

Я почав уважно перебирати ґазети, — так як чоловік підносить і переглядає простирядна на постелї, чи часом нема гадюки під ними. Одного дня моє око надибало таке:

„Брехня пригвозджена. — Заприсяженими заявами вельми шановоного Майка О'Флене Ґена з Файв Пойнтс і добродїїв Сноб Реферті і Кеті Молїґена з Вотер Стріт установлено, що мерзенна чутка поширювана п. Марк Твейном, будьто-би оплаканий покійний дїд нашого благородного провідника і кандидата Бленк Дж. Бленка був повішений за розбої і розбишацтво, єсть на хабною і брутальною брехнею, без тїни фактичної основи. Усїм чесним людям робить ся досадно і прикро на души, дивлючись, за які-то ганебні способи дехто хапає ся, аби лише осягнути полїтичний успіх, не цураючись нападати мерців в могилї і валяти їх почтенні імена низькою клеветою. Справдї, коли подумаємо, якого болю мусить завдати та підла брехня неповинним родичам і другам покійного, то хотїлоб ся візвати покривджений і зневажений загал до наглої і незаконної пімсти на винуватім! Але нї! нехай конає сам в муках своєї роздертої совісти! Одначе мусимо додати, що якби гнїв і пристрасть взяли верх і в слїпім завзятю публика заподїяла клеветникови фізичну шкоду, то очивидно нїякий суд не мігби за те судити.“

Те послїднє речене мало такий наслїдок, що в ночи я мусів нагло зривати ся з постелї і втїкати задними дверима, підчас коли в переднім входї зявив ся покривджений і зневажений загал, побив мої вікна, поломив меблї і в оправданім гнїві забрав з собою все, що лиш міг винести. А проте я можу положити руку на євангеліє і сказати, що нїколи і нїяк не клеветав покійного дїда п. Бленка. Що більше: я нїколи навіть не чув про нього, нї одним слївцем нїколи не натякнув про нього, аж до того дня і часу.

Мимоходом додам, що з тої пори згадана ґазета все мене називала „Твейном трупожером.“

Слїдуюча статя, яка звернула

мою увагу, була така:

„Миленький кандидат. — П. Марк Твейн, що мав був вчера вечером сказати таку блискучу промову на масовім вічу Независимих, не прийшов на час! Телеґрамою від його лїкаря повідомлено зібраних, що кандидата перекинули спуджені конї з возом, що в нього нога зломана в двох місцях, що нещасний мученик лежить в передсмертних муках, і так далї і так далї, цїла купа такої глупої чепухи. Независимі насилу проковтнули паршиву брехню і удавали, буцїм-то вони не знають дїйсної причини, чому те марне сотворінє, котре вони найменували своїм проводирем, не показало ся на зібраню. Вчера вечером бачили люде, як до дому п. Твейна волїк ся один чоловік в станї звірської пяности! Независимі мають невідкличний обовязок доказати, що той запитий скот, то не був сам Марк Твейн! Нарештї ми їх маєм! В тїй справі їм не викрутити ся! Як грім гремить голос народа: хто був той чоловік?

На перший погляд воно здавало ся неймовірне, зовсїм неймовірне, аби дїйсно моє імя було звязане з таким поганим підозрінєм. Три довгих роки пронеслось понад моєю головою, відколи я знав який смак в горівцї, пиві, винї та инших напитках.

Але час має свій вплив на чоловіка. Побачивши себе в слїдуючім числї тої ґазети з титулом „безпамятний пяниця Твейн", я навіть не здріґнув ся, хоч знав, що вперто і вірно ґазета буде мене так називати до самого кінця.

В той сам час анонїмні листи почали становитись важною частиною моєї щоденної почти. Звичайна форма була така:

„А що там з тою старою женщиною, котру ви копали ногами і вигнали з обійстя, як прийшла просити милостинї. — Поль Прай."

Або так:

„Є такі річи, що ви робили і нїхто не знає окрім мене. Ви лїпше не гайтесь з кілька долярами нисше підписаному, а нї то почуєте в ґазетах про — Генді Енді."

Отсе менш більш провідна думка.

Незадовго головний републиканський орґан доказав менї гуртове хабарництво, а керуюча демократична ґазета пригвоздила до мене дуже тяжкий припадок шантажу.

Таким способом я здобув два додаткові титули: „Твейн, брудний хабарник" і „Твейн, мерзенний юда."

Саме тодї підняв ся загальний крик за відповідю на всї ті страшні закиди і провідники та редактори моєї партії заявили, що далї мовчати значити-ме для мене політичну руїну. І наче щоб додати ваги їхному домаганю, зараз на другий день зявила ся в однїй з ґазет така статейка:

„Глянньте на того чоловіка! — Независимий кандидат все ще твердо мовчить. Мовчить, бо не сміє говорити. Кожде обвинуваченє проти нього було документно доказане і було

піддержане і підкріплене його власною вимовною мовчанкою. Сегодня він засуджений на завше. Подивіть ся ви на свого кандидата, Независимі! Подивіть ся на того безчесного кривоприсяжника! На того злодія з Монтани! На того осквернителя трупів! Приглянньте ся тому олицетвореному безпамятному пянству! Приглянньте ся свому брудному хабарникови! Свому мерзенному юді! Придивіть ся йому з усіх боків, зважте і розважте, а тоді скажіть, чи можете віддати свої чесні голоси тварюці, котра своїми огидливими злочинами придбала собі такий страшний ряд титулів, і не сміє роскрити рота, щоби заперечити хоч один!"

Для мене не було иншого виходу і так, пониженний і прибитий, я сів писати відповідь на цілу масу безосновних закидів, підлих і лукавих брехень. Але я ніколи не скінчив тої роботи, бо зараз найблизшого ранку вийшла нова ґазета з новим страхіттєм, з свіжою злобою, і серіозно обвинуватила мене, що я підпалив дім божевільних з усіми мешканцями, аби не заступав мені виду з моях вікон. Мені стало лячно. За тим прийшов закид, що я строїв свого дядька, аби посісти його маєтки, враз з рішучим домаганєм, що сейчас треба роскопати гріб. То загнало мене на беріг божевілля. Врешті мені закинули, що уживаю беззубих і некомпетентних старих родичів до готовленя їди в сирітськім шпитали, де я був надзирателем. Я зовсім захитав ся. А вкінци, як гідне завершенє усіх терпінь заподіяних мені партійною злобою, девятеро малих дітей, всякого кольору скіри і різнородних відмін обдертости, було навчених, аби на публичнім зібраню кинули ся до мене на плятформу, обіймали мене за ноги і кликали мене татом!

Я понехав усе. Звинув свій прапор і здав ся. Я не доріс до вимог виборчої кампанії в державі Ню Йорк. І так я заявив резиґнацію з кандидатури і з гірким чутєм в душі підписав свою заяву: *„Ваш щирий Марк Твейн, колись чесний чоловік, але тепер безчесний кривоприсяжник, монтанський злодій, скверлитель трупів, безвихідний пяниця, брудний хабарник, і мерзенний юда."*

ПОРАДНИК ГОСПОДАРСЬКИЙ

Найліпше знане средство на слабі нерви є цебуля. В умученю нічо не скріпляє нервів так скоро і певно як цибуля. На катар, простуду, інфлюєсцу цибуля є дуже помічна. Їсти часто цибулю, що другий день, то чистить кров і дає шкірі гарний вигляд. Жиди се знають.

———ооо———

Нафта се знамените средство до чищеня сукна і вовни. Як вимиєте бруди, вивісьте одіж на протягу і запах нафти скоро щезне. — Ложочка нафти до мила і води, що ними миє ся підлогу помагають дуже чистити і заощаджує ся много мила. — Нафта з теплою одою є добре средство на порплі са голові.

———ооо———

Негашене вапно витягає вохкість. В пивницях і вохких кутах тримайте негашене вапно, а буде сухо. Від часу до часу вапно треба відновляти.

———ооо———

Коли вам заржавіє желізко до прасованя, а хочете його вичистити, возьміть воску від пчіл в шматку, розпаліть желізко і потягайте воском через шматку по нім. Відтак озьміть соли на шматку чи папір і тягніть по желізку — буде чисте як шкло.

НАПАД ЛЮДОЇДІВ.

“Хочете, щоб я розказав вам про найстрашнійшу пригоду, в котрій я брав участь?” — сказав височезний, чорний від сонця і вітру, американський моряк, поглядаючи довкола по товаристві, що сиділо довкруги стола. Хочете то й розкажу вам; а як котрий з вас потрафить розказати страшнійшу історію, я дуже радо послухаю його.”

“Діяло ся то в 1837. році, коли я був третим офіцером на покладї корабля “Авашука” з Фолмавту в Месечузетс, що мав на собі ладунку яких тристопятьдесять тон та стояв під командою капітана Кофина. Дня 5 жовтня наш корабель вступив до Намарик, щоби набрати свіжої води та свіжої ярини. Намарик — се малесенький остров в Маршальськім архіпеляґу (ґрупі островів), котрий не звик бачити богато кораблїв на якорі.

Се видко відразу було по тім, як поводили ся його дикуни. Вони збігли ся зпершу на морський беріг і стояли там чорною товпою, поглядаючи на нас через які три години. Ми виставили знаки хоруговками на шнурі, що хочемо з ними торгувати, але для них сиґнали все одно, що вивішати шматє, щоби просохло. Се навіть певно здивувалоб їх більше, бо вони нїчого не знали про одіж: вони усї не богато її мали на собі.

“Ось так довго стояли вони і приглядали ся нам; а по трох годинах лодка з пятьма дикунами підплила до нашого корабля. Вони зробили приязні знаки і ми позволили їм видрапати ся на корабель; вони виглядали досить наївно і нам навіть не снило ся, щоби вони задумали яку біду. Нас бавило, коли ми бачили, як вони мишкували по покладї, заглядаючи то сюди, то туди, і видаючи зі себе найдивнїйші звуки, щоби показати, як усе їм видавало ся дивним.

“З часом ще одна лодка підплила до корабля, і коло одинайцятої години перед полуднем на нашім покладі було уже яких трийцять пять дикунів. Я не знаю, якто прийшло менї до голови, що їх трохи за богато, як на наш корабель, але досить, що таке я собі подумав на хвильку. Нагло я побачив межи ними одного драба, котрого вигляд не сподобав ся менї з усїх найбільше: він був більший від усїх та був зовсїм інакше збудований; до того місто балушити очи на річи на покладї, як се робили другі, він стеріг нас! Кажу вам, панове, він мав такі ястробячі очи, що менї аж мурашки пішли попід скіру.

“Коли надійшло полудне, капітан, перший і другий офіцер та кількох моряків зійшло під поклад на обід. Ось так я остав командантом покладу і використав нагоду приглянути ся дикунам троха близче. Я зауважив, що не більше як трох з них мали булави, і прийшов до переконаня, що вони не задумують нїчого злого. Але тепер я мушу признати, що та зволоч троха хитрійша, як се нам нераз здає ся.

“Скоро потім капітан прийшов назад на поклад, а я з рештою моряків зійшов на обід. Власне я скінчив обідати і виходив на гору,

коли я почув тупіт босих ніг по покладі, як удар рук, за котрим насту пив такий крик, якого я не бажавби уже почути в друге! В мені кров застигла в жилах.

"Під нашим носом провідник людоїдів уставив своїх людий в ряди і всі вони кинули ся до джаґанів, що стояли в порядку під стіною. За хвилю дванайцятьох бо пятнайцятьох з них стояло, узброєних в острі корабельні драбини.

"Як я вихилив голову зпід покладу, вони уже валили своїм оружем на право і на ліво. Не минула ще хвиля, а я уже побачив, як капітанови Кофінови вожд дикунів розрубав голову джаґаном, а перший офіцер упав неживий. Зараз потім упав другий офіцер, покалїчений булавою, викиненою дикуном незвичайно цільно. Він упав на поклад, як колода дерева, і ледво упав, а другий дикун відрубав йому голову.

"Кажу вам, що все те стало ся, ще заким я потрафив вискочити зі сходів на поклад; а ледво я се зробив, а вже два дикуни кинули ся на мене, один з джаґаном, другий з булавою. Я ухилив ся перед ударом джаґана, а серед рукопашнї булава другого тубилця ударила просто на руку першого. Я вирвав джаґан і, кинувши ся наперед, почав ним валити.

"Однак вони били ся ліпше від мене. Розскочили ся дикуни то на одну сторону, то на другу, а острий конець мого джаґана загатив в корабельне бервено так глибоко, що я не міг його вирвати за першим разом. Вмить пару драбів сиділо уже на мені, один з булавою в руці, другий з руками на моїм горлї, а оба виючи як скажені собаки.

"Почали ми борикати ся. Менї знов удало ся скинути їх з себе, і я кинув ся знов по джаґан. Але сим разом неменче, як шістьох дикунів кинуло ся на мене зі своїм оружем. Побачивши, що я тепер одинокий білий на покладі, я кинувсь бігом вперед.

"Як я перебрав ся через них, я не знаю, але добив ся таки до сходів.

"З винятком трох моряків, що втікли на драбини і дивили ся на цілу сцену з гори, ми усі були тепер під покладом; — і дикуни зараз спустили двері, затарасували їх і замкнули нас, як своїх вязнїв.

"Вожд людоїдів, котрий певно мав якесь понятє про мореплавство, станув коло керми, і видав приказ своїм людям піднести вітрила. Ми почули, як корабель рушив з місця і побачили, що дикун при кермі правцює до берега. Нам стало ясним, що вони задумали загнати корабель на беріг, зібрати усе племя і спльондрувати з нього усе, що їм подобалось. Яка доля чекала нас в такім случаю, про те не було найменчого сумнїву для нас; бо навіть хочби не відважили ся атакувати нас в укритю, то й тодї вистарчилоби їм лише підпалити корабель, і дивити ся, як ми згинем нужденно, як арештанти в горіючій вязниці.

"Та мимо сего я не тратив ще надії, що на те усе можна щось порадити, і нагадавши собі на рушниці в кабінї, я постановив забрати їх та почати офензиву. Перейшли ми до кабіни і забрали рушниці, та мішок куль і бочівку пороху.

"Так скоро, як лише могли почали ми стріляти з вікон, щоби відогнати лодки, і кілька разів побачили кучеряву голову, ми зараз бра ли її на ціль. Але се все помоглоб

нам дуже мало, якби їм удало ся лише загнати корабель на беріг.

“В ту хвилю, коли десять мінут лише не ставало, щоби побачити корабель на скалах, моряк Кларк, оден з тих, що були на драбинах, доконав незвичайно хитрої штуки, котра вратувала і нас і корабель.

“Серед замішаня, коли дикуни вганяли по покладї, забираючи усе, що попало їм під руки, — він зісунув ся по щоглї і ножем відрізав линви, на котрих висїли головні і передні вітрила, одинокі вітрила, котрі дикуни потрафили розвинути. Корабель наперед задержав ся, а потім почав плисти на отверте море. Ось так доля повернула ся трохи в нашу сторону, хоч для нас ще не було богато надії. Навіть хочби корабель поплив на отверте море, все таки дикуни могли переходячи на лодки, підпалити його.

“Тут дивна думка блиснула в моїй голові і, хоч я зпершу бояв ся її розважати, все таки з часом я переконав ся, що се одинокий наш ратунок. Я сказав собі, що так як я не можу видістати ся звідси ніяким другим способом, то хіба лишаєсь висадити себе в воздух.Коротко кажучи, я задумав висадити у воздух поклад з усїма дикунами на ньому.

“Я рахував так: Або вибух знищить корабель, або не знищить. Як знищить, то ми лише троха приспішимо те, що нас і без того чекає; коли не знищить, то тодї ми ще на всякий случай будемо могли вийти, битися і умерти як люди, а не як щурі в скриночцї. Я предложив свою думку тринайцятьом своїм товаришам, і по хвилинї розваги вони признали, що в моїй думцї є богато здорового розуму. Тому я і взяв ся до дїла.

“Через шпари в дверах, бачив я, що товпа дикунів найгустїйша коло передних сходів в долину. Тому я переніс якої пів бочівки пороху під передні сходи і уставив її на скриночцї під самий поклад. Підложити льонт — було тяжко навіть подумати в такім поспіху. Не було у мене під рукою нїчого, кромі похилої дошки, і на неї я розсипав тоненьку доріжечку стрільного пороху.

“Я приказав кождому морякови стояти в поготовлю і кинути ся вперед та бити ся до загину, як лиш знав, що я висаджую “Авашук” на підпалове дерево, а нас самих на ше сего буде потреба, зараз по вибуху. Я не привик до вибухів і куснї; але я подумав собі, що лїпше не думати про се, і я затиснув зуби та приложив сїрник до пороху.

“Я побачив осліплюючий блеск, а відступаючи назад непевним кроком, почув страшний тріск дерева та цїлий хор крику, писку та стогнів серед дикунів на горі. Від сили пертя воздуху я звалив ся плечима на двері кабіни.Нїм я вспів підняти ся, моряки бігли попри мене до атаку через проломані сходи. Я схопив поклад, на ньому вже не було тільхо дикунів, щоби їх варта за дикурушницю і сокиру і побіг за ними.

“Але як я вихилив голову понад нів уважати. Правда, було їх там не мало; але вони уже не рахували ся за дикунів. Не одного з них вибух кинув в гору почерез поклад, коміть головою у воду. Вісьмох чи десятьох лежало на покладї, стогнючи, тяжко а решту огорнув страшний переполох. По наших перших вистрілах, усї, що ще могли

плисти, кинули ся почерез поруча в море, ратуючи своє житє.

“На покладї лежав капітан Кофін, а коло нього його перший та другий офіцир. Кромі сього погибло ще чотирох моряків, а один помер скоро з ран. Моїм обовязком стало обняти команду над кораблем, і, хоч я яко третий офіцир не мав там богато понятя про штуку мореплавства, і корабель зі своєї сторони після таких пригод не дуже там надавав ся до плавби, все таки я потрафив допровадити його безпечно до родинного порту, до Фолмавту. Я нераз від того часу думав, чи не знайшовби ся лїпший спосіб від того, котрого я ужив, але досї я не міг нїчого придумати. І як хто з вас має на думцї який лїпший плян, я дуже радо його послухаю”.

Тут оповідач оглянув ся питаючим поглядом довкола по всїх слухачах і почав цїдити через зуби скляночку ґроґу. Але нїхто нового пляну не подавав.

Доказ відваги і витревалости

Бусапа, головний сторож великого села в маратськім повітї в Індіях, був загально відомий на цїлий повіт під прізвищем “убійця тигрів”. Він був найкраще знаним мисливим на цїлий край і на своїх грудях носив кілька срібних медалїв, котрі анґлїйський уряд признає за геройські подвиги при вбитю страшних тигрів. Більшість його родини погибла від тих лютих звірів; лише два місяцї перед отсею пригодою його послїдний син помер під пазурами кровожадної самицї. Він самий кілька разів лише чудом спас ся від неминучої смерти; а мимо того він усе ішов на нові пригоди, не зважаючи на жадні небезпеки: його піддержувала віра, поширена серед Індусів, забобон, після котрого людинї з гори призначена доля, якої чоловік нїяк змінити не може.

Найбільшим його подвигом була отся пригода.

Бусапу вислано одного дня, щоби згладив тигра, котрий вбив в селї богато худоби. Бусапа пішов і, вислїдивши криївку дикого звіря, зробив на нього засїдку: коло краю яруги, в котрій тигр укривав ся, він привязав вола і спокійно засїв собі коло нього, закритий невеличким корчем.

Незадовго по заходї сонця, зявив ся тигр, вбив вола і почав жльопати його кров, коли Бусапа, виставивши свою стрільбу з корча, стрілив і зранив його тяжко.

Тигр підняв ся троха, але, не могучи доглянути напасника, знов схилив ся на свою добич з болючим скавулїнєм. Бусапа клячав на два кроки від нього, зовсїм безборонний: він не мав відваги набивати свою стрільбу на-ново, бо знав добре, що найменчий рух буде знаком його погибели. Його голі колїна клячали на острім каміню, але він не мав відваги змінити положеня. Час від часу тигр поглядав блискучими очима на корч і порикував храпливим, лютим ревом; його горячий віддих заходив аж на лице нещасної людини, але Бусапа все

таки не рухав ся.

Біль в тілї від невигідної позиції змагав ся з кождою хвилею. Вичікуванє здавало ся невиносимим. А ле найменчий рух, шелест листка означав смерть пехибну. І так вони стояли проти себе, чоловік та тигр, стережучи рухи один другого. Але навіть серед такого страшного положеня присутність ума не покидала відважного чоловіка. Він чув, як дзвін вибиває години в індійськім селї, він числив їх, ті години з котрих кожда видавала ся йому віч ністю. Він думав: "Вічність, а я все таки живу!" Влїзливі комарі роями злїзли ся на його лице, але він не смів їх зганяти. Кілько разів він відважив ся поглянути поза листє корча, тілько разів побачив страшний блеск лютих зіниць раненого тигра, котрого охриплий рев переривав нічну тишину і рухав листєм корча як вітер.

Години йшли за годинами і сили Бусапи уже були близькі вичерпаня. Нарештї на сходї небосклону по казали ся перші лучі сходячого сонця. З наближенєм дня тигр встав і поволїк ся сумною ходою в гущавину. Змучений, штивний Бусапа був безпечний.

Здавало би ся, що по такій ночи терпіня він буде лише занадто радий уникати дальших пригод. Але відважний Бусапа не був з тих. Він не так легко покидав раз повзятий замір. Як лише витягнув свої скостенїлі члени та привернув назад нормальне кружанє крови в тілї, він знов набив свою рушницю, що запалювала ся кременем, і холоднокровно забрав ся до свого дїла. Запаливши ломаку, він підійшов близько тигра, котрий лежав в своїм леговищи, готов на принятє гостя, і одною цїльною кулею, виміреною в саму середину чола, поклав його трупом власне в хвилю, як тигр збирав ся до скоку.

Піяцтво серед звірят.

Хоч як дивно, а прецїнь правда се, що той порок, котрому так часто віддають ся люди, відомий также многим звірятам.

Штучне запиванє когутів.

Кому не відоме приміром штучне запиванє когутів, практиковане в західних краях Европи? Запивають їх в тій цїли, щоби заставити нїчого не роблячих когутів висиджу вати яйця місто курок. Наївши ся хлїба або зерна, намоченого в горів цї, когути попадають в такий стан опянїня, що позволяють себе посадити місто квочки на яйця, а підпоювані горівкою постійно, привикають так до своєї ролї, що навіть як виведуть курята, то водять ся з ними, як квочка. Очивидна річ, як би горівка не була їм під смак, то нїяк не можна би було наклонити їх їсти зерна, напоєні горівкою, вони навіть люблять їх, так, що за них не раз і бють ся.

Піяцтво у курок.

Те саме можна сказати про курки. Один природник розказує таке: Одна моя знакома кинула одно-

го разу курам і индикам зогнилі, намочені в горівці вишнї. Кури кинули ся до них з такою пажерливостию і, наївши ся їх, попали в таку запомороку, що почали межи собою кроваву бійку, яку зводять зі собою лише когути; индики кромі сего дістали на своїх коралях зовсїм незвичайну яскраво-кроваву краску.

Се угощенє видимо подобало ся їм не мало, бо на другий день кинули ся лакомо і зїли решту вишень з попередного дня. При тім кури знов попали в таке саме розяренє, що учора, походжали хитаючи ся і ледво рушали ногами, инчі знов стояли, оперши ся на якийсь предмет, немовби в блаженнім станї.

Вдоволенє, яке вони дістали з горівки, справляло їм таку приємність що, коли на третий день моя знакома появила ся коло стайнї для дробу, весь дріб, кури, индики і индички, побачивши її, збігли ся і злетїли ся з усїх сторін з такою скоростию, з якою вони ще ніколи не збирали ся на роздачу звичайної їди.

Бомбайські ворони.

Дуже цїкаве явище під зглядом пристрасти до піяцтва виявляють так звані бомбайські ворони, котрих напувають штучно алькоголем ті, що самі запивають ся "горячими напитками".

Як відомо, Індуси в індійськім царстві (в Азії) вірують, що людська душа по смерти тїла переносить ся в ріжні сотворіня і поселює ся в них; тому вони і бачуть у воронах сотворіня, в котрих, на їх припущенє, може находити ся якраз душа їх предків. Через се вони відносять ся до ворон дуже поблажливо, а завдяки сему ворони розмножують ся до несчисленної скількости, а почуваючи ся зовсїм безпечними, стають уперті та зачіпні до краю.

Особливо коло великого міста Бомбаю живе їх величезна сила. Тут вони не лише поривають усе, що стоїть на дворі не привязане, кракаючи в переражаючий спосіб, що подорожні часто палицями мусять відганяти ся від них.

Приглянувши ся близче воронам, можна побачити дивне явище: декотрі з них штильгукають по вулиці перехиляючи ся з одного боку на другий; другі стоять, оперши ся на крила, як на ходїльницї; инші — стоять, оперши ся на дерево, звісивши крило і понюривши безсильно голову. Ще инші суятять ся, сваруть ся, без упину кричать на усе горло і поглядають якось зачіпливо, — зовсїм, як пяні.

І се припущенє показує ся зовсїм правдивим. Показує ся, що ті зачіпливі ворони упивають ся пальмовим вином.

На поясненє треба сказати, що в Бомбаю добувають зі соку кокосової пальми спеціяльний алькоголїчний напиток, відомий там під краєвою назвою "тодді", з котрого пісця дестильованя дістає ся напиток, відомий на сході Европи під назвою "араку".

Щоби добути пальмовий сок, Індуси роблять на самім вершку пальми на цвітових гилях нарізи, під котрими завішують начиня, зроблені з гарбуза, щоби в них спливав з деревної рани сок. Витїкаючий сок збирає ся в тих посудинах і, накиснувши, скоро переміняє ся у вино.

Ось-тим то напитком і впивають-ся бомбайські ворони. Вони підлї-

тають до начинь, сідають на них і упивають сяназбираним соком. Сок той та чувство опяніня видно подобає ся їм так, що вони навіть гнїзда звивають собі на таких деревах, в поближу коло "коршми". Словом, від тих пальм походить піяцтво не лише межи людьми, але й межи звірятами...

Піяцтво серед коний.

Так само конї люблять напиватись. Відомо прецінь, що джокеї, котрі поводять кіньми на перегонах нераз напувають коний альколїчними трунками, щоби підпалити їх до шаленої їзди та виграти перегони.

Те саме виявило ся кілька літ тому назад, коли паризький аптикар Брока і лїкар др. Сапаліє задумали приготовити сироватку проти піяцтва, котру можнаби нащіплювати пяниці в тілї, як нащіплює ся віспу. В тій цїли Брока брав коний і напував їх альколем, — з початку немного, потім щораз більшими і більшими дозами (порціями), аж поки їх наконець не перемінив зовсім в дійсних піяків. Конї так привикали до альколїчних напитків, що з нетерпеливостю чекали часу, коли їх знов будуть їм давати...

Альколїчна сироватка.

Ділане сироватки, одержаної з таких коний, учені випробували на других звірятах, котрих наперед переміняли в дійсних пяниць, кормлячи їх через довгий час поживою намоченою у винї. Показало ся при тім, що усї ті звірята, котрих уживали до дослїдів, як: качки, курята, морські свинки,—усї їли лакомо поживу, затроєну альколем.

Щождо діланя сироватки, то вона показала ся дуже корисним винаходом. Ті самі сотворіня, що передше їли страву намочену в альколи, зі жадностию, після того, як їм кілька разів запущено в кров сеї сироватки, відмовляли ся від сеї їди зовсім і готові були скорше умерти з голоду, як до неї доторкнути ся.

Такі самі успішні результати дало також застрикуванє сеї сироватки людям-альколїкам, пяницям. Після кількоразових запущень протиальколїчної сироватки вони вияв ляли повну відразу до альколїчних напитків. Ся сироватка дістала назву "антиетілїн" і перед самою війною мала бути предложена для розслїду Паризькій Медичній Академії, але результати сих розслїдів покищо не відомі.

Найбільші пяниці.

Попри коний піяцтву віддають ся і піяцтва прояви виказують слонї, котрі, як кажуть, напавши на плянтацію цукрової тростини і наївши ся її у великій скількости, відчувають приємність не лише в солодечи, але й в опянюючім діланю сеї поживи. Так як слонь — се найбільше сухопутне звіря, то й малиби ми в ньому найбільшу пяницю, — щодо росту, не щодо сили запиваня, очивидно.

Піяцтво серед комашнї.

Але видно піяцтво подобає ся не лише великим сотворіням, як птицям та ссунам, бо піяцтво проявляє ся також межи насїкомими, і то в дуже цїкавий спосіб.

Приглядаючи ся мотилям, коли вони лїтають з одного цвіту на дру-

гий, ми бачимо, що вони особливо радо задержують ся на тих, котрі мають в собі мід і пють його з великим вдоволенєм.

Те саме роблять декотрі з них, сїдаючи на свіжі зломаня або рани дерев, з котрих стікає солодкий сок, як приміром берези, дуби, вільхи. Показує ся, що вони роблять се не лише, щоби вгасити голод, або спрагу, але й нате, щоби дістати вдоволенє з опяніня.

Анґлїйський природник Тет доконав над сим явищем дуже цїкавих спостережень.

Запер він одного разу в оранжерії (заведеня для штучної годівлї рослин) 12 мотилів — самців і 12 мотилів-самичок і зауважив, що самички гасять спрагу лише росою, покриваючою рослини, тодї як самцї вибирають лише ті цвіти, в котрих патока перетворює ся на мід. При тім вони тим медом запивали ся так, що цїлими годинами лежали без руху, як зовсім пяні.

Щоби провірити своє спостереженє і зберегти ся від занадто скорого заключеня, Тет став штучно запивати своїх мотилів, капнувши кілька капель горівки на рамки вікон оранжерії. Мотилї кинули ся до горівки, пили її жадно і скоро падали на вікно, як мертві.

Те саме стало ся, коли ті самі мотилї уже на волї побачили склянку з "джіном" (горівка з ягід ялівця зі спиртом). Почувши, певно, опяняючий запах алькоголю, вони кинули ся до склянки і, випивши усе до чиста, заснули тут таки на місци.

Жертви алькоголю.

Дальші дослїди показали, що сї мотилї не являють ся жадним винятком, і тепер природники при помочи алькоголю ловлять усї мотилї для своїх збірок.

Так, приміром, баварські природники висмаровують в тій цїли на ніч пнї дерев пивом, до котрого додають троха цукру. Мотилї злїтають ся на то пиво, котрого запах їх притягає так само, як баварського Нїмця, напивають ся його, поки не впють ся, так що природник на другий день рано без усякого труду збирає пяних, як полїсмен пяниць, вибирає котрі кращі, тих переховує, а других покидає. При тім цікаве тут те, що запиваєть ся тут не лише "сильнїйший пол", не лише мотилї-самцї, але й самицї: отже таки зовсїм, як баварські Нїмцї.

Піяцтво серед пчіл.

Не менче падкі на алькоголь пчоли. В осени або пізним лїтом, коли цвіту стане менче, то пчоли вживають всяких способів, щоби роздобути солодочи: вони вибирають ся до цукорень, до фабрик, де стоять начиня зі сиропом та збанки і слоїки зі солодкими наливками і винами. Ось тут-то вони й запивають ся так, що падають пяні на землю і вже не в силї вертати домів. Коли протверезять ся, то уже звичайно так пізно, що осїнний приморозок їх вбиває.

Ще більше проявляє ся їх пристрасть до алькоголю, коли годувати їх штучно — як се робили учені — медом з невеличкою примішкою горівки. Як люди, так і пчоли дуже скоро пристращають ся до того опяняючого напитку, дуріють від нього, тратять силу працювати; а мимо сего, закоштувавши раз усїх його злих наслїдків, відчувають до

нього потяг в друге, зовсім як люди. Притім і характер (вдача) у них зміняє ся часто: з працьовитих комашок вони роблять ся ліню хами, з взірця робучости та чесности стають такими же взірцевими неробами. Щоби прожити без праці мусять рабувати; ограбивши свій пень до чиста, вони налітають на чужий, особливо люблять рабувати добродушних чмілів.

Піяцтво серед муравлїв.

Подібно, як пчоли, захоплюють-ся піятикою другі працьовиті сотворіня, муравлї.

Як певно відомо нашим читачам, муравлї мають свої корови, бо вони держать і кормлять в своїх муравлисках таку комаху, котра виділює зі себе цукроватий сок, котрий муравлї дуже люблять. Щоби подоїти таку свою коровку, муравлї скобочуть її на хребтї і вона виділює тоді краплину соку зі желез на плечах.

Такої самої приємної лакітки достарчають червоним муравлям гусїниці одного роду жука. Жуки ходять коло них дуже дбало, кормлять їх, обходять ся з ними дуже лагідно, хоч ті часто нападають гусїниції (черву) муравлїв і пожирають їх

Ся обставина досить дивна, так як в муравлинім царстві любов до потомства розвинена високо; видно, що любов до того, що дають жукові гусїниції, ще більша. А дають вони муравлям, як досвіди понад сумнїв доказали, не лише солодич, але й опянїня. Тим-то і захоплюють ся муравлї і захоплюють ся так дуже, що задля кроплини напитку вирікають ся навіть власного потомства.

Почувши ще з далека сей приємний запах, муравлї повзають до гусїниць, чіпають ся їх і жадібно їх облизують.

Матерія, котру вони злизують, має в собі етеровий товщ, котрий на них так ділаєь як морфіюм або алькоголь на людину.

Такі самі комахи, виділяючі зі себе опяняюче средство, держать у себе також терміти, ті велитенські муравлї з горячих країв.

Цікаве тут те, що ті дійні корови термітів так дуже зживають ся з термітниками (муравлисками термітів), що їм навіть не можливо жити самостійно, поза термітниками; кромі сего, під впливом корму, котрий їм дають терміти, вони так далеко зміняють свій зовнїшний вигляд, що навіть не знати, до котрого властиво роду комах їх зачислити. Виходилоби нїби, що під зглядом годовлї худоби, терміти навіть людину перевисшили, бо люди, кормлячи звіря для якоїнебудь цїли, усе таки не потрафили перемінити зовсім даного сотворіня.

Найменчі пяниції.

Але явище піяцтва існує не лише серед насїкомих, але навіть серед істот, що находять ся на самім найнизшім щебли звіринного царства, у мікробів.

Анґлїйському ученому Велї удалось найти мікроба, живучого в такім міцнім напитку, як ямайський рум, котрий має в собі що найменче 70 процент чистого спириту.

Довгі часи люди не могли прослїдити, чому властиво сей ямайський рум нераз псуєть ся; не було просто жадної видимої причини. Показало ся, що його псує власне той бацциль, відкритий сим ученим. Бак-

циль живе собі в алькоголи, заїдає цукор, що в ньому містить ся, травить його, а усе нестравлене виділює зі себе, очивидно назад в ямайський рум, і власне ся нечистість псує рум. Велі обчисляє, що шкода, котру робить сей бакциль, виносить на рік по кількасот тисяч долярів.

Цікаве ще й те, що сей алькоголічний бакциль є ріжної форми: раз він виглядає як кульочка, то як палочка, то знов буває инчої форми. Велі так робить висновок зі сего, що се не один рід бакцилїв живе в алькоголю, але цїлий ряд, богато родів. А всї вони мають одно спільне: вони усї заховані в желятинову торбинку, котра видимо й хоронить їх перед убійчим діланєм алькоголю, але рівночасно не забороняє мікробови доступу до цукру і в той спосіб бакциль живе в алькоголи, але живить ся цукром. За ті цікаві норови його й назвали оригінальною латинською назвою, котра по нашому значить тільки, що: "сидячий в коробцї пяниця."

ЧИ ВІЛЬНО БАТЬКОВИ БИТИ ДІТИ?

У Лондонї заскаржила дочка свого тата за то, що її бив. Вона брала 35 ш. тижнево яко писарка у адвоката, а тато бив її ремінцем за то, що волочила ся і за пізно приходила до дому, фарбувала ся і т. д. Суд станув за батьком і признав батькови право бити дитину низше 16 літ віку.

———ооо———

ВАРТІСТЬ.

— що надає річам артість?

— Люди і їх потреби. Більше нїчо.

Можеш мати диямент великий як голова, а як його нїхто не хоче, то він менче вартий. чим той камінчик, що ним брукована дорога.

Груда золота велика як диня десь далеко в горах, куди люди не ходять, є як золото зовсім без вартости.

Щобудь, всьо є зовсім без вартости, хіба того люди хотять, доки не забажають того і лише як довго того хотять.

Сьмітє, чи діяменти є рішучо те саме всьо.

———

Найцїннїйші є річи ті що їх люди найбільше хотять, а найменше варта є то, чого люди найменше потребують.

Коли бажанє людий є заспокоєне і люди не хотять нїчого, то навіть річи потрібні спадають на вартости.

Коли чоловік гине зі спраги, давби маєток за шклянку води, але страшна є вода, коли йде на чоловіка як потоп.

Одинока вартісна річ в сьвіті се люди самі.

Деякі думають, що маєток має вартість і без чоловіка, поза ним, сам в собі. Таке право викликує все спротив і бунт.

Лише чоловік золотить золото, лише він.

Без людий золото і болото то все одно.

———ооо———

ДРУГА ПОМИЛКА.

Дехто думає, що лише люди сильні вірою і духом, такі, що зробили високий степень чесноти, що тільки такі мають запевненє, що они скористають з присутности Ісуса в Найсьв. Евхаристії. Відси уникають причастія.

Однак так не є. Причастіє є більше для тих, що потребують, чим для тих, що заслугують. Божественний Любимець не працює, де вже приніс побіду, але працює солодко і дбає там, де потреба велика, так як батько виродного сина опустив доброго сина, а пійшов шукати того невдячного блудного , а розкаянного угостив.

Се таке чудо любови, що хто о тім не вміє добре думати, завидує тим блудним.

П. Карманський.

На Сян, на Карпати!

(Арія: "По морю, по морю").

На Сян, на Карпати, де в рідних полях
Розсів ся грабитель, ненависний Лях,
Де брата мордує розбійник з Варшави
Й гасить, гасить сонце слави:

Сталім огнем помсти пястук наш твердий
І вдармо на зґраю стїнок грудий
І впиймо ся кровю злочинного ката!
Нас зве, нас зве стогін брата!

На Сян, на Карпати як буря летїм
І громом заграймо і смерть понесїм!
Здвигнїм серед поля курган вражих трупів —
Ситїм, ситїм стада супів!

На Сян, на Карпати, де зґрая ватаг
Посїяла горе по мирних хатах,
Несїмо ся вихром, братам на розраду —
Пімстїм, пімстїм підлу зраду!

РІК ІСТОРЧНИХ ПОДІЙ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

ПРОГОЛОШЕНЄ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ РЕПУБЛИКИ.

Коли під конець 1918 р. зближав ся вже конець великій світовій війні і в наслідок погрому австрійської армії Аліянтами, наступав скорим ходом цілковитий упадок і розклад австро-угорської монархії, поодинокі народи, які складали цілість сеї колись могучої і сильної імперії, горячково готовились до перебраня адміністрації в своїх національних територіях в свої руки.

Українці в Східній Галичині, предвиджуючи розклад Австрії, скликали в жовтни 1918, Народний З'їзд до Львова і там уформували Народну Раду, якій припоручили перебрати адміністрацію рідного краю. Припоручена Народній Раді задача не була легка, бо хоч вже конаюча Австрія, взглядно єї послідне правительство перед самим своїм упадком, умовившись з польськими політиками, поробило заряджeня, щоби цілу Галичину, з українською єї частию, віддати Полякам. В сїй цїли австрійське правительство іменувало польського ґенерала Пухальського головним командантом цїлої Галичини, віддаючи йому Перемишль за головну кватиру. День 5. падолиста, 1918, був умовленим днем, в котрім Паляки мали доконати перевороту і захопити в свої руки власть в цїлій Галичині.

В виду отсих заряджень, Українці мусїли дїлати дуже осторожно, однак рішучо і з поспіхом, щоби випередити Поляків.

Наступив історичний день для галицьких Українців, в котрім умовились доконати перевороту і перебрати власть над рідним краєм в свої руки.

СИМ ІСТОРИЧНИМ ДНЕМ БУВ ДЕНЬ 1. ПАДОЛИСТА, 1918.

Українські охотники в контактї з українськими віддїлами бувшої австрійської армії заняли в ночи дня 1. падолиста столицю краю Львів, де заарештували ґрафа Гуйна, австрійського ґубернатора і ґенерала Пфайфера, та всї міста Східної Галичини.

Того самого дня Тимчасове Українське Правительство взяло власть над всїма українськими територіями бувшої Австрії, а в короткім часї опісля воно встановило виконавчий орґан "Державний Секретаріят Західної Української Републики":

Народна Рада сеї Републики ввела тимчасову конституцію, запевняючи національним меншостям на тїй територіі (Полякам і Жидам) цілковиту національну автономію:

Зі сторони Польщі і Румунії вибухла війна проти Західної Української Републики. Поляки викликали розрухи у Львові і помордували Жидів, позаяк ті придержувались невтральности в спорі українсько-

польськім. Завдяки ґенералови Пухальському вони заняли Перемишль. Завдяки засобам, даним Аліянтами для війни проти большевиків, вони зорґанізували в королівстві Польщі велику мілітарну експедицію в цїли загарбаня Східної Галичини. Румуни знова заняли всю ту часть Буковини, яка є неоспоримо українською та звернулись проти угорської України.

Так заатакований з двох сторін і загрожений через можливу інвазію большевиків з півночи, нарід західної української републики змобілізував свої сили до борби на двох фронтах та ще знайшов на стільки средств, аби допомогти своїй сестрі Великій Україні, заатакованій большевиками.

Дня 4. січня, 1919 проголошено злуку сих двох републик серед величезного одушевленя мешканців Галичини і Східної України.

Обі сторони ввійшли в федерацію, задержуючи свої правительства (Рада Мінїстрів в Київі і Державний Секретаріят у Львові) та передали злучену найвисшу власть Української Републики Директорії, якої президентом є ґенерал Петлюра. Державний секретаріят Галичини застеріг собі право диплььоматії для улаштованя українсько-польського питаня.

Рівночасно Угорська Україна заявила свою волю прилучитись до решти українських земель.

Аліянти післали місію до Львова на чолї ґен. Бартельми, в цїли заключеня перемиря між Поляками і Українцями: Вона не допровадила до нїчого через свою отверту сторонничість до Поляків: Завдяки амуніції, яку привіз зі собою сей ґенерал і користаючи з заключеня на пару днів перемиря Поляки зорґанізували нову кампанію проти Українців.

На своїм засіданю 18 марта Найвисша Рада Мирової Конференції в Парижі рішила запросити обі спорячі сторони, себто Поляків і Українців, до завішеня оружа.

По одержаню сеї депеші Державний Секретаріят Української Демократичної Републики сейчас прихилив ся до запросин Найвисшої Ради Конференції і в сїй справі вислав спеціяльну ноту до аліянтських держав. Рівночасно Державний Секретаріят видав в сїй справі відповідні інструкції ґенералови Павлекови. Ґенерал віднїс ся до Поляків і запропонував їм ввійти в переговори в цїли завішеня оружа. Поляки зволїкали з сим, а рівночасно не оглядаючись на одержану від Аліянтів депешу, розвинули інтензивну діяльність. Ся активність принесла їм богато місцевих успіхів, підчас коли головна українська команда, придержуючись рішеня нойвисшої ради, рішила перестати воєнні кроки і зістала заскочена несподівано сею польською мілїтарною акцією, яка вкінци довела до сего, що українська армія мусїла уступати в липню 1919. аж поза ріку Збруч.

=====

СПРАВА УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЧИНИ НА МИРОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

(Українське правительство вислало до Парижа делеґацію під проводом д. Сидоренка, яка мала заступати оборону України перед мировою конференцією. Знова в справі польсько-українській Галицька Директорія вислала спеціяльну комісію під проводом Др. М: Лозинського: Понизше подаємо звіт голови сеї делеґації про її заходи проти польських затій).

ВСТУПНІ ЗАМІТКИ

Як відомо, підчас розпаду Австро-Угорщини українські землї Австро-Угорщини (українська Галичина, українська Буковина і українська честь Угорщини) утворили Західно-Українську Народну Републику.

Українська Національна Рада, утворена на зїзді у Львові 19. жовтня 1918 р., зложена з українських послів парляментарних і соймових і з делеґатів українських партій, обняла 1. падолиста 1918 р. власть.

На основі дальшої орґанізації власть в Західно-Українській Народній Републиці представляла ся так: Законодатну власть виконує Укрїнська Національна Рада, доповнена виборами делеґатів з повітів і міст. Суверенну власть виконує виділ Української Національної Ради зложений з десяти осіб. Виконуючу влсть держить Державний Секретаріят, зложений з Державних Секретарів, які управляють окремими міністерськими ресортами.

Зараз в перших днях падолиста 1918 р. Українська Національна Рада ухвалила, що Державний Секретаріят має підготовити і перевести злуку всїх українських земель в єдину Українську Народну Републику:

По підготовленю справи Українська Національна Рада на засіданю 3. січня 1919 р. ухвалила одноголосно закон про злуку Західно-Української Народної Републики з Українською Народною Републикою на руїнах Росії в одну Державу.

Дня 22. січня 1919 р. проголошено і відсвятковано акт злуки всїх українських земель в столиці України в Киïві.

Таким чином українські землї бувшої Австро-Угорщини стали частію зєдиненої Української Народної Републики. Аж до виробленя державної конституції для цілої України вони задержали автономію під назвою: Західна Область Української Народної Републики.

ПОЛЬСЬКО УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ І МИРОВА КОНФЕРЕЦІЯ

З самого початку утвореня Західно Української Народної Републики виступила проти неї війною Польща, хотячи завоювати для себе Східну Галичину.

В сїй війнї посередником між Польщею і Україною виступили держави Антанти.

Зараз в початках падолиста 1918 р., коли війна вела ся ще в самім Львові, появив ся у Львові урядовець францускього посольства з Яс, Вілейн, заявляючи, що приїхав познакомити ся з положенєм і був би радий, колиб йому вдало ся помирити обі сторони. П. Вілейн приїхав з Яс у товаристві Поляка Сокольніцького і весь час виступав в користь Поляків. Як відомо, у Львові вели ся польсько-українські переговори. На однім засїданю був присутний також п: Вілейн. Тут він так ярко виступив в оборонї польських інтересів, що я, яко голова української делеґациї, мусїв йому перервати і звернути увагу, що він говорить не яко безсторонний посередник, а яко польський аґент.

При кінци сїчня 1919 р., приїхала до Львова комісія держав антанти під проводом францускього ґенерала Бартелемі, зложена з представників Франциї, Анґлії, Америки й Італії. Ся комісія перебула довший час у Львові, беручи участь в бенкетах, видаваних для неї поль-

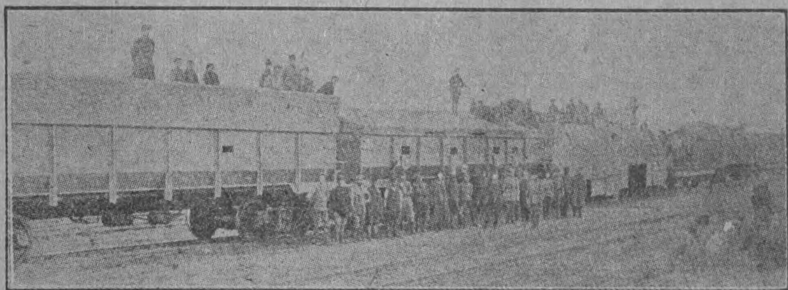

Опанцирений потяг, який армія Петлюри забрала від большевиків в Києві.

ськими властями, та виголошуючи тости в честь Польщі: Польська преса писала, що ся комісія має за цїль довести до польсько-українського перемиря. Та дивним дивом комісія приготовляла ся до сеї своєї задачі тільки у Львові і тільки в польських кругах. Анї з українськими кругами у Львові не навязала вона нїяких зносин, анї не вибрала ся на українську державну територію, щоб познакомити ся з українською справою.

Коли 20. лютого комісія Бартелемі зажадала від української начальної команди завішеня оружя, що хоче повести переговори про польсько-українське перемирє, але не буде вести переговорів, коли не буде завішеня оружя. При сїм комісія заявила, що коли українська начальна команда не згодить ся на завішенє оружя, то се буде значити, що українське правительство відкидає посередництво держав Антанти.

Українська начальна команда, порозумївши ся з Державним Секретаріятом, згодила ся на завішенє оружя, яке почало ся 25. лютого.

Тогосамого дня вечером приїхала до Львова делеґация Державного Секретаріяту, щоби вести переговори про польсько-українське перемирє:

День 26. лютого зійшов на конференції української делеґації з комісією антанти; комісія інформувала ся про українську справу.

Після сього комісія зажадала, щоб відбуло ся спільне засіданє української і польської делеґації, заявляючи, що є бажанє в комісії щоб обі сторони самі погодили ся. Колиж до згоди не прийде, тоді комісія сама предложить обом сторонам договір перемиря.

Конференція з Поляками, яка була 26. лютого вечером, не довела ні до чого.

Дня 27. лютого комісія Бартелемі вибрала ся на українську державну територію, до Ходорова, щоб побачити ся з головою Директорії Петлюрою, який тоді приїхав був до української начальної команди в Ходорові.

Дня 28. лютого комісія предложила обом сторонам свій проєкт перемиря. На основі сього проєкту демаркаційна лінія між обома воюючими сторонами повинна була йти на схід від Дрогобича. Се значило, що Українці повинні були оставити в польських руках не тільки ту часть української Галичини разом з Львовом, яку були вже заняли польські війска, але також відступити Полякам значні простори разом з нафтовими богатствами в околиці Дрогобича, які українська армія держала міцно в своїх руках.

Очевидно, що такого перемиря Українці не могли приняти. Війна почала вести ся далї. Державний секретаріят в бездротній телеґрамі до Найвисшої Ради Мирової Конференції представив сторонниче поведенє комісії Антанти, домагаючи ся справедливого рішеня справи.

Найвисша Рада розглядала справу на засїданю 19. марта і рішила завізвати обі сторони заключити негайно завішеґє оружя на основі лінії фронту. Далї Найвисша Рада заявила, "що вона є готова вислухати обі сторони в справі територіяльних претенсій і посередничити в Парижи між українською і польською делеґацією або через посередництво иншої репрезентації, яку собі обі сторони захотять вибрати, в справі переміни завішеня оружя в перемирє".

Одержавши се рішенє Найвисшої Ради, Державний Секретаріят зараз відповів, що його приймає і видає начальному командантови своєї армії, ґенералови Павленкови, відповідні зарядженя.

Дня 27. марта українські і польські делеґати зїхали ся в Хирові. Одначе до заключеня завішеня оружя не прийшло, бо Поляки відмовили ся заключити завішенє оружя на основах, поданих у рішеню Найвисшої Ради з 19. марта, а зажадали заключеня перемиря на основі проєкту Бартелемі.

Про се становище Поляків українське правительство повідомило Найвисшу Раду.

Сподіваючи ся, що Найвисша Рада заставить Поляків заключити завішеня оружя, українське правительство ще кілька разів — останний раз 9. мая — поновляло предложенє завішеня оружя. Одначе Поляки се предложенє все відкидали.

Так війна, яку Українці хотіли припинити згідно з зазивом Найвисшої Ради з 19. марта, вела ся далї з вини Поляків. Поляки, які саме

тодї одержали дозвіл на переїзд польської армії Галлєра з Франції до Польщі, рішили вести війну далї, сподїваючи ся при помочи Галлєра заняти цїлу Східну Галичину.

Попри свої, як ми бачили, даремні з'усиля на місци, щоб довести до завішеня оружя, Державний Секретаріят, маючи на увазї заяву Найвисшої Ради, що вона готова посередничити між обома сторонами в Парижі вислав до Парижа Надзвичайну Делєґацію для польсько-української справи, зложену з трьох осіб: Д-р Михайло Лозинський, Товариш Державного Секретаря Закордонних Справ, Член Делєґації Полковник Дмитро Вітовський, бувший Державний Секретар військових справ, Секретар Делєґації Олександер Кульчицький, урядовець Державного Секретаріяту Закордонних Справ..

Ще заки ся делєґація прибула до Парижа, Найвисша Рада утворила при мировій конференції комісію для польсько-українського перемиря, зложену з представників Франції, Анґлії, Америки й Італії під проводом анґлійського ґенерала Боти.

Ся комісія запросила Українську Делєґацію в Парижи на засїданє дня 30. цвітня. На се засїданє пійшли Голова Української Делєґації Сидоренко і член Делєґації Шульгин, і заявили, що для польсько-української справи має власне приїхати окрема делєґація.

На засїданю комісії 8. мая Надзвичайна Делєґація, яка тимчасом прибула до Парижа, удїлила Комісії інформацій, яких від неї комісія зажадала. При сїм Голова Комісії Ґен. Бота виразно заявив, що Комісія приймає тільки інформації потрібні для заключеня перемиря. Про те, хто має право до української Галичини, Поляки чи Українцї Найвисша Рада буде рішати тільки по заключеню перемиря і тільки тодї вислухає вона обі сторони що до їх справ.

Дня 12. мая Комісія предложила Українцям і Полякам — кождій стороні на окремім засїданю — проєкт перемиря. Сей проєкт установляв демаркаційну лїнію на захід від Дрогобича так, що нафтові копальнї в околиці Дрогобича мали остати в українських руках.

Українська Делєґація предложила Комісії записку, в якій, заявивши принципіяльну згоду на проєкт перемиря, домагала ся цїлого ряду змін як що до демаркаційної лїнії так що до військових постанов.

На засїданю Комісії 13. мая Українська Делєґація заявила, що приймає проєкт перемиря. При сїм Українська Делєґація висловила надїю, що комісія візьме під увагу домаганя висловлені в записцї Делєґації.

Так отже справа перемиря була з української сторони порішена. Заключенє перемиря залежало таким чином від польської сторони.

Польське правительство замість згодити ся на проєкт перемиря, зарядило ґенеральну офензиву проти української армії в Галичинї, уживши до сеї офензиви армію Галєра.

Бачучи се, Українська Делєґація звернула ся в нотї з 21. мая до Найвисшої Ради, жадаючи охорони української землї перед польською офензивою.

Наслїдком сеї ноти Найвисша Рада покликала Українську Делєґа-

цію таки того самого дня на послухане. Українська Делеґація представила події в Галичині і жадала зарядженя про негайне припинене польської офензиви.

Дня 22. мая приняв Українську Делеґацію Президент Мирової Конференції Клемансо, який її повідомив, що Найвисша Рада звернула ся до польського правительства жадаючи поясненя в справі польської офензиви.

Дня 5. червня комендант польської армії Пілсудскі відповів, що польська офензива була тільки обороною проти української офензиви.

Ся відповідь була просто насміхом над правдивим станом справи. Як ми вже зазначили, українська армія від хвилї одержаня рішеня Найвисшої Ради з 19. марта держала ся весь час в дефензиві, ждучи на заключене перемиря. Польська офензива була заряджена начальним комендантом ухвали польського сойму, який жадав офензиви в цїли занятя цїлої української Галичини.

Щоби представити відповідь Пілсудського в правдивім світлї, Надзвичайна Українська Делеґація вислала до Найвисшої Ради ноту з 6. червня.

Польська армія, яка дістала від держав антанти все потрібне, почала перемагати армію українську, оставлену на свої власні засоби і заняту крім того війною проти російських большевиків.

Ось так Поляки вже два рази повели далї війну проти волї Найвисшої Ради: раз після рішеня Найвисшої Ради з 19. марта відкидаючи українське предложене завішеня оружя; другий раз відкидаючи проєкт перемиря, предложений Комісією для польсько-українського перемиря.

Українське правительство, заявивши свою згоду на проєкт перемиря, мало повне право сподївати ся, що від тої хвилї Українська Держава стоїть під охороною Найвисшої Ради та що Найвисша Рада прикаже польському правительству спинити офензиву і заключити перемирє.

Одначе стало ся инакше. Коли вже Поляки заняли більшу часть української Галичини, Найвисша Рада, не питаючи зовсїм Української Делеґації, а тільки на основі переговорів з польським правительством приняла на засїданю 25. червня отсе рішене:

"Щоб забезпечити особи і майно мирного населеня Східної Галичини проти небезпек, які їм грозять від большевиків, Найвисша Рада уповажнила сили польської републики вести операції аж до ріки Збруча. Се уповажнене не пересуджує нїчим рішень, які Найвисша Рада прийме пізнїйше, щоб уладнати полїтичний стан Галичини."

На се рішене, яким Найвисша Рада віддала цїлу Українську Галичину під польську окупацію, Українська Делеґація відповіла нотою з 2. липня. Висказавши, що польська окупація української Галичини є нарушенєм цїлости Української Народної Републики і насильством над Українським Народом, нота протестує проти санкціонованя польської окупації Найвисшою Радою.

Далї Найвисша Рада рішила, щоб підкомісія для польських справ виробила "внутрішний статут для східної Галичини." На засїдане сеї

підкомісії 3. липня Украніська Делеґація дістала запрошенє, щоби вона вислала на се засіданє "делеґатів приналежних до східної Галичини, себ то уроджених і замешкалих в тій провіції." Отже Україській Делеґації відмовлено права заступати Східну Галичину, яко часть Української Републики, а тільки члени делеґації "уроджені й замешкалі" в східній Галичині, мали бути вислухані підкомісією, себто не яко представники українського населеня східної Галичини.

З сеї причини українська делеґація відмовила ся взяти участь в згаданім засіданю заявляючи письмом з 3-го липня, що східна Галичина, хоч сильно занята Поляками, є частію Української Републики.

Дня 11. липня Українська Делеґація одержала урядове повідомленє, що Найвисша Рада приняла в справі східної Галичини отсе рішенє:

"Польське правительство буде уповажнене утворити в Східній Галичині цивільну управу, заключивши з союзними державами договір, якого постанови мають по змозї берегти автономію території і полїтичні, релїґійні та особисті свободи її населеня. Сей договір буде опирати ся на праві самовизначеня, яке мешканці Східної Галичини виконають опісля що до їх полїтичної приналежности; час, в якім се право має бути виконаним, установлять союзні держави, або орґан який вони до сього уповажнять."

Проти сього рішеня Найвисшої Ради Українська Делеґація запротестувала нотою з 15. липня.

Оттак Поляки загарбали при помочи Аліянтів цілу Східну Галичину, почали там, за санкцією Найвисшої Ради' "огнем і мечем" заводити "лад і порядок." Який лад завели Поляки в Східній Галичині, про се най красше свідчать тисячі помордованих, десятки тисяч інтернованих, насміхи, шикани, грабежі, рабунки; підпали. **Польська господарка на українській землї се — як говорять самі Поляки — нечуване середновічне дикунство, се ганьба для польського народу, се ганьба цивілїзації, се кривда до Бога о пімсту взиваюча.**

Та помимо всїх отсих фактів, помимо грімких і рішучих протестів українського народа, в супереч всім людським прінціпам про права народів рішати про свою долю, **Найвисша Рада Мирової Конференції своїм рішенем з 21. падолиста, 1919. р., ще довершила сей акт насильства над українським народом і на посміх цілого культурного світа віддала українську Галичину на 25 літ в польську неволю.**

П. Карманський.

В ПЕРШІ РОКОВИНИ ПАДОЛИСТА

Благословенна будь священна хвиля,
Благословенні невмирущі дні!
Ви розповили Велитня з безсилля
І сили люду, скамянілі в сні,
Збудили дивом на геройське діло.

І сталось чудо! . . . Лазарове тіло,
Закуте в гробі тридні, три віки,
Воскресло, встало, кровію скипіло
І, меч двосічний взявши до руки,
Пішло до бою з темним духом смерти.

Лиш підлий хоче добровільно стерти
Своє нікчемне ймення з карт буття.
Імя героя не на те, щоб вмерти
І понести ся в безвість забуття!
Воно від роду помянесь до роду!

Нехай святить ся гордий стяг Народу,
Який простер ся на верхах Карпат!
Він сонне море сколихнув до споду
І, збивши хвилю в дикий водопад.
У скелю грянув — аж здрігнулись гори!

І від надхмарних шпилів Чорногори
Аж до плодючих понадсянських піль
Зняла ся пісня, як бурхливе море:
Нехай пропаде наш відвічний біль!
Восанна гордим Лицарям! Ми вольні!

Ми вольні! — Вправді ворота пекольні
Повстали проти наших вічних прав
І вправді наші здобутки мозольні
Варшавський злодій підступом закрав —
Дарма! — Ми вольні і будемо вольні!

ДР. КОСТЬ ЛЕВИЦЬКИЙ

ПЕРЕД РОКОМ

(Статї і оповіданя наочних свідків про переворот в Галичинї і борби Українців з Поляками в падолистї, 1918 р., передруковуємо з "Українського Прапора", що виходить в Відни.)

З початком місяця жовтня минулого року зайшли у світовій війнї подїї, що вказали на великий історичний зворот. Побідні осередні держави дізнали розбитя болгарського фронту та не могучи удержати ся на инших боєвих фронтах, мусїли звернути ся до президента Вілсона з предложенєм загального перемиря, що вказувало на зближаючу ся перебудову держав Европи.

Відчули се також народи Австрії та почали роздумувати про здійсненє права самоозначеня кождого народу австрійської монархії.

Тай наша українська парляментарна репрезентація у Віднї, як також наші орґанізації в Галичинї розпочали приготовні кроки.

Вже 10. жовтня 1918 р. відбула ся повна нарада Української Парляментарної Репрезентації разом з нашими членами палати панів і буковинськими послами у Віднї, та постановила приступити до заснованя конституанти, що мала би рішити про самоозначенє українського народу.

Наступаючого дня покликав до себе цїсар Карло президії парляментарних клюбів, аби підготовити справу перестрою Австрії та дізнати ся як думають народні заступники перевести право самоозначеня народів.

Відтак, зовсїм неожидано, появив ся манїфест цїсаря Карла з 16. жовтня 1918 р., в котрім заповіджено, що Австрія має стати союзною державою, в котрій кожен народ творить на своїй области осїдку: свій власний державний устрій, та завізвано народи Австрії до співділаня в цїм дїлї, покликуючи до житя національні ради, зложені з парляментарних послів кождої нації.

Отсей цїсарський манїфест став безпосередним товчком до внутрішного розпаду австрійської монархії. Національні держави стали скоро формувати ся, але до Австрії не вернули ся.

Дня 18. жовтня, 1918. р. відбуло ся конституованє Української Національної Ради у Львові, та наступаючого дня 19. жовтня 1918 р. зійшов ся у великій салї Народного Дому у Львові: всенародний збір українських нотаблїв, що приняв аклямацією **проголошенє української держави на українських областях австрійської монархії.**

Тогож самого дня проголосила чехо-словацька Ноціональна Рада независимість чехо-словацької области; дня 21. жовтня 1918 р. заявили ся нїмецькі національні збори у Віднї за приступленєм до твореня самостійної нїмецько-австрійської держави; дня 24. жовтня 1918 р. проклямовано полудневo-словянську державу в Загребі; дня 28. жовтня 1918 р. переняла чеська Національна Рада в Празї управу, а Польська

Комісія Ліквідаційна в Кракові обняла в свої руки державну управу Західної Галичини.

Тимчасом уступило міністерство д-ра Гуссарека та на його місце прийшло останне цісарське міністерство д-ра Ламаша, що дістало цісарське уповажнене, передати правліня національним радам, на їх питомих областях.

Президія Української Національної Ради завідомила в дні 23. жовтня 1918 р. президента міністрів д-ра Гусарека про конституоване української держави, та коли дня 25- жовтня 1918 р. прийшло нове міністерство з президентом міністрів д-ром Лямашем, зажадала від него Президія Української Національної Ради, передачі державної адміністрації у Східній Галичині в руки Української Народної Ради. Але й послідне австрійське міністерство, хоч завше признавало повне оправдане нашому домаґаню, проволікало виданя вказаних розпорядків до намісника у Львові.

Делеґація Української Національної Ради у Львові ждала на розпорядженя і інформації з Відня з дня на день, а тут події ішли одна за другою скорим ходом та грозила небезпека, що Польська Комісія Ліквідаційна переїде з Кракова до Львова і при помочі польського урядничого апарату обійме державну адміністрацію Східної Галичини. Аби сему запобігти треба було скоро ділати.

Тому представники Української Національної Ради у Львові звернули ся дня 31. жовтня 1918 р. до галицького намісника Гуйна зі запитом, чи має він з Відня приказ віддати державну адміністрацію Східної Галичини по мисли цісарського маніфесту з 16. ц. м., в руки Української Національної Ради, та чи він готов є отсе зробити. А коли намісник по довшім прояснюваню справи дав нам відмовну відповідь, то зараз знов зібрала ся делеґація Української Національної Ради у Львові та по вислуханю звітів комісій: військової і народної оборони, постановила наступаючого дня, то є 1. падолиста 1918 р. рано українським військом, яке тоді було у Львові, виконати акт державного перевороту — займаючи Львів зі всіми державними властями у владу української держави.

Вистрілами **о годині 4. рано дня 1. падолиста 1918 р.** був даний знак та відтак спокійно і без проливу крови до години шестої рано був скінчений акт занятя столиці князя Льва і над цісарськими на міськім ратуші і галицькім намісництві у Львові засіяли вранці наші синьо-жовті стяги на знак української державної влади над Галицькою Україною.

По полудні дня 1. падолиста 1918 р. наступило формальне переняте влади делеґатами Української Національної Ради у Львівськім намісництві, де ми попращали ся з намісником ґр. Гуїном та у військовій Команді при бернадинській площі у Львові.

Володимир Шухевич.

ПОЧАТОК УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ВІЙНИ

ЗАМІТКИ З ВІЙСЬКОВОГО БОКУ

Вже в жовтні 1918 р. всім було ясно, що з критичної ситуації, в яку попали центральні держави, вони не зможуть видобути ся. А за сим являв ся розпад австро-угорської монархії, розпад, якого не були в силї здержати навіть найбільші обіцянки австрійського правительства, чи найбільш демократичні маніфести цісаря Карла. І здаєть ся, що навіть, як що в сей час народам Австрії обіцювало ся було не автономію, а цілковиту державну независимість, вони з рук австрійського правительства не були би сего приняли. такі вже були симптоми неминучого розпаду, так низько впав політичний кредит колись могучої монархії. Тому всї етноґрафічні частини Австрії приготовлювали ся до ліквідації держави. Орґанїзували ся, щоби в відповідній хвилї мати змогу переняти ліквідаційну масу.

Так було і в Східній Галичинї. Вела ся робота, приготовлювали ся ліквідаційні орґани. Ясне, що у воєнних часах одиноким таким орґаном являла ся військова орґанїзація в спілцї з істнуючими вже політичними і культурними. І майже стихійно, без ніякої ініціятиви творять ся по цілім краю такі орґанїзації, а сїть їх збігаєть ся у головнім центрі українського житя — у Львові. Творять ся поодинокі військові формації, які приготовлюють ся до неминучого великого діла, ведеть ся тиха безвпинна праця, щоби в пригожій хвилї українські військові власти з'уміли взяти владу в свої руки. Приготовленя в сїм напрямку тривали до двох місяців, а саме крім вище згаданого, виробленя пляну мілїтарного з'орґанїзованого виступу і унеможливленя евентуальної акції зі сторони наших противників. Акція така з нашого боку була тимбільше скомплїкована і утруднена, що Поляки приготовлювали також такий мілїтарний виступ. Ходило тепер о це, щоби їх випередити і поставити перед довершений факт. По нашим розвідкам, приготовлювали ся Поляки до виступу щойно два днї пізнїйше від нас. Холодна кров при незвичайному поспіху були конечні. Вони найшли ся а висловом їх був переворот в ночі на день 1. падолиста 1918 р.

В порозуміню наших політичних кругів з військовими орґанїзаціями, затверджено проєкт сих останнїх, а саме: до години 4. рано мусїли бути роз'оружені всї нам ворожі віддїли бувшої австро-угорської армії, які тоді находили ся у Львові, а точно о годинї 4-ій українські віддїли мали вийти з касарень та заняти усі найважнїйші обєкти Львова. Виразно було постановлено, що при сїм маєть ся поминути усякі насильні виступи. Уложений плян переведено з негайною точністю і порядком.

Хвилеве пасивне становище заскоченої польської більшости у

Львові і національна свідомість та почутя обовязку українського жовніра і його ідейна здисциплінованість дали сій акції сего рода серіозну марку, що, коли би не було активного противиступу зі сторони польських нез'орґанізованих банд міського шумовиня, легко можна було завести в столиці краю лад та порядок. Мале число українського війська у Львові, в якому під сю хвилю находило ся богато чужостороннного елєменту, з одного боку, далї се, що так прихапцем з'орґанізовані відділи не могли перетворити ся ще в сильну, сконсолїдовану боєву одиницю, підбадьорило польськеміське населенє й дало йому спромогу, використати терен і обставини і явило ся почином до орґанїзації активного противиступу. Поодинокі спорадичні ексцеси перемінюють ся в плянову партизантку і кінчать утворенєм правильного боєвого польсько-українського фронту, який поділив Львів на дві ворожі, воєнні частини.

Дуже важною ролею у нашім некориснім положеню було се, що головний залїзничий дворець не був відповідно забезпечений. В сій частині міста починають Поляки орґанїзувати боєві відділи з центром в школї Конарського, а вільні залїзничі шляхи, як й гостинцї зі сходу, як Городецький і Янівський уможливляли Полякам наплив підмоги так матеріяльної як і в людях зі західних областей Галичини. Взявши залїзничий дворець і усї допливові жили заходу в свої руки, здержали Поляки доступ до Львова сему українському елєментови, який з хвилею перевороту спішив туди, щоби чимскорше станути в ряди борців за святу справу своєї Вітчини та віддати усї свої сили, щоби скинути ярмо ненависного вічного ворога. Заатакована лїнія черновецької лїнії довела до сего, що на пр. У. С. С. прибуваючі якраз з Черновець натрафили на опір поза періферією міста й через се найшли ся в положеню, що не могли скоро добути звязку з головною військовою командою, яка мала приміщеня в Народнім Домі. Тому У. С. С. мусїли звернути в инший бік, а саме Цитаделї. Пішли перебоєм і занявши Цитаделю довели до сполуки усїх східних частин зі залогою Львова під одною командою. Мимо крівавих боїв головний дворець переходячи з рук до рук остав ся на жаль далї при Поляках, і се було приводом, що праве крило української армії пересунуло ся на лїнію Замарстинова з ось яким бігом: Замарстинів, Касарня Фердинанда, Палата Ґолуховського, Сойм. З початку находила ся в українських руках також головна почта, та серед боїв У. С. С. о Цитаделю, польські відворотні відділи вдерли ся до українського духовного семінаря і через стрих підпалили покрівлю почти. З сего повстала пожежа, яка дала можність Полякам виперти Українців з почти, ограбити її і витворити нову боєву лїнію: вул. Словацького, Коперніка попри ремізу, — лїнію, яка в дальшім бігу не мала маркатних границь.

В цих рамах тревали бої три тижнї. Поляки росли в силу через доплив помочі. Українські відділи чужі у Львові, змушені дбати також про забезпеченє своїх задів, не були в силї ставити успішного опору перемагаючій силї польського війська і банд, які завдяки лїпшому зна-

ню льокальних відносин і давніщим політичним і адміністраційним обставинам здобули перевагу.

Дня 21. падолиста мусіло українське військо опустити Львів, щоби оперши ся на дооколичних оселях і питомім своїм елементі, надробити сї орґанізаційні недостачі, які воно у себе мало, а яких через наглячу потребу і недостачу відповідного часу і обставин до переведеня бездоганної орґанізації не можна ще було усунути. Від тепер починаєть ся велика орґанізаційна праця, яка зовсім певно була би скінчила ся відібранєм Полякам Львова і цілої Східної Галичини. Та з одного боку стояла Українська Народна Република з її невиробленими силами,

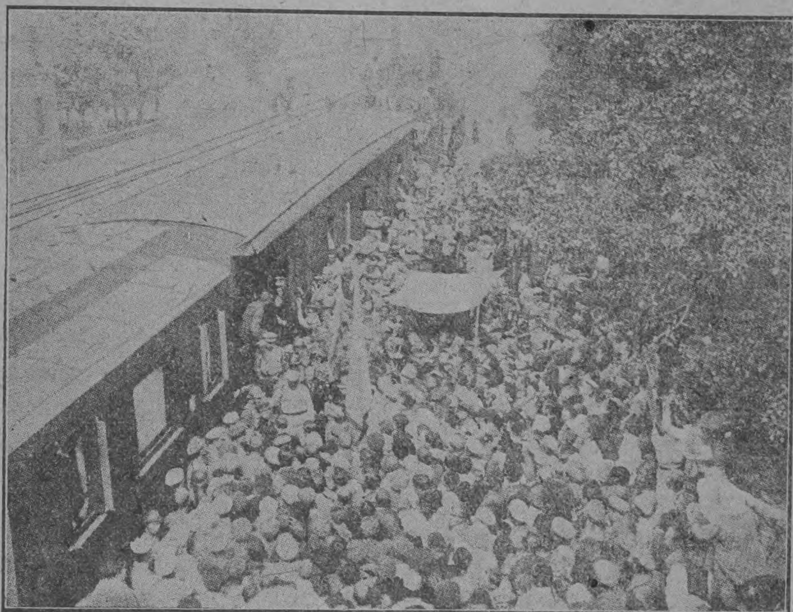

Нарід з ентузіязмом витає приїзд Петлюри до Фастова, дня 29. грудня, 1919.

яка крівавила ся у боротьбі з тільки ворогами за своє істнування, і якій конечно треба було дати поміч, — з другої сторони, — Поляки найшовши батьківську опіку антанти кріпшали щораз більше і в орґанізації своїх сил віддалювали ся від нас чимраз далї.

Починаєть ся друга епоха боротьби. За найвище право кождого найменшого сотворіня — право до житя, яке замарані неповинною кровю кігтї ненаситного польського орла — українському народови хотіли відобрати. Жагуча невмолима боротьба Ідеї з Насильством. Вона й досї не покінчила ся. І хоча на разї насильний пястук взяв верх, то невмируща сила українського народу ще прийде до слова, і кров наших борців-героїв заквітчаєть ся пахощами Свободи і Справедливости!

Хор. Матвій Кунда.

ВУраїнськім Львові

СПОМИН

На день першого падолиста минулого року був скликаний з'їзд делеґатів з провінції у Львів.

Приїзджаю стрийським поїздом на головний львівський двірець о годині 7-ій рано, дивлю ся, й очам не хочеть ся няти віри. Се не сон а ява! І до нас завитала вже так довго ожидана воля й столиця галицької України — город Львів нарешті в руках свого правового власника — українського народу.

На двірці повнять службу наші війська в народними українськими відзнаками та розоружують всіх австрійських жовнярів і старшин, які знаходять ся на двірці, а відібране оружє складають в одно місце. Коли гляну на Українця, жовняр він чи цивільний, виджу, що в очах всіх пробиваєть ся безмежна радість. Всї вештають ся повнять своє діло, та якось не так, по звичайному шабльону, але зі святочним, поважним настроєм. Тай годі инакше, бо сеж перший день служби не для чужих а для себе самих — для України.

Від залїзничого урядника що з українською відзнакою повнить службу руху, дістаю бажані інформації, виходжу з двірця і сїдаю у трамвай.

В трамваю нїхто про нїщо инше не говорить, тільки про подію сеї ночі, про занятє Українцями Львова. Чую як якась Полька каже: "Там на перонї австрійський ґенерал не хотїв зложити оружя — але коли бачив, що нема жарту, то таки мусїв." В сїй хвилині бачу крізь вікно трамваю віддїл війська під проводом четаря, що взиває людей до порядку. Чую як Поляки оповідають собі ріжні нїсенїтницї, між иншими й таке, що на поміч Українцям прийшла армія Бем-Ермолія. В міркуванях Поляків пробиваєть ся їх патольоґічна психіка, — вони здивовані фактом, що Українцї хочуть бути панами на своїй землї.

Коло костела св. Анни ревізія пасажирів за оружям. Полякам се не подобаєть ся, але сидять тихо. Здовж вулиць Городецької, Казимірської та инших, якими проїзджаю, виджу українських піхотинців та самоходні стежі. Поруч старого "батька" ополченця виджу на самоходї з крісом готовим до вистрілу цивільних і молоденьких ґімназистів, які ледви можуть підняти кріс. На всїх державних будинках повівають українські прапори.

Коло віденської каварнї висїдаю з трамваю і вже здалека бачу, що на ратушевій вежі, на якій перше навіть десь в кутику на було місця для українського прапору, має на головній щоглї гордо український синьо-жовтий стяг.

Всюди величезний рух. Коло віденської каварні стоїть стійка зложена з чотирьох жовнярів з крісами і револьверами. Проходить коло неї пятьох австрійських офіцирів-Поляків в повнім уоруженю. Один жовняр зі стежі чемно, але рішучо взиває їх зложити оружя. З глумливими увагами та насмішками, певні себе, хочуть Поляки відійти без нічого. Та се їм не вдаєть ся. Моментально двох жовнярів зі стежі виймає револьвери та мірить ними в Поляків, а двох других підходить і відбирає їм оружє.

Ходжу по місті.

Будинок маґістрату обсаджений українським військом. Перед головним входом стоїть кілька машинових крісів. Автомобілї з українськими прапорами їздять по всіх усюдах з приказами, з муніцією, з хар чами.

Маґазину оружя стереже український 50 лїтний ополченець. Підступаю до його й трібуючи питаю, чи не має охоти йти домів, коли війна вже скінчила ся й Австрії нема. "Я Богу дякую, що дожив сеї хвилї, коли можу стояти на стійці в нашій столиці і служити Україні" відвічає обтираючи сльози радости старий жовняр-патріот та поважно далї повнить свою службу.

Приходжу до склепу "Союзного Базару" і чую, як наш селянин каже: "Дайте менї найгарнїщу й найдорощу відзнаку, нехай я собі її причіплю." Коли довідав ся, що вже всї випродані, сказав: "Робіть, що хочете, й нехай коштує Бог зна кільки, я її мушу мати, бо й коли буду її носити як не тепер, коли чоловік дожив такої великої хвилї?"

Виходжу з базару й хочу піти ще тут й там, щоби наситити своє око видом українського Львова. Але годї сидїти довше даром, походжати по місті і парадувати тільки, коли кожна хвилина йде на вагу золота, а рук до праці треба. Йду до Народного Дому, відбираю прикази і найблищим поїздом виїзджаю.

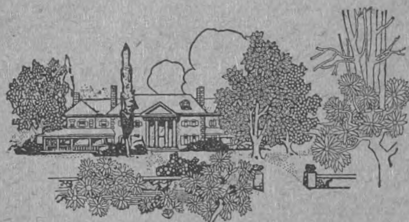

П. Карманський.

З великих днів

Усе як в казці.

Цілий жовтень висіло у воздусї. Поляки вештали ся по селах, орґанізували ся, вивозили каси, давали інструкції, накази — словом, австрійська влада в Галичинї була тільки фікцією. З дня на день можна було чекати рішеня.

А щож нам було робити? усї уряди були в їх руках;військова залога була чужа; ми не мали гроша; наші села пустували бо усї сини сіл стояли на італійському, албанському і західному фронтах, а тільки незначні відділи з поміщиками "паціфікували" Україну. Ми що найбільш могли відчувати, ба й віча були недопускаємі, бо польські старости кпили собі з австрійської конституції.

А одначе треба було щось робити! І ми перше почали працю конспіративну. Так принайменше було в Тернополї.

Ми мали тайний революційний комітет пятьох і сей комітет, маючи повне довіря загалу, розпочав інтензивну працю. В кождому селї Тернопільщини був наш муж довіря, якому поручено тайну підготовчу орґанізаційну працю. В самому-ж Тернополї йшли трохи не пермамантні довірочні зібраня інтелїґенції, міщан, робітників і то з'окрема по ріжним катеґоріям.

Надходив день 1. падолиста. Львів скликав провінцію на воєнну раду. Та сїй радї не судилось зібрати ся.

Я, та ще один з відпоручників тернопільської громади поїхав до Львова. По дорозї мав нагоду балакати з одним із представників тернопільської польонії на тему хвилї, та поза рефреном: погодім ся! я вичитав одну правду, що бій є історичною конечністю.

У Львові менї шепнули на вухо, що сеї ночі буде спроба заволодїти столицею. І ми з товаришом вичули, що у Львові нам не сидїти, бо нас треба в Тернополї. І від'їхали о півночі в подільську столицю. І прямо пішли на воєнну раду.

Що робити? у нас нї одного жовняра, за виїмкою двох молодих офіцирів. Нї одного кріса, нї одного револьвера. А комендант залоги, Мадяр, обіцяв Полякам охорону перед ґайдамацтвом. Та ми числили на се що села не прийдуть з порожними руками.

Прямо з наради делеґовано мене до Золочева за підмогою.

Не спавши цїлу ніч, втомлений безвпинними мітинґами, знервований непевністю, на силу добив ся вечером до Золочева. Стація вже була обсаджена нашим військом. Містечко їжилось від наших штиків.

Я відітхнув. В ночі прибув курієр зі Львова так само за підмогою. Львів — казав він — в наших руках; та ворог держить ся ще в деяких пунктах. — Знов приємна несподіванка.

А як же буде з Тернополем? Такий важний пункт! Такі богацтва в провіянтах і військових матеріялах! — Се нас не обходить — відрізав Золочів — для нас важніщий Львів і Красне!

Розбитий і сумний вертав я другого дня до Тернополя. Добив ся до нього вечером — висїдаю з ваґону — і очам своїм не вірю. Стація обсаджена нашими...

Що стало ся? — Біжу в льокаль засїдань тайного комітету. В салї уся наша громада. Горячкова біганина, нервові промови, непевність і трівога.

А стало ся так:

До Тернополя прибув транспорт вертаючих російських полонених в числї 4,000. І отся юрба голодних, користаючи зі замішаня, кинула ся

Українські повстанці витають отамана Петлюру після борби з большевиками під Жмеринкою, дня 11. серпня, 1919.

на ваґони з усяким добром і почала рабувати. Не було ради. І польський староста, прочуваючи мабуть нюхом нашу будучу побіду, віднїс ся до нас з пропозицією, щоби ми переняли вже раз владу, а його... інтернували. І от невеличкою дружиною робітників обсаджено було залїзничий дворець. Більша сила мала наспіти зі сїл і розташувати ся по найблизших селах та дожидати приказу. Студенти вже вели усіми шляхами добровольців і кождої хвилї приходили до нас мельдунки про таку а таку силу, з такого то а такого села і таку а таку скількість баґнетів.

Ми вже не були вождами без армії; ми мали до розпорядимости до 2,000 добровольців.

Комітет пятьох видїлив ся з громади і почав свою останню военну раду. Ми порішили в ночі о 12. годинї приступити до дїла. Двох молоденьких офіцирів, які були одинокими нашими "фахівцями," дістали

від нас свою номінацію. Найшло ся декілька старих револьверів, злагоджено українські відзнаки і рада скінчила ся.

В сю хвилю роздали ся від сторони стації вистріли. Спершу рідкі, а далї густїщі та густїщі. Що за біс?!.. Стріли наближували ся до центра. Цілі сальви гремілц. — Невже атак з боку Поляків?

Вибіг наш будучий командант провірити баталїю. Прибіг задиханий стрівожений. — Якісь купи селян стріляють гей одержимі. Всї вулиці мов виметені. Не можна приступити, бо грозять кулями.

Гм...

....По хвилї вбіг один з наших курієрів, спітнїлий, зболочений, з піднятим револьвером.

Що се? — Зрада?... Непорозуміне? — Його роз'оружили. Пручав ся і кричав: Ми здобули Тернопіль, а ви тут радите та ще й роз'оружуєте!

Сміх і веселість.

Справа вияснила ся. Збараж прислав біля семи сотень добровольців, яих по дорозї хтось спровокував, уводячи їх в блуд, що стація обсаджена Поляками. Ось де була причина бою! На всякий випадок Тернопіль був наш. Цілу ніч йшла пальба з крісів, цілу ніч Поляки сиділи в льохах і дзвонили зубами.

Слїдуючого ранку, (а се була неділя) вулиці зароїли ся від наших хлопців і крісів. Обідрані, босї, молоденькі, виповнювали свою службу як уміли. На жидівській дїльниці таку службу робила жидівська міліція.

Ми перейшли уряди і видали першу відозву. Се було 3. падолиста.

По обіді якийсь польський улан убив нашого добровольця. Поляки затрівожились. — Ось тепер — гадали — почнеть ся се, чого досї не було, а що мусить бути, — різня. — І послали до нас парляментарів з перепросинами й заявами льояльности, та з проханєм позволити їхнїм відпоручникам відбути конференцію з нами. Ми зберігли холодну кров і на все згодили ся.

Конференція йшла в маґістратї три днї. І Поляки з максімальних своїх домагань, — а то, позволити їм сформувати польську міліцію і позволити на дальшу працю у всїх їхнїх орґанізаціях аж до "Сокола" включно, з тим, що вільно їм буде вправляти ся оружям, — спустили на мінїмальні. Вони признали факт,що ми є панами Східної Галичини, а ми запоручили їм права національної меншости, відкладаючи ужиток з тих прав до моменту знесеня виїмкового положеня. Се було зроблено на письмі і відпоручники польського загалу закомунїкували сї рішеня загалови. І здавало ся, що справа дефінїтивно полагоджена, бо Поляки в сїй хвилї відчули, що ми є панами Східної Галичини. А до того можна було вичитати в їх серцях певного роду вдячність до нас, за безкровне і культурне переведенє крізісу, що було для них безперечно приємною несподїванкою. — Ох, колиб так були думали панове зі Львова і Кракова, панове Скарбки, Ґломбіньскі і Дашиньскі — кількоб то обопільних крівавих жертв можна було оминути! Який чудовий міст щастя для

обох сусідніх народів можна було покласти над минулим і будучим, що лягає бездонною прірвою між обома націями!

Тимчасом мадярська залога розбігла ся, полишаючи усе добро на наші руки, а командант розпращав ся з нами з бажанями успіхів і відїхав спокійно до дому. Деякі військові чужої національности, не виключаючи шоферів-Поляків, лишили ся на нашій службі.

Рівночасно зі сіл приходили відомости про розоруженя ненависних старостинських станиць жандармерії, про ліквідованя старостинських війнів і настановлювано нові влади. Все те йшло спонтанічно, елєментарно, без ніяких катаклізмів.

З другого-ж боку почали ся масові роз'оружуваня частин (нераз і цілих полків) австрійської окупаційної армії, яка тікала з України до своїх країв. Робили се наші молоденькі сільські хлопці, які перший раз в житю дістали кріс в руки.

В наші руки дістали ся цілі багаті обози, кулемети, гармати, ваґони крісів і амуніції і всякого добра. Наші маґазини заповнювали ся на причуд. Рівночасно до нас почали являти ся перші частини справжніх вояків і зголошувати ся офіцири. А в слід за сим почав налажуватись справжній військовий адміністративний апарат. А ми "цивілісти" узяли ся за орґанізацію апарату політично-суспільного і адміністративного. Польський капітан з Галичини, що тікав з Люблина з жінкою, і поміщик Поляк, що накивав пятами зі Закопаного, в подорожній розмові зі мною не могли нахвалити ся нашого ладу і спокою, коли їх було порівнати з анархією, бандитизмом і розвалом російської Польщі і Західної Галичини.

Тимчасом прийшла гіобова вістка про здобутє Львова Палярками. Вістка була недожидана і громова. Ми усі протягом кілька годин розбігли ся по селах Тернопільщини, щоби візвати люд до оружного виступу в обороні столиці. Люди хитали головами, крутили носами, нарікали на інтеліґентів — та кінець кінців вже слідуючого дня почали масово напливати до Тернополя. Почала ся горячкова праця над виеквіпованєм і вишколом жовнярів і по двох неділях ми випровадили на бій І. Подільський полк ім. С. Петлюри в силї 5,000 душ з одною батерією артилєрії і кільканайцятьма кулеметами. Ішов він на бій відбувши своє хрещенє в тридневій побідній боротьбі під Микулинцями з польським полком, що передер ся через Збруч і покликаний "льояльними" Поляками з Тернополя йшов на його здобутя, зазначуючи свій похід насильством, грабіжю і розбоєм. Тернопіль був тоді столицею нашого правительства, мав свій щоденний часопис, орґан Державного Секретаріяту, і переживав найяснїщі моменти своєї незалежности. У ньому була точка тяжости цілого нашого державного апарату.

Чи скоро верне він до свого недавно минулого?

Держ. Секретар Др. Аґенор Артимович.

Переворот на Буковині

Дня 21. жовтня 1919 р. повернули ся наші делеґати зі Львова, і зараз тоді уконстантуувала ся в Чернівцях "Делеґація У. Н. Р." Головою став посол Ом. Попович, заступником вибрано мене.

Наради, які зараз зачали ся, мали подвійну ціль: приготованя до перебраня влади в українській частині Буковини та переговори з Румунами в справі поділу краю. Найбільша трудність була в тім, що ми через цілий сей час не дістали жадних близщих вказівок ні зі Львова ні з Відня й тому не знали як поступати, боячи ся, аби яким нерозважним кроком евентуально не попсувати загальної справи. Мимо цього ми старали ся все робити так, як вміли й розуміли. Ми працювали в найбільшій згоді. Соціялїсти, що не брали участи в нарадах У. Н. Р. у Львові, працювали під проводом О. Безналка спільно зі всіми иншими партіями.

Переговори з Румунами в справі поділу краю йшли мляво й не можна було дійти з Румунами до кінця, бо не було з ким говорити.

Ми домагали ся, очевидно, нашої частини краю включно з Чернівцями, румунські посли хотіли нам відступити тільки 4 повіти (Кімцань, Заставну, Вашківці н. Ч. і Вижницю). Але румунські посли майже всі були у Відні і як показав ся один або другий на короткий час в Чернівцях, то очевидно не мав права робити договору іменем всіх послів, котрі в тій самій справі переспрaвляли у Відні з послом Васильком. **Але як би і було дійшло до якоїсь згоди з румунськими послами, то се було би нам на ніщо не придало ся, бо румунські націоналїсти не призна**вали сих послів як своїх заступників. Румунська шовіністична дідичівсько-попівськапартія скликала свою Національну Раду без участи давних румунських послів з австрійського парляменту на 27. жовтня до Черновець, під проводдом дідича Фльондора. Збори рішили інкорпорацію цілої Буковини аж по Днїстер до Румунії і вибрали нібито правительство. Фльондор пішов до президента краю ґрафа Ендарфа і зажадав, щоби він передав йому владу. Ендорф не хотів цього зробити і заявив, що має наказ від правительства передати владу тільки спільно заступникам обох народів: Румунів і Українців.

Між тим йшла наша робота в справі перебраня влади. Вибрано військовий Комітет з офіцирів, котрий мав орґанізувати українську армію. Трудність була в тім, що Українці не мали більшости в черновецьких полках ч. 41 п.п. і 22 п. стр., бо північні, чисто українські повіти Буковини належали до Коломийського військового округа і посилали жовнірів до 24 п. п. і 36 п. стр. в Коломиї. Але зате ми мали тоді в Чернівцях до 1,000 У. С. С. і були певні, що з ними нам легко вдасть ся перебрати владу. Се повинно було стати ся дня 4. падолиста.

Пополудні 1. падолиста ми довідали ся, що Українці заняли Львів. Ся вістка викликала величезне одушевленє, але наше положенє в Чернівцях погіршило ся, бо в ночі того самого дня У. С. С. відійшли до Львова.

Між тим Румуни і Поляки довідали ся про нашу аґітацію у війську і дуже хитрим способом удерамнили її. В суботу, дня 2. падолиста вони жовнярам не дали обіду, не виплатили їм належного льону, а коли жовняри обурили ся, командант 41 полка дав наказ отворити маґазини, офіцери сказали жовнярам, аби брали собі що хотять і йшли до дому.

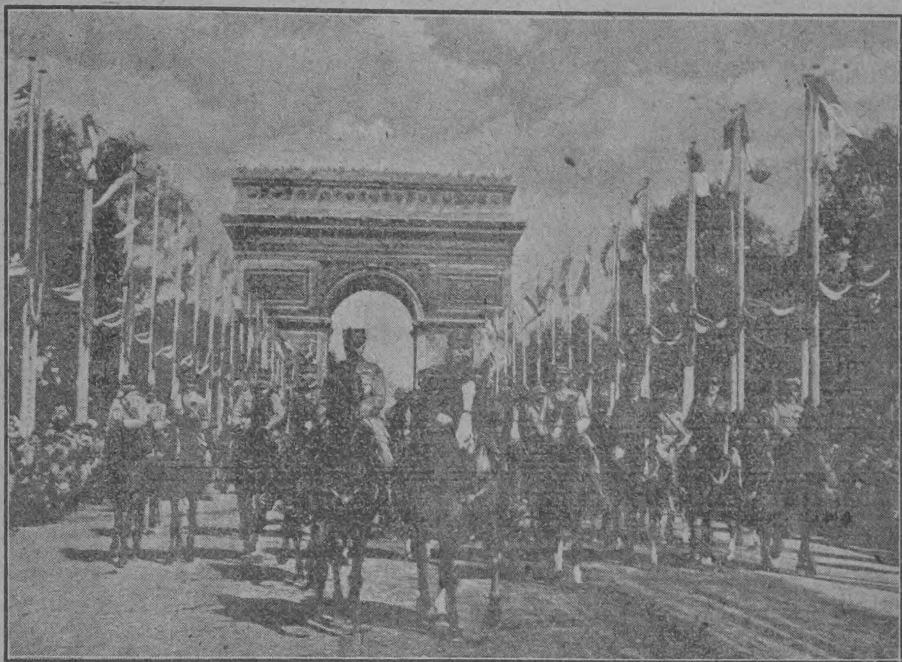

Візд Маршалка Джофре і ґен. Фоша через тріюмфальну браму в Парижи, після побіди над Німцями.

Очевидно ціле військо розбігло ся, зачало рабувати маґазини, і — на жаль — також наші жовняри майже всі пішли до дому.

Дня 3. падолиста відбуло ся в Чернівцях, в 4-ох салях і на подвірю Народного Дому величезне віче, скликане делеґацією У. Н. Р. Рішено між иншим: злуку з Галичиною, признати секретаріят у Львові як наше правительство і перепровадити як найскорше злуку з Україною. По вічу відбув ся величезний похід головними вулицями міста, в якім брало участь до 10,000 людей. Все се відбуло ся в як найбільшім порядку. Між тим 3., 4. і 5. падолиста анархія в Чернівцях стала чимраз більша. Австрійський уряд розпоряджував тільки кількадесятьма поліціянтами і кількадесятьма жандармами. Ми мали 60 до 70 людий під оружем, студентів, робітників і жовнярів, але очевидно се не було здисциплїноване

військо. Та мимо сього уряд все звертав ся до нас о поміч для поборювания анархії. Ми знов все звертали ся о поміч до Коломиї, але Коломия не могла нам нічого дати. Ішла аґітація по селах, щоби відси стягати старих жовнярів. І се було би нам певно вдало ся, як би ми тільки були мали троха більше часу. В дні 3-го падолиста нашого "війська" вже було 150 людей і ми перебрали власть силою.

Комісарем краю став Ом. Попович, комісарем міста О. Безпалко. П. Попович зрік ся головства Делеґації У. Н. Р. Головою став я.

Ще того самого дня по обнятю влади вдало ся нам зробити угоду з румунським демократом д-ром А. Ончулем, послом до парляменту. Він перебрав іменем Румунів владу над румунською частю краюВсі громади з українською більшістю мали підлягати українському комісареви. В Чернівцях мало бути спільне правлінє, одначе Безпалко мав лишати ся комісарем міста, заступником мав бути Румун. Румунська шовіністична Нар. Рада не згодила ся на сей компроміс, вона хотіла з нами тільки на сій підставі говорити, що Румуни переберуть владу в цілім краю і передадуть нам від себе під своїм наглядом управу 4 чисто українських повітів. Але в сій "Фльондорівській" Раді були заступлені тільки шовіністичні круги, головно студенти, попи і дідичі, а ми знали ,що румунський мужик стоїть за Ончулем. Се показало ся і пізнійше коли вже румунські війська заняли були край. Румунські мужики з сучавського і кімполунґського повітів посилали депутації до румунського соціялістичного посла, щоби він зробив революцію, бо **вони хочуть прилученя до України!** Ось благословенні наслідки правліня, всіми обожаного ґубернатора Буковини, д. Д. Дорошенка!

Як ми вже перебрали були владу, взяли ся ми до дальшої орґанізаційної роботи, до рекрутації війська, до поборювания анархії в Чернівцях (в українській частині краю був всюда лад і порядок). Здавало ся, що ся наша робота буде успішна. В Чернівцях з дня на день чим-раз більший лад і порядок, рабунків в державних маґазинах не стало і можна було надіяти ся, що незабаром новий уряд буде сильно стояти. Але вже 8. подалиста по полудни з'явив ся румунський літак над містом і розкинув проклямацію команданта румунської 8-ої дивізії, ґенерала Задіка, що він дістав від свого короля наказ обсадити цілу Буковину. Він, мовляв, не має жадних політичних ідей а тільки хоче поборювати анархію та задержати лад і порядок. У. Н. Р. вислала протест проти обсадженя української частини краю та ствердила, що в українській частині Буковини жадної анархії нема. Сей протест підписаний головою і писарем Делеґації У. Н. Р. доручили Задікови один член Ради і один офіцир в суботу 9. XI. Але протест, очевидно, нічого не поміг. Ставити опору проти дивізії реґулярного війська ми не були в силі і наші жовняри, яких ми вже мали до 400, цофнули ся. Дня 11. падолиста обсадили Румуни Чернівці а до тижня цілу Буковину.

В. Г.

З крівавих днів

Трамвай "Л. Д." їде у вечірну пору освітлений ярко, людей в нїм мало. Вулиці Львова, як звичайно під сей час, без великого оживленя. Холодна пора кінця жовтня. Дрібний, зимний дощ гонить всїх домів. Сї, що їдуть, вертають зі зелїзничого двірця. Лиця байдужні; одні читають дневники, другі сидять мовчки, инші курять папіроски. вперед... скорше... скорше..., щоби вже бути там... щоби вчас перенести вістки й здати справу з положеня на зелїзничому двірці.

Віз їде... став... набирає нових пасажирів, котить ся дальше... а так якось волочить ся поволи. Цїлою силою хотїв би я його торкнути

Тяжка жура обхоплює мене, а тут всї довкруги такі байдужі... такі байдужі, якби нїчого й не мало стати ся... А се вже послїдні години...

Сьогодні — або нїколи! А як не вдасть ся?...

І хвиля крови вдаряє до голови, жах стискає серце...

Але нї... нї... мусить вдати ся!

Нерви натягнені до краю, думки гуляють страшний танець, а віз їде... їде...

Гетьманські вали... скоро, майже бігцем до Народного Дому.

Три рази стукнув в бічні ворота.

— "Хто там?

— "Свій"...

Відчиняєть ся брама... Біґцем через подвіре і сходи в гору.

— — — — — — — — — — — — — —

Кляса II. Б. Рух, гамір, оживленє. Гуртками по чотирьох, пятьох сидять студенти, ґімназісти, офіцири; півголосом радять, одні пращальні листи пишуть, другі переписують прикази. Всюди горячка, поденервоване, захоплене кожен рішений на всьо, з обличя кождого вичитаєш:

Так сьогодні! Сьогодні в ночі. Вдасть ся, мусить вдати ся! Підемо і кровю своєю окупимо побіду!...

Допадаю до отамана Вітовського і голошу:

"На головному двірці 16 машинових крісів. Угорський курінь держить сторожу, 300 мужви у нього. В бараках біля двірця дві ударні компанії. Кожен чоловік має 60 крісових стрілен, 4 ручні ґранати. Два курінї в поготівцї на вулиці Городецькій. Наш поручник П. має інспекцію в команді двірця, є під надзором і кождої хвилини сподїєть ся увязненя. Австрійська команда вислала для надзору майора ґенерального штабу; він сидить в комнатї двірця, нїби ждучи на поїзд".

Отаман зморщив чоло.

— "Дякую! Прикази видані; частина хлопців вже розійшла ся. Змінить ся тільки прикази 15-тої варди. Тут для вас — о г. 1-шій в

ночии перечитаєте собі, — о г. 3-тій на місці. Голову в гору, держіть ся бодро. Гаразд!...”

— “Гаразд. Пане отамане!”

Дрожачою рукою ховаю звиток паперу. Радість розпирає серце, рівночасно мучить думка: Що буде, як не вдасть ся, що буде?... Але ні. Поведеть ся мусить повести ся. Ми мусимо містом заволодіти. Мусимо!... Тут рішаєть ся судьба Вітчини...

Дух України кличе! Козацька слава манить... Підемо і стрясемо кайдани!... виборемо волю!...

— — — — — — — — — — — — — —

У Народному Домі кипить робота. Зносять пачки, складають крісові паси, трібують кріси.

На долї в подвірю дві стежі в поготівці. При брамах сторожі. Все тихо. Навіть кроків не чути...

Від часу до часу тихий потрійний стук у ворота. Се умовлений знак...

Двох жовнїрів вводить арештованого мужика у широкій опанчі. Переходячи подвірє — — кілька сходів — — кімната на право. — — Мужик розпинає опанчу, витягає з під неї кріс, з кождого кармана, з за пазухи, з за спини витрясає маґазинки стрілен, скидає опанчу, здіймають з нього паси стрілен до машинових крісів. Жовнїри, що його вели рівнож оперезані пасами, картонами маґазинів, — скидають позавязувані ручні ґранати.

Тихий тріюмф... Один одному стискає руку.

— “Все вже?”

— “Нї. Остало ще 10 пачок. Четар С. Б. буде о 10½ з більшим транспортом при другій брамі.”

— “Славно!”

— — — — — — — — — — — — — —

— “Ох! сину, сину! Коби ти щасливо вернув. Памятай, у тебе стара мати. — —

Я не смію тебе здержувати — — йди і вертай менї щасливо побідником — — я молитись му за тебе” — —

Горячі сльози покотились з її журних віч... Обняла мене судорожно — — поцілувала моє чоло довгим, горячим поцілуєм — — Хотїла ще щось сказати, голос її заломив ся...

Вмить оволодїла собою та міцно кріпким голосом до мене:

— “Іди сину, йди!”

— — — — — — — — — — — — — —

Година 12-та в ночи. Стрічаю четара... Ми увійшли тільки кілька кроків від брами Народного Дому, коли впадають на нас два австрійські поліціянти. Пізнали свойого офіцира, голосять “послушно”, що тут якийсь підозрілий рух. Мають намір слїдити...

Товариш відповідає холоднокровно:

— “На се я тут висланий! Справа полагоджена! Йдіть спокійно на наше становище. Звернути тільки увагу на бернардинську школу.”

Віддали поклін і відійшли.

— "Ось бачиш" — каже товариш — "як би не случай, ми всї булиб виарештувані і справа покінчилаб ся катастрофою".

— — — — — — — — — — — — — —

Тиха, темна ніч... Першого падолиста... Нас вісьмох йде обережно єзуїтським городом. Веде четар М. О. Побіч мене ст. філь. С. К., по заду двох селян, двох колишнїх австрійських десятників, один вістун.

Ґнїтуча тиша. Нї словечка один до одного. Кожен вдуманий в себе... кожен дивить ся у темні стежки города... Нїчого не видко, нїчого не чути й тільки глухий відгомін власних кроків роздаєть ся ритмічно біля нас.

На горі, в умовленому місці, в городі перед Юром долучуєть ся відділ вісьмох шестої ґрупи з...

Йдемо міцнїйші. Шіснайцять людей. В кождого наладований кріс під плащем, військові мають на верху зброю.

На розї площі Юра і вулиці Шептицьких здержує нас австрійський полїцай: — "Стій!"

Наш четар М. О. прискакує до нього з двома десятниками, прикладає кріс до голови, приказує мовчати, роззброює і зі страху на пів збожеволїлого каже десятникови відпровадити на постій IV.

Наш перший полонений...

І знова тиша... Переходимо біля костела Єлисавети. Йдемо в напрямі черновецького двірця. Перед III-тою рампою стрічаємо восьму партію. Лучимо ся разом і йдемо заняти мунїційні склади та стежити шляхів від сторони Кульпаркова.

Доходимо без вистрілу до самих складів.

БЛ. П. ДМИТРО ВІТОВСЬКИЙ.
Перший орґанїзатор української армії в Галичинї.

В один мент розоружуємо сторожу. Вона алярмує невеличкий відділ розложений о яких 200 метрів. Зачинаєть ся перестрілка. Наш товариш К. застогнав, дістав постріл в рамя.

— "Братїку, не стріляй!" — кричить десятник П.

— Справдї перестають. Показуєть ся, що се відділ зложений з 20 Українцїв, кількох Мадярів, решта Словінцї. Чотирох з них ранені.

Ми виясняємо, що їх старшини вже не має, що мусять зложити оружє та можуть вертати домів. Цїлу владу переняла Українська Національна Рада. Не вірять. Остаточно рішають ся замкнути себе у вартівнях й не виходити.

Ми стали богатійші о сотню крісів.

Вже добре на день заносить ся. Мраки пливуть в гору й тяжкими смугами падуть назад на землю.

З лївої сторони, з далека чути відгомін крісової пальби. З початку нерівномірний, слабкий, опісля щораз сильнїйший.

Дорогою по правій сторонї їде грузовий самохід, на нїм якісь люде...

— "Поготівля!" кричить четар М. О.

Ми думали, що се австрійський відділ. Яка чудова несподїванка, коли побачили чудні синьо-жовтої краски хоругви самоходу, а на нїм селянина в кожусї й з крісом на плечі, трох у військових одностроях, двох студентів по заду з машиновим крісом.

Се нас впевнює, що побіда за нами...

Обхоплюємо їх, цїлуємо, сльози тиснуть ся у вічі.

Львів наш... наш... наш!

По лївій сторонї стрілянина не слабне, щораз міцнїйшає. Ген, далеко тарахкотить машиновий кріс, якби горохом сипав об бляху. Четар видає приказ: — "Десятьох з булавним десятником Б. С. остає тут, решта зі мною на самохід!"

І мчимо ся в сторону головного двірця...

— — — — — — — — — — — — — —

В полудне, коли побіда вже була в повні за нами, покликують мене до ґенерального штабу, до Народного Дому.

Іду біля костела Єлисавети. Польські студенти зносять там під плащами поховану мунїцію. Те саме дальше. Польські панночки з навантаженими валїзками щезають у входї костела Марії Магдалини.

В Народному Домі голошу се все Отаманови Вітовському. Роблю обережним, що Поляки зачинають обсаджувати костели й збро̄їти ся; імовірно плянують оружну акцію проти нас.

На се отаман катеґорично заявляє:

— "Ми переняли владу у Львові не на те, щоби війну вводити. Ми її не хочемо. Наша ціль завести лад!"

Я дістав приказ і виходжу на місто.

Люди стоять гуртками. Серед Українців радість, одушевленє... Поляки збентежені, здепримовані, божевільними очима оглядають все й здають ся нїчого не розуміти.

Гетьманськими валами переходять імпозантно українські, — вчера ще австрійські жандарми.

Вулицею помчав ся самохід з нашим нинїшним директором полїції.

Переді мною входить якраз у сикстуську вулицю українська стежа: офіцир з крісом на рамени, кількох жовнїрів, двох мужиків в опанчах з тяжкими манліхерами, кількох ґімназістів, на кінцї колишнїй австрйський улан.

За Народною Гостинницею чути два вистріли. Прибігаю блисше! Наш молодий студент зі стежі лежить у крови. Молоде лице дитини... чудні, чорні очі. Піднесеною рукою показує втїкаючого за вугол польського франктірера.

— — — — — — — — — — — — — —

Пів до другої в ночи. Відзиваєть ся телєфон. Беру ручку і слухаю.

— “Володку?”

— “То ти Славку? Гаразд”...

— “Слухай! Наша С. З. принесла вістки з польської 12-тої частини, яка стоїть проти Вас. На стриху камениці 19 А. вулиці Крашевських Поляки пробили стїну і стрихами дістали ся під 11 ч. Там завели телєфонїчну стацію і мають склад мунїції. В сей час, поки ще темно треба вдарити на Ляхів і їм се все забрати. Зараз видай прикази... без проволоки.”

— “Зрозумів! Гаразд!”

На вулиці густа стрілянина...

Обдумую в мить плян. Шістьох зі мною перейде наш тайний стриховий вхід камениці ч. 3. вулиці Крашевських і стрихами камениць ді-

Розбитий літак, на якім Дмитро Вітовський і Юл. Чучман найшли свою смерть в дорозї з Німеччини на Україну.

станемо ся на одинайцяту. Друга частина з чотирьох має вдарити ненадійно з лївого крила, переходячи ряд стрихів вулиці Сикстуської.

Розібрали ся з черевиків і йдемо тихцем.

Минаємо ряд коридорів, стрихів і входимо вже на стрих числа одинайцятого. Доходить до нас легкий стукіт. Десятник П. шепче: Воно тяжко буде, не сплять...

Рівночасно чуємо якийсь шепіт по лївій стороні. Се наші... Товариш В. Ц. зі своїми чотирома.

Ми підповзуємо цїлком близько, зі мною двох, решта по заду. Вже їх бачимо. Чотирох спить, один щось бушує в скринї між стрільнами, другий при телєфонї.

В сю мить наша чвірка сипнула з крісів. З другої сторони ми влетїли на Ляхів. Трох ранили, трох обезоружили, двох з них ще пробували ставити опір, один здав ся в мить. Як ми пересвідчили ся, се був

Українець, мужик з Рогатинщини. Його Поляки взяли до свойого війска, коли вертав зі шпиталя з Тарнова домів; дали йому "мацеївку" і приказали служити під загрозою розстрілу.

Ми мали успіх. Забрали один Телефонічний апарат, 2 мотки дроту, 25 крісів й чотири пачки крісових стрілен.

Коли я виходив з першого числа вул. Крашевських, вже яснів день.

Якраз піднимало ся сонце і ніжно цілувало вершки дерев. Віяло прохолодою. Осінь сього року вчасно покрасила листє. Кроваво-червоні, жовті і темні листки обіймають ся і падуть на землю. Осінна втома і сонливість налягають на город. Хмари гайвороня, яке звичайно в сей час било ся по вершках дерев — — відлетіло кудись.

Від сторони казарм Фердинанда доходить страшна стрілянина. Там варить ся... кипить... Десятки машинових крісів лопотять безвпинно. Раз враз чути зриви ручних ґранатів і мінометів. Над нами ревуть наші гармати із Цитаделі. Часами тільки засвище польський шрапнель.

Після вчерашної невдачі польських наступів на вулиці Міцкевича і знищеня польського панцирного самоходу робить зі сторони Поляків наступ відтинок "Бема" на городецькі казарми.

У нас сьогодні спокій... тишa:.. Хотілосьби спічнути... чоловік перемучений, втомлений... на вічі налягає дрімота...

Малим переходом підповзую під памятник Ґолуховського. Розґлядаю ся. На вулиці Третього Мая ні живої душі. Самітно і сумно. — — З боків вулиці Костюшка з поміж каміня нашого провізоричного бастіону визирають дулами наші кріси.

Стаю за деревом, дивлюсь на Юра. Так щось тягне там дальше... в гору. Такий смуток кругом, як на кладовищі, коли похоронять когось.

Тихо... з далека вибиває годину дзвін на Бернадині...

Від сторони Юра їде польський самохід Червоного Хреста, збирає ранених з нічної боротьби.

Я підсуваю ся в гору, став і придивляю ся. Самохід завертає, їде в гору. Я вихилив ся.

В тім менті чую кільканайцять вистрілів зі самоходу. Мене лївий бік заболїв, у лївій нозї так горячо зробило ся. Я почав бігти в діл. Чую дальші вистріли, хапаю ся за ноги. Так тяжко йти... Присїдаю на сухих листях за деревом, щоб тільки хвилину спічнути.

Голова тяжить — — город починає кружляти. — — Чую якісь вистріли, якийсь несамовитий крик... суматоху, якийсь глумливий морозний сміх... а опісля такий супокій... безтяма...

— — — — — — — — — — — — —

Не знаю, що діяло ся зі мною. Зимний ранїшний воздух неначе розбудив мене з якогось безмрійного сну.

Ведуть мене попід руки. Один в жовнярському однострою з кавалєрійським, коротким крісом, другий в міщанському з великим манліхером з червоно-білою відзнакою на груди. Значить єя зле... я в польському полонї.

До сього менту я мав такий спокій, був у безтямі. Тепер чую, що довкруги мене кишить житє. Якісь постаті снують ся по вуглах, то зно-

ва схилені перебігають вулиці,... щось переносять в пачках... Там несуть когось на ношах... І кулї бренькочуть: значить наші ще держать ся.

На вуглі Кляйнівської і Сикстуської вулиць підносять мене сильнійше... Переступаємо трупа... вищірені зуби... калужа крови.

На площі перед костелом Магдалини вівкнув шрапнель і кілька кроків перед нами посипало ся олово. В мить потому захарчів якийсь тяжший калїбр, але дальше в сторонї двірця.

Дивлю ся на лїво. З вулиці хшановської ведуть ляцькі розбишаки о. І. Якийсь польський панок в трамваєвій шапці і в такому одязї, якраз переходячи, кричить до нього: "Розщелїць на мейсцу попа, русков

Похорон Вітовського і Чучмана в Берлїнї.

сьвінєв" — не докінчив ще, як поцілений кулею в саме чоло паде на взнак.

Тепер доперва я добре чую, як наші пражуть з Цитаделї.

Мене ввели в салю у партері школи Марії Магдалини. Посадили на лавці... Переді мною начальник польського відтинку сотник Татар — Тшесьновський. Стемнїле, розбишацьке обличє, рубашна стать, сухий, храпливий голос. Що хвилини потягає водку... Перед ним бачу якісь папери чи мапи, на них ковбаса і кусень хлїба...

Питає мене: кілько наших, де команда нашої частини, які місця артилєрії, де розльоковані українські міномети. На се все очевидно не дожидає ся від мене відповіді.

Щось дальше говорить..: починає кричати... Бачу тільки, що кра-

ска його лиця змінюєть ся, він такий червоний... ні... чорний... слів не розумію... вдаряє мене тільки його крик, як сильні удари в голову...

Я чую тільки, що мої уста дуже спухли. В роті солодкаво-солоний посмак крови, а тіло так пече...

Тямлю ще, як до мене підходить якийсь другий панок в цивільному одязї, з якоюсь відзнакою на грудях (пізнійше дізнав ся я, що се був адютант сотн. Татара Тшесьновського, др. Домбровський) й бормоче: "Як Пан нє зложи зезнань, бендзє натихмяст розщеляни... Пан єще млоди... шкода..."

Я більше не чув... Попав у якийсь вир, у якусь шалену метушню, якісь крїваві плями маячїли передімною, якось мене стискали... душили...

— — — — — — — — — — — — — —

Була північ. На широких коридорах шпиталя Політехнїки панувала гнітюча тиша... У просторій салї ч. 48 розложив ся морозний шпитальний сум. Двайцять шість ліжок рядом стояло. На вісьмох мали ранені "вивіндовані" ноги, на других правильно лежали. Від часу до часу доходили з протилежного кута тяжкі стогони У. С. С. — В. Б.

Я мав чудовий, спокійний сон. Весна... скосили сіножати. Я опянїлий пахощами трави поклав ся на нїй вигідно і безжурно вдивляв ся у краски молодої діброви... у весняне небо... довкруги кипіла пустиня піль...

До мене підійшла вона і гладить моє волосє... я буджу ся і дійсно її бачу. Протираю вічі...

Від сумерку кута відбиваєть ся струнка жіноча стать. Се вже не сон, се наша дорога санітарка сестричка О. Л., се одинока наша розрада. Поляки уважають її за польку, а вона нам помагає. Зблизила ся тихцем, приложила своє вічно сумне личко майже до мойого і шепче: "Тут я принесла мундїр з відзнаками "серджанта"... у правій кишенї леґітимація на імя Болеслава Гаванського... Вбийте собі добре у память:... Болеслав або Болько Гаванський. Мацєївка під кріслом... о пів до четвертої вберете ся і сміло підете на Браєрівську ч... Там на вас жде цивільний одяг і жидівська леґітимація на імя Шт...: Гаразд!"...

Менї серце било молотом... явже більше не заснув... Від третьої числив хвилини...: Опісля зачав вбирати ся, 3½ був на брамі... Ліва нога дуже тяжіла, я чув, що знова кервавить... випрямив ся одначе і йшов прямо на вартового. Сей підніс ся і гукнув менї "Чесьць!"

"Чесьць обивателю!" — відказав я тоном старшини і вийшов на волю.

Р. Романський.

Останній бій

Я досі не розумію, чому у моїй памяти збереглися ся найменші подробиці із часів сього незабутного відвороту українського війська із культурного осередка нашої нації, — Львова. Чимало вражінь довелось із того часу пережити, чимало важних подій соціяльного й політичного характеру пересунуло ся на овиді національного житя, а я немов на глум тямлю найменші подробиці сеї сумної ночі з 21 на 22 падолиста.

Тямлю дуже добре сю кромішною тьмою оповиту морозну ніч й сю гробову тишу перед ненадійним відворотом, коли положенє у Львові наслідком прибутя перемагаючих польських сил із Кракова, стало нев держиме. І мені, як командантови сотні звістив се двома уривчастими й поквапними словами телефон Ч. 2: "Поляки... тут... "Переразливий диссонанс у дроті й полученя не стало. "Поляки в Народнім Домі? Що стало ся з Начальною Командою? Значить ворог на задах й український Львів страчений!"

На жовківській вулиці тарахкотіли вози, автомобілі й гармати в напрямі Жовкви чи там Камінки. Се відбував ся саме загальний відворот українських військ.

Мовчки о півночи йшли темними вулицями хоробрі стрільці й удалі ополченці зі середмістя в напрямі Жовкви. "Держати до останної хвилини лінію Бальонова—Підзамче," — прийшов короткий приказ від отамана К. Й я зрозумів, що на мені тяжить важкий обовязок стриму польського наступу, й що моє завданя було чисто дефензивне й не мало иншої мети як наказу боронити лінії Бальонова—Підзамче, щоби ми не втратили усього обозу, що саме робив поспішно відворот й щоби відступаючі ґрупи мали час впорядкувати ся та поза Львовом уставити ся до бою.

Девятьдесять українських крісів палило ще, а инші в закостенілих, мертвецьких пястуках лежали на зрошеній кровю землї. Ляхи наступали раз в раз. Але наші славні козаки не здавали ся. Чотири години шалів важкий бій. Відчувало ся величезну польську перевагу й здавало ся, що ось-ось перебють нас Ляхи. А серед граду куль крісів й скорострілів, автомобілями виїздила Ґенеральна Команда й члени Правительства. "Вони вратовані!" — роздав ся оклик радости довкруги мойого "штабу," що складав ся із ордонанса, трьох лучників й трьох телєфоністів. "Вратовані!" загув весь рій!

І сильно напирали знов Ляхи, — наступ: один, другий, третий, четвертий — здавало ся ось-ось усе пропаде. Ні! Се не боронили ся вже стрільці й ополченці, се борола ся горстка готових на смерть лицарів й хоча рідшали наші ряди, то змагали ся неначе льви наші борці!

Пята година рано відступ! Перейшли вже всі частини наших військ,

значить останки моєї сотні сповнили своє важке завданє як задня сторожа. І в напрямі Підзамча, серед завзятих боїв вiступали наші вояки.

Жовківська рогачка! Стрічаю ненадійно незначну громадку наших жовнярів і їх провідника раненого в руку й легко в голову. Се були недобитки радехівської сотнї, яка так по геройськи била ся на ґабриліївських полях й командант поручник С.

“Кілька днів тому назад в мене була сотня, а сьогоднї 35 чоловіка, решта лягла в важких боях й на ґабриліївських полях мерзнуть ранені товариші! Перейми отсю горстку героїв під свою команду!” сказав поручник: “я, бач, ранений!” — “Вперед!” роздав ся мій оклик.

І 105 чоловіка полишало український город князя Льва! Яка зміна на протязі останних годин. Розпустивши боєву лїнію, мовчки ступала моя дружина! Аж ось доносить стежа: “Поляки в Збоїсках!” Ага, значить, заходять нам зади! Бігом!” Дивлю ся через далековид. Ляхи, яких 150 — 200 чоловіка. Тихцем наближував ся наш ряд під польську хижацьку орду. І помітили нас Поляки. Закипів останнїй завзятий наш бій.

“Вперед!” залунав мій поклик. Торохкотїли кріси й скорострілі. І ось громадно з диким вереском “гурра” кинулись Ляхи. Як не стрепенуть ся мої юнаки, як не заграють наші кріси й скорострiли! — “Бий, ріж Ляха!” лунав всюди крик. При одному скорострілї сидів я орудуючи ним й ранений поручник С. “Яка роскіш!” сказав поручник. “Чудово змітаєш тих рабівників-убийників.” І я зі захватом кликнув та без упину палив із мойого скорострілу кладучи покотом польських хижаків. Змішали ся зрідшані польські ряди. Як не кинуть ся усї враз мої козаки. “Наступ:” — роздав ся мови гук! “Гурра, бий Ляха!” — І баґнетами пробили ся наші славні вояки! “Побіда, побіда!” закликала моя дружина. Втікали розбиті ляхи, а наші скорострiли стелили покотом польських варварів на українській землї.

Львів був вже за нами! Мовчки ступали зі слезами в очах мої герої — вояки, на возї сидів ранений поручник й плакав. Такий невимовний моральний біль, — польський варвар у Львові! І мовчки ступали мої ряди, — я ішов попереду і ковтав рясні сльози. Ми не плакали як дїтваки, — се були сльози ізза невимовного душевного болю, із розпуки. І дійшли ми у село Жидачі! Поручник командував: “До молитви.” — “Боже, великий, єдиний,” співав гурт борців.

З далека в промінях сонця виднів ся наш Львів...

На суд культурного світа

З НАЙБІЛЬШ АВТОРІТЕТНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СТОРОНИ ВИСЛАНО ДО ВСІХ НАРОДІВ І ПРАВИТЕЛЬСТВ СВІТА ОСЬ ЯКИЙ МЕМОРІЯЛ:

Ми обжаловуємо польські окупаційні власти як також і польську армію, що вони потоптали найбільш примітивні права чоловіка, постанови міжнародного права і сї права, які посідав перед тим український народ:

I. Звірства і переступи підчас веденя війни

1. Полонених (старшин і мужву), як також людей, що належали до Червоного Хреста, вбивано, а ранених мордовано.
2. Ранених побивано, а над полоненими знущано ся.
3. Українським раненим і полоненим старшинам і мужві рабовано гроші, обуву і одїж.
4. Українські лїкарі одержали приказ явити ся перед асентерунковою комісією польської армії.
5. Насильне забиранє Українців до польської армії в деяких місцевостях перемиського повіту.
6. Українське населенє силувано до мілїтарних робіт на побоєвищах.

II. Обходженя з полоненими і інтернованими

1. Польське правительство не додержало заключеного між українською і польською воюючими сторонами договору дня 1. лютого 1919. р. в справі поведеня з полоненими й інтернованими, як також додаткового договору з дня 11. марта 1919. який зістав заключений в присутности делеґата швайцарського комітету Червоного Хреста.
2. Др. Володимир Охримович і Др. Кирило Студинський, з якими, як признаними делеґатами Української Народної Републики, заклю чило польське правительство вище згадані договори, зістали інтерновані.
3. Страшні санїтарні відносини в таборах для інтернованих в Стшалкові, Пикуличах, Берестю литовськім, Вадовичах, Перемишлї; Домбю і Львові (Бриґідки). Переповненя бараків. Дужечасто недостача ліжок і місць для спаня, люде сплять на голій землї.
4. Полонених і інтернованих побивають до крови і над ними знущають ся.
5. Харч недостаточний і нездоровий, так, що щодня вмирає кілька десяток людей.

6. Жадної лікарської помочи, яка є специяльно конечна, тому, що по бараках лютують епідемії тифу і дезинтерії, так, що сї хороби десяткують українських полонених і інтернованих. Так вмерло приміром лише в бараках в Берестю литовськім від 29. липня до 4. вересня 1919. р. — 776 осіб. Повне число полонених виносить 5,000 осіб.
7. Родинам інтернованих і їх сусїдам заборонено в який небудь спосіб помагати інтернованим.
8. Полоненим і інтернованим рабуєть ся в бараках або підчас їх транспорту одіж і обуву, так, що вони зараз є півнагі і босї.

III. Непевність житя і здоровля українського населеня

1. Польські жовняри мордують без ніякого слідства богато безвинних людей українського цивільного населеня. Так погибли міністер рільництва Мартинець і 5 духовників.
2. Дуже часто побиваєть ся в жорстокий спосіб особи українського цивільного населеня прикладами крісів, палицями й т. п.
3. Жінки і дівчата бувають насилувані, а навіть вагітні жінки в звірський спосіб побивані.
4. Богато тисячів осіб українського населеня арештовано, між ними духовників, особи з інтеліґенції зі знаними іменами й почестями, селян й робітників.
5. Політичну працю Українців підчас українського володіня у Східній Галичині перед польською окупацією уважають польські власти за злочин проти польської держави і сих людей віддаєть ся під воєнний суд.

IV. Сакрілеґії. (Обида релїґійних почувань)

1. Святі образи і церковні наряди понищено, а Святі Тайни і місця збезчещено..
2. Українських духовників силуєть ся під загрозою усуненя їх зі служби переходити з греко-католицької до латинської церкви.
3. Українських духовників арештуєть ся і масово депортуєсь, щоби населеню відібрати релїґійну розраду.

V. Переслідуваня української преси і мови

1. На цілій українській території, занятій польською армією заборонено видавництва всїх українських часописів, з виїмкою одного в Станиславові, так, що в головнім місті Східної Галичини, у Львові від 18. марта 1919 р. до 20. серпня 1919 р. несмів виходити нї один український часопис.
2. Деякі українські друкарнї, машини і папір зістали сконфісковані і відіслані.

3. У всїх державних урядах заборонено українську мову, так, що у всїх урядах всї розпорядки і акти зістали видавані з виїмком двох, на польській мові.

VI. Вихованє

1. Студентам української національности заборонено ходити на львівський університет, хоча він призначений для обох націй, які заселюють Східню Галичину.
2. Українських професорів та лекторів видалено з львівського університету, тому, що вони не хотїли зложити присяги на вірність польській державі.
3. З сего самого приводу видалено масово зі служби народних учителїв.
4. Українські школи насильно польонїзуєть ся, а українську мову виключено з наук.
5. Щоби унеможливити науку, польська армія занимає часто шкільні будинки.
6. Сільські біблїотеки понищено.

VII. Переслїдуваня українських банків і економічних товариств

1. Розпорядком з дня 28. падолиста 1918 р. наказала військова команда усім банкам обмежити виплату грошей українським особам і українським фінансовим інституціям до місячної суми 4,000 корон, для кожної з'окрема. Се обмеженє зістало вправдї дня 2. мая 1919. знесене та в дїйсности істнує воно далї, тому, що деякі польські банкові контрольори не поважають знесеня сего розпорядку.
2. Українське центральне господарське товариство "Сільський Господар" і торговельна фірма "Союз українських господарсько-торговельних товариств у Львові" зістали зачинені польськими військовими властями й запечатані. Сї товариства, які мають свої філїї в кожному містї Східної Галичини, заосмотрювали селян насїнєм, господарськими машинами і иншими необхідними артикулами, будівляним матеріялом і т. д. а їх інтенція була підносити аґрарну продукцію.
3. Українські кооперативні банки і економічні товариства не можуть продовжувати далї своєї діяльности; їх провідники зістали конфіновані із сеї простої причини, що хотїли удержати торговельне житє, депортовані. Уряди сих товариств заняло військо, щоби перешкодити працї.

VIII. Економічна руїна українського населеня

1. Українським містам і селам накладаєть ся без жадної причини нечувані контрибуції.

2. Українське сільське населенє є безнастанно виставлене диким реквізиціям поживи, одіжі, обуви, худоби; господарських знарядів і грошей. Конфіскату переводять самовільно польські жовняри без ніякої компензати і посвідки, так, що богато селян і хліборобів впали в найбільшу нужду і голодує.
3. Богато хат, а навіть цілі села в запіллю, підпалила польська армія.
4. Поживу для коней забрано.
5. Українські селяне змушені працювати даром на лятифундіях польських великих власників.
6. Мешканців сіл змушуєть ся удержувати власними середниками відділи польської армії.
7. Українцям робить ся величезні труднощі в подорожуваню, так, що вони не можуть вести ніякої торговлї. Сим способом змонополізували польські фірми усю торговлю і наложили нечувані ціни на поживні артикули, так, що в сей спосіб, українське населенє є крайно вичерпане.

IX. Краєві закони

1. На шкоду українському населеню звичайною ухвалою знесли польські центральні власти ріжні закони. Так, н. пр. ухвалою, що відносить ся до центрального банку рільничих товариств, фонд належний краєви, зістав цілком просто вивезений у Варшаву.

X. Соціяльне житє

1. Усі сходини є заборонені
2. Клюбам і товариствам не вільно далї працювати.
3. Меблї сих клюбів і товариств зістали здемольовані, образи і бюсти українських поетів знищені, гроші забрані.
4. Добродійні товариства, захоронки і монастирі зістали знищені в сей самий спосіб.
5. Роблені перепони при одержаню дозволу до повороту унеможливлюють українському населеню заробляти на житє.

XI. Державні урядники

1. Урядники бувшої австро-угорської монархії української національности зістали усунені, а їх платні державні, тому, що вони не хотіли зложити присяги на вірність, зістали стримані.
2. Сотки з них зістали з сього приводу інтерновані, і так прим. у самім Львові інтерновано 400 залізничників.

Усі сї обжалуваня можуть бути доказані дуже богато фактами і зізнянями свідків.

Хор Вінніпегських Українців, який виступа в зі своїми продукціями підчас величезної Української Маніфестації у Вінніпегу, дня 21-го падолиста, 1919 року.

ЗМІНИ В ЕВРОПІ ПІСЛЯ МИРОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

На мапі Европи зайшли поважні зміни. Ще не викінчене докладне означенє границь усюди, але до старих великих держав приходять, з них виділені, слідуючі нові:

1. **Фінляндія.** Край межи Петроґрадом а Швецією. Велика Британія і Злучені Держави вже її признали.
2. **Лятвія** край коло портового міста Риґи і
3. **Литва** зі столицею Вільно, ще урядово не признані, але проголошені независимими републиками.
4. **Мемель,** порт в Лятвії на полудневий захід від Риґи має бути під зарядом ліґи народів.
5. **Ґданськ.** Вільне місто під контролею ліґи народів.
6. **Аленштайн,** на полудневий Схід від Ґданська має голосувати до кого схоче належати.
7. **Шлезвіґ** має рішити голосованєм чи схоче належати до Данії чи чи до Німеччини.
8. **Східна Галичина, Біла Русь, Холмщина** є в спорі межи Українцями а Поляками.
9. **Семигород** в борбі ще межи Румунами, а Мадярами.
10. **Україна** від Сяну до Кавказу, від Припети до Чорного моря — не признана урядово, але проголошена.
11. **Арменія.** Мандат Америки в пляні.
12. **Константинополь** з околицею має бути в контролї Америки або міжнародне місто.
13. Туркам остане **Мала Азія,** лише
14. **Смирна** піде правдоподібно до Греції, а
15. Полудневе побережє, **Адалія,** до Італії.
16. На Кавказі домагають ся народи независимости від Росії.
17. Горішний Шлеск є в спорі між Чехами, а Поляками.
18. **Естонія** коло Ревалю на захід від Петроґраду не признана.

АВСТРІЯ ПО ВІЙНІ

Перед війною числила Австрія 60 мілїонів людности, а по війні лише 6 мілїонів. Мирова конференція розібрала "Австрію" на її складові части і признала їм независимість.

Перша держава утворена з коронного краю Чехів, називає ся **Чехо-Словацька Република.** Вона обіймає Чехію, Моравію і Словаків на полудне від Карпат.

Австрійські Кроати, Словінці і Серби прилучені до Сербії і Чорно-

гори дають нову державу: Полуднево-Славянську державу або **Югославію.**

Румуни в Семигороді або Трансильванії прилучені до **Румунії.**

"Невдоволена Італія" в Австрії пішла до **Італії** (і вдоволила ся. — Прим. скл.).

Галичина і Буковина мать бути також независимі і цілковито свобідні, що польське, то польське, а що українське то українське. то в засаді признане. **Польща** не вдоволяєсь своїм, хоче до Чорного моря йти, але **Україна** бє ся о свої права і батьківську землю. Поки що границі незнані.

Угорщина по відділеню словянських і румунських посілостий остане лише з мадярським населенєм.

То, що остало, називаєсь **Австрією,** з самим німецьким населенєм коло Відня, Ґрацу, Зальцбурґа і Інсбруку.

Австрія зрікла ся всїх прав і титулів до всїх відібраних від неї країв, віддала всю свою воєнну фльоту з уоруженєм і не може нової покликати до житя ні на воді ні у воздусї. І до Німеччини не вільно її прилучити ся. Півтретя мілїонова столиця Віден є завелика для Австрії — упаде, коли всї уряди коронних країв і урядники виїдуть до своїх столичних міст.

КІЛЬКО ЛЮДИЙ ПОМЕРЛО ПІДЧАС ВІЙНИ

На 16 народів, що були дійсно змобілїзовані до війни, умерло через війну після урядових виказів дотепер оголошених поміж 16 а 20 мілїонів, з того самих жовнїрів було понад 7 мілїонів, цивільних понад 10 мілїонів.

Понад 100,000 цивільних осіб умерло впрост через війну, а понад 10 мілїонів посередно. Війна забила впрост 292 Американців, 20,620 Британців на мори, 1,270 Британців забитих аероплянами, 30,000 Бельґійців, а 40,000 Французів забили Нїмці при наїзді Бельґії, а 7,500 невтральних цивільних було забитих субмаринами.

Посередно війна спричинила смерть понад мілїон Сербів, що умерли з голоду і хоріб, 4 мілїони умерло на інфлюенцу і сухоти понад звичайний процент умираючих, а 4 мілїони Вірменів, Сирийців, Греків і Жидів забили Турки.

Урядові викази жовнїрів погибших на війнї подає понизша табеля:

ДЕРЖАВИ АЛЇЯНТІВ

Держава	змобілїзов.	погибло	ранено	полон.	Разом
Злучені Держави ..	4,272,575	67,822	192,483	14,363	274,668
Британська Імперія: —					
Анґлія	5,397,061	515,890	1,660,343	338,305	2,438,179
Канада	552,601	60,383	155,799	4,000	220,182
Австралія	336,000	54,431	156,000	3,401	290,199
Індія	1,215,338	28,000	60,000	13,439	101,439
Британська фльота		33,361	5,183	1,222	39,766
Франція	7,500,000	1,385,300	2,675,000	446,300	4,506,600
Італія	5,500,000	460,000	947,000	1,393,000	2,800,000
Бельґія	267,000	20,000	60,000	10,000	90,000
Росія	12,000,000	1,700,000	4,950,000	2,500,000	9,150,000
Японія	800,000	300	907	3	1,210
Румунія	750,000	200,000	120,000	80,000	400,000
Сербія	750,000	322,000	28,000	100,000	450,000
Чорногора	50,000	3,000	10,000	7,000	20,000
Греція	230,000	15,000	40,000	45,000	100,000
Портуґалія	100,000	4,000	15,000	200	19,200
Разом	39,676,864	4,869,487	11,075.715	4,956.233	20,901.435

ЦЕНТРАЛЬНІ ДЕРЖАВИ

Німеччина	11,000,000	1,611,104	3,683.143	722,522	6,066.769
Австрія	6,500,000	800,000	3,200,000	1,211,000	5,211,000
Туреччина	1,600,000	300,000	570,000	130,000	1,000,000
Болгарія	400,000	101,224	152,399	10,825	264,448
Разом	19,500,000	2,812.328	7,605.542	2,074.347	12,492.217
Всїх разом	**59,176,864**	**.7,681.815**	**.18,681.257**	**.7,030.580**	**.33,393.652**

До повисшого рахунку не вчислено ще британські страти в торговельній фльоті, які виносили: 14,661 убитих і 3,295 полонених.

Части Інформаційна

Почтові Постанови

I. КРАЄВА ПОЧТА.

1. Перша кляса.

За пересилку першої кляси платить ся два центи за кожду унцію або частину унції. За посилки тої кляси, які мають бути доручені в тій самій місцевости, платить ся 1 цент за кожду унцію або її частину, (се так звані "драп лететрс" або "локал летерс"). Се відносить ся до закритих листів.

Яко посилки сеї кляси можна висилати листи, почтові картки і другі посилки в цілости або в части писані рукою або машиною, з винятком рукописів книжок та часописий, котрі належуть до третої кляси.

Почтова оплата має бути заплачена з гори при надаваню пересилки.

Не вільно вживати пірваних або засмарованих почтових значків (стемпсів).

Коли на почту буде наданий недостаточно оплачений лист, адресат заплатить подвійно недоплачену суму. Неоплачений лист буде звернений посилаючому, а коли він невідомий, лист буде висланий до уряду недоручених листів („дед летер офіс"). Те саме стане ся з листами, недостаточно заадресованими.

"Спешел Деливері".

Коли посилаючий прилїпить на лист або картку "спешел деливері стемп" вартости 10 центів або инчі марки тої вартости і напише на посилцї виразно "Спешел Деливері" в лївім долїшнім кутї, то почтовий уряд місця призначеня зараз по одержаню сего листа чи картки доручить її спеціяльним післанцем. Се однак відносить ся лише до більших міст: на малі міста або фарми "Спешел Деливері" нема.

Коли висилаючий хоче, щоби лист вернув ся до нього, коли не буде доручений адресатови, має о се просити на лївім розї листа в горі подаючи виразно свою докладну адресу, час, через який лист має чекати на почтї на адресата; коли не подано часу, тодї уряд задержить його через 15 днїв (се так звані "реквест летерс"). Коли нема просьби, але є поданий адрес, почтовий уряд в разї недорученя задержить лист через 15 днїв і зверне висилаючому (се так звані "адрес летерс").

Почтові картки.

Оплата за почтові картки до Канади, Злучених Держав і Мексика виносять одного цента за штуку, до Анґлії і других країв два центи. (Підчас війни, так в Канадї як і Злучених Державах, на листах і почтових картках наліплює ся ще одноцентовий значок „вор стемп").

В почтових урядах можна дістати: (1) урядові почтові картки з написею "Кенада Пост Кард", (2) картки спеціяльно приготовані на оголошеня. — Такі картки коштують по одному центови за штуку — (3) по двійні картки на відповідь по два центи за пару.

Права половина головної сторони картки призначена на адресу і почтові значки; лїва половина головної сторони і ціла друга сторона призначена на кореспонденцію.

До такої картки можна щільно приліпити карточку з адресом висилаючого або адресата або фотоґрафію, рисунок або витинок ои і тїсно прилягають до картки.

Почтовим урядникам не вільно навмисно з ґазети, коли вони вибиті на тонкім папечитати карток; коли до уряду прийде картка очевидячки невластива, тодї урядник обовязаний вислати її до "уряду недоручених листів".

Тої самої картки не вільно уживати другий раз, навіть хочби її ще раз оплатити.

2. Друга кляса.

Другою клясою можна посилати: (а) ґазети, друковані і видавані в Канадї і надавані в урядї місцевости, де вони виходять;

(б) анґлїйські і заграничні ґазети і періодичні видавництва і канадийські ґазети і

неперіодичні виданя, висилані до правильних передплатників;

(в) часові періодичні видавництва.

Загальна оплата за періодичні видавництва, друковані і видавані в Канаді, виносить одного цента за фунт.

Кожда часопись, котра хоче користати з права висилати свої числа передплатникам по такій ціні, мусить постарати ся о спеціяльний дозвіл у почтових властий.

3. Трета кляса.

В сїй клясї, за оплатою одного цента за кожді дві унції або частину двох унцій, можна висилати такі річи, як: книжки, брошури, календарі, циркулярі, мапи, друки, рисунки, пляни, фотоґрафії, музичні книжки, візитові картки, видові картки без нїчого писаного на них. Пакунок не може важити понад 5 фунтів, хиба коли висиллаєть ся одну книжку, тоді вона може важити до 10 фунтів. Пакунок не має мати більше як 30 інчів довжини і одну стопу грубости або широкости, однак приймаєть ся пакунки до 3 стіп 6 цалів довжини, коли грубість і довжина разом не виносять понад 6 стіп.

4. Пакункова почта.

Сею клясою можна висилати ріжні предмети, як: рільничі і фабричні продукти, товари і т. д. Не вільно слати: вибухових матеріялів та алькоголїчних напоїв.

Оплата виносить:

1. пять центів за перший фунт і один цент за кождий слїдуючий фунт, або частину його, аж до чотирох фунтів, і два центи за кождий слїдуючий фунт, аж до одинайцять фунтів — коли пакунок йде не дальше як двайцять миль від місця висланя, без огляду на границї провінцій;

2. десять центів за перший фунт і 4 центи за кождий слїдуючий фунт або його частину, до всїх місцевостий в провінції, в котрій пакунок надаєся, як пакунок йде поза 20-милевий круг;

3. десять центів за перший фунт і 6 центів за кождий додатковий фунт або його частину, до всїх місцевостий поза провінцією, в котрій пакунок надає ся і коли пакунок йде поза 20-милевий круг, і крім сего два центи за кождий фунт від кождої провінції, через котру пакунок мусить перейти, не числячи провінції де його надано, але не більше як дванайцять центів за фунт.

Три провінції: Нову Скотію, Ню Бронсвик і Принс Едвард Айленд, уважає ся за одну провінцію.

Коли пакунок буде висланий до якоїсь місцевости, далекої від зелїзниці, почта почислить ще додаткову оплату.

Однак оплата не повинна нїколи виносити більше як 1 цент за 1 унцію.

Оплата має бути заплачена з гори при помочи стемпсів, добре приклеєних до пакунка. Коли пакунок не буде достаточно оплачений, тодї адресат заплатить подвійно недостаючу суму. Зовсім неоплачені пакунки будуть вислані до уряду недоручених посилок.

Кождий пакунок має мати виразну адресу адресата і адресанта і то не на дочіпленій карточцї, але на самім пакунку.

Коли пакунок заверне ся, тодї адресант заплатить за дорогу назад, коли пакунок був реджистрований, то реджистрація важна аж до часу дорученя листа назад в руки адресанта.

Пакунок, який висилає ся третою клясою, не може важити понад 11 фунтів. Щодо величини, то не може він мати понад 30 інчів в довжинї і один фут в грубости або ширинї, але почта прийме також пакунки до 3 стіп 6 інчів (т. є. 42 інчі) в довжинї, коли довжина і обєм разом не виносять понад 6 стіп (72 інчі).

Пакунок має бути такий, щоби його можна легко отворити і зеґзамінувати; лише муку, лїкарства і тим подібні артикули висилає ся в щільно запечатаних пачках.

В пакунок можна вложити спис артикулів в тім пакунку. Не вільно в пакунку посилати жадного листа; коли почтовий уряд відкриє в пакунку лист, тодї він лишить його в пакунку, але на пакунку напише: („Летер Енклозд") і адресат буде мусїв заплатити подвійну належитість за той лист.

Плини треба пересилати в начинях так сильних, щоби могли видержати всякі удари при ладованю і переладованю.

Скло і скляні вироби мають бути так запаковані, щоби почтові урядники і служба була забезпечена перед ними.

Не вільно принимати на почту річий, які легко можуть зіпсути ся в дорозї.

Безплатна почта.

Почтовій оплаті не підлягають листи, вислані через або ґенерал ґубернатора в Отаві або його секретаря або якого другого урядника в Отаві, коли на них виразно написано, для кого лист призначений.

ТЫ ЄСИ ПЕТРЪ Й НА СЕМЪ КАМЕНИ
СОЗИЖДУ ЦЕРКОВЪ МОЮ
И ВРАТА АДОВА НЕ ОДОЛЬЮТЪ ЕЙ
Мт. гл. 16. ст. 18.

ЧЕЛАДИНЮ І ВСІМИ ПАХОЛКАМИ
ТОМУ СЬМІЮСЯ З ВАШОЇ РОБОТИ

ПРЕСВИТЕРІАНСЬКА МІСІЯ

МИ МУСИМО ЇЇ ЗАВАЛИТИ А СВОЮ ПОСТАВИТИ.

Відшкодоване.

Коли реджистрована пасилка загубить ся на почті, тоді висилаючий, зглядно адресат може домагати ся відшкодованя, але не фисше як як 25 долярів. Таку затрату посилки треба донести до уряду перед упливом одного року від дати висиланя. Повідомленє се має бути в формі заприсяженого зізнаня, стверджуючого. 1., Що після найліпшої віри присягаючого реджистрована посилка згубила ся на почті; 2., що вислані річи варта тілько-а-тілько; 3., що їх властитель той-а-той.

II. ПОЧТА ДО АНҐЛІЇ І ЗА ГРАНИЦЕЮ.

Листи з Канади до всїх заграничних країв (з винятком Злуч. Держав, Мексико і др.) виносить 5 центів за першу унцію або її часть і 3 центи за кожду слїдуючу унцію або її часть. Да Анґлії і до всїх британьских посїлостий, до Злучених Держав і Мексика оплата за лист виносить 2 центи за унцію.

Реджистрація до всїх країв виносить 5 центів

Оплата за картки виносить 2 центи.

МІРИ І ВАГИ

АМЕРИКАНСЬКІ МІРИ.

Довжини.

12 цалів = 1 стопа.
3 стопі = 1 ярд (локоть).
1,760 ярдів = 1 миля.
5,280 стіп = 1 миля.

Поверхні.

144 квадратові цалї = 1 квадр. стопа.
9 квадратових стіп = 1 квадр. ярд.
4840 квадратових ярдів = 1 акер.
640 квадратових акрів = 1 квадр. миля.
36 квадратових миль = 1 тавншип.
Акер має 43,560 квадратових стіп.

Квадрат, якого кождий бік ма' 208¾ стіп, ма' 1 акер. Кождий кусень, якого довжина помножена через ширину дасть число 43,5 0 квадратових стіп, має один акер.

4 джілс = 1 пайнт.
2 пайнт = 1 кварта.
4 кварти = 1 ґелон.
31¾ ґелонів = 1 бочка.
2 бочки = 1 гоґсгед.

Містоти сипких річий.

2 пайнти = 1 кварта.
8 кварт = 1 пек.
4 пеки = 1 бушель.

Ваги аптикарські.

20 ґрейнс = 1 скропл.
? скропли = 1 дрем.
8 дремів = 1 унція.
12 унцій = 1 вунт.

Звичайні ваги.

27 і 11-ть 32-х ґрейнів = 1 дрем.
1 дремів = 1 унція.
16 унцій = 1 фунт.
2000 фунтів = 1 тон.

Кубічні міри.

1,728 кубічних цалів = 1 кубічна стопа.
27 кубічних стіп = 1 кубічний ярд.

МЕТРИЧНІ МІРИ.

Довжини.

10 мілїметрів = 1 центиметер.
10 центиметрів = 1 дециметер.
10 дециметрів = 1 метер.
10 метрів = 1 декаметер.
100метрів = 1 гектометер.
1000 метрів = 1 кільометер.
10,000 метрів = 1 міряметер.

Поверхні.

1 гектар = 10,000 кфадр. метрів.
1 ар = 100 квадр. метрів.
1 цетнар = 1 квадр. метер.

Містоти.

10 мілїлїтрів = 1 центилїтер.
10 центилїтрів = 1 децилїтер.
10 децилїтрів = 1 лїтер.
10 лїтрів = 1 декалїтер.
100 лїтрів = 1 гектолїтер.
1000 лїтрів = 1 кільолїтер.
10,000 лїтрів = 1 мілялїтер.

Ваги.

10 мілїґрамів = 1 центиґрам.
10 центиґрамів = 1 дециґрам.
10 дециґрамів = 1 ґрам.
10 ґрамів = 1 декаґрам.
1000 декаґрамів = 1 кільоґрам.
1000 кільоґрамів = 1 тон.

ПОРІВНАНЄ АМЕРИКАНСЬКИХ МІР З МЕТРИЧНИМИ.

1 цаль має 25.4 мілїметрів.
1 стопа має 30.48 центиметрів.
1 ярд ма' 0.9144 метра.
1 миля має 1.609 кільометрів.
кв. цаль має 6.452 кв. центиметрів.
1 кв. стопа ма' 0.093 кв. метрів.
1 кв. ярд має 0.4047 гектарів.
1 пойнт має 0.4732 лїтра.
1 кварта (плинна) має O.9463 лїтра.
1 кварта сипка має має 1.101 лїтра.
1 ґелон має 3.785 лїтри.
1 пек ма' 8.810 лїтрів.
1 бушель ма' 35.24 лїтрів.
1 ґрейн має 0.0648 ґрама
1 фунт має 04536 кільоґрама.

1 тона має 907.2 кільоґрами.
1 куб. стопа має 0.0283 куб. метра.
1 куб. цаль має 16.39 куб .ценгиметрів.
1 кубічний ярд має 0.7646 куб. метри.
1 міліметер має 0.0394 цаля.
1 центиметер має 0.3937 цаля.
1 метер має 3.281 стопи.
1 кільометер має 0.6214 милї.
1 гектар має 2.471 акрів.
1 літер має 0.9081 сипких кварт.
1 літер має 1.057 плинних кварт.
1 ґрам має 15.43 ґрейни.
1 кільоґрам має 2.205 фунти.
1 тона (метрична) має 1,102 фунти.
1 куб. центиметер має 0.3937 куб. цалїв
1 кубічний цаль має 1.308 куб. метра.

Порівнанє анґлїйської статутової милї, астрійської милї, російської верстви і французького кільометра.

Австрійська миля має 7.586 фран. кільом.
Австрійська миля має 7.112 рос. верстов.
Австрійська миля має 4.714 анґл. ст. милї.
Російська верства має 1.067 фр. кільом.
Російська верства має 0.141 австр. милї.
Російська верства має 0.663 анґ. ст. милї.
Франц. кільометер має 0.621 анґ. ст. милї.
Франц. кільометер має 0.937 рос. верстви.
Франц. кільометер має 0.132 австр. милї.
Анґлійська ст. миля має 1.609 фр. кільом.
Анґл. ст. миля має 1.508 рос. верстви.
Анґлійська ст. миля має 0.212 австр. милї.

ПОРІВНАНЄ ТЕРМОМЕТРІВ.

Степенів Реоміра	Степенів Цельзія	Степенїв Фаренгайта
76	95	203
72	90	194
68	85	185
63.1	78.9	174
60	75	167
56	70	158
52	65	149
48	60	140
44	55	131
44.2	52.8	127
40	50	122
36	45	113
33.8	42.2	108
32	40	104
29.3	36.7	98
28	35	95
25.8	32.2	90
24	30	86
21.3	26.7	80
20	25	77
16	20	68
12.4	15.3	60
10.2	12.8	55
8	10	50
5.8	7.2	45
4	5	41
1.3	1.7	35
0	0	32
— 0.9	— 1.1	30
— 4	— 5	23
— 5.3	— 6.7	20
— 8	—10	14
— 9.8	—12.2	10
—12	—15	5
—14.8	—17.8	0
—16	—20	— 4
—20	—25	— 13
—24	—30	— 22
—28	—35	— 31
—32	—40	— 40

НЕМА БІЛЬШЕ ШЕЛЕСТІВКИ

НАКОЛИ НАЩЕПИТЕ ХУДОБУ

CONTINENTAL GERM--FREE BLACKLEG FILTRATE

Є БЕЗПЕЧНІ НА ЦІЛЕ ЖИТЄ ВІД ШЕЛЕСТІВКИ!

Про се свідчать міліони худоби, яку нащеплено сим середником.

ТЕПЕР НЕМА НІЯКОГО ОПРАВДАНЯ для того чоловіка, котрий поносить страти в худобі через шелестівку.

"КОНТІНЕНТАЛ ҐЕРМ ФРІ БЛЕКЛЕҐ ФІЛЬТРЕЙТ" не допускає до розширеня сеї зарази. Ся незрівнана піґулка є лекша до заживаня як та, якої уживано давнійше.

НАЩЕПІТЬ ТЕПЕР! Не чекайте доти, аж худоба зачне гинути. Постарайте ся ще нині дістати се певне і безпечне средство.

КОШТУЄ ЛИШЕ 15 ц. НА ОДНУ ШТУКУ

Фляшки мають по 5, 10, 20, 45 і 95 порційок. Фільтрейтор до щепленя компл'тний і з двома іглами до щепленя коштує $3.50.

З кождим замовленем висилаємо повні інструкції. Пишіть ще нині по загальний катальоґ всїх приборів, включаючи ваксину, ґузики до ух, бранди, ветеринарські прилади, медицина і все инше потрібне.

WINNIPEG VETERINARY & BREEDERS SUPPLY CO. Ltd.
Head Office: 283 James Ave. Winnipeg, Man.
Branch Offices: 128 — 8th Ave. W. Calgary, Alta.
Hutchings Block, Saskatoon. Sask.

Як Купуєте УПРЯЖ,

то питайте за

"ГОРС ШУЕ БРЕНД"

Ся марка се ґаранція найлучшого матеріялу і виробу.

Се найлучші Фабриканти в Канаді. Продаєсь у всїх визначних склепах з упряжею.

Випробовані через:

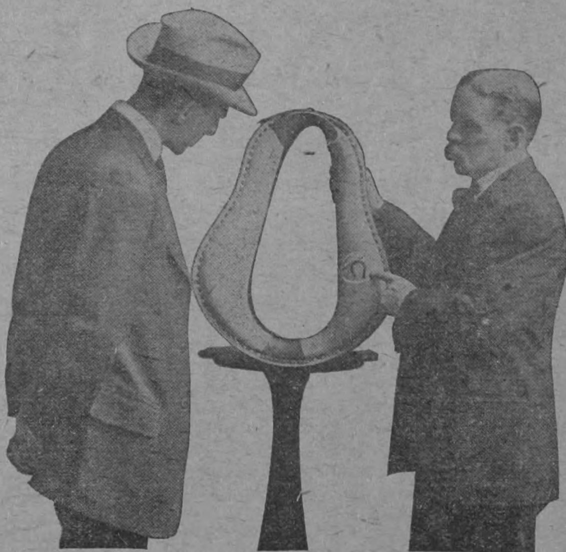

ҐРЕЙТ ВЕСТ СЕДЛЕРИ КО., Лімітед

ВІНІПЕҐ, САСКАТУН, РЕДЖАЙНА, КАЛҐАРИ і ЕДМОНТОН.

Два брати 20
Для сумних людий весела книжочка з образками 25
Дяк 20
Де любов там Бог 15
Два брати 15
Жовнїрські оповіданя 20
Жовнїр оферма 10
Жінка і її значінє в суспільнім житю 15
Житє св. Йосафата 25
Збірник українських пісень 50
За сестрою 25
Заборона українського слова в Росії 25
Звідки взялась і що значить назва Русь і Україна 30
Збірник байок 25
Звіряча політика 05
Збірка повістий 10
Збірник найкрасших пісень церковних 15
Збірка творів українських письмеників 30
Захар Беркут 40
З ласки родини, три томи оправлені 1.50
З ласки родини, томи 1. 2. 3. по 50
З теренів великої війни 40
З Маркіянових днів 20
За сестрою 35
З житя первісного чоловіка і сучасних дикунів 35
За вольности України 10
збірка оповідань 10
Збірка оповідань 20
Історія України Руси віршами 25
Ілюстроване Українське письменство 35
Історія про палого Пилипка 20
Історія про сироту Івася 20
Історія України, Барвінського 40
Історія Московщини до Петра Великого 40
Іпатій Палїй 25
Історія Біблїйна 60
Історія про Луця Заливайка 30
Із звірячого царства 20
Статок робить достаток 15
Ілюстрована збірка "Вуси" 20

Кобзар Тараса Шевченка 1.00
Князь і жебрак 10
Культура, національність та асиміляція 30
Камінна душа 80
Козацька пімста 35
Казка про Івана Царевиче та сірого вовка 15
Казки про Циганів 10
Короткий огляд українського письменства 30
Кармелюк 20
Канадійські оповіданя 15
Кльод Ґе 20
Казки сучасні 10
Катехізм 25
Катехізм в полотняній оправі 50
Казки братів Ґріммів 20
Караванна 10
Коротке набоженство до св. Йосафата 05
Колекторські книжочки на Руську Церкву 10
Коротка історія Руси до зруйнованя Січи 10
Казки про Жидів 10
Канадійським Русинам Митрополит А. Шептицький . .25
Канадійський кобзар 30
Лис Микита, в оправі 65
Лис Микита, бурошура 50
Листи Штіфа Табачнюка .10
Листи шинкаря до чорта .10
Людоїди та инші оповіданя 25
Місяць свідок 20
Мартин Лютер 25
Марта Борецька 25
Маска Краска 10
Монольоґи 20
Маруся 25
Мапа України, кольорована 50
Нелюбо — не слухай, брехать не мішай 20
Народ а національність .10
Нічого не було 15
Наша рідна мова 10
Нещасне кохане 10
Не роди ся красний, але щасний 20

Начерк стилїстики і реторики .40
Наука соціялїтсів .25
Народний катехізм .25
Народна Школа .25
Набоженство до св. Йосафата .05
Нова збірка веселих віршів Степана Руданського .55
На чужинї .15
Навернений грішник .20
Напад на Січ, Павло Полуботок .05
Нечитальник .35
Ох, казка .10
Опришок .20
Олюнька .40
Оповіданя для дітий .25
Огнеп і мечем ,65
О частім і щоденнім Причастію .50
Отче наш .50
Оповіданя про сорок розбійників .20
О потребі і значіню католицької Церкви .10
Опир .10
Оповіданя .15
Оповіданя Стороженка .15
Опис рідного краю. Маленька мапа України з малюнками та мапою .20
Олекса Довбуш і карпатські опришки .10
Орлянська дівчина .20
Огонь на услугах чоловіка .15
Оповідане з військового житя .15
Олюнька .80
Про старі часи на Українї .40
По котрій сторонї правда .15
Параклис .05
Перша ластівка українських пісень .30
Плаваючий остров .10
Пити чи не пити .10
Пімста робітника .15
Причта про садівника .40
Правдиві віри .25
Провідник 1.50
Про українських козаків, Татар та Турків .25